Ceza İnfaz Kurumları

DİN HİZMETLERİ REHBERİ

Hizmete Özel

DİB YAYINLARI

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü

CEZA İNFAZ KURUMLARI DİN HİZMETLERİ REHBERİ

HİZMETE ÖZEL

Ankara 2012

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 913
MESLEKİ KİTAPLAR - 62

Baskı Takip
İsmail DERİN

Grafik - Tasarım
Emre YILDIZ

Baskı
Sarıyıldız Ofset.Ltd. Şti.
Tel: 0.312 395 99 94

1.Baskı, Ankara - 2012

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 31.05.2012/47

2012-06-Y-0003-913
ISBN: 978-975-19-5412-1
Sertifika No:12930

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 93 - 94
Faks: 0 312 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

CEZA İNFAZ KURUMLARI DİN HİZMETLERİ REHBERİ

Hazırlayanlar
Yrd. Doç. Dr. Harun IŞIK
Abdullah DEMİR

İÇİNDEKİLER

TAKDİM .... **IX**

SUNUŞ .... **XI**

ÖN SÖZ .... **XIII**

GİRİŞ
CEZA İNFAZ KURUMLARI HAKKINDA
GENEL BİLGİLER

I. CEZA İNFAZ KURUMLARININ YAPISI 1
A. Kapalı Ceza İnfaz Kurumları 2
1. Özel Tip Kapalı Ceza İnfaz Kurumları *2*
2. Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları *6*
3. Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumları *8*
4. Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları *8*
B. Açık Ceza İnfaz Kurumları 9
1. Bağımsız Açık Ceza İnfaz Kurumları *9*
2. Bağlı Açık Ceza İnfaz Kurumları *10*
3. Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumları *10*
C. Çocuk Eğitimevleri 10
II. CEZA İNFAZ KURUMLARININ YÖNETİMİ VE GÜVENLİĞİ .. 11
A. Kurum İdarecileri ve Yönetim Servisi 11
1. Müdür *11*
2. İkinci Müdür *12*
3. Yönetim Servisi *13*
4. Güvenlik ve Gözetim Servisi *13*
5. Psiko-Sosyal Yardım Servisi *14*
6. Eğitim ve Öğretim Servisi *14*
B. Ceza İnfaz Kurumlarının Güvenliği ve Aramalar 15
1. Güvenlik *15*
2. Aramalar *16*

BİRİNCİ BÖLÜM
CEZA İNFAZ KURUMLARI DİN HİZMETLERİNİN HUKUKİ DAYANAKLARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

I. CEZA İNFAZ KURUMLARI DİN HİZMETLERİNİN AMAÇLARI 20

II. CEZA İNFAZ KURUMLARI DİN HİZMETLERİNİN HUKUKİ DAYANAKLARI 21

A. Uluslararası Hukuki Belgelerde Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri 21

B. Ulusal Hukuki Belgelerde Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri 25

III. TÜRKİYE CEZA İNFAZ KURUMLARI DİN HİZMETLERİNİN TARİHÇESİ 27

A. 1950-1983 Arası: Hizmette İlk Adımlar ve İlk Müfredat 27

B. 1983-2001 Arası: Kararlar ve Mutabakatlar Dönemi 31

C. 2001-2011 Arası: İlk Protokol ve Yeni Müfredat 33

D. 2011: Yeni Protokol ve Başlangıç 35

İKİNCİ BÖLÜM
CEZA İNFAZ KURUMLARINDA DİN HİZMETİ FAALİYETLERİ
(HİZMET ALANLARI – YÖNTEM – İLKELER)

I. HİZMET ALANLARI VE ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 41

A. Din ve Ahlâk Bilgisi Dersi 41

B. Kur’an-ı Kerim Öğretimi 47

C. Manevi Rehberlik 53

D. Konferans 56

E. Özel Gün ve Gecelerde Gerçekleştirilen Etkinlikler 56

F. Gözlem ve Sınıflandırma Formlarının Din Kısmının Doldurulması 57

G. Dini İçerikli Eserlerin İncelenmesi 57

H. Basılı ve Görsel Eğitim Materyali Desteği 58

II. TEMEL UYGULAMA İLKELERİ 60
A. Amaç 60
B. Gizlilik 61
C. Tarafsızlık 61
D. Güvenlik 61
E. Yeterlik 62
F. İletişim 63
G. Yöntem 65
H. Rehberlik 69
I. Tecrübe Paylaşımı 72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HÜKÜMLÜ - TUTUKLU PSİKOLOJİSİ
VE İLETİŞİM DİLİ

I. HÜKÜMLÜ ve TUTUKLU PSİKOLOJİSİ 73
A. Suç 73
1. Suçluluk Nedir - Suçlu Kimdir? 74
2. Suçluluğun Psiko-Sosyal Nedenleri 75
B. Saldırganlık ve Öfke 77
1. Saldırganlık 77
2. Öfke 78
C. Kendine Zarar Verme ve İntihar 80
1. Kendine Zarar Verme 80
2. İntihar 82
D. Cezaevlerinde Psiko-Sosyal Ortam 86
1. Ceza İnfaz Kurumlarında Kişiler Arası İlişkiler ve Psiko-sosyal Ortam 86
2. Psiko-sosyal Ortamların Zenginleştirilmesi İçin Cezaevlerinde Neler Yapılmalı? 91

II. İLETİŞİM DİLİ ve EMPATİ 94
A. İletişim Dili 94
1. Kurumlarda İletişim 99
2. İletişim İçin İnsanları Tanıma Gerekliliği 102
3. İnsan ve Anlam 104
4. Yaşamda Amaçlar 106
B. Empati 127
1. Empatik İletişimin Öğeleri 127
2. Empatik Basamaklar 128
3. Kurum İçi Çatışmalarda Empati 129

EKLER 131
EK 1: 10.02.2011 tarihli Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokolü 131
EK 2: Ayrıntılı Müfredat Programı Örneği 136
EK 3: Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı 137
EK 4: Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve Tüzük'ün İlgili Maddeleri 146
EK 5: Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğünün İl ve İlçe Müftülüklerine Gönderdiği 11.03.2011 Tarih ve 0437 Sayılı Yazısı Doğrultusunda Hazırlanan Görevlendirme Onay Örnekleri 154
EK 6: Din Hizmetleri Tutuklu-Hükümlü Bilgilendirme Broşürü Örneği 156

BİBLİYOGRAFYA 158

TAKDİM

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hizmet sunduğu önemli alanlarından birisini de ceza infaz kurumları oluşturmaktadır. Bu kurumlardaki tutuklu ve hükümlülerin dinî bilgilerini artırmaları ve manevi gelişimlerini sağlamaları açısından ihtiyaç duydukları din hizmetinin kendilerine sunulması Başkanlığımızın sorumluluk alanına girmektedir. Bu bağlamda Adalet Bakanlığı'nın, dünya standartlarını gözeterek mahkumların rehabilitasyonunda dinin katkısını önemsemesi ve bu yöndeki çalışmaları da sorumluluğumuzu perçinleyen ve gayretlerimizi artıran önemli bir etkendir.

Başkanlığımız, dinin mesajlarının kişilerin manevi gelişimlerinin tesisindeki gücünü topluma yansıtmak amacıyla sürekli yeni açılımlar gerçekleştirmektedir. Bu doğrultuda, başlangıcı 1950'li yıllara dayanan ceza infaz kurumlarında din hizmetleri sunumu farklı bir anlayışla ele alınarak 2011 yılında Adalet Bakanlığı ile yeni bir işbirliği protokolü imzalanmıştır.

Söz konusu kurumlarda din hizmeti ihtiyacını karşılamak üzere Başkanlığımızca cezaevi vaizleri atanmaktadır. Cezaevi vaizi atanamayan il ve ilçelerde ise bu hizmetler için liyakati ve ehliyeti yeterli personelimizden istifade edilmektedir.

Ceza infaz kurumlarında görev yapan personelimizin buralardaki işleyişi tanıması, tutuklu ve hükümlülerle yeterli düzeyde iletişim kurabilmesi ve söz konusu personel arasında uygulama birlikteliğinin sağlanması, sunulan hizmetin etkinliğini ve verimliliğini artıracaktır. Bu alanda hizmet veren personelimize hizmetlerinde kolaylık sağlamak ve katkıda bulunmak, dolayısıyla hizmet verimliliklerini artırmak amacıyla bir el kitabı hazırlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Rehber niteliğindeki bu el kitabının cezaevlerinde görev yapan ve yapacak olan bütün personelimize önemli bir kaynak olacağı mülahaza edilmiştir.

Ülkemizde bulunan ceza infaz kurumlarının yapı ve işleyişini tanımlayan, ilgili kanun ve protokoller ile cezaevi vaizlerinin görev ve sorumlu-

luklarını içeren **"Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi"** isimli bu çalışmanın, alanıyla ilgili bir boşluğu doldurması ve söz konusu hizmetlere önemli katkılar sağlaması temennisiyle, eserin hazırlanması ve basımında katkıda bulunan herkese teşekkür ederim.

Prof. Dr. Mehmet GÖRMEZ
Diyanet İşleri Başkanı

SUNUŞ

Rabbimizin mükerrem bir varlık olarak nitelendirdiği insanın, yaratılış hikmetinin anlamlandırılmasında, varlık tasavvurunda, varlığı okuyuşunda, hayatının şekillenmesinde dinin etkin bir paya sahip olduğu gün geçtikçe semamızda daha gür bir seda ile yankılanmaktadır. İnsanlık tarihi boyunca, başta peygamberler olmak üzere bu sedaya eşlik eden, nice gönül ve hizmet erleri olagelmiştir. İnsanlık, onların irşat ve rehberliğiyle, yaratılış ekseninde her daim müstakim bir yürüyüşe nasıl sahip olunabileceğini görmüştür. Evrensel bir din olan yüce dinimiz İslam'ın ilk öğretileri okumak, öğrenmek ve öğretmekle/uyarmakla ilgilidir. Merhamet Peygamberi olan Efendimiz (s.a.s) de son nefesine kadar bu öğretilere bağlı kalarak, insanları bilgilendirmiş, sahip olduğu yüce ahlakî değerlerle hem muasırlarına hem de kıyamete kadar gelecek olanlara örnek teşkil etmiş, karanlık dehlizlere sapmamaları ve mutlu sona ulaşmaları için onlara ışık tutmuştur.

Bu geleneğin bir devamı olarak devletimizin yapılanması içerisinde Diyanet İşleri Başkanlığına toplumu din konusunda aydınlatma vazifesi tevdi edilmiştir. Yüz bini aşkın personeliyle Başkanlığımız, bireysel ve toplumsal bağlamda kendinden beklentilerin oldukça ziyadeleştiği bir müessese olmuştur. Hizmetimizin zeminini "din", muhatabımızı ise "insan" teşkil etmektedir. Bu itibarla her iki unsura hizmetle yükümlü kimseler olarak, sorumluluk ve görevimizin ne derece ağır ve anlamlı olduğu izahtan varestedir.

Başkanlığımız, insanımıza kaliteli din hizmeti sunmak amacıyla, sahip olduğu personel vasıtasıyla ve her türlü teknolojik imkandan yararlanmak suretiyle yoğun bir şekilde çalışmalarını sürdürmektedir. Şu bir gerçektir ki; teşkilatımız, ülkemizin en ücra köşelerinde dahi temsil edilen ve hizmet veren ender kurumlarımızdan biridir. Hizmet alanlarımız cami içi, cami dışı, medya, sosyal rehabilitasyon merkezleri, hastaneler başta olmak üzere gündelik hayatın yaşandığı önemli kurumları kapsamaktadır.

Hizmet alanlarımız içinde ceza ve tutukevlerinde yürütülen din hizmetleri ayrı bir öneme sahiptir. Herhangi bir sebepten dolayı hayatının bir bölümünü cezaevi koşullarında geçirmek zorunda kalan vatandaşlarımızın rehabilitasyonu ve topluma yeniden kazandırılması, kendi hatalarını kendilerinin tamir edebilmeleri, mahkumluk ve tutukluluk halinin kendileri ve çevrelerinde meydana getirdiği olumsuzlukların asgariye indirilmesinde buralarda yapılacak din hizmetinin önemi çok büyüktür.

Görevimizi ve sorumluluğumuzu hakkıyla yerine getirebilmek ve başarılı olabilmek için öncelikle "gönül insanı" olabilmemiz, gönüllere girebilmemiz gerekir. Elbette gönüllere girebilmek için de gönüllü olmamız, işimizi severek yapmamız ve rıza-i İlahi'yi amaçlamamız şarttır. Yaptığımız işi sıradan bir meslekten ziyade, haz aldığımız bir uğraş, kazancımıza kazanç katan Peygamberî bir miras olarak görmek zorundayız. Aksi takdirde başarılı olmamız şöyle dursun, omuzlarımızdaki ağır yükün altında ezilmeye mahkum olmaktan kurtulamayız.

Gayret bizden, başarı Allah'tandır.

Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü

ÖN SÖZ

Suç, insanlık tarihi kadar eski, tüm toplumlarda var olan ve var olmaya da devam edecek bir olgudur. Suç oranları ve suçlu sayısı ülkemizde her geçen gün artmakta ve bu durum toplumsal ve ekonomik bakımdan pek çok problemi de beraberinde getirmektedir. Tutuklu ve hükümlü sayısındaki hızlı artışın sonucunda oluşan yer darlığı, tutuklu ve hükümlülerin ihtiyaçlarının giderilmesi için daha fazla personel ve kaynak sağlanmasının gerekliliği, hem mahkûmiyetleri süresince hem de tahliyeleri sonrasında mahkûmların rehabilitasyonu ve eğitiminin sağlanmasında karşılaşılan zorluklar bu problemlerden sadece birkaçıdır. Bu sorunların ortadan kalkması, tutuklu ve hükümlülerin rehabilitasyonu ve topluma yeniden adaptasyonu sürecini daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşturarak suç ve suçlu oranının aşağıya çekilmesiyle mümkün olacaktır.

Ceza sistemi ve ceza infaz kurumları ile ilgisi bulunan tüm taraflar suç ve suçlu sorununa karşı geçmişten günümüze kadar sürekli çözüm arayışları içerisine girmişlerdir. Hürriyeti bağlayıcı ceza sisteminin bir yansıması olarak ceza infaz kurumlarında eğitim-öğretim ve rehabilitasyon faaliyetleri hız kazanmaya, alanında uzman eğitimciler, psikologlar ve sosyal çalışmacılar istihdam edilmeye ve değişik kurumlardan eğitici ve öğreticiler görevlendirilmeye başlamıştır. Hükümlü ve tutukluların rehabilitasyonu sürecinde ceza infaz kurumlarında hizmet etmek üzere görevlendirilen diğer bir eğitimci grubu da Diyanet İşleri Başkanlığı personelidir.

Diyanet İşleri Başkanlığı ile Adalet Bakanlığı arasında 2001 yılında imzalanan protokol, günümüz ihtiyaç ve beklentilerine cevap verecek mahiyette yapılan bazı değişikliklerle 2011 yılında yeniden imzalanarak ceza infaz kurumlarında tutuklu ve hükümlüler yararına daha aktif bir şekilde din hizmeti faaliyetlerinin düzenlenmesine imkân sağlanmıştır.

Ceza infaz kurumlarında düzenlenen din hizmetlerinin amacı, bir yandan hükümlü ve tutukluların ceza infaz kurumuna uyum sağlamasına yar-

dımcı olmak, diğer taraftan da onların rehabilitasyonu ve tahliye sonrası topluma yeniden adaptasyonuna katkı sağlamaktadır.

Ceza infaz kurumları din hizmetlerinin belirtilen bu amaç doğrultusunda daha etkin ve verimli bir hale getirilmesi, ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin görev yapacağı alanı daha iyi tanıması amaçlanarak hazırlanan bu çalışma, bir girişten sonra üç bölüm halinde düzenlenmiştir. Girişte ceza infaz kurumlarının yapı ve işleyişi, yönetimi ile güvenlik gibi konular ele alınmıştır. Birinci bölümde, ceza infaz kurumları din hizmetlerinin amaçları, uluslararası ve ulusal hukuki belgelerdeki kanuni alt yapısı, din hizmetlerinin tarihi seyrine yer verilmiştir. İkinci bölümde ceza infaz kurumlarında düzenlenen din hizmeti faaliyet alanları, bu hizmetlerin sunumunda kullanılan yöntemler, manevi rehberlik faaliyetlerinde dikkat edilmesi gereken hususlar, temel uygulama ilkeleri ve ceza infaz kurumları din hizmetlerinin düzenlenmesinde yetkili bulunan tarafların görev ve sorumlulukları gibi konular ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise tutuklu ve hükümlü psikolojisi ile onlarla iletişim kurarken dikkat edilmesi gereken hususlar alanında uzman eğitimcilerin katkıları ile kaleme alınmıştır. Son olarak da ceza infaz kurumları din hizmetleri ile ilgili şu anda yürürlükte olan işbirliği protokolü, ders ve ek ders kararnamesi, müfredat programı örneği, ceza infaz kurumlarının yönetimi ile ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı hakkında kanun ve tüzüğün ilgili maddeleri ve ceza infaz kurumlarında görevlendirilecek Diyanet İşleri Başkanlığı personeli için mülki amir onay örnekleri, din hizmetleri tutuklu-hükümlü bilgilendirme broşürü örneği gibi belgelere yer verilmiştir.

Yoğun bir emeğin ürünü olan bu çalışmanın ceza infaz kurumu din hizmetlerinin düzenlenmesinde görev alan ve katkı sağlayan tüm taraflara faydalı olacağı ümit edilmektedir. Bu çalışmanın hazırlanmasında bizlere her türlü yardım ve desteği sağlayan başta Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet GÖRMEZ olmak üzere, Din Hizmetleri Genel Müdürü Dr. Yaşar YİĞİT ve Dr. Ahmet ÇEKİN'e teşekkürü bir borç biliyoruz.

GİRİŞ
CEZA İNFAZ KURUMLARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Harun IŞIK*

Abdullah Demir**

Ceza infaz kurumları, tutuklu ve hükümlülerin[1] hürriyeti bağlayıcı cezalardan beklenen amaçlar doğrultusunda barındırıldıkları, belirleyici güvenlik kriterleri bulunan ve bu kriterler çerçevesinde iaşe, sağlık, eğitim, iyileştirme, spor ve çalışma hizmetlerinin sunulduğu, ayrı idari örgütlenmesi ve personeli olan kamu kurumlarıdır.[2]

Ülkemizde, 15.12.2011 tarihi itibariyle 328 Kapalı, 36 Müstakil Açık, 3 Çocuk Eğitimevi, 5 Kadın Kapalı, 1 Kadın Açık ve 4 Çocuk ve Gençlik Kapalı olmak üzere toplam 377 ceza infaz kurumu bulunmakta olup, bu ceza infaz kurumlarının toplam kapasitesi 121.804'tür.[3]

I. CEZA İNFAZ KURUMLARININ YAPISI

Ceza infaz kurumları, kapalı ceza infaz kurumları, açık ceza infaz kurumları ve çocuk eğitimevleri olmak üzere 3 ana kategoride hizmet etmektedir. Kapalı ceza infaz kurumları da kendi içerisinde özel tip kapalı, yüksek güvenlikli kapalı, kadın kapalı, çocuk ve gençlik kapalı olmak üzere 4 alt kategoriye ayrılmıştır. Ceza infaz kurumlarının tür ve özellikleri 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un 8-15'inci maddelerinde belirtilmektedir. Bu kanun doğrultusunda ceza infaz kurumları şu şekilde tasnif edilmiştir:

---

* Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi.

** Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi.

1 Hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkûm olanlara **hükümlü**, hakkında suç işlediğine dair kuvvetli belirtiler bulunan ve kaçmaması amacıyla mahkeme kararıyla kapatılma kararı verilenlere de **tutuklu** denir. M. Yılmaz Sağlam, Türk İnfaz Sisteminde Ceza İnfaz Kurumları, Adalet Bak. Yay., Ank. 2003, s. 46.

2 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 8.

3 Güncel bilgi için bk. http://www.cte.adalet.gov.tr/index.html

A. Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Kapalı ceza infaz kurumları, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, firara karşı teknik, mekanik, elektronik veya fizikî engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hâllerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasın olanaklı bulunduğu, yeterli düzeyde güvenliği sağlanmış ve hükümlünün gereksinimine göre bireysel, grup hâlinde veya toplu olarak iyileştirme yöntemlerinin uygulanabileceği tesislerdir.[4]

Kapalı ceza infaz kurumları, özel tip kapalı, yüksek güvenlikli kapalı, kadın kapalı, çocuk ve gençlik kapalı kategorilerine ayrılmaktadır. Özel tip kapalı ceza infaz kurumlarının bir kısmı il merkezlerinde, diğer bir kısmı ise ilçelerde olmak üzere 12 farklı tipte bulunmaktadır.

İllerde bulunan kapalı ceza infaz kurumlarının değişik tipleri mevcuttur ve kapasiteleri de farklıdır. Kapasitelerine göre bu kurumlarda revir, müstakil mutfak, bulaşık ve çamaşırhane, soğuk hava deposu, mescit[5], berber, özel ziyaretçi mahalli, banyo ve iş atölyeleri bulunmaktadır.

İlçe kapalı ceza infaz kurumlarının da değişik tipleri vardır ve kapasiteleri de farklıdır. Kapasitelerine göre revir, müstakil mutfak, bulaşık ve çamaşırhane, soğuk hava deposu, mescit, berber, özel ziyaretçi mahalli, banyo ve iş atölyeleri bulunmaktadır. Binalar kaloriferli olup kadın ve çocuk hükümlüler ile jandarmanın da kurumda ayrı bir bölümü mevcuttur.

İl ve ilçelerde bulunan özel tip ceza infaz kurumları “A”, “A1”, “A2”, “A3”, “C”, “E”, “H”, “K1”, “K2”, “L”, “M”, “T” tipi kapalı ceza infaz kurumu olarak isimlendirilmektedir. Bu kurumların temel özellikleri:

1. Özel Tip Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

a) A Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

1950 ve 1970’li yıllarda inşa edilmiş ilçe tipi ceza infaz kurumlarıdır. Kurumda 4 adet koğuşun yanı sıra banyo, mutfak, kütüphane ve konferans salonu mevcuttur. Kadın ve çocuk hükümlü ve tutuklular için ayrı bölümleri bulunan bu kurumlar 24 kişi kapasitelidir. Bununla birlikte gerektiğinde 30 kişiyi de barındırabilmektedir. Ülkemizde 10 adet A tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

---

4 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 8.

5 Ceza İnfaz Kurumlarında yer alan mescit kısımları güvenlik gerekçesi ile pek çok kurumda tutuklu ve hükümlüler tarafından kullanılmamaktadır.

b) **A1 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları**

1950 ve 1970'li yıllarda yapılan A1 ilçe tipi ceza infaz kurumlarında 4 adet koğuş, 2 adet hücre, kütüphane, konferans salonu, kadın ve çocuklar için ayrı bölümler ile her koğuşunun yanında gerektiğinde mutfak olarak kullanılabilecek bir yer vardır. Kurumun kapasitesi normalde 24 kişilik olup, gerektiğinde 40 kişi barındırılabilmektedir. Ülkemizde 11 adet A1 tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

c) **A2 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları**

Bu tip ceza infaz kurumları 1950 ila 1960'lı yıllarda inşa edilmiştir. 5 koğuş ile 2 disiplin hücresi bulunan A2 tipi ceza infaz kurumlarında kadın ve çocuklar için ayrı bölümler ile konferans salonu ve kütüphane mevcuttur. Kapasitesi 40 kişiliktir. Ülkemizde 14 adet A2 tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

d) **A3 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları**

İlçe tipi olarak 1950 ve 1960'lı yıllarda inşa edilmiş bu tip ceza infaz kurumlarında diğer A tipi ceza infaz kurumlarından farklı olarak 6 koğuş bulunmaktadır. Bu kurumlarda kadın ve çocuklar için özel bölüm ile konferans salonu ve kütüphane mevcuttur. Kapasitesi 60 kişiliktir. Ülkemizde 30 adet A3 tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

e) **B Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu**

Bu tip ceza infaz kurumlarında 7 koğuş ve 2 disiplin hücresi bulunmaktadır. Kadın ve çocuk hükümlüler için ayrı bölümler mevcuttur. Banyo ve her koğuşun yanında gerektiğinde mutfak olarak kullanılabilecek alan ve her koğuşun müstakil havalandırması vardır. Kapasitesi 70 kişiliktir. Ülkemizde 16 adet B tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

f) **C Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları**

8 koğuş ve 4 disiplin hücresi bulunan bu tip ceza infaz kurumlarında çocuk ve kadınlar için ayrı bölümler ile kütüphane ve konferans salonu mevcuttur. Banyo ve her koğuşun yanında mutfak olarak kullanılabilecek bir alan vardır. C tipi ceza infaz kurumları, projesine göre 164 kişi kapasiteli olmasına karşın gerektiğinde 300 kişiyi barındırabilmektedir. Ülkemizde 7 adet C tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

g) **E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları**

İki katlı ve koğuş sistemine göre inşa edilmiş olan E tipi ceza infaz kurumları, oda sistemine dönüştürüldükten sonra 2, 4, 6, 8 ve 10 kişilik odalar elde edilmiş olup, her odanın müstakil bir havalandırması mevcuttur. Oda/koğuşlarda alt katlar yemekhane, üst katlar ise yatakhane olarak kullanılmaktadır. Kurumda, 80 kişilik müşahede bölümü, tam teşkilatlı mutfak, soğuk hava deposu, çamaşırhane, berber, özel ziyaret yerleri, mescit, konferans salonu ve iş atölyeleri bulunmaktadır. Bu cezaevlerinde çocuk ve kadınlar için ayrı bölmeler ile jandarma için de müstakil yer mevcuttur. E tipi ceza infaz kurumlarının normal kapasitesi 600 kişi olup gerekli durumlarda ilave ranzalarla kapasitesi 1000'e kadar çıkarılabilmektedir. Ülkemizde 45 adet E tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

h) **H Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları**

Oda sistemine göre inşa edilmiş bulunan bu kurumlar iki katlı olup iki bloktan meydana gelmektedir. 200 adet tek kişilik ve 100 adet üç kişilik bölmesi bulunmakta olup, müstakil yemekhane yerleri ile tam teşkilatlı mutfağı, soğuk hava deposu, berber, bulaşık ve çamaşırhanesi, özel ziyaretçi yerleri, mescit, konferans salonu bulunmaktadır. H tipi ceza infaz kurumları 500 kişi kapasiteli olup kalorifer ile ısıtılmaktadır. Ülkemizde 5 adet H tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

i) **K1 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları**

İlçe tipi ceza infaz kurumu olup, 4 koğuş ve 2 disiplin hücresi bulunmaktadır. Her koğuşun bir havalandırma bahçesi bulunmakta olup, ayrıca banyo ve mutfağı da mevcuttur. Projesi 42 kişilik olup 60 kişi barındırılabilen kurumda, kadın ve çocuk hükümlüler için ayrı bölmeler ile kütüphane ve konferans salonu da mevcuttur. Ülkemizde 79 adet K1 tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

j) **K2 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları**

6 koğuş ve 2 disiplin hücresi bulunan K2 tip ceza infaz kurumunda her koğuş için bir havalandırma bahçesi ayrılmış olup, her koğuşun yanında banyo ve mutfak mevcuttur. Çocuk ve kadın hükümlüler ile jandarma için ayrı birer bölüm bulunan bu kurumlarda konferans salonu ile kütüphane de vardır. Kurumun kapasitesi 60 kişilik olup ilave ranzalarla bu sayı 150 kişiye çıkarılabilmektedir. Ülkemizde 23 adet K2 tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

k) **L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları**

Bu ceza infaz kurumları; büyük kentlerdeki eski ceza infaz kurumlarının yerlerine ya da kapasite yetersizliğine çözüm amacıyla inşa edilen uluslararası standartlara uygun, kapalı ceza infaz kurumlarıdır. Bu kurumlarda tutuklu ve hükümlülerin, barınma, sağlık, eğitim, her türlü iyileştirme, sportif ve kültürel hizmetlerle ilgili taleplerine cevap verecek yeterli fizikî alanlar bulunmaktadır. L tipi ceza infaz kurumlarında, bireysel odalar 12.45 m^2'dir. Hükümlü ve tutuklular ünitelerde bulunan bireysel odalarda kalmaktadır. Bu odaların kapıları gece belirli bir saatten sonra kapatılmakta, gündüzleri ise açık tutulmaktadır. Hükümlü ve tutuklular gündüzleri 7 kişilik ortak yaşam alanında ve avluda bir araya gelebilmektedir. 7 kişilik 61 ünite, 3 kişilik 4 oda, tek kişilik de 40 adet oda sistemine uygun olarak projelendirilen L tipi kapalı ceza infaz kurumları, koğuş sisteminden kaynaklanan güvenlik zafiyetlerini büyük ölçüde azaltmaktadır. Kurumda, giriş-çıkışların kontrolü ve izinsiz girişleri engellemek üzere göz biyometrisi ile binaya tüm giriş-çıkışlarda elektronik arama amaçlı olarak kullanılan duyarlı kapı ve X-Ray cihazı bulunmaktadır. Aramalarda ayrıca el detektörü de kullanılmaktadır. Bu ceza infaz kurumlarında; kurum müdürü, ikinci müdürler, idare memuru, sayman ile yeterli sayıda doktor, diş hekimi, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, öğretmen, kâtip, sağlık memuru, infaz ve koruma baş memuru, teknisyen, infaz ve koruma memuru, hasta bakıcı, odacı, çamaşırcı, kaloriferci ve hizmetli görev yapmaktadır. Her bölümün ortak yaşam alanında bir adet TV anten girişi, bir adet çok kanallı merkezî radyo, küçük bir mutfak (çay pişirme ve pişirilmeden yenebilen sebze meyveler ile bulaşıkların yıkanması için) elektrikli ısıtıcı için bir adet priz, acil durumlarda personelin çağrılması için 1 adet ışıklı çağırma butonu bulunmaktadır. Ülkemizde 16 adet L tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

l) **M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları**

İki katlı olarak koğuş sistemine göre inşa edilmiş olan M tipi ceza infaz kurumları, oda sistemine dönüştürülerek 4, 6, 8, 10 kişilik odalar elde edilmiştir. 400 kişi kapasiteli M tipi kapalı ceza infaz kurumlarında her odanın havalandırması bulunmakta, alt katlar yemekhane, üst kısımlar ise yatakhane olarak kullanılmaktadır. Kadınlar ve çocuklar için müstakil bölümlerde bulunan kurumda tam teşkilatlı mutfak, soğuk hava deposu, özel ziyaretçi yeri, mescit, konferans salonu, berber, bulaşık ve çamaşırhane ile iş atölyeleri mevcuttur. Kurumda ayrıca 6 disiplin hücresi yer almaktadır. Ülkemizde 24 adet M tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

m) **T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları**

Bu tip ceza infaz kurumları, büyük kentlerdeki eski ceza infaz kurumlarının yerine ya da kapasite yetersizliğine çözüm amacıyla inşa edilen uluslararası standartlara uygun, kapalı ceza infaz kurumlarıdır. Kurumda, tutuklu ve hükümlülerin barınma, sağlık, eğitim ve her türlü iyileştirme taleplerine cevap verecek yeterli fizikî alanlar bulunmaktadır. 8 kişilik 72 oda, 3 kişilik 8 oda, 1 kişilik 16 oda olmak üzere toplam 616 kişi kapasiteye sahip olan bu kurumlarda 3 ve 8 kişilik odalar dubleks olarak yapılmıştır. Sekiz, üç ve tek kişilik oda sistemine uygun olarak projelendirilen T tipi kapalı ceza infaz kurumları, koğuş sisteminden kaynaklanan güvenlik zafiyetlerini büyük ölçüde azaltmaktadır. T tipi ceza infaz kurumlarında hükümlü ve tutukluların sosyal ve kültürel faaliyetleri yerine getirebilecekleri kapalı spor salonu, açık spor alanı ve çok amaçlı gösteri salonu bulunmaktadır. Ceza infaz kurumunda eğitim ve iyileştirme faaliyetleri çerçevesinde iş atölyeleri, dershaneler, kütüphaneler, revir ve sağlık üniteleri yer almaktadır. Kurumda, giriş-çıkışların kontrolü ve izinsiz girişleri engellemek üzere, göz biyometrisi ile binaya tüm giriş-çıkışlarda elektronik arama amaçlı olarak kullanılan duyarlı kapı ve X-Ray cihazı bulunmaktadır. Bu ceza infaz kurumlarında, kurum müdürü, ikinci müdür, idare memuru, sayman ile yeterli sayıda doktor, diş hekimi, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, öğretmen, kâtip, sağlık memuru, infaz ve koruma baş memuru, teknisyen, infaz ve koruma memuru, hasta bakıcı, odacı, çamaşırcı, kaloriferci ve hizmetli görev yapmaktadır. Her bölümün ortak yaşam alanında bir adet tv anten girişi, bir adet çok kanallı merkezî radyo, küçük bir mutfak, elektrikli ısıtıcı için bir adet priz, acil durumlarda personelin çağrılması için 1 adet ışıklı çağırma butonu bulunmaktadır.[6] Ülkemizde 6 adet T tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

2. Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları, iç ve dış güvenlik görevlilerine sahip, firara karşı teknik, mekanik, elektronik ve fizikî engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları sürekli kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hâllerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasların geçerli olduğu sıkı güvenlik rejimine tâbi hükümlülerin bir veya üç kişilik odalarda barındırıldıkları tesislerdir. Bu kurumlarda bireysel veya grup hâlinde iyileştirme yöntemleri uygulanmaktadır.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm olanlar ile süresine bakılmaksızın, suç işlemek amacıyla örgüt kurmak, yönetmek veya bu örgütün faaliyeti çerçevesinde, Türk Ceza Kanununda yer alan;

6 www.cte.adalet.gov.tr/kurumlar/cik/cik.html (06.10.2009).

a) İnsanlığa karşı suçlardan,

b) Kasten adam öldürme suçlarından,

c) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan,

d) Devletin güvenliğine karşı suçlardan,

e) Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlardan mahkûm olanların cezaları, bu kurumlarda infaz edilir.

Ayrıca eylem ve tutumları nedeniyle tehlikeli hâlde bulunan ve özel gözetim ve denetim altında bulundurulmaları gerekli olduğu saptananlar ile bulundukları kurumlarda düzen ve disiplini bozanlar veya iyileştirme tedbir, araç ve usullerine ısrarla karşı koyanlar da bu kurumlara gönderilirler.[7] Yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları "D" ve "F" tiplerinde olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır.

a) **D Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları**

Biri idare bloğu olmak üzere 11 blok ve 230 odadan oluşmaktadır. E blokta 1 adet çamaşırhane, 1 adet kütüphane, 1 adet dershane ve 16 adet çok amaçlı hobi salonu vardır. H ve L blok alt katları disiplin hücresidir. G blok zemin katta 10 ve birinci katta 10 olmak üzere toplam 20 adet müşahede odası vardır. G blok idare katında 26 idari büro, konferans salonu, her biri 10 yataklı 2 adet revir, kamera sistem odası yer almaktadır. Zemin kat da ise santral, berberhane, terzi, teknisyen odası, ses yayın odası, mutfak ve yemekhane mevcuttur. Toplam kapasitesi 870 olan bu kurumlarda tek ve üç kişilik oda esasına göre inşa edilen bloklar birbirine fiziksel olarak bağlantı hâlindedir. Ülkemizde 2 adet D tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

b) **F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları**

Yüksek güvenlikli F tipi kapalı ceza infaz kurumları, tüm tretman (iyileştirme) programlarının uygulanabilmesi için uygun mekânlara sahiptir. Mevzuatı gereğince sadece yukarıda sayılan suç türleri nedeniyle hükümlü ve tutuklu statüsünde bulunan kişiler barındırılabilmektedir. Fizikî yapısı, elektrik ve elektronik güvenlik sistemleri ile yönetim plânı bakımından güvenliği tehdit eden unsurları en aza indirilmiştir. İçten ve dıştan koruma görevlileri ile firara karşı engelleri bulunmaktadır ve oda sistemine göre inşa edilmiştir. Bu ceza infaz kurumlarında açık ve kapalı spor sahaları, ön görüşme odası, iş atölyeleri, kreş, kantin, anons ve müdahale ekip

7 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 9.

odası bulunmaktadır. Bu kurumlarda ayrıca merkez kontrol odası, kütüphane, yönetim ve hizmet servis büroları ile revir, gözetim odaları, kabul, sevk ve tahliye hizmet büroları, nöbetçi müdür ve baş memur odaları ile idare çay ocağı, personel yemekhanesi, mutfak, soğuk hava depoları, jeneratör, çamaşırhane ve sığınak da vardır. Sirkülâsyonu 3 ana koridordan sağlanan ve 5 bloktan, 57 adet 1 ve 2, 103 adet de 3 kişilik odaları bulunan F tipleri toplam 368 kişi kapasitelidir.[8] Ülkemizde 13 adet F tipi kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır.

3. Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Kadın kapalı ceza infaz kurumları, kadın hükümlülerin hapis cezalarının infaz edildiği kurumlardır. Bu kurumlarda iç güvenlik görevlileri kadınlardan oluşturulur. Bu maksatla kurulmuş kurumların yetersiz olması hâlinde, kadın hükümlülerin hapis cezaları diğer kurumların, erkek hükümlülerin kaldığı bölümlerle bağlantısı olmayan bölümlerinde infaz edilir.[9] Ülkemizde 4 adet kadın kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Bu kurumlar, kadın tutuklu ve hükümlülerin statüsüne, fiziksel ve ruhsal yapılarına ve topluma kazandırılma amaçlarına uygun olarak, düzenlenmiştir.[10]

4. Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Çocuk kapalı ceza infaz kurumları, çocuk tutukluların ya da çocuk eğitim evlerinden disiplin veya diğer nedenlerle kapalı ceza infaz kurumlarına nakillerine karar verilenlerin barındırıldığı kurumlardır. Firara karşı engelleri, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunmaktadır ve özellikle eğitim ve öğretimi merkeze alan bir yapılanmaya sahiptir. 12-18 yaş grubu çocuklar, cinsiyetleri ve fizikî gelişim durumları göz önüne alınarak bu kurumların ayrı ayrı bölümlerinde barındırılır. Çocuk hükümlüler, kendilerine özgü kurumun bulunmadığı hâllerde kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara ayrılan bölümlerine yerleştirilirler. Kurumlarda ayrı bölümlerin bulunmaması hâlinde kız çocuk hükümlüler de, kadın kapalı ceza infaz kurumlarının bir bölümünde veya diğer kapalı ceza infaz kurumlarının kendilerine ayrılan bölümlerinde barındırılır.[11] Çocuk ceza infaz kurumlarında dershane, kütüphane, müstakil yemekhane, mutfak, çamaşırhane ve terapi salonları bulunmaktadır. Mahkemelerce tutuklanmış olup yargılamaları devam eden ve çocuk ceza infaz kurumlarında barındırılan çocuklar, hüküm giydiklerinde çocuk eğitim evlerine gönderilmektedir.[12]

---

8 www.cte.adalet.gov.tr/kurumlar/cik/cik.html (06.10.2009).

9 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 10.

10 www.cte.adalet.gov.tr/kurumlar/cik/cik.html (06.10.2009).

11 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 11.

12 www.cte.adalet.gov.tr/kurumlar/cik/cik.html (06.10.2009).

Gençlik kapalı ceza infaz kurumları ise, cezanın infazına başlandığı tarihte 18 yaşını bitirmiş olup da 21 yaşını doldurmamış genç hükümlülerin cezalarını çektikleri, eğitim ve öğretim esasına dayalı, firara karşı engelleri olan, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan kurumlardır. Bu hükümlüler için ayrı bir kurum kurulamadığı takdirde, diğer kapalı ceza infaz kurumlarının gençlere ayrılan bölümlerinde barındırılırlar. İnsanlığa karşı suçlardan, kasten öldürme suçlarından, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan, devletin güvenliğine karşı suçlardan, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlardan mahkûm olan gençlerin cezaları, gençlik kapalı ceza infaz kurumlarının güvenlikli bölümlerinde yerine getirilir”.[13] Ülkemizde 3 adet çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır ve her bir kurumun kapasitesi 1.100’dür.

B. Açık Ceza İnfaz Kurumları

Açık ceza infaz kurumları, hükümlülerin iyileştirilmelerinde, çalıştırılmaları ve meslek edindirilmelerine öncelik verilen, firara karşı engelleri ve dış güvenlik görevlisi bulunmayan, güvenlik bakımından kurum görevlilerinin gözetim ve denetimi ile yetinilen kurumlardır. İlk kez suç işleyen ve iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına hükümlü bulunanların cezaları doğrudan açık ceza infaz kurumlarında yerine getirilebilir. Açık ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerden kınamadan başka bir disiplin cezası alanlar ve hükümlü oldukları suçtan başka bir fiilden dolayı haklarında tutuklama kararı veya soruşturma konusu olan suçun kanunda öngörülen cezasının üst sınırı yedi yıldan az olmayan bir başka suçtan soruşturması veya böyle bir suçtan tutuksuz yargılaması devam etmekte olanlar ile yaş, sağlık durumu, bedensel veya zihinsel yetenekleri bakımından çalışma koşullarına uyum sağlayamayacakları saptananlar, kurum yönetim kurulunun kararı ile kapalı ceza infaz kurumlarına geri gönderilirler.[14] Ülkemizde 1’i kadın hükümlülere mahsus olmak üzere toplamda 31 adet açık ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Açık ceza infaz kurumları, yönetim şekli bakımından bağımsız ve bağlı olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır.

1. Bağımsız Açık Ceza İnfaz Kurumları

Tip proje üzerine inşa edilmiş bulunan bağımsız açık ceza infaz kurumlarının kapasitesi 35 ile 485 kişi arasında değişmektedir. İş esası üzerine kurulmuş bulunan açık ceza infaz kurumlarında amaç üretime yöneliktir. Bu nedenle de bu kurumlarda iş atölyeleri bulunmakta ve hükümlü-

13 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 12.

14 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 14.

ler bu atölyelerde çalıştırılmaktadır. Böylece de atıl durumdaki hükümlü iş gücü üretime kanalize edilmekte ve ayrıca tahliye sonrası bu hükümlülerin bir meslek ve sanata adaptasyonları amaçlanmaktadır. Açık ceza infaz kurumlarındaki bu faaliyetler kurumda kadrolu olarak görev yapan atölye şefleri tarafından yönlendirilmekte, ayrıca bu kurumlarda gerek görüldüğü takdirde serbest işçi statüsünde de eleman istihdam edilmekte, bu personel aynı zamanda hükümlülerin bir meslek ve sanat öğrenmesini de sağlamaktadır. Bu kurumlarda revir, sinema, konferans salonu, yatakhane, yemekhane, tam teşekküllü mutfak, bulaşıkhane, soğuk hava deposu, çamaşırhane, berber, özel ziyaretçi yeri ve mescit bulunmaktadır.[15]

2. Bağlı Açık Ceza İnfaz Kurumları

Bağımsız açık ceza infaz kurumlarının yapı ve işleyişine paralel olarak hizmet eden bu kurumların ayrı bir müdürlükleri bulunmamakta olup bulundukları illerdeki kapalı ceza infaz kurumu müdürlüklerine bağlıdırlar.[16]

3. Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumları

İş esası üzerine kurulmuş bulunan kadın açık ceza infaz kurumlarında amaç üretime yöneliktir. Bu kurumlarda iş atölyeleri bulunmakta ve hükümlüler bu atölyelerde çalıştırılmaktadır. Açık ceza infaz kurumlarındaki bu faaliyetler kurumda kadrolu olarak görev yapan atölye şefleri tarafından yönlendirilmekte, ayrıca bu kurumlarda gerek görüldüğü takdirde serbest işçi statüsünde de eleman istihdam edilmekte, bu personel aynı zamanda hükümlülerin bir meslek ve sanat öğrenmesini de sağlamaktadır.[17]

C. Çocuk Eğitimevleri

Çocuk eğitim evleri; çocuk hükümlüler hakkında verilen cezaların, hükümlülerin eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden toplumla bütünleştirilmeleri amaçlarının hedeflendiği tesislerdir. Kurum içinde veya dışında herhangi bir eğitim ve öğretim programına devam eden ve 18 yaşını dolduran çocukların, eğitim ve öğretimlerini tamamlayabilmeleri bakımından 21 yaşını bitirinceye kadar bu tesislerde kalmalarına izin verilebilir.[18] Bu kurumlarda firara karşı engel bulundurulmaz; kurum güvenliği iç güvenlik görevlilerinin gözetim ve sorumluluğunda sağlanır.

Bu kurumlarda suç işledikleri zaman 12-18 yaşları arasında bulunan ve cezasını çekmeye başladığında 18 yaşını doldurmayan hükümlü çocuk-

15 www.cte.adalet.gov.tr/kurumlar/cik/cik.html (06.10.2009).

16 www.cte.adalet.gov.tr/kurumlar/cik/cik.html (06.10.2009).

17 www.cte.adalet.gov.tr/kurumlar/cik/cik.html (06.10.2009).

18 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 15.

lar barındırılmakta, 18 yaşını doldurup da bulundukları kurumda herhangi bir eğitim kurumuna devam eden çocukların, cezaevi idaresinin de uygun görmesi şartıyla devam ettikleri eğitim programlarını tamamlayabilmeleri açısından 21 yaşına kadar kalmalarına müsaade edilebilmektedir. Kaloriferli olan eğitimevlerinde revir, sinema, konferans salonu, müstakil yemekhane, yatakhane, tam teşekküllü mutfak, soğuk hava deposu, bulaşıkhane, çamaşırhane, berber, kütüphane, spor alanları ve iş atölyeleri mevcuttur. Çocuk Eğitimevlerinin kapasitesi 100 ila 250 kişi arasında değişmektedir ve sayıları 3'tür.[19]

II. CEZA İNFAZ KURUMLARININ YÖNETİMİ VE GÜVENLİĞİ

A. Kurum İdarecileri ve Yönetim Servisi

Ceza İnfaz Kurumları, yönetim bakımından müdürü bulunan ve bulunmayan olmak üzere ikiye ayrılır. Müdürü bulunmayan kurumların amiri, idare memurudur. Müdürü bulunan kurumlarda; bir müdür ve yeteri sayıda ikinci müdür ile hükümlü ve tutuklu sayısına ve kurumların önem ve niteliğine göre, imkânlar ölçüsünde aşağıda sayılan personel görev yapmaktadır.

Yönetim servisinde; idare memuru, ambar memuru ve cezaevi katibi; Güvenlik ve gözetim servisinde; infaz ve koruma baş memuru ile infaz ve koruma memuru; Teknik serviste; mühendis, mimar, tekniker, teknisyen, teknisyen yardımcısı; Psiko-sosyal yardım servisinde; psikolog ve sosyal çalışmacı; Sağlık servisinde; cezaevi tabibi, diş tabibi, eczacı, veteriner, diyetisyen, sağlık memuru ve hayvan sağlık memuru; Eğitim ve öğretim servisinde; öğretmen ve kütüphaneci; İşyurdu servisinde; işyurdu müdürü, sayman, veznedar, tahsildar, işyurdu ambar memuru, satın alma memuru, bütçe, pazarlama ve benzeri işlerden sorumlu görevliler, işçi statüsünde çalışan personel ile gerektiğinde bütçeden aylık alan kadrolu personel; Yardımcı hizmetler servisinde, santral memuru, gemi adamı, şoför, kaloriferci, aşçı ve hizmetli istihdam edilmektedir.[20]

1. Müdür

Müdür, kurumun en üst amiri olup, aynı zamanda iş yurdunun da müdürüdür. Görevlerinden dolayı sıralı amirlerine karşı sorumludur. Müdürün görevleri şunlardır:

19 www.cte.adalet.gov.tr/kurumlar/cik/cik.html (06.10.2009).

20 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 18.

a) Kurum personeli üzerinde mevzuatın öngördüğü şekilde gözetim ve denetim hakkını kullanmak,

b) Kurum personeline verilen yazılı veya sözlü emirlerin yerine getirilip getirilmediğini izlemek ve denetlemek,

c) Mevzuat ve yetkili mercilerce verilen emirler çerçevesinde kurumun genel idare ve iş yurduna ait hesap işlerinin yürütülmesini ve denetimini yapmak,

d) Hükümlülerin iyileştirilmesi, bilgilerinin artırılması, atölye çalışmaları, kişisel uğraşlarının düzenlenmesi ve geliştirilmesinin sağlanması bakımından mevzuat hükümlerini uygulamak ve sağlık durumlarıyla yakından ilgilenmek,

e) Kamu kurum ve kuruluşları ile bakanlıklar tarafından istenilen istatistiki bilgi ve belgelerin hazırlanmasını sağlamak ve Cumhuriyet başsavcılığına sunmak,

f) Haftada en az bir defa olmak üzere gündüzleri, on beş günde en az bir defa olmak üzere de geceleri kurumun bütün faaliyetlerini tetkik ederek, işlerin mevzuat ve emirler çerçevesinde yürüyüp yürümediğini denetlemek ve aldığı sonuçlar ile gördüğü eksiklikleri denetleme defterine kaydetmek ve takip etmek,

g) Kurum hizmetleriyle ilgili genel ihtiyaçları, öncelikleri, bir sonraki yılda yapılacak işleri belirlemek ve bu konularla ilgili tahmini gider verilerini hazırlayarak Bakanlığa sunmak,

h) Asayiş, güvenlik, sağlık ve benzeri konularda ortaya çıkan sorunlarla ilgili gecikmeksizin önlem almak, önlemlerin yetersiz kalması halinde, durumu derhal Cumhuriyet başsavcılığı aracılığıyla Bakanlığa bildirmek,

i) Mevzuatla verilen diğer görevleri yapmak.[21]

2. İkinci Müdür

İkinci müdür, müdürün yardımcısı olup müdür tarafından kendisine verilen işleri yürütür ve müdürün yokluğunda kendisine vekâlet eder. Birden fazla ikinci müdürün bulunması hâlinde, kimin vekâlet edeceği Cumhuriyet başsavcısının görüşü alınarak Adalet Bakanlığı tarafından belirlenir. İkinci müdürler arasındaki iş bölümü kurum müdürü tarafından yapılır ve kendilerine yazılı olarak tebliğ edilir. Nöbet veya vardiya sırasında görevli ikinci müdür; kurum müdürü veya vekâlet eden diğer ikinci mü-

21 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 19.

dürün yokluğunda veya acil ve zorunlu hâllerde, kurum müdürünün yetkilerini kullanır.[22]

3. Yönetim Servisi

Yönetim servisi, kurumun personel işlemlerinin yanı sıra hükümlü ve tutuklular hakkındaki her türlü idarî ve malî hizmetlerin yürütüldüğü servistir. Yönetim servisinde, idare memuru, ambar memuru ve cezaevi kâtibi görev yapar.

İdare memuru; müdürü bulunan kurumlarda kurum müdürü ve ikinci müdürlerden sonra gelen yönetici personeldir. İdare memuru, amirlerinin talimatı ile sayman ve ambar memurunun görevleri dışında kalan bütün idarî işleri ve yöneticilikte yetiştirilmek amacıyla farklı servislerde kendisine verilen diğer işleri yapar.[23]

4. Güvenlik ve Gözetim Servisi

Güvenlik ve gözetim servisi; kurumun güvenliği, düzeni ve disiplininden sorumludur. Bu serviste infaz ve koruma baş memurları ile infaz ve koruma memurları görev yapar. Kurum müdürü tarafından seçilen bir infaz ve koruma baş memuru "sorumlu infaz ve koruma baş memuru" olarak görev yapar.

Sorumlu infaz ve koruma baş memuru, kurumun güvenlik ve gözetiminden, bu serviste görev yapmakta olan, infaz ve koruma baş memurları ile infaz ve koruma memurlarının sevk ve idaresi ile organizasyonundan sorumludur.

İnfaz ve koruma baş memuru, kurumdaki güvenlik, düzen ve disiplinin sağlanması için infaz ve koruma memurlarının sevk ve idaresinden sorumlu olup, bu hizmetlerin yerine getirilmesi sırasında kurum müdürü, ikinci müdür veya bu amirlerin bulunmadığı kurumlarda idare memurunun vermiş olduğu emirlerin yerine getirilmesini ve uygulanmasını sağlar. Bu görevlerini yerine getirirken, sorumlu infaz ve koruma baş memurunun talimatına göre hareket ederler.

İnfaz ve koruma memuru, kurumun güvenlik, düzen ve disiplininin sağlanması, hükümlülerin kurum içindeki hareketlerinin takip ve kontrolü ile gözetimi ve kurumun temiz tutulması ile hükümlülerin iç yönetmeliklere uygun surette hareket etmelerini sağlamakla görevli olup, müdür ve

---

22 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 20.

23 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 21.

ikinci müdür veya bunların bulunmadığı yerlerde idare memuru ile infaz ve koruma baş memuru tarafından verilen görevleri yapar.

Güvenlik ve gözetim servisi görevlileri, topluma kazandırma çalışmalarına katkı sağlar ve buna ilişkin programlarda öğreticilik yapabilecek ya da bilgi, meslek ya da sanat nedeniyle o hizmete katkıda bulunabilecek olanlar vardiyada ya da vardiya dışında iyileştirme çalışmalarında ve kurslarda görevlendirilebilir.[24]

5. Psiko-Sosyal Yardım Servisi

Psiko-sosyal yardım servisi, personel ve hükümlülerin ruh ve beden sağlığı ile bütünlüğüne ilişkin koruyucu ve geliştirici programları araştıran, uygulayan, gerektiğinde tedavi sürecine katılarak psikolojik destek sağlayan ve müdahalede bulunan bir servistir. Ayrıca hükümlülerin bireysel özelliklerini, yaşam koşullarını ve suç işleme nedenlerini belirleyerek bireysel gelişmelerine yardımcı olan, kurum yaşamına uyumlarını ve toplumsal yaşamla uyumlaşmalarını sağlayan ve bireyin yeniden suç işlemesini engelleyecek önlemleri alan ve bu amaçla gerektiğinde kurum en üst amirinin bilgisi dâhilinde, aileler ve sosyal çevreyle görüşme yapan servistir. Psiko-sosyal yardım servisinde psikolog ve sosyal çalışmacı görev yapmaktadır.

Psiko-sosyal yardım servisi, iyileştirme programları kapsamında spor alanları, çok amaçlı salon, kütüphane ve iş atölyelerinden yararlanma, meslek edinme kursları gibi faaliyetlere katılabilecek durumdaki hükümlüler ile kurumun iç hizmetlerinde çalıştırılacak hükümlüleri belirleyerek idare ve gözlem kuruluna sunar. Bu servis ayrıca hükümlülerin gözlem ve sınıflandırma formunu düzenler, servisin çalışmaları hakkında üç ayda bir düzenlediği raporu kurumun en üst amirine sunar.[25]

6. Eğitim ve Öğretim Servisi

Kurumdaki eğitim ve öğretim hizmetleri ile kültürel etkinlikler ve kütüphane çalışmalarının yürütüldüğü servistir. Kurumların eğitim ve öğretim servislerinde öğretmen ve kütüphaneci görev yapar.

Öğretmenin görevleri:

a) Hükümlülerin eğitim ve öğretimleri ile manevî kalkınmalarını sağlar, örgün ve yaygın eğitime devam eden hükümlülerin okul kayıtları, sı-

24 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 22.

25 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 24.

nava giriş işlemleri, sevk hâlinde okul kayıtlarının nakledilmesi gibi eğitim ve öğretimleri için gerekli her türlü işlemleri yürütür ve konu hakkında bilgilendirme yapar,

b) Her yılın eğitim ve öğretim döneminin başlangıcında eğitim ve öğretim, kurs gibi görev alanına giren konularda bir yıllık plan hazırlayarak kurum en üst amirine sunar ve eğitim ve öğretim istatistiklerini düzenler,

c) Yıl içinde değişebilecek koşullar nedeniyle, yıllık plânda değişiklikler yapar,

d) Kütüphanecinin bulunmadığı hâllerde onun görevlerini yerine getirir,

e) Öğretmen, okuma yazma bilmeyen hükümlülere, okuma yazma öğretilmesinden sorumludur. Herhangi bir sebeple öğrenme güçlüğü görülenler, öğretmen tarafından kurum en üst amirine bildirilir. Kurum en üst amiri ve öğretmen bunların okuma yazma öğrenmeleri için gereken önlemleri alır,

f) Öğretmen, kurumda eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam edenlerin isimlerini, başladıkları tarihi, hangi sınıfa devam ettiklerini, başlangıçtaki öğrenim düzeylerini, eğitim ve öğretimde gösterdikleri ilerlemeyi, başarısını, devam sürelerini, sınıf yükselmelerini, davranış notlarını, gözlem ve sınıflandırma formunun ilgili bölümüne kaydeder.

Kütüphanecinin görevleri ise kütüphane ve kitaplığa gelen eserlerin kaydını yapar, bakım ve muhafazasını, dağıtılıp toplanmasını, kütüphane ve kitaplık olarak ayrılan yerin düzeni ile her türlü ihtiyaçlarını tespit eder.[26]

Ceza infaz kurumlarında ayrıca sağlık servisi, işyurdu servisi ve teknik servis de bulunmaktadır.

B. Ceza İnfaz Kurumlarının Güvenliği ve Aramalar

1. Güvenlik

Ceza infaz kurumlarında güvenlik ve asayişi temin etmekteki temel amaç, suçun oluşmadan önlenmesi prensibine yönelik olmasıdır. İkinci amaç, suç işlemeye yatkın tutuklu ve hükümlülerle mücadelede tutuklu ve hükümlülerin, personelin ve kamuoyunun güvenini kazanarak daha iyi hizmet sunabilme yollarını araştırmaktır. Üçüncüsü ise, disiplini en üst seviyede sağlayarak tutuklu ve hükümlülere güvenli ortamlarda hizmet etme imkânlarını sağlamaktır. Bu amaçları gerçekleştirmek için kurumlarda de-

26 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 26.

ğişik şekillerde güvenlik tedbirleri bulunmaktadır. Bu bölümde, ceza infaz kurumlarında uygulanan güvenlik tedbirlerinden dış güvenlik, iç güvenlik ve aramaların yanı sıra personelin yükümlülüğü ve yapması yasak olanlarla ilgili bilgilere yer verilecektir.

Kurumların dış güvenliği, Jandarma Genel Komutanlığına bağlı Ceza İnfaz Kurumu Karakol Komutanlıkları/Bölük Komutanlıkları tarafından sağlanmaktadır. Her kurumda gözetleme kuleleri bulunmakta ve kurumun dış güvenliği bu kulelerde 24 saat nöbet tutan askerlerce yerine getirilmektedir. Herhangi bir nedenle kurum dışına hükümlü veya tutuklu çıkarılacağı zaman da güvenliği, karakol komutanlığı sağlamaktadır. Kurum içi aramalarda dış güvenlik görevlileri iç güvenlikten sorumlu personel ile koordineli bir şekilde hareket etmektedir.

Kurumların iç güvenliği, infaz ve koruma görevlileri tarafından sağlanır. İç güvenlik görevlileri, gerektiğinde dış güvenlik görevlileri ile işbirliği yapar.

Açık kurumlar ile çocuk eğitimevlerindeki idare ile infaz ve koruma görevlileri; firarların önlenmesi, asayiş ve disiplinin sağlanması için gözetim ve denetimle yükümlüdürler.

Kurumlarda meydana gelen isyan, yangın, deprem, toplu firar, tünel kazma, duvar delme gibi asayiş ve güvenlikle ilgili olaylarda, iç güvenlik görevlilerinin yetersiz kalması hâlinde, kurum en üst amirinin istemi üzerine, kapalı kurumlarda dış güvenlik görevlileri, açık kurumlar ile eğitimevlerinde kolluk görevlileri kuruma girerek olaya müdahale etmek suretiyle gerekli tedbirleri alır.[27]

2. Aramalar

Ceza infaz kurumlarında, tutuklu ve hükümlülerin, personelin, ziyaretçilerin, ceza infaz kurumu binasının ve demirbaş eşyalarının güvenliğini sağlamaya yönelik, delici, kesici, aşındırıcı suç aletlerini, ateşli silahları, uyuşturucu maddeleri, yasak doküman, belge ve firar emarelerini, bir suç işlenmişse suç delillerini elde etmek için arama yapılır. Ceza infaz kurumlarında aramalar, gerekli görüldüğü üzere beş farklı türde uygulanmaktadır. Arama yöntemlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

a. El yordamı ile yapılan aramalar,

b. El detektörleri ile yapılan aramalar,

c. Duyarlı kapıdan geçerek yapılan aramalar,

27 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 44.

d. X-Ray cihazı ile yapılan aramalar,

e. Tıbbî cihazlar ile yapılan oyuk aramaları.

Arama çeşitleri ise şahıs, eşya ve bina araması olmak üzere üç farklı türde yapılmaktadır. Bu bölümde özellikle bu çalışmanın hedef kitlesini içeren şahıs aramaları hakkında bilgi verilecektir.

Şahıs araması, aranılacak kişinin görev ve niteliğine göre üç kısma ayrılmaktadır:

a) Milletvekilleri, mülkî amirler, hâkimler, C.Savcıları, avukatlar, noterler, izleme kurulu temsilcileri, yabancı kuruluşların temsilcileri, ceza infaz kurumu bölük komutanı, ceza infaz kurumu müdürü vb. sıfattan sayılanların aranması,

b) Ceza infaz kurumu personeli, jandarma, ziyaretçi, görevli ve misafir olarak gelenlerin aranması,

c) Tutuklu ve hükümlülerin aranması.

Kurum görevlileri ve dış güvenlik görevlileri dahil olmak üzere, sıfat ve görevi ne olursa olsun, kurumlara girenler duyarlı kapıdan geçmek zorundadır. Bu kişilerin üstleri metal detektörle aranır; eşyaları x-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirilir, ayrıca şüphe hâlinde elle aranır. Bu cihazların bulunmadığı yerlerde arama ve kontrol elle yapılır. Ancak milletvekilleri, mülkî amirler, hâkim, Cumhuriyet savcıları ve bu sınıftan sayılanlar, avukatlar, noterler, ceza infaz kurumları ve tutukevleri kontrolörleri, izleme kurulu başkan ve üyeleri, uluslararası sözleşmelerle yetkileri tanınmış kişi ve kuruluşların temsilcileri, ceza infaz kurumu ve tutukevi koruma birlik komutanı ile kurum müdürünün üstleri ağır cezayı gerektiren suçüstü hâlleri dışında elle aranamaz. Duyarlı kapı cihazının ikazının sürmesi hâlinde bu kişiler ancak, elle aramayı kabul ettikleri takdirde kuruma girebilirler.

Konusu suç teşkil etmemekle birlikte kurumlara sokulması yasak olan her türlü eşya, çıkışta sahibine verilmek üzere idare tarafından muhafaza altına alınır. Aramalarda insan onuruna saygı esastır.

Ziyaret ve görüşlerde kurallara uymayan heyet ve kişilerin ziyaret ve görüşmeleri sürdürmelerine derhâl son verilir. Suç oluşturan davranışlar, ilgili idarî ve adlî makamlara bildirilir. Görüşme hakkına sahip kişilerin kurum güvenliğinin korunması amacıyla alınan tedbirlere aykırı davranışları ve istekleri nedeniyle görüşme hakları, kurumun en üst amirince bir aydan bir yıla kadar kısıtlanabilir.

Din hizmeti faaliyetleri düzenlemek üzere ceza infaz kurumlarında görevlendiren Diyanet İşleri Başkanlığı personeli, b fıkrasına dahildir. Bu fıkra kapsamındaki personelin dikkat etmesi gereken hususlar:

- Kurum güvenliğini tehlikeye sokacak davranışlarda bulunmamak,
- Kurum güvenliği için alınan ve uygulanan yasal ve idarî tedbirlerin değiştirilmesini talep etmemek,
- Kurumun düzen ve güvenliğini, hükümlülerin sağlığını bozabilecek nitelikteki eşya ve maddeler ile her türlü iletişim araçları ve taşıma izin belgesi olsa da silâhlar kuruma sokmamak,
- Ziyaret ve görüşlerde hükümlülere para, kıymetli evrak ve eşya vermemek,[28]
- Kamu görevlilerinin tâbi olduğu mevzuata uygun hareket etmek,
- Kamu görevlileri için yasaklanmış tutum ve davranışlarda bulunmamak,
- Görevin özelliği nedeniyle, hükümlülere karşı ciddi, dürüst ve tarafsız davranmak,
- Görev gerekleri ve hükümlülerin eğitilerek yeniden topluma kazandırılması çalışmalarının zorunlu kıldığı ilişkiler dışında, hükümlüler ve yakınları ile herhangi bir suretle kişisel ilişki kurmamak,[29]
- Bütün hükümlü ve yakınlarına dil, din, mezhep, ırk, renk, cinsiyet ve düşünce ayrımı gözetmeksizin eşit işlem yapmak,[30]
- Hükümlü veya yakınlarından, her ne ad altında olursa olsun, para, hediye veya buna benzer şeyleri almamak,
- Her ne ad altında olursa olsu para, hediye veya buna benzer şeyleri hükümlü ve tutuklu yakınlarına vermemek veya bunlarla alım satım işlemleri yapmamak,[31]
- Görev nedeniyle kendisine verilen veya edindiği bilgileri ve gizli kalması gereken diğer belgeleri kanunlarla belirtilen hâller dışında açıklamamak veya yayınlamamak.[32]

---

28 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 86.

29 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 29.

30 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 30.

31 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 31.

32 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 32.

BİRİNCİ BÖLÜM
CEZA İNFAZ KURUMLARI DİN HİZMETLERİNİN HUKUKİ DAYANAKLARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Harun IŞIK*

Abdullah DEMİR**

Tutuklu ve hükümlülerin rehabilitasyonu ve topluma yeniden adaptasyonunda din ve dini değerlerden yararlanılması için girişimler 1950'li yıllarda başlamış, ceza infaz kurumlarında düzenli olarak din hizmeti faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ise ancak 1983 yılından itibaren mümkün olmuştur.

Toplumun dini ihtiyaç ve beklentilerine cevap verme ve din hizmeti faaliyetleri ile toplumsal huzur ve barışın gerçekleştirilmesine katkı sağlama görevini üstlenen Diyanet İşleri Başkanlığı, özellikle son yıllarda yaptığı düzenlemelerle sosyal açılımlı din hizmetlerine daha fazla önem vermeye başlamıştır. Bu bakış açısının bir sonucu olarak da Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 2001 yılında imzalanan işbirliği protokolü çağın gereksinimleri doğrultusunda 2011 yılında yenilenerek din hizmetleri ceza infaz kurumlarında daha aktif hale gelmiştir. Bu protokolde ceza infaz kurumlarına tam gün görevli cezaevi vaizleri atanması ve Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin hemen her ceza infaz kurumunda görev yapması öngörülmüştür. Ayrıca din hizmetlerini daha etkili bir şekilde yürütmek amacıyla 1982 yılında hazırlanan Ceza ve Tutukevlerindeki Tutuklu ve Hükümlülere Verilecek Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredatı, 26.09.2002 tarihinde ceza infaz kurumları din hizmetlerinin hedeflerini de kapsayacak şekilde yeniden yapılandırılmıştır.

* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, Yrd. Doç. Dr.

** Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi.

I. CEZA İNFAZ KURUMLARI DİN HİZMETLERİNİN AMAÇLARI

Din hizmetleri yoluyla tutuklu ve hükümlülerin ahlâki gelişimlerinin sağlanması, ceza infaz kurumlarında yürütülen eğitim-öğretim çalışmalarının temel amaçları arasında yer almaktadır. Nitekim tutuklu ve hükümlülerin doğru davranış, tutum ve alışkanlıkları benimseyerek yeniden suç işlemelerini önleyecek ahlâkî değerler kazanmalarını sağlamak, bu kişilerin salıverilmelerinden sonra topluma uyumlarını kolaylaştırmak ve dış olaylara, tahriklere karşı sabırlı, dayanıklı ve soğukkanlı hâle getirmek din hizmetlerinin de içerisinde bulunduğu rehabilitasyon sürecinin genel amaçları arasında sayılmaktadır.[1] Din ve dini değerlerden faydalanmak suretiyle tutuklu ve hükümlülerin rehabilitasyonu ve topluma yeniden adaptasyonu sürecine katkı sağlayan ceza infaz kurumları din hizmetlerinin amaçları ilgili hukuki düzenlemelerde şu şekilde belirtilmiştir.[2]

a) Ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerin ruh derinliklerine inilerek manevi yönden onları yükseltmek, pişmanlık duygularını geliştirerek yeniden topluma kazandırılmalarını sağlamak,

b) Tutuklu ve hükümlüleri din konusunda aydınlatmak, eksik bilgilerini tamamlamak ve yanlış bilgilerini düzeltmek,

c) Dini duygu ve düşüncelerini geliştirerek insan, aile, millet ve vatan sevgisi ile milli birlik ve bütünlük bilinci kazandırmak,

d) Genel anlamda "Din", özel anlamda "İslâm, Mümin ve Müslüman" kavramları ile bunlara bağlı diğer dini terimleri bilgi, düşünce ve davranış açısından kazandırmak,

e) İnsanın "üstün varlık" olduğunun bilincine erdirmek ve bunun yüklediği sorumlulukları öğretmek,

f) İnsanın ve diğer canlıların hayatını korumanın önemini benimsetmek,

g) İnsanın dine olan ihtiyacını öğretmek,

h) İslâm'ın en son din olduğunu kavratmak,

---

1 Adalet Bakanlığı, 46/1 Nolu Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümlere Dair Genelge.

2 2001 Tarihli Adalet Bakanlığı- Diyanet İşleri Başkanlığı İşbirliği Protokolü; Adalet Bakanlığı, Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredat Programı; Adalet Bakanlığı, 46/1 Nolu Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümlere Dair Genelge.

i) İslâm Dini'nin, iman, ibadet ve ahlâk esaslarını öğretmek; bu esasların davranış haline dönüşmesine yardımcı olmak,

j) Dini geleneklerimizi tanıtarak benimsetmek,

k) İslâm Dini'nin hurafe ve batıl inanışlardan uzak, toplumda birlik ve ahengi sağlayıcı bir din olduğu gerçeğini kavratmak,

l) Tutuklu ve hükümlülerin, dengeli ve uyumlu bir kişilik kazanmasını sağlamak,

m) Sosyal ve kültürel faaliyetler kapsamında isteyen tutuklu ve hükümlülere ibadetlerini yerine getirmeleri hususunda yardımcı olmak,

n) İstek halinde tutuklu ve hükümlülere Kur'an-ı Kerim okuma becerisi kazandırmak,

o) Örnek bir insan olarak Peygamberimizin hayatını, güzel ahlâkını ve bu konudaki öğütlerini öğretmek.

Diyanet İşleri Başkanlığı personeli, yukarıda belirtilen amaçlardan da anlaşıldığı üzere, tutuklu ve hükümlülerin yararına hem teorik hem de pratik anlamda din hizmeti faaliyetleri yürütmek, aynı zamanda isteğe bağlı olarak manevi rehberlik hizmetleri de sunmak üzere ceza infaz kurumlarında görevlendirilmektedir.

Tutuklu ve hükümlülerin rehabilitasyonunda oldukça önemli bir yere sahip olan din hizmetleri, hem uluslararası hem de ulusal hukuki belgelerde de yer almakta, tutuklu ve hükümlülerin yararına ceza infaz kurumlarında din ve dini değerlerden faydalanılması gerektiği belirtilmektedir.

II. CEZA İNFAZ KURUMLARI DİN HİZMETLERİNİN HUKUKİ DAYANAKLARI

A. Uluslararası Hukuki Belgelerde Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri

Hürriyeti bağlayıcı ceza anlayışının ceza sistemine egemen olmaya başlamasıyla birlikte hapishaneler, suçluların topluma yeniden kazandırılması amacıyla eğitim ve iyileştirme faaliyetlerinin yapıldığı yerler olarak düşünülmeye başlamıştır. Bu bakış açısının bir sonucu olarak cezaevlerinde eğitim-öğretim ve rehabilitasyon faaliyetleri hız kazanmış, alanında uzman eğitimciler, psikologlar, sosyal çalışmacılar ve cezaevi vaizleri istihdam edilmeye başlanmıştır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren bu konuda

düzenlenen uluslararası kongrelerde özellikle mahkûmların rehabilitasyonuna ve topluma yeniden adaptasyonuna vurgu yapılmış, birçok ülkenin anayasasında cezanın asıl amacının suçlunun rehabilitasyonu yoluyla suçun önlenmesi olduğu, cezaevlerinde mahkûmların çalışmasının gerekliliği ile cezaevinin bir "çalışma ve ahlâki yükselme merkezi" olması gerektiği gibi prensipler yer almaya başlamıştır.[3]

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 12 Şubat 1987 tarihinde "*Hükümlülerin İyileştirilmeleri İçin Standart Asgari Kuralların Avrupa Metni*" 100 madde halinde kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Komitesi tarafından kabul edilen bu metinde, tutuklu ve hükümlülerin insan onuruna yakışır bir muamele görmesi temel şart olarak yer almaktadır. Ayrıca sağlık, hijyen, beslenme, giyim, dış dünya ile ilişki, eğitim, kültür, spor, din, şikâyet, çalışma, sınıflandırma ve iyileştirme konuları da metinde yer alan kurallardandır.[4]

Ceza infaz kurumları din hizmetleri, tutuklu ve hükümlülerin özgürlükten mahrum bırakılmasının sonucunda kaybettikleri haklar dışında, diğer fertlere sağlanan din ve vicdan hürriyeti ile din eğitim ve öğretimini de içeren eğitim haklarından mahrum edilemeyecekleri düşüncesine dayanmaktadır. Tutuklu ve hükümlülerin ceza infaz kurumlarında din hizmeti faaliyetlerinden faydalanması ile ilgili uluslararası hukuki düzenlemeler şunlardır:

1. **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Madde 9:** Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.[5]**23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe giren Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Bölüm 3, Madde 18/1:** Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olacaktır. Bu hak, herkesin istediği dine ya da inanca sahip olması ya da bunları benimsemesi özgürlüğünü ve herkesin aleni veya özel olarak bireysel ya da başkaları ile birlikte toplu olarak, kendi din ya da inancını ibadet, icra, bunun icaplarını yerine getirme ya da öğretme bakımından ortaya koyma özgürlüğünü de içerir.[6]

3 İçli, Türkiye'de Cezaevlerindeki Rehabilitasyon Faaliyetleriyle İlgili Sosyolojik Bir Analiz, s. 18.

4 Kurt, Türkiye'de Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları, s. 29, 36.

5 Hüsamettin Binici, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 9'uncu Maddesi: Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü", Adalet Dergisi, Sy. 20, www.yayin.adalet.gov.tr/20_sayi.html.

6 *www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm*

2. **Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin "Avrupa Cezaevi Kuralları" Başlıklı (1987) 3 No'lu Tavsiye Kararı Madde 41-42/1-2-3**: (**41)** Her tutuklunun olanak ölçüsünde, dinsel ve ahlaki yaşamının gereklerini yerine getirmesine, özellikle de kurumca düzenlenen dinsel toplantılara, ilgili kitaplarla katılmasına izin verilmelidir. (**42- 1)** Tutukevinde aynı dine mensup yeteri kadar tutuklu bulunuyorsa, bu dinin yetkili bir elemanı buraya atanmalı ya da kabul edilmelidir. Tutukluların sayısı ve koşulları elverişli ise, bu takdirde, tam zamanlı din görevlisi atanmalıdır. **(42- 2)** Birinci paragrafa (42/1) göre atanan ya da kabul edilen yetkili temsilcinin, düzenli olarak, dini hizmetleri örgütlemesine ve gereken her zaman, özellikle kendi dininden olan tutuklulara ziyaretlerde bulunmasına izin verilmelidir. **(42-3)** Hiçbir tutuklu dininin nitelikli bir temsilcisi ile temas kurmak hakkından hiçbir şekilde yoksun bırakılmamalıdır. Buna karşılık, bir tutuklu dini bir temsilcinin ziyaretine karşı çıkıyorsa, onun bu davranışına da saygı gösterilmelidir.[7]

3. **Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Avrupa Cezaevi Kuralları Hakkında (2006) 2 No'lu Tavsiye Kararı, Madde 29/1-2-3: (29/1)** Mahpusların düşünce, din ve vicdan özgürlüklerine saygı duyulmalıdır. **(29/2)** Cezaevi rejimi mümkün olduğunca mahpusların dinlerinin gereklerini yerine getirmelerine ve inançlarını yaşamalarına, bu din ya da inançların resmi temsilcilerince verilen hizmetlerden yararlanmalarına ya da bu temsilcilerce düzenlenen toplantılara katılmalarına, din veya inançlarının temsilcileriyle özel görüşmeler yapmalarına ve din ya da inançlarıyla ilgili kitapları ya da basılı eserleri bulundurmalarına olanak verecek şekilde düzenlenmelidir. **(29/3)** Mahpuslar, bir din ya da inancın gereklerini yerine getirmeye, dini hizmetlere ya da toplantılara katılmaya, dini etkinliklerde yer almaya ya da herhangi bir dinin ya da inancın temsilcileriyle görüşmeye zorlanamazlar.

4. **Mahpusların İyileştirilmesi İçin Birleşmiş Milletler Minimum Standart Kuralları, Madde 41/1:** Kurumda yeterli sayıda aynı dine mensup mahpusun bulunması halinde, buna yetkili bir din görevlisi atanır veya görev yapmasına izin verilir. Mahpus sayısının gerektirmesi ve koşulların elverişli olması halinde bu görevlendirme tam gün esasına dayanacak şekilde yapılır.[8] **(41/2)** Birinci paragrafta belirtildiği üzere yetkili bir temsilcinin düzenli bir şekilde dini servisler düzenlemek ve belirli vakitlerde kendi dinine mensup mahkûmlara manevi rehberlik hizmeti sunmak üzere özel ziyaretler gerçekleştirmesine izin verilmelidir. **(41/3)**

7 www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/413-433.pdf (28.10.2009)

8 Nursal, Uluslararası Cezaevi Standartları, s. 332.

Herhangi bir mahkûmun kendi dininin yetkili temsilcisi ile görüşme isteği reddedilmemelidir. Bir başka ifade ile herhangi bir mahkûm herhangi bir din temsilcisinin ziyaretini kabul etmiyorsa, onun bu davranışına kesinlikle saygı gösterilmelidir. **(42)** Uygun olduğu takdirde, kendi dini yaşamının gereklerini yerine getirmek için kurumda sağlanan dini servislere katılmasına, kendi dinine ve mezhebine ait kitaplara sahip olmalarına izin verilmelidir.[9]

5. **Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunmasına Dair Birleşmiş Milletler Kuralları:** Her çocuğun, özellikle kurumda sağlanan dini hizmetlere ya da toplantılara katılması veya dini ibadetlerini yerine getirmesi sağlanarak veya mezhebinin dini görüş ve talimatlarına göre gerekli olan kitap veya araçları edinmesine izin verilerek, dinsel ve ruhsal yaşamının ihtiyaçlarını karşılayabilmesine imkân sağlanmalıdır. Eğer bir kurumda belirli bir dine mensup yeter sayıda çocuk varsa, bu kuruma o dinden bir veya birden fazla din adamı atanmalı veya uygun görülmeli, bu din adamlarının düzenli olarak baş başa görüşmelerine izin verilmelidir. Her çocuk, dinsel faaliyetlere katılmama, din eğitimi ve öğretiminden özgürce ayrılma hakkına sahip olmalıdır.[10]

6. **Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Mahpusların İyileştirilmesi İçin Minimum Standart Kurallar Hakkındaki R (73) 5 Sayılı Tavsiye Kararı:** Kurumda aynı dine mensup yeteri kadar mahpus bulunuyorsa, bu dinin yetkili bir elemanı buraya atanmalı veya kabul edilmelidir. Mahpusların sayısı ve şartları elverişli ise bu takdirde tam zamanlı bir din görevlisi atanmalıdır.[11]

Uluslararası hukuki belgeler, tutuklu veya hükümlü olarak cezaevlerinde bulunan insanların da din özgürlüğüne sahip olduğunu ve arzu ettikleri takdirde kendi dinlerine mensup yetkili din görevlisi tarafından ziyaret edilme haklarının bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu belgelerin dikkat çektiği diğer noktalar ise şunlardır:

- Din eğitimi ve öğretimi ile din hizmetleri yanında manevi rehberlik hizmetlerinin de verilmesi,

- Tutuklu ve hükümlü sayısı ile orantılı olarak tam gün esaslı din görevlisinin atanması,

---

9 Making Standars Work: an international handbookon good practice, 2. Baskı, Penal Reform International, London, 2001.

10 Nursal, Uluslararası Cezaevi Standartları, s. 407.

11 Nursal, Uluslararası Cezaevi Standartları, s. 204.

-Tutuklu ve hükümlülere kendi dini ya da mezhebine ait dini materyallere sahip olma ve bulundurma imkânının verilmesi,

-Yetkili din temsilcisi ile özel olarak görüşmek isteyen tutuklu veya hükümlünün bu görüşmeyi sağlıklı bir şekilde yapabilmesi için imkân sağlanması,

-Kurumda dini program ve etkinlikler düzenlenmesine, tutuklu ve hükümlülerin bu programlara katılmasına imkân sağlanması,

Cezaevi din hizmetleri ile ilgili olarak uluslararası hukuki belgelerde yer alan bilgilerden sonra ulusal hukuki belgelerde yer alan bilgileri vermek, yapılan hizmetin hukuki dayanaklarını tanımak bakımından büyük önem arz etmektedir.

B. Ulusal Hukuki Belgelerde Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri

Ceza infaz kurumlarında, hükümlü ve tutukluların topluma yararlı bireyler olarak tahliye olabilmelerini sağlamaya yönelik çeşitli eğitim-öğretim ve rehabilitasyon faaliyetleri düzenlenmektedir. *Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun*'un 75/2'nci maddesinde eğitim programları, temel eğitim, orta ve yüksek öğretim, meslek eğitimi, din eğitimi ve beden eğitimi olarak sayılmaktadır. Hükümlü ve tutukluların bu programlardan bir kısmına katılması zorunlu iken bazısına katılması ise isteğe bağlıdır. Ceza infaz kurumlarında Din ve Ahlâk Bilgisi dersinin verilmesi yasa gereği zorunludur. Hükümlü ve tutukluların din hizmetleri ile ilgili programlara katılması ise isteğe bağlıdır.[12]

Tutuklu ve hükümlülerin ceza infaz kurumlarında din hizmeti faaliyetlerinden faydalanması ile ilgili ulusal hukuki düzenlemeler şunlardır:

1- **07.11.1982 tarih ve 2709 Kanun Numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Madde 24/1-2-3-4): (24/1)** Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. **(24/2)** 14 üncü madde[13] hükümlerine aykı-

12 07.11.1982 tarih ve 2709 Kanun numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 24/4; Adalet Bakanlığı, 17.06.2005 tarihli Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği, Madde 29/e.

13 Madde 14. – (Değişik: 3.10.2001-4709/3 md.) Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz. Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir. www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm(30.10.2009)

rı olmamak şartıyla ibadet, dinî ayin ve törenler serbesttir. **(24/3)** Kimse, ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz. **(24/4)** Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve orta-öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

2- **Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Tarafından 27.07.2007 Tarihinde Yayınlanan Genelge, No: 46/1, Madde H/1-2-3: (H/1)** Hükümlü ve tutuklular, ceza infaz kurumunda, mensup bulunduğu dinin ibadetlerini, düzeni bozmayacak ve çalışmayı engellemeyecek biçimde serbestçe yerine getirebilir ve ibadette kullanılan eşyayı, dinî yaşamı bakımından zorunlu olan kitap ve eserleri temin ve bulunduğu yerlerde muhafaza edebilir. **(H/2)** Din ve ahlâk bilgisi dersi, 30.03.2001 tarihinde imzalanan "Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dinî ve Ahlâkî Gelişmelerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokol"ü ve 26.09.2002 tarihli "Adalet Bakanlığına Bağlı Ceza ve Tutukevlerindeki Tutuklu ve Hükümlülere Verilecek Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredatı" da dikkate alınarak işlenecektir. **(H/3)** Yabancı hükümlü ve tutukluların mensup bulunduğu dinin görevlilerince ziyaret edilmesi ve onlarla iletişim kurulması için Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik kapsamında işlem yapılacaktır.[14]

3- **29.12.2004 tarih ve 25685 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 70/1-2 : (70/1)** Hükümlü, ceza infaz kurumunda, mensup bulunduğu dinin ibadetlerini, düzeni bozmayacak ve çalışmayı engellemeyecek biçimde serbestçe yerine getirebilir ve ibadette kullanılan eşyayı, dinî yaşamı bakımından zorunlu olan kitap ve eserleri temin ve bulunduğu yerlerde muhafaza edebilir. **(70/2)** Hükümlünün, mensup bulunduğu dinin görevlilerince ziyaret edilmesine ve onlarla iletişim kurmasına, kurum güvenliğini tehlikeye düşürmemek koşuluyla izin verilir.[15]

4- **Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Hükümlü ve Tutuklu Rehberi, Madde 5 ve Çocuk Hükümlü ve Tutuklu Rehberi, Madde 12:** Mensup olduğun dinin ibadetlerini, düzeni bozmayacak ve çalış-

14 www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27956.html

15 Ayrıca bkz. 06.04.2006 tarih ve 26131 sayılı Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük Madde 93/1-2 http://www.cte.adalet.gov.tr/.

mayı engellemeyecek biçimde serbestçe yerine getirebilirsin. İbadette kullanılan eşyayı, dinî yaşamın bakımından zorunlu olan kitap ve eserleri temin ve bulunduğun yerlerde muhafaza edebilirsin. Bu konuda kurum yönetiminden imkânlar çerçevesinde her türlü yardımı alabilirsin.

Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan genelgelerde tutuklu veya hükümlü olarak ceza infaz kurumlarında bulunan kişilerin mensubu bulunduğu dini yaşama, yetkili din temsilcisi tarafından ziyaret edilme, kurumda gerçekleştirilecek dini etkinlik ve din derslerine katılma, dini kitap ve materyallere sahip olma, yetkili din temsilcisi tarafından gerçekleştirilecek manevi rehberlik hizmetlerinden yararlanma gibi haklarının bulunduğu ifade edilmektedir.

III. TÜRKİYE CEZA İNFAZ KURUMLARI DİN HİZMETLERİNİN TARİHÇESİ

Ceza infaz kurumlarında düzenlenen din hizmetlerinin tarihçesini bilmek, bugün gelinen noktayı anlamak bakımından büyük önem arz etmektedir. Ceza infaz kurumlarında yürütülen din hizmeti faaliyetleri, ilk defa 1950'li yıllarda dini, ahlâki ve içtimai içerikli konferanslar verilmesi şeklinde başlamıştır. Dini, ahlâki ve içtimai konferanslar şeklinde başlayıp isteğe bağlı din dersleri şeklinde devam eden ceza infaz kurumları din hizmetleri uygulamasının iki temel gerekçesi bulunmaktadır: Birincisi, tutuklu ve hükümlülerin, özgürlükten mahrum bırakılmanın sonucunda kaybettikleri haklar dışında, Anayasa gereği fertlere sağlanan eğitim, din ve vicdan hürriyeti gibi diğer haklardan mahrum edilemeyeceği düşüncesidir. İkincisi ise tutuklu ve hükümlülerin eğitimi ve topluma yeniden kazandırılması çalışmalarında dini ve ahlâki prensiplerden yararlanma fikridir.[16]

Ceza infaz kurumlarında yürütülen din hizmeti faaliyetlerinin tarihi gelişimini şu şekilde belirlemek mümkündür:

A. 1950-1983 Arası: Hizmette İlk Adımlar ve İlk Müfredat

1. **Adalet Bakanlığının Diyanet İşleri Başkanlığı'na gönderdiği 05.08.1950 tarih ve 17565 sayılı yazı:** Adalet Bakanlığı tarafından Diyanet İşleri Başkanlığı'na gönderilen bu yazı iki kurum arasında işbirliği için ilk adımı teşkil etmektedir.[17] 1959 yılında dönemin Adalet Bakanı tarafından Diyanet İşleri Başkanlığına yazılan bu yazıda haftada en

16 Abdullah Demir, "Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi", *Diyanet İlmi Dergi*, C: 45, Sayı: 4, Ankara 2009, s.43-44.

17 Özdemir, a.g.e. s. 43.

az iki defa mahallî cezaevlerinde ahlâki konferans vermek suretiyle telkinlerde bulunulmasına ihtiyaç duyulduğu, Diyanet İşleri Başkanlığınca ilmi yeterliği sabit görülen personelin görevlendirilmesi konusunda Başkanlığın görüşü istenmiştir.[18] Adalet Bakanlığının tutuklu ve hükümlülere ahlâki mahiyette konferanslar vermesi yönündeki bu talebi, ceza infaz kurumları din hizmetleri uygulamasına başlangıç teşkil etmiştir.

2. **07 Haziran 1963 tarih ve 15848 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Genelgesi:** Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından müftülüklere gönderilen bu genelgede, ceza infaz kurumlarında ahlâki içerikli konferanslar verilmesi, bu konferansları öncelikli olarak vaizlerin vermesi, vaiz bulunmayan yerlerde müftülerin bu görevi yerine getirmesi, tutuklu ve hükümlülerle iletişim kurarken yumuşak ve nazik bir dil kullanılması ve onların rehabilitasyonu noktasında din ve dini değerlerden yararlanmak suretiyle gerekli önlemlerin alınması istenmiştir.[19]

3. **Adalet Bakanlığının 24.01.1964 gün ve 2828 sayılı yazısı:** Adalet Bakanlığı tarafından Diyanet İşleri Başkanlığına gönderilen bu yazıda, 1963 yılı içerisinde Diyanet İşleri Başkanlığı personeli tarafından tu-

18 "Bu günkü ceza infaz sistemi başlıca iki esasa dayanmakta, bunun birincisini iş, ikincisini de hükümlü üzerinde tatbik edilecek müspet telkinler teşkil etmektedir. İş, hükümlünün tekrar avdet edeceği cemiyet hayatında namuskâr bir mesai ile çalışmasını temin edecek imkânları ona hazırlamakla beraber, kendi iç alemi ile baş başa kalıp bir takım kötü düşüncelerle hissini ve kafasını işgale meydan bırakmadığı için hem maddeten, hem de manen salâhına yardım etmektedir. Ancak, infaz müesseselerinin bu gün için kifayetli elemanlarla takviyesine imkân elvermediğinden iş kadar mühim olan ve hükümlünün ruh bünyesindeki aksaklıkları tedavi ve bertaraf etmesi bakımından küçümsenmesine imkân bulunmayan telkin metotlarından da istifade edilmesi bugüne kadar maalesef kabil olamamıştır. Teşkilâtlarında vazife almış ve ilmî değerleri tecrübe edilmiş bulunan zevattan tensip edileceklerin haftada en az iki defa mahallî cezaevlerinde mevzuu tamamen ahlâk olan konferans vermek suretiyle telkinlerde bulunmalarından büyük faydalar temin edileceği cihetle, keyfiyeti takdirle iblağ etmeyi muvafık gördüm. Memleketimizde marazi suçlu tipi yok denecek derecededir. Mühim ekseriyeti tesadüfî mücrim olan hükümlülerin suçluluğundaki başlıca amil cehalettir. Bunların manevi hüviyetlerinde temin edilecek kalkınma ile nedamet hissinin şuurlandırılması, bir taraftan, kendilerini cemiyete kazandırmış, diğer taraftan, aldıkları telkine göre kendi muhitlerinde suç işlenmemesine amil olmalarını temin etmiş bulunacaktır. Bu husustaki teşebbüsümüze makamınızca ne yolda müzaheret edilmesi mümkün bulunduğunun, mütalâaları ile birlikte iş'arını saygılarımla rica ederim". Şuayip Özdemir, "Türkiye'de Cezaevlerinde Din Eğitimi Uygulamasının Geçirdiği Aşamalar", Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Sy. 2, s.66; Mehmet Nuri Yılmaz, "Cezaevlerinde Görev Yapacak Personelin Eğitim Semineri Açılış Konuşması/18.06.2001", www.diyanet.gov.tr/turkish/duyurular/duyurular.asp.

19 M. Bulut, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yaygın Din Eğitimindeki Yeri, A.Ü.S.B.E., (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1997, s. 53.

tuklu ve hükümlüler yararına gerçekleştirilen din hizmeti faaliyetlerinden olumlu sonuçlar alındığı belirtilmiştir.[20]

4. **Adalet Bakanlığının 18.03.1964 gün ve 8521 sayılı yazısı:** Adalet Bakanlığı bu yazı ile 1964 yılında da tüm il ve ilçe ceza infaz kurumlarında haftada 2 gün olmak üzere dini ve ahlaki konferanslar verilmesini istemiştir.

5. **Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 01.04.1964 gün ve 8118 sayılı Genelgesi:** Diyanet İşleri Başkanlığı bu genelge ile il ve ilçe müftülükleri tarafından tutuklu ve hükümlüler yararına gerçekleştirilen vaaz ve ahlâki konferansların Adalet Bakanlığı tarafından takdirle karşılandığını duyurmuş, ceza infaz kurumları din hizmetlerinin daha verimli ve aktif bir şekilde düzenlenmesini belirtmiştir.

6. **28.01.1974 tarih ve 5/1 sayılı Yargıtay Kararı:** Bu kararda din adamlarının cezaevlerinde görevlendirilmeleri hakkında Diyanet İşleri Başkanlığından alınan 09.02.1974 gün ve 74-28 sayılı yazı ile ekleri ilişikte gönderildiği belirtilerek, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sözü geçen genelgesi ile eklerinde de belirtildiği gibi genel af kanununun çıkarılmasının pek yakın olduğu bu günlerde topluma iade edilecek olan hükümlü ve tutukluların yeniden suç işleyerek cezaevlerine dönmesini önlemek ve nedamet göstermiş bulunan bu vatandaşlarımızın yararlı bir kişi olarak cemiyete intibaklarını sağlamak maksadıyla Diyanet İşleri Başkanlığı ile Bakanlığınız arasında varılan mutabakat sonucu, kendilerine dini, ahlâki ve içtimai konferanslar vermek üzere seçkin din adamları görevlendirilmiş bulunduğu bildirilmektedir. Ayrıca bu kararda olumlu neticeler vermekte olduğu müşahede olunan bu konferanslara, sayıları mahdut da olsa bir kısım cezaevi savcıları ile cezaevi müdürlerinin gereken ilgiyi layık-ı veçhiyle göstermediklerinin istihbar olunduğu da bildirilerek, suçluluğun büyük ölçüde önlenmesi ve bahis konusu kader kurbanlarının tekrar suç işleyerek özgürlüklerinin kısıtlanmasına meydan verilmemesi ve onların topluma yararlı bir insan olarak intibaklarının sağlanması bakımından, din adamlarımızın cezaevlerine gelerek verecekleri konferanslara gereken yakın alakanın gösterilerek hükümlü ve tutukluların tamamının konferansta hazır bulunmalarının temini, evvelki genelgelerde de tebliğ olunduğu üzere konferans metinlerinin her ay Bakanlığa gönderilen faaliyet raporları ile birlikte gönderilmesi istenilmektedir.[21]

---

20 Diyanet Dergisi, C. 3, sayı: 4, Ankara, 1964, ss. 101-102.

21 Adalet Bakanlığı, Mütalaa ve Tamimler, s.149-150.

7. **09.02.1974 gün ve 74-28 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Görevlendirme Yazısı:** Bu yazı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün 15.02.1974 tarih ve 11-19 sayılı tamimi ile ceza infaz kurumlarına gönderilmiş, Adalet Bakanlığı'nın talepleri doğrultusunda ceza infaz kurumlarında din hizmeti sunulması amacıyla, resmi din görevlileri görevlendirilmiştir.[22]

8. **Adalet Bakanlığı tarafından 1975 yılında yayınlanan tamim Madde 27/2:** Bu tamimle adalet Bakanlığı ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilen din hizmetleri için gerekli olan tüm araç ve gereç temini ve finansını üstlenmiş ve "Cezaevlerinde Eğitim ve Manevi Kalkınma" adı altında din hizmetleri ile ilgili tutumunu şu şekilde ortaya koymuştur:

Hükümlü ve tutukluların moralmen kalkınmalarını sağlamak, onlardaki nedamet dugularını artırmak amacıyla, Cumhuriyet savcıları ve cezaevi müdürlerinin her türlü vasıtadan yararlanmaya büyük gayret sarfetmeleri icab etmektedir. Yine hükümlü ve tutukluların moralmen kalkınmaları için, sinema makinası bulunan cezaevlerinde eğitici ve öğretici kültür filmlerinin temini suretiyle gösterilmesi ve ayrıca, Bakanlıktan gönderilecek kitapların dışında halk eğitim merkezleri ve diğer kuruluşlarla temasa geçilerek onlara yararlı kitap ve eserlerin mahallen sağlanmasında büyük faydalar olduğu aşikardır.

9. **22.04.1981 ve 16.09.1981 yılları arasındaki gelişmeler:** Ceza ve Tevkifevlerini birer "Islahevleri" haline getirmek amacıyla 1981 yılından itibaren cezaevlerinde eğitim ve öğretim faaliyetleri başlatılmıştır. Bu faaliyetlerin ilk adımı olarak 22.04.1981 tarihinde Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Eğitim Birimi kurulur. Birimin amaçları şu şekilde ifade edilmiştir: Hükümlü ve tutukluların eğitim-öğretimi, manevi kalkınmalarının sağlanması ve ıslah edilmeleri konusuyla ilgili icra planlarını yapmak, müfredat programlarını hazırlamak, eğitim ve öğretim çalışmalarını sevk ve idare etmek, denetleyip sonuçlandırmak, takip edip yönlendirmek, tüm kamu kuruluşları ile işbirliği yapmak, gerekli yönetmelikleri hazırlamak ve bu sahada her türlü çalışmaları yürütmektir.[23] Daha sonraki aşamada ise içerisinde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin de yer aldığı genel kültür derslerinden oluşan bir

22 Diyanet İşleri Başkanlığından alınan 09.02.1974 tarih ve 74-28 sayılı görevlendirme yazısı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün 15.02.1974 tarih ve 11-19 sayılı tamimiyle cezaevlerine gönderilmiştir. Bkz. "C.T.G.M. 15.2.1974 tarih ve 11-19 sayılı Tamim", Mütalaa ve Tamimler, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ank. 1976, s. 149-150; Yılmaz, Cezaevlerinde Görev Yapacak Personelin Eğitim Semineri Açılış Konuşması/18.06.2001".

23 Özdemir, "Türkiye'de Cezaevlerinde Din Eğitimi Uygulamasının Geçirdiği Aşamalar", s.68.

eğitim programının cezaevlerinde uygulanmasına karar verilmiştir. Bu eğitim programında yer alan dersler şunlardır: Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih ve Türk İnkılâp Tarihi, Yurttaşlık ve Medeni Bilgiler, Türk Sanatı ve Medeniyeti Tarihi, Sosyoloji, Psikoloji, Din ve Ahlâk Bilgisi, Beden Eğitimi, İş ve Meslek Eğitimi, Müzik, Resim-İş.[24] Cezaevlerinde yürürlüğe konulan din ve ahlâk bilgisi dersi, diğer genel kültür dersleriyle birlikte 1981-1991 yılları arasında tüm tutuklu ve hükümlüler katılacak şekilde yürütülmüştür. Din ve ahlâk bilgisi dersiyle birlikte okutulan genel kültür dersleri 1991 yılında uygulamadan kaldırılmıştır. Böylece cezaevlerinde uygulanan eğitim programından sadece Din ve Ahlâk Bilgisi dersi 1991 yılından itibaren isteğe bağlı olarak devam etmiştir.[25]

10. **Genelkurmay Başkanlığının 16.09.1981 gün ve 7130-818-81 sayılı emri:** Bu yazı uyarınca, cezaevlerinde uygulanan Din ve Ahlâk Bilgisi dersi için 74 üniteden oluşan ilk müfredat programı, Adalet Bakanlığına bağlı Eğitim Birimi ile Bilimsel Kurul tarafından hazırlanmıştır. Genelkurmay Başkanlığının 24.03.1982 tarih ve 1700-19-82 sayılı tensipleri ve Diyanet İşleri Başkanlığının 01.04.1982 tarih ve D/4-2/552 sayılı görüşleri üzerine bu program cezaevlerinde uygulanma başlamıştır.[26] Genel prensipler, amaçlar, açıklamalar ve müfredat şeklinde düzenlenen program sekiz kademeden oluşmuştur. Bu kademeler içerisinde toplam 74 ünite yer almıştır. İnanç ve ibadet konuları, ailemiz-evimiz ve çevremiz, Atatürk'ün dinimiz ve laiklik ile ilgili görüşleri, temizlik ve doğruluk, İslam'da çalışmaya verilen önem, savurganlık, laiklik ve İslam, vatan ve millet sevgisi, milli birlik ve beraberlik, vatandaşlık görevleri, ahlaki görevler, devlete karşı görevler, çevremizdeki insanlara karşı sorumluklar, tore ve geleneklerimiz, Türkler ve Müslümanlık, dinler hakkında genel bilgiler, görgü kuralları, öğretmenlik, dini günler, aylar ve geceler müfredat programında öne çıkan ünite başlıklarıdır.[27]

B. 1983-2001 Arası: Kararlar ve Mutabakatlar Dönemi

1. 02.08.1983 tarih ve 6920 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi: Bu kararname ile cezaevinde din dersine girecek olan din görevlilerinin görev sınırları şu şekilde belirlenmiştir: "Din adamı, hükümlü ve tutuk-

---

24 23.8.1983 tarih ve 6991 sayılı Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Ücretlerine İlişkin Karar, Madde 1.

25 Demir, "Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi", s.49.

26 Adalet Bakanlığı, Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredat Programı, Ank. 1982, s. 2-3; Yılmaz, "Cezaevlerinde Görev Yapacak Personelin Eğitim Semineri Açılış Konuşması/18.06.2001".

27 Özdemir, Ş., Cezaevlerinde Din Eğitimi, Arı Sanat Yay., İstanbul, 2006, s. 47-48.

lulara vaaz etmek, dini eğitim ve telkinde bulunmak, manevi yönden kalkınmaları için çalışmakla görevlidir".[28] Bu hüküm daha sonra mülga olan *Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük'*ün 36'ncı maddesine (A) fıkrası olarak eklenmiştir. Aynı tüzüğün 10'uncu maddesinde, kurumların önem ve niteliğine göre bulunması gereken başlıca personel sayılırken (c) bendinde din adamı da sayılmıştır.

2. 23.8.1983 tarihinde 6991 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı: Bu karar ile kabul edilen *Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Ücretlerine İlişkin Karar'*da*,* Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi okutmakla görevlendirilecek yüksek tahsilli Diyanet İşleri Başkanlığı personeline haftada 24 saate kadar ek ders ücreti ödeneceği hükmü yer almıştır.[29]

3. 14.09.1983 tarihinde 7114 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı: Bu kararname ile 214 adet Cezaevi vaizi kadrosu Diyanet İşleri Başkanlığı emrinde kullanılmak üzere ihdas edilmiştir ve cezaevi vaizleri haftada 6 saat maaş karşılığı görev yapmaya başlamışlardır.[30]

4. 11.03.1986 tarihinde, Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığı yetkilileri ile dönemin Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdür Yardımcısı Hüseyin Turgut arasında varılan mutabakat: Bu görüşme sonucu cezaevi vaizlerinin cezaevlerindeki statüleriyle ilgili müşterek esaslar tespit edilmiştir.[31] Tespit edilen bu esaslar: a) Cezaevi vaizlerine, cezaevi idaresince görev yaptığı cezaevinde mahkûm ve tutuklularla ferdi görüşmeler yapmak, din fişlerini doldurmak ve derse hazırlanmak amacıyla, masa ve sandalye gibi lüzumlu eşyası bulunan müstakil bir çalışma odası tahsis edilir. b) Cezaevi vaizlerine Diyanet İşleri Başkanlığı ilgili mevzuatına göre maaş karşılığı olarak çalışmak zorunda oldukları saatten fazla çalışmalarına karşılık, 13.10.1983 tarihli *Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Ücretlerine İlişkin Kararname* hükümlerine göre ek ders ücreti ödenir. Ayrıca, personelin hizmet içi eğitim çalışmalarında öğretim görevlisi olarak da görev verilebilir. Bu görev karşılığı ücret, Bütçe Kanunu'nun ilgili maddesinden karşılanır. c) Cezaevi vaizleri, Cumhuriyet Savcılığı ve müftünün cezaevi vai-

28 Adalet Bakanlığı, Ceza İnfaz Kur. ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük, 36/A.

29 "Din ve Ahlâk Bilgisi Dersi Müfredat Programı"nı uygulamak üzere gelecek, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı yüksek tahsilli müftü, vaiz ve din öğretmenlerine, haftada 24 saate kadar ek ders veya ders ücreti verilir". 23.8.1983 tarihli Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Ücretlerine İlişkin Karar, Madde 9/c, 9/ e.

30 Yılmaz, "Cezaevlerinde Görev Yapacak Personelin Eğitim Semineri Açılış Konuşması/18.06.2001".

31 Özdemir, "Türkiye'de Cezaevlerinde Din Eğitimi Uygulamasının Geçirdiği Aşamalar", s. 69.

zi ile birlikte hazırladıkları program çerçevesinde görev yaparlar. Bu programda vaaz ve konferansa, derse, ferdi görüşmelere yer verilir. d) Cezaevi vaizleri, cezaevlerinde görev yaparlar. Ancak, Cuma günleri müftülükçe programlanan camilerde vaaz ederler. Bunlar haftada 6 saat maaş karşılığı görev yaparlar. Diğer saatler için ilgili kararnameye göre ek ders ücreti alabilirler. İzinleri, çalıştıkları cezaevi Cumhuriyet Savcılığının olumlu görüşü üzerine müftülükçe verilir.

C. 2001-2011 Arası: İlk Protokol ve Yeni Müfredat

1. 30.03.2001 tarihinde Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dinî ve Ahlâkî Gelişmelerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokolü: 15.05.2001 tarihinde yürürlüğe giren bu protokol ile cezaevi vaizinin maaş karşılığı okutmak zorunda olduğu ders saati, haftalık 6 saatten günlük 6 saate çıkarılmış, buna karşın ek ders saati haftada 24 saatten, günde 2 saat ile sınırlandırılarak haftada 14 saate kadar düşürülmüştür.[32]

2. Adalet Bakanlığının 26.09.2002 tarihli onayıyla yürürlüğe giren Adalet bakanlığına Bağlı Ceza ve Tutukevlerinde Tutuklu ve Hükümlülere Verilecek Din ve Ahlak Bilgisi Müfredat Programı: Şu anda yürürlükte olan bu müfredat programı (EK: 2) genel prensipler, amaçlar, açıklamalar ve 37 üniteden oluşmaktadır.

3. 17.06.2005 tarihli Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği: Gözlem ve sınıflandırma merkezlerinin kuruluş, görev ve çalışmalarına dair usul ve esasları düzenlemek amacıyla çıkarılan bu yönetmelikte "din adamına" da görev verildiği görülmektedir. Bu yönetmeliğe göre gözlem ve sınıflandırma merkezine gelen her hükümlü hakkında, gözlem ve sınıflandırma dosyası tutulur. Bu dosyada bulunan gözlem ve sınıflandırma formu; psikolog, sosyal çalışmacı, öğretmen, din görevlisi[33], doktor, infaz koruma baş memuru ve kurum en üst amiri tarafından, formun kendilerine ayrılan bölümlerine kanaatlerinin yazılması suretiyle doldurulur.[34] Aynı yönetmeliğin 29/e maddesine "Ceza infaz kurumlarında din kültürü ve ahlâk öğretimi programı uygulanır, ancak hükümlülerin bu programlara katılması isteğe bağlıdır." hükmü de eklenmiştir.

---

32 Demir, "Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi", s.49.

33 "Gözlem ve sınıflandırma formunun dinî inancıyla ilgili değerlendirme bölümü, mensup olduğu dinîn görevlisi tarafından doldurulur". Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği, Madde 17/e.

34 Adalet Bakanlığı, 17.06.2005 tarihli Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği, Madde 11.

4. 01.01.2006 tarih ve 51 nolu Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Eğitim Öğretim Faaliyetleri Hakkında Genelge: Bu genelgenin **"**Din Hizmetleri ve Ahlâkî Gelişim" başlığı altında şu ifadeler yer almaktadır:

(a) Hükümlü ve tutuklular, ceza infaz kurumunda, mensup bulunduğu dinin ibadetlerini, düzeni bozmayacak ve çalışmayı engellemeyecek biçimde serbestçe yerine getirebilir ve ibadette kullanılan eşyayı, dinî yaşamı bakımından zorunlu olan kitap ve eserleri temin ve bulunduğu yerlerde muhafaza edebilir.

(b) Din ve ahlâk bilgisi dersi, 30.3.2001 tarihinde imzalanan "Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dinî ve Ahlâkî Gelişmelerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokol"ü ve 26.9.2002 tarihli "Adalet Bakanlığına Bağlı Ceza ve Tutukevlerindeki Tutuklu ve Hükümlülere Verilecek Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredatı" da dikkate alınarak işlenecektir.

(c) Yabancı tutuklu ve hükümlülerin mensup bulunduğu dinin görevlilerince ziyaret edilmesi ve onlarla iletişim kurulması için 'Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik'in 29'uncu maddesi uyarınca işlem yapılacaktır.

5. 20.03.2006 tarih ve 10218 sayılı Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük: Bu tüzük ile ceza infaz kurumlarında görevli din adamlarının görevlerinin sayıldığı *Tüzük*[35] yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni tüzükte sadece eğitim programlarının sayıldığı 105'inci madde içerisinde "Din Eğitimi"nin ismen zikredilmesi ile yetinilmiştir.

6. 21.05.2007 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Ücretlerine İlişkin Kararname: Bu karar ile ceza infaz kurumlarında görevlendirilen Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin haftada 24 saat olan ek ders saati, günde 2 saat ile sınırlandırılarak haftada 14 saate düşürülmüştür.[36]

7. 27.07.2007 tarihli Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümlere dair 46/1 nolu Adalet Bakanlığı Genelgesi: Bu genelge ile ile Din ve Ahlâk Bilgisi dersinin işbirliği protokolü ve Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredatı dikkate alınarak işleneceği teyit edilmiştir.

35 Adalet Bakanlığı, Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük.

36 Demir, "Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi", s.50.

D. 2011: Yeni Protokol ve Başlangıç

1. 10.02.2011 tarihli Adalet Bakanlığı İle Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişimini Sağlamaya Yönelik Protokol: Bu protokol ile (Ek 1) ceza infaz kurumları din hizmetlerinin amaçları, ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin görev tanımlaması ve çalışma şartları gibi hususlarda beklenti ve ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak oldukça önemli gelişmeler sağlanmıştır.

2. 13 Şubat 2011 tarih ve 27845 sayılı Bakanlar Kurulu kararı: Bu karar ile 2007 yılında yürürlüğe konulan ders ve ek ders ücretlerine ilişkin kararın Diyanet İşleri Başkanlığı personelini ilgilendiren maddesinde "günde (2), haftada (14)" ibaresi "haftada (24)" şeklinde değiştirilerek maddi imkânlar yeniden düzenlenmiştir.

3. Hizmet içi eğitim ile ilgili gelişmeler: 1982-2001 yılları arasında ceza infaz kurumlarında görev alan Diyanet İşleri Başkanlığı personeli hizmet alanı ile ilgili hizmet içi eğitime tabi tutulmamış iken ilk defa 2001 tarihinde hizmet içi eğitimler başlamıştır. Ceza infaz kurumlarında görev yapan Başkanlık personeline yönelik düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyetleri şunlardır:

a. 18 Haziran 30 Haziran 2001 tarihleri arasında Başkanlık merkezinde düzenlenen hizmet içi eğitim programına 151 personel katılmıştır.

b. 11-15 Aralık 2006 tarihleri arasında Antalya H. Mehmet Gebizli Eğitim Merkezinde düzenlenen hizmet içi eğitim programına 46 personel katılmıştır.

c. 16-20 Haziran 2008 tarihleri arasında Ceza infaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Ankara Eğitim Merkezi'nde düzenlenen hizmet içi eğitim programına 36 personel katılmıştır.

d. 29 Haziran-31 Temmuz 2009 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Ankara Eğitim Merkezi'nde düzenlenen hizmet içi eğitim semineri birer haftalık periyotlar halinde beş hafta devam etmiş ve seminere toplam 336 personel katılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM
CEZA İNFAZ KURUMLARINDA DİN HİZMETİ FAALİYETLERİ

(HİZMET ALANLARI – YÖNTEM – İLKELER)

Harun IŞIK*

Abdullah DEMİR**

Din eğitimi, din hizmeti ve manevi rehberlik faaliyetleri insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak bu eğitim sürecinin nasıl bir teoriye sahip olması gerektiği ile ilgili düşünce sisteminin oluşması birkaç yüzyıllık geçmişe sahiptir. Ülkemiz söz konusu olduğunda bu uygulamaların teorik alt yapısının oldukça yakın bir geçmişe dayandığı görülmektedir. Ülkemizde din eğitimi, örgün ve yaygın olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Yaygın din eğitimi, resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığınca yürütülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı son yıllarda yaptığı birtakım çalışmalar ve girişimlerle din eğitimi ve din hizmetlerinin kalitesini yükseltmeyi, muhatap kitlenin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamakta, farklı kurum ve kuruluşlarla imzaladığı protokollerle din hizmeti faaliyetlerini daha geniş kitlelere ulaştırmaya çalışmaktadır. Bu kitlelerden biri ve belki de en önemlisi ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerdir.

Günümüz dünyasında pek çok insan, maddi ya da manevi, bireysel, ailevi veya toplumsal bazı sorunlarla karşılaşmakta, ilgili kişi, kurum veya kuruluşların yardım ve desteğine ihtiyaç duymaktadır. Tutuklu veya hükümlü olarak ceza infaz kurumlarında bulunan insanlar, bu türden kimselerin belki de başında gelmektedir. Sıkıcı, bunaltıcı ve yalnızlaştırıcı bir yapıya sahip olan ceza infaz kurumu şartları göz önünde bulundurulduğunda, ceza infaz kurumlarının bilinmezlik, korku, tehlike, baskı, gerginlik ve stres gibi psikolojik etkilere sahip olduğu görülecektir. Nitekim küçük bir alanda gün boyunca kapalı tutulan mahkûm, çaresizlik ve umutsuzluk içerisinde ceza infaz kurumundan tahliyesini beklemektedir. Aynı şekilde ceza infaz kurumları, yalnızlık, ihmalkârlık, reddedilmişlik, aşağılanma, aile ilişkilerinin bozulması ve sevgiden yoksunluk gibi duygusal etkilere

* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Yrd. Doç. Dr.

** Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi.

de sahiptir. Ceza infaz kurumlarının psikolojik ve duygusal etkilerinin yanı sıra aile, arkadaş ve sevdiklerinden ayrı kalmak, aile içi ilişkilerin bozulması gibi ailevi ve toplumsal etkileri de söz konusudur. Bu etkilerin azaltılması, tutuklu ve hükümlünün ceza infaz kurumu şartlarına uyum sağlamasında, rehabilitasyonunda ve topluma yeniden adaptasyonunda son derece önemlidir. Manevi destek sağlayan ve ümit aşılayan dinin ve dini değerlerin bu etkilerin azaltılmasında ve rehabilitasyon sürecinde belirlenen hedeflere ulaşmaya katkı sağlamak bakımından oldukça önemli bir yere sahip olduğu reddedilemez bir gerçektir. Çünkü hiçbir rehabilitasyon sürecinin dinin manevi desteği olmaksızın başarılı olması mümkün değildir. Bu gerçekten hareketle bu çalışmada, ceza infaz kurumu bağlamında din eğitimi, din hizmeti ve manevi rehberlik faaliyetlerinin planlı, programlı ve amaçlı bir şekilde muhatap kitleye nasıl sunulacağı, dini konuların hangi yöntemler doğrultusunda nasıl ele alınacağı, karşılaşılması muhtemel dini soru ve sorunlara nasıl bir yaklaşım sergilenebileceği gibi konular ele alınacaktır. Türkiye'de bulunan ceza infaz kurumlarının yapı ve işleyişi, tutuklu ve hükümlülerin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda burada verilen bilgilerin genel geçer bir yapıda ol(a)mayacağı aşikârdır. Kitabın adından da anlaşıldığı üzere ceza infaz kurumlarında görev yapan arkadaşlarımıza bir ışık tutacağı ümit edilmektedir.

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 2011 yılında imzalanan protokol ve 2001 yılında düzenlenen müfredat programı çerçevesinde ceza infaz kurumları bağlamında din hizmetleri ve manevi rehberlikle ilgili faaliyetleri şu şekilde belirtmek mümkündür:

e. Din ve ahlak bilgisi dersi (İlmihal Dersleri, Fıkıh, Siyer, Akait Konuları, Dinler Tarihi, ahlaki ve toplumsal değerler ve koğuş sohbetleri bu ders bağlamında öne çıkan hususlardır),

f. İstekli tutuklu ve hükümlülere Kur'an Öğretimi,

g. Konferanslar,

h. Özel gün ve gecelere yönelik programlar,

i. Manevi Rehberlik (Kişisel ya da ailevi problemleri olan mahkûmların sorunlarını dinleme ve çözüm bulmaya çalışma).

Bu hizmetlerin belirli bir plan, program ve amaç doğrultusunda gerçekleştirilmesi, uygun yöntem ve materyaller ile muhatap kitleye sunumunun yapılması din hizmeti ve manevi rehberlik faaliyetlerini daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşturacaktır. Bu faaliyetlerin etkin ve verimli sunu-

mu, bireyde arzu edilen davranış değişikliğinin oluşmasına, iyi olan davranışlarının niteliğinin artmasına veya önceki bilgileri ışığında yanlış olan bazı davranışların yerine doğrularının yerleşmesine katkı sağlayacaktır. Çünkü eğitim, bireyde istendik davranış değişikliği meydana gelme süreci[1] olduğuna göre, din eğitimi de muhatapta din ile ilgili davranış değişikliği meydana gelme süreci olmaktadır.[2] Ceza infaz kurumu bağlamında düşünüldüğünde din eğitimi, öğretimi ve manevi rehberlik hizmetleri, dinin manevi desteğini almak suretiyle bireyde meydana gelecek davranış değişikliği yoluyla rehabilitasyon, ceza infaz kurumu şartlarına adaptasyon ve tahliye sonrası topluma yeniden adaptasyon süreci olarak tanımlanabilir. Buradaki en temel soru, *"tutuklu ve hükümlülerin hem ceza infaz kurumundayken, hem de tahliye sonrasında devamlılık arz edecek kalıcı izli davranış geliştirmelerini nasıl sağlayabiliriz?"* sorusudur. Yapılması gereken, her şeyde olduğu gibi ceza infaz kurumları din hizmetlerinde de planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerini sağlıklı bir şekilde hayata geçirmektir. Bu aşamalarla ilgili çalışmalar yapılırken din hizmeti ve manevi rehberlik faaliyetlerinin niteliğini etkileyecek temel değişkenlerin de göz önünde bulundurulması gerekecektir. Bu temel değişkenler; cezaevi vaizi/müftü/imam-hatip vb., hükümlü veya tutuklu, uygulanacak program, ortam, cezaevi idaresi, infaz koruma memurları ve çevredir. Bu unsurların karşılıklı işbirliği ve dayanışma içerisinde olması, hizmetin kalitesini de o denli artıracaktır.

Hizmetin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarında sorulması gereken sorular şunlardır[3]:

a. **Ne Öğreteceğim?** Bu soru din eğitimi ve öğretiminde yapılacak hizmetin içeriğini oluşturmak bakımından gereklidir.

b. **Kime Öğreteceğim?** Muhatap kitlemizin büyük bir çoğunluğu sorunlu insanlardan oluştuğu için eğitim durumları, geldikleri sosyo-kültürel çevre, işledikleri suçlar, hangi suçlardan içerde bulunanlarla aynı havayı teneffüs ettikleri gibi hususları göz önünde bulundurarak konu seçimi ya da koğuş/sınıf atmosferinde kendiliğinden oluşan konuları yönlendirmede takınılacak tavır istenilen hedefe ulaşmada son derece etkilidir.

---

1 M. Erden, Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 14.

2 S. Akyürek, Din Öğretimi: Model, Strateji, Yöntem, Teknikler, 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, 2010, s. 3.

3 Mialaret, Gaston, Eğitim Bilimlerinin Gelişimi, çev: Hüseyin Izgar-Musa Gürsel, Nobel Yay., Ankara, 2001, s. 59.

c. **Niçin Öğreteceğim?** Hükümlü ve tutuklularla yapacağım her türlü faaliyette hangi hedef(ler)e ulaşmayı arzulamaktayım, sorusu aklımızın bir köşesinde muhakkak bulunmalıdır.

d. **Nasıl Öğreteceğim?** Sunacağım hizmette hangi eğitim-öğretim yöntem ve tekniklerini kullanacağım, sorusu ışığında metot tespiti yapılması da rehabilitasyon sürecinde dinin manevi desteğinden faydalanmada büyük rol oynamaktadır. Bu bağlamda yeri geldikçe soru-cevap, anlatım, tartışma, örnek olay incelemesi, gösteri yöntemlerinden istifade edilebilir.

Hizmet alanı ceza infaz kurumları olduğundan bu soruları merkeze alarak yapılacak planlamalarda içinde bulunduğumuz şartlar doğrultusunda uyarlamalar yapılması gerekecektir. Nitekim dinden alınacak referanslarla tutuklu ve hükümlülerde davranış değişikliği oluşturmada cezaevi vaizi, müftü veya imam-hatip vb. den oluşan din görevlisinin öğretim yöntemleriyle ilgili bilgi ve becerisinin kapasitesi son derece önemlidir. Din görevlisi, muhatabının duygu, düşünce ve davranış bakımından tüm yönleri ile gelişimini sağlamayı hedeflemelidir. Duygu, bireyin hem düşünce hem de davranışları üzerinde etkili, mutluluk duymasına ya da acı çekmesine neden olan ruhi olaylardır.[4] Din ve dini değerlerin algılanması, anlamlandırılması ve hataya yansıtılmasında duygu gelişimi son derece önemli bir yere sahiptir.[5] Herkes tarafından dışlanıldığı hissine kapılan tutuklu veya hükümlüyle oluşturulacak duygusal bağlar onların yönlendirilmesinde son derece etkili olacaktır. Herhangi bir şeye gösterilecek ilgi ya da ilgisizliğin temelinde bilginin yanı sıra duygular da yer almaktadır. Söylemlerin düşünceleri, düşüncelerin duyguları, duyguların ise davranışları yönlendirdiği göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla tutuklu ve hükümlünün rehabilitasyonu sürecinde istendik davranış değişikliği oluşturmada bilgi-duygu-eylem üçlüsüne hitap eden/edecek bir duruş sergilenmelidir. Ceza infaz kurumunun çalışmanın giriş kısmında saydığımız olumsuz psikolojik, ailevi ve toplumsal alandaki duygusal etkileri dikkate alındığında verilmek istenen mesajın alıcı tarafından kabul edilmesi ve bu doğrultuda davranış değişikliklerinin meydana gelmesinde öncelikli olarak duyguya hitap edilmesi son derece önemlidir. Geliniz yukarıda belirttiğimiz hizmet alanları ve uygulamada faydalanacağımız ilke ve yöntemleri daha yakından tanıyalım.

---

4 Konuk, Yurdagül, Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1994, s. 10.

5 Akyürek, a.g.e., s. 57.

I. HİZMET ALANLARI VE ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

A. Din ve Ahlâk Bilgisi Dersi

Ceza infaz kurumlarında 1983 yılında diğer genel kültür dersleriyle birlikte yürürlüğe konulan din ve ahlâk bilgisi dersi, 1981-1991 yılları arasında tüm tutuklu ve hükümlüler katılacak şekilde yürütülmüştür. Din ve ahlâk bilgisi dersiyle birlikte okutulan genel kültür dersleri 1991 yılında uygulamadan kaldırılmıştır. Böylece cezaevlerinde uygulanan eğitim programından sadece din ve ahlâk bilgisi dersi 1991 yılından itibaren isteğe bağlı olarak devam etmiştir.[6] Ceza infaz kurumlarında sunulan din hizmeti etkinliklerine tutuklu ve hükümlülerin katılımının isteğe bağlı olması, uluslararası hukuki belgelere uygundur.

Din ve ahlâk bilgisi dersleri, tutuklu ve hükümlülere yönelik hazırlanan 2002 tarihli müfredat program çerçevesinde işlenmekte ve dersler "Din ve Ahlak Bilgisi Ders Defteri"ne kaydedilmektedir. Müfredat programı dikkatle incelendiğinde bilişsel alana hitap eden unsurların daha ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak yeni protokolde din hizmetleri başlığı altında Kur'an öğretimine de yer verilmesi, namazın sadece bilgi değil aksiyon boyutunun da olması devinişsel davranışların da nasıl kazandırılabileceği sorusunu gündeme getirmiştir. Bilişsel ve devinişsel davranışların etkin bir yapıya kavuşturulmasında duyusal alanında yeterli düzeyde beslenmesinin sağlanması son derece önem arz etmektedir. Dolayısıyla din hizmetleri ve manevi rehberlik faaliyetleriyle tutuklu ve hükümlülerin sadece bilişsel değil, duyusal ve davranışsal yönden gelişimi de hedeflenmelidir. Maksadımız rehabilitasyon, ceza infaz kurumu şartlarına adaptasyon ve tahliye sonrası topluma yeniden sağlıklı bir şekilde katılım sürecine katkı sağlamak olduğundan, din görevlisinin öğretme öğrenme sürecinde şu hususlara dikkat etmesi gerekecektir.[7]

---

6 Demir, "Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi", s.49.

7 Akyürek, Din Öğretimi: Model, Strateji, Yöntem, Teknikler, s. 15.

Cezaevi Vaizi/Müftü/İmam-Hatip vb.	Tutuklu-Hükümlü
Gösterdim	Gördü anlamına gelmeyebilir
Söyledim	Duydu anlamına gelmeyebilir
Duydu	Doğru anladı anlamına gelmeyebilir
Anladı	Hak verdi anlamına gelmeyebilir
Hak verdi	İnandı anlamına gelmeyebilir
İnandı	Uyguladı anlamına gelmeyebilir
Uyguladı	Devam ettirecek anlamına gelmeyebilir

Yukarıdaki bilgilerden ve tablodan[8] da görüldüğü üzere öğrenme-öğretme bir sürecin ürünü olup, bireyden bireye, çevreden çevreye farklılık göstermektedir. Ceza infaz kurumu din görevlisi de öğrenme alanlarının farklılığına ve öğrenmenin niteliğine dikkat etmek durumundadır. Sürekli bilgi depolaması yapan ve karşıdakini pasifize eden bir sohbet ortamı oluşturmak yerine, tutuklu ve hükümlüleri merkeze alarak anlamlı öğrenmelerin gerçekleşmesini sağlayan, zihni kapasitelerini en üst düzeyde kullanmalarını hedefleyen ve yönlendiren bir din öğretimi geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Mesela ceza infaz kurumu din eğitimi müfredat programında yer alan peygamberlere ve ilahi kitaplara iman gibi kavram içerikli konularla ilgili olarak yapılan bir sohbette şu hususların göz önünde bulundurulması muhatabın bilgilenme, bilinçlenme ve yaşantıya dönüştürme gibi durumlarına önemli katkılar sağlayacaktır[9]:

a) **Planlama**

1- Hedeflerin ve davranışların belirlenmesi: Planlama aşamasında öncelikli olarak ilgili kavramların niçin öğretileceği ve bunlar yoluyla tutuklu ve hükümlüde ne tür davranış değişikliğinin beklendiği tespit edilmelidir.

2- Öğretilecek Kavramların Tespiti ve Kavram Analizi Yapılması: Hükümlü ve tutuklularla yapacağımız sohbette yer alması muhtemel kavram ya da kavramlardan hangisine öncelik verileceği, daha sonra hangi sıranın takip edileceği belirlenmelidir.

3- Kavramın Öğretiminde Kullanılacak Stratejinin Tespiti: Bir kavramı öğretirken ya sunuş ya da buluş stratejilerinden yararlanılmaktadır. Bunların yanı sıra araştırma-inceleme, karşılıklı diyalog ve işbirliği içerisinde çoklu zekaya dayalı öğretim stratejilerinden de yararlanılabilmek-

8 Akyürek, a.g.e., s. 15.

9 Akyürek, a.g.e., s. 23-26.

tedir. Cezaevi din görevlisi, bulunduğu sosyal ve fiziki çevre, hitap ettiği tutuklu ve hükümlülerin özelliklerini dikkate alarak uygun olan bir strateji tespit edecektir.

4- Kullanılacak Araç-Gereç ve Materyaller: Dini kavramların öğretiminde kavram ve terimler sözlüğü, resim, şiir, hikaye, kıssa, fıkra, oyun vb. materyaller kullanılabilmektedir. Sohbetin veya dersin içeriğine göre faydalanılması muhtemel materyallerle sohbet ortamının zenginleştirilmesi daha etkin ve verimli bir öğretim gerçekleştirmeye son derece olumlu katkılar sağlayacaktır.

b) **Uygulama**

Sohbet veya dersin başlangıç, gelişme ve sonuç kısımları şu şekilde düzenlenebilir:

1- Dikkat Çekme ve Güdüleme: Burada din görevlisi sohbet veya derse Kur'an veya ilahi okuyarak, yeni gelenler tanışıp kendisini takdim ederek veya ortama göre geliştireceği farklı yöntemlerle tutuklu ve hükümlülerin dikkatini çekmeli ve onları güdülemelidir.

2- Hedeflerden Hakkında Bilgilendirme: Tutuklu ve hükümlülerle yapılacak sohbet ya da derste yer alan kavramları öğrenmenin hem ceza infaz kurumundayken hem de tahliye sonrasındaki yaşamlarında nasıl bir yere sahip olduğu/olacağı hakkında açıklamalar yapılmalıdır.

3- Örnekler Bağlamında Uygulama Yapma ve Düşünce Sürecinin Değerlendirilmesi: Sohbet ya da ders esnasında uygun yerlerde geliştirilecek sorularla edinilen bilgilerin doğruluğu ya da yanlış anlaşıldığı tespit edilmeli, yanlış bilgiler düzeltilmelidir. Ne söylediğimiz önemlidir, nasıl söylediğimiz de önemlidir. Fakat bu ikisi kadar öneme sahip bir diğer husus da karşı tarafın bizi nasıl algıladığıdır. Algılamada meydana gelecek hata sadece düşünceyi değil, davranışı da etkileyecektir. Bu yüzdendir ki zaman zaman sunulan din hizmetinden elde edilen bilgi ve becerilerin doğruluğu kontrol edilmelidir.

KAVRAM ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ ÖRNEK SOHBET[10]

Kavram öğretimi ile ilgili yapılacak ilk şey, kısım veya koğuşa sohbet/derse gitmeden önce yapacağımız ders/sohbet bağlamında kavram haritası oluşturmaktır. Mesela Kur'an'la ilgili yapacağımız bir sohbet/derste

10 Akyürek, a.g.e., s. 27.

Allah, İlahi Kitap, Doğruluk Rehberi, Vahiy, Hz. Muhammed, itikat, ibadet, ahlak vb. pek çok kavram yer alacaktır. Geliniz şimdi kavram örneğimize geçelim:

Sohbetin Konusu: Peygamberler ve İlahi Kitaplara İman

Strateji, Yöntem ve Teknikler: Buluş ve sunuş stratejisi, anlatım ve soru-cevap yöntemi

Araç-Gereç: İlahi Kitaplar (Kur'an, İncil, Tevrat), ilgili görülen diğer eserler

Hedef ve Davranışlar:

Hedef davranışlar bağlamında ilahi kitap, suhuf, vahiy, Zebur, Tevrat, İncil, Kur'an gibi kavramlarının ne anlama geldiği belirtilir.

GİRİŞ:

Dikkat Çekme ve Güdüleme: Ortamın durumuna göre ilahi, Kur'an, fıkra, hikâye vb. yöntemlerden biri ile sınıf veya koğuşta bulunanların dikkati çekilir. Sınıf veya koğuşa götürülen materyallerle sohbetin/dersin hangi konu etrafında şekilleneceği, sohbetin sonunda ne tür bir bilgi ve bilinçlenmeye sahip olunacağı, elde edilenlerin yaşamımızdaki yeri ve önemi belirtilir.

GELİŞME:

Bu bölümde din görevlisi "KUTSAL KİTAP" deyince ne anlıyorsunuz? Sorusunu yönelterek koğuş veya sınıfta bulunanların etkin katılımını sağlamalıdır. Görüldüğü üzere Kutsal Kitap kelimesinde biri KİTAP diğeri de KUTSAL olmak üzere iki kavram bulunmaktadır. Her ikisinin de taşıdığı manalar bir araya geldiklerinde ne tür bir anlam alanı oluşturduğu (itikat, ibadet, ahlak ve muamelat gibi hususlarda göz önünde bulundurularak), örnekler birlikte açıklanmak suretiyle muhatap kitlenin daha iyi anlamasına yardımcı olunmalıdır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME:

Sohbetin sonunda soru-cevap, anlatım veya uygun görülen diğer yöntemlerle sunulan bilgilerin kısa bir özeti yapılarak elde edilen kazanımların değerlendirilmesi yapılır.

Din ve Ahlak Bilgisi dersi kapsamında yer alan konularla ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir başka husus da genelleme öğretimidir. Genellemeden maksat, iki veya daha fazla kavram arasındaki ilişkinin tespit edilmesidir. Dört farklı şekilde genelleme öğretiminden söz edebiliriz. Bunlar; sebep-sonuç ilişkisi belirten genellemeler, karşılıklı bağlantı ilişkisi belirten genellemeler, olasılık ilişkisi belirten genellemeler ve belitsel genellemelerdir. Genelleme sayesinde birkaç cümle ile çok fazla yer tutacak bilgiler özetlendiği gibi olayları anlamlandırma ve problemleri çözmede son derece faydalıdır. Din merkezli genellemeler de tutuklu ve hükümlülerin din konusunda doğru bilgilenmesini, sahip olduğu geçmişteki bilgilerle ilişki kurmasını, sağlık bir din anlayışı geliştirmesini ve bu anlayış doğrultusunda davranışlarını kontrol etme ve yönetme becerisi kazanmasını sağlayacaktır. Ceza infaz kurumu bağlamında kullanılabilecek bazı genellemeler şunlardır:

"Sağlık için temiz olmak şartıdır"

"Temizlik imanın bir gereğidir"

"Yaratılmışları sevmekle, Allah'ı sevmiş oluruz"

"Dostluk ve kardeşlik duyguları yaygınlaştıkça, sevgi ve barış artar"

"Kin ve nefret, sevgi ve kardeşlik duygularını yok eder"

"Sabır ve tevekkül her musibetin ilacıdır"

"Namaz Allah'a yakınlaştırır"

"Oruç iradeyi güçlendirir, davranışları güzelleştirir" vb.[11]

Ceza infaz kurumu din görevlisi içinde bulunduğu fiziki ve sosyokültürel atmosfer doğrultusunda farklı genelleme örnekleri geliştirerek koğuş veya kısımlarda uygun yerlere asıp, tutuklu ve hükümlülerin faydalanmasını sağlayabilmelidir. Bu hususta Kur'an ayetlerinden, hadislerden, İslam büyüklerinin veciz sözlerinden istifade edebilir. Seçilen örnek cümlelerin fazla uzun olmamasına dikkat edilmelidir.

Din ve ahlak bilgisi dersleri, ceza infaz kurumunun şartlarına göre sınıf veya koğuş/oda[12] ortamında işlenmektedir. Dersin sunumunda uygulama ilkelerine dikkat edilmelidir (Bk. Temel Uygulama İlkeleri).

11 Akyürek, a.g.e., s. 41-42.

12 Koğuş Sistemi: Bu sistemde tutuklu ve hükümlüler yaş, cinsiyet ve suç tipi gibi özelliklerine göre 20-30 kişi olacak şekilde gece gündüz bir arada bulundurulurlar. Oda Sistemi: Tutuklu ve hükümlülerin tek ve üçer kişilik odalarda barındırıldığı F, H ve D Tipi gibi ceza infaz kurumları.

İşlenen konulara göre şu öğretim yöntemlerinden istifade edilebilir:

1. Din ve Ahlak Bilgisi dersi işlenirken anlatım, soru-cevap, örnek olay ve problem çözme yöntemlerinden istifade edilmelidir. İşlenen konuya göre bu yöntemlerden sadece biri kullanılabileceği gibi birden fazlası da kullanılabilir. Konuların daha iyi kavranmasını sağlamak amacıyla eğitim materyallerinden yararlanılmalıdır.

2. İtikadi konular işlenirken özellikle anlatım ve soru-cevap teknikleri yoluyla sözün etkileyici özelliği ve telkinin kavratıcı özelliğinden yararlanılmalıdır.

3. İbadet konuları işlenirken, imkânlar ölçüsünde görsel materyallerden istifade edilmeli, bireysel ve toplumsal faydalarına mutlaka vurgu yapılmalı, emredilme gerekçeleri de ayet ve hadislerle açıklanmalıdır.

4. Peygamberimizin hayatından bahsederken onun hayatı, söz ve davranışları "örneklik" temeli üzerinde tanıtılmalı, günümüze taşınabilmelidir. Onun güzel ahlakı ve davranışları, Kur'an'la bağlantılı bir şekilde verilmelidir.

5. Kur'an'dan bahsederken vahyin insanlara farklı bir bilgi sunduğu, Kur'an'ın evrensel mesajlar verdiği, bu mesajların insanların ve toplumun problemlerine çözüm üretmeye yönelik olduğu, tüm insanların Kur'an'ın evrensel mesajlarına ihtiyacı olduğu vurgulanmalıdır. İmkânlar ölçüsünde Kur'an ve Meali dağıtılmalı, grup çalışması şeklinde Kur'an'dan ilgili ayetler okunmalıdır.

6. Tutuklu ve hükümlülerin dini ve milli değerlerimize saygı duymaları temin edilmeli ve dini hayata ilgileri çekilmelidir.

7. Özel ihtisas gerektirdiği düşünülen konuların, konferans ve seminerler halinde alanında uzman olan kişiler tarafından verilmesi sağlanmalıdır.

8. Yaşam ve gelecek hakkında pozitif bir bakış açısı kazandıran tövbe, sabır, şükür, tevekkül, şefkat ve merhamet gibi kavramları yansıtan ayet ve hadislere vurgu yapılmalıdır.

9. Ahlak ve ahlaki değerlerle ilgili dersler işlenirken özellikle İslam'ın toplumsal problemler ve ahlaki yozlaşmaya çözüm üreten bir din olduğu temelinde güncel örneklerle konu işlenmelidir.

10. Din, Kültür ve Medeniyet ile ilgili konular işlenirken bu alanda vurgulanması gereken konu, geçmişten destek almak ve geleceğe daha umutla bakmak olmalıdır.

B. Kur'an-ı Kerim Öğretimi

Ceza infaz kurumlarında isteyen tutuklu ve hükümlülere Kur'an-ı Kerim okuması öğretilmektedir.[13] Kur'an öğretimi, 2001 tarihli işbirliği protokolüne göre sosyal ve kültürel faaliyetler kapsamında öğretilmekte iken 10.02.2011 tarihinde güncellenen protokole göre Kur'an-ı Kerim öğretimi temel görevler arasında sayılmıştır:

"Din hizmetleri ve ahlaki gelişim faaliyetleri: Din ve Ahlak Bilgisi Dersini, dini sohbetleri, ayda en az bir kez verilecek konferans etkinliğini, *Kur'an-ı Kerim öğretimini* ve manevi rehberlikle ilgili faaliyetler ile hükümlü ve tutukluların dini ve ahlaki gelişimleri için yapılacak benzeri faaliyetleri ifade eder."[14] "Diyanet İşleri Başkanlığının Görevleri: Tutuklu ve hükümlülere dini ve ahlâki bilgiler vermek, bu konulardaki yanlış bilgileri düzeltmek, dini ve ahlâki duygu ve düşüncelerini geliştirerek, insan, aile, millet ve vatan sevgisini aşılamak için; kurumlarda din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevi rehberlik faaliyetleri görevini yürütmek, *istek halinde Kur'an-ı Kerim öğretimi yapmak*, dini gün ve haftaların anlamına uygun anma/kutlama programlarını hazırlamak, dini vecibelerin yerine getirilmesine yardımcı olmak,"[15]

Kur'an öğrenmek isteyen tutuklu ve hükümlülerin "Kur'an öğrenmek" istediklerini belirten dilekçelerle eğitim birimine müracaat etmeleri sonrasında sınıf oluşturulma imkânı bulunmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere Kur'an öğretiminde öne çıkan husus devinişsel beceri kazandırılmasıdır.

Devinişsel davranış, duyu organları, zihin ve vücutta bulunan kasların birlikte çalışması neticesinde ortaya çıkan davranış biçimleridir.[16] Cezaevi bağlamında düşünüldüğünde Kur'an okuma ve namaz kılma bu tür davranışlar için örnek verilebilir. Her iki durumun öğretiminde başlangıç olarak bilişsel öğrenme ön plana çıkmakla birlikte, tutuklu veya hükümlü de namaz kılma veya Kur'an okumaya doğru oluşturulacak istek ve heyecan yoluyla ilgi düzeyinin yüksek tutulması bu becerilerin öğretilmesinde

13 2001 tarihli Adalet Bakanlığı- Diyanet İşleri Başkanlığı İşbirliği Protokolü, Madde 4/B-2.

14 2011 tarihli Adalet Bakanlığı- Diyanet İşleri Başkanlığı İşbirliği Protokolü, Madde 3.

15 2011 tarihli Adalet Bakanlığı- Diyanet İşleri Başkanlığı İşbirliği Protokolü, Madde 5/B-2.

16 Fidan, Nurettin, Okulda Öğrenme ve Öğretme, Alık Yay., Ankara, 1996, s. 201.

son derece önemlidir. Cezaevi gibi kapalı bir ortamda bulunmanın oluşturduğu psikolojik etkiler de göz önünde bulundurulduğunda bilinçle birlikte duygusal yapının güçlendirilmesi büyük bir gerekliliktir. Dolayısıyla devinişsel davranış kapsamına giren konuların öğretilmesi ve gerekli becerilerin kazandırılmasında öncelikli olarak duygusal bir yoğunluk sağlanması ilgiyi daha da artıracaktır.[17] Devinişsel bir hareket olan namazın veya Kur'an okuma gibi faaliyetler hususunda gerekli olan bilgi ve beceriyi kazanıp davranışa dönüşmesinde bazı aşamaların yer aldığı unutulmamalıdır. Bunlardan ilki, bilinçsiz yetersizliktir. Muhatabımız bu aşamada konunun ne anlama geldiğini bilmediği gibi onu aynı zamanda yapamamaktadır. İkincisi bilinçli yetersizliktir. Burada da tutuklu veya hükümlü ne anlama geldiğini bilmekte fakat yeterli bir alt yapıya sahip olmadığı için yapamamaktadır. Her iki aşamada ceza infaz kurumu ortamında çoğu kez karşılaşılan durumlardır.[18] Burada şu hususa dikkat edilmesinde yarar vardır: Tutuklu ve hükümlülerin büyük bir çoğunluğu belirli alt sosyo-kültürel çevrelerden geldiklerinden din ve dini değerler hakkında sahip oldukları bilgi ve beceri düzeyi de oldukça sınırlıdır. Çoğu defa bulunduğu koğuş ya da kısım ortamında aşağılanma ve alay edilme endişesiyle namaz için gerekli olan alt yapıya sahip olmadığını ifade edememektedir. Cezaevi vaizliği görevim esnasında yaşı 40'a gelmekle birlikte daha namaz dualarını, gusül abdestinin nasıl alınacağını, nasıl namaz kılınacağını bilmeyen pek çok kişi ile karşılaşmışımdır. Yapılması gereken, koğuş/oda sohbetlerinde karşımızdaki kişilerin tümü sanki bu ibadetlerle ilgili hiçbir bilgiye sahip değilmiş gibi hareket etmek olacaktır. Ya da muhataplarımızı çok iyi tanıyıp beklenti ve ihtiyaçları doğrultusunda bir yol haritası çizmek hizmetin kalitesini daha üst seviyelere taşıyacaktır.

Üçüncü aşama bilinçli yeterlilik olup tutuklu veya hükümlü konunun ne anlama geldiğini bildiği gibi davranışa dönüştürmek bakımından gerekli alt yapıya da sahiptir. Son aşama ise bilinçsiz yeterlilik aşaması olup, bilginin eyleme dönüşmesinin nasıl yapacağım gibi bir düşünceye kapılmaksızın meydana gelmesi aşamasıdır. Bu iki kategoride yer alanlarla yapılacak sohbetler ve gözlemlerle daha farklı ne tür ihtiyaçları bulunduğu tespit edilip, var olduğu düşünülen eksikliklerin giderilmesi rehabilitasyon sürecinde din ve dini değerlerden daha üst düzeyde yararlanılmasına olanak sağlayacaktır.[19]

17 Fidan, a.g.e., s. 204.

18 Barutçugil, İsmet, Eğiticinin Eğitimi, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 30.

19 Barutçugil, a.g.e., s. 30.

Devinişsel becerilerin kazandırılmasında planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarında dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde ifade etmek mümkündür[20]:

a) **Planlama**

1. Kazandırılacak beceriye ilişkin hedeflerin ve davranışların neler olduğunun belirlenmesi: Mesela namaz kılmayı öğrenecek bir kimse için hangi bilgilere sahip olunması ve ne tür davranış şekilleri geliştirilmesi gerekecektir gibi sorularla hedefler ve davranışlar tespit edilebilir.

2. İlgili becerinin kazandırılmasında gerekli olduğu düşünülen alt beceri ve bağlantıları belirleme: Bu aşamada namaz kılmayı öğrenecek kimseye namaz öncesinde abdest, temizlik vb. gibi bilmesi ve uygulaması gereken ne tür becerilerin kazandırılması gerektiği belirlenmelidir.

3. Becerinin pratiğe yansıtılmasında gerekli olan basamakları ve açıklamaları belirleme: Teorik anlamda elde edilen kazanımların pratiğe dönüştürülmesinde izlenecek öncelik sırası ve bunlarla ilgili gerekli açıklamaların belirlenmesidir.

4. Gerekli araç-gereç ve materyalleri tespit etme: Mesela namaz kılmayı öğreteceğimizde ne tür materyallere ihtiyaç duyacağımızın tespiti ve bunların tedarik edilmesi

5. Beceri standardının oluşturulması ve ön uygulama yapılması

6. Beceri rehberi ve kontrol listesinin oluşturulması: Mesela, namaz kılmayı öğreteceğimizde hem teorik hem de pratik bakımdan gerekli olan alt yapı ile ilgili bir rehber ve kontrol listesi oluşturup, her bir aşamanın sağlıklı bir şekilde öğrenilip öğrenilmediğinin kontrolü yapılabilir.

b) **Uygulama**

1. Kazanılacak beceriye ait ön öğrenmelerin belirlenmesi: Tutuklu ve hükümlülerle yapılacak sohbetlerin satır aralarında kazandırılacak beceri hususunda ne tür eksiklerinin bulunduğunun tespit edilmesi başlangıç aşamasında faydalı olacaktır.

2. Kazanılacak becerinin nasıl yapılacağının gerekli açıklamaları yapmak suretiyle gösterilmesi: Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bazı tutuklu ve hükümlüler bilmediğini söylemeye çekinmektedir. Namaz konusu işlenirken namazın nasıl kılınacağının gösterilmesi ilgi ve güdülenmeyi artıracaktır.

---

20 Akyürek, a.g.e., s. 53-54.

3. Kazanılacak becerinin temel noktaları ve dikkat edilmesi gereken yerlerinin gösterilmesi: Örnek modellik yaparken aynı zamanda dikkat edilmesi gerekli noktaların gösterilmesi meselenin daha iyi kavranmasını sağlayacaktır.

4. Kazanılan becerinin bir bütün olarak tekrar gösterilmesi: Amaca sağlıklı bir şekilde ulaşmak bakımından kazanılan becerinin bütünsel olarak tekrar gösterimi muhtemel eksikliklerin ortadan kalkmasında faydalı olacaktır.

5. Tutuklu ve hükümlülere kazanılan becerinin basit bir kısmının yaptırılması: İstekli tutuklu ve hükümlülere parçalar halinde uygulama yaptırılmalıdır. En kolay olandan zora doğru aşamalı bir şekilde yaptırılacak alıştırmalarla tutuklu ve hükümlülerin sürekli tekrarlarla istendik becerileri kavramalarına imkân sağlanacaktır. Pratik alan ile ilgili çalışmalarda muhatabın sıkılma ve bıkmamasına özen gösterilmelidir.

6. Kazanılan becerinin bir bütün olarak gösterilmesinde tutuklu ve hükümlülere yardım edilmesi: İstekli tutuklu ve hükümlülerin kazanılan becerinin bir bütün olarak göstermelerine imkânı verilmelidir.

7. Kazanılan becerinin tekrar yapılmasının sağlanması ve gözlemlenmesi: Bu aşamada var olan eksikliler tespit edilerek birlikte düzeltilmesi sağlanmalıdır. Şayet tutuklu ve hükümlülerin seviyeleri ve ortam müsait ise yanlışlıkların birlikte tespiti yapılarak diğerlerinin de aktif katılımı sağlanabilir. Çünkü kazanılan beceri ile ilgili dönüt sağlanmadığı takdirde öğrenme arzu ve isteğinin yavaşlaması ya da yok olması problemiyle karşı karşıya kalınacağı gibi, yanlışlıkların düzeltilmesi olanağı da ortadan kalkacaktır. Özellikle Kur'an öğretiminde daha işin başındayken tutuklu veya hükümlünün doğruya yakın davranışlarının pekiştirilmesi, yanlış davranışlarının düzeltilmesi onda başarılı olma ve güzel okuma duygularının gelişmesine katkı sağlayacaktır.

8. Kazanılan beceriyi tutuklu ve hükümlülerin kendi başlarına yapmalarının sağlaması ve bunun teşvik edilmesi: Hem teorik hem de pratik bakımdan öğrenilen becerilerin kalıcı davranışa dönüşmesi hususunda tutuklu ve hükümlülerin güdülenmesi gerekecektir.

Bir becerinin kazandırılmasında en önemli etkenin örneklik teşkil etmek olduğu göz önünde bulundurulduğunda, imkân dâhilinde, namazın nasıl kılındığının ya da bir sure/duanın nasıl okunduğunun ceza infaz kurumu din görevlisi ya da CD aracılığı ile gösterilmesi model oluşturmak bakımından önemlidir. Aynı şekilde Kur'an öğretiminde de yazılı, işitsel ve

görsel materyallerden istifade edilmesi, tutuklu-hükümlü takip çizelgesi oluşturulması Kur'an öğretimini daha canlı kılacağı gibi, onun yakından takibini de kolaylaştıracaktır. Bu bağlamda aşağıda örneği sunulan Kur'an takip çizelgesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kur'an Eğitiminde Kullanılabilecek Örnek Takip Çizelgesi[21]

Tutuklu veya Hükümlünün Adı-Soyadı:		**Kısım-Koğuş:**		**Tarih:**			
		Çok İyi	**İyi**	**Eksik**	**Zayıf**	**Hatalar**	
						Sayısı	**Hata Yeri**
1	Harfleri Mahreçlerinden Çıkarma						
2	Kalın ve İnce Sesli Harfleri Söyleyebilme						
3	Peltek Sesli Harfleri Söyleyebilme						
4	Ra'yı kalın ve ince okuyabilme						
5	Sakin Harfe Hareke Vermeden Okuma						
6	Med Harflerinin Ölçüsünü Uygulama						
	Medd-i Tabinin Ölçüsü						
	Medd-i Lazım, Arız ölçüsü						
7	Şeddeli harflerin okunuşuna riayet						
8	Mim ve nun da gunneyi gösterebilme						
9	Tahkik-tedvir veya hadr'ı uygulayabilme						
10	Vakıf ve ibtida kurallarına uyma						

c) Değerlendirme

Devinişsel beceri kategorisinde yer alan davranışların öğrenilmesinde model rol ya da taklit daha ön planda olduğundan, arzu edilen becerilerin kazanılıp kazanılmadığını tespit edebilmenin yolu bu becerileri gözlemlemekten geçmektedir.[22] Gözlem yaparken, seçtiğimiz yöntemin amacımız ve ortam için uygun olup olmadığı; beceri kazandırılması aşamala-

21 Akyürek, a.g.e., s. 57.

22 Özçelik, Durmuş Ali, Eğitim Programları ve Öğretim, ÖSYM Yay., Ankara, 1992, s. 20.

rının gerektiği gibi takip edilip edilmediği; gerekli araç-gereç ve materyalin kullanılıp kullanılmadığı; bu materyallerin yerinde ve zamanında kullanılıp kullanılmadığı; ceza infaz kurumunun yapısı gereği güvenlik tedbirlerine uyulup uyulmadığı; becerinin kazandırılacağı ortamın nasıllığı (2011 yılındaki yeni protokol uyarınca ceza infaz kurumlarında din hizmetleri ve manevi rehberlik faaliyetleri için uygun çalışma ortamları oluşturulması gerekmektedir. Görev yaptığımız kurum idaresi ile kuracağımız sağlıklı iletişim yoluyla çalışma odasının temin edilmesi hizmetin aktifliği ve verimliliği açısından önemlidir.) gibi hususlar dikkate alınmalıdır.

Sonuç olarak, tutuklu ve hükümlülerin rehabilitasyon, ceza infaz kurumu şartlarına adaptasyon ve tahliye sonrasında topluma yeniden katılım süreçlerinde din ve dinin değerlerden yararlanmada şu hususlar göz ardı edilememelidir:

a. Tutuklu ve hükümlülerin bireysel farklılıkları

b. Yukarıda saymış olduğumuz hizmetler için harcanan süre; Muhatap kitlemizin sahip olduğu bireysel farklılıklar, geldiği sosyo-kültürel çevre, almış olduğu eğitim gibi hususlar sunmuş olduğumuz hizmetin verimliliğinde son derece etkendir. Dolayısıyla yeni protokolün de sağlamış olduğu kolaylıktan yola çıkarak, tutuklu ve hükümlüler ceza infaz kurumu şartlarının elverdiği ölçüde seviye bakımından sınıflandırmaya tabi tutulup her bir gruba farklı bir yaklaşım sergilenebilir.

c. Bu hizmetler için gerekli olan süre; Ne yapmak ve bunun sonunda ne kazandırmak istediğimizin ön tespitinin yapılması bizim için gerekli olan süreyi de tespit açısından son derece önemlidir. Bunlar yapılırken sunulacak hizmetin niteliği, katılımcıların istekli ve aktif hale getirilişi, muhatap kitlenin anlama kapasitesi ve yeteneği gibi hususlara dikkat edilmelidir.[23]

Din hizmetleri başlığı altında yer alan konularda sizlere fayda sağlayacağını ümit ettiğimiz bu bilgiler ışığında gerçekleştirilecek etkinliklerle bu hizmetlerden beklenen hedeflerin daha üst seviyeye çıkmasına katkı sağlayacaktır. Nitekim bu hizmetlerin temel amacı tutuklu ve hükümlülerin din konusundaki bilgi ve becerilerini artırmak, dinin emir ve yasaklarını hayata yansıtmalarını sağlamak ve onların dini bakımdan kişisel ve manevi gelişimlerini güçlendirmektir. Bu hizmetlerin bir ayağını da 2011 yılında imzalanan protokolle yürürlüğe giren manevi rehberlik hizmetleri oluşturmaktadır.

23 Erden, Münire ve Akman, Yasemin, Gelişim ve Öğrenme, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2004, s. 240-241.

C. Manevi Rehberlik

İşbirliği Protokolünün, tanımlar kısmı c maddesinde yer alan din hizmetleri ve ahlaki gelişim faaliyetleri kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığı personeli tutuklu ve hükümlüler yararına manevi rehberlik hizmeti de sunmaktadır.

Rehberlik en geniş anlamıyla bireyin istendik gelişmeler ve uyumlar göstermesi, plan yapması, sağlıklı kararlar vermesi için kendisine lazım olan teorik ve pratik bilgileri kazanması için kişiye yapılan sistemli ve profesyonel yardım demektir.[24] Rehberlik, bireyi tanımak, onu kendisine tanıtmak, problemlerini çözmesi, gerçekçi kararlar alması, kapasitesini geliştirmesi, çevresi ile dengeli ve sağlıklı bir şekilde uyum sağlaması ve böylece kendini gerçekleştirmesi için uzman kişilerce bireye yapılan sistemli, bilimsel ve profesyonel bir yardım sürecidir.[25]

Ceza infaz kurumu şartları söz konusu olduğunda manevi rehberlik, din ve dini değerlerden referans almak suretiyle dinleme, danışmanlık yapma, cesaretlendirme, arkadaş olma ve problem çözme yoluyla tutuklu ve hükümlüye manevi destek sağlama olarak tanımlanabilir.[26] Bu destek yoluyla, tutuklu ve hükümlülerin zihinsel ve ruhsal bakımdan rahatlığının sağlanması hedeflenmektedir.[27] Ayrıca İslam Dininin temel prensiplerinden olan ibadete teşvik, cezaevi güvenlik esasları el verdiği ölçüde ihtiyaç halinde olanların ihtiyacını gidermeye çalışma, teşekkürü, yardımı, duayı, tüm olumsuzluklara karşı sabrı, şefkat ve merhameti öğütleme, rehberlik hizmeti sunma, ümit ve sevgiyi aşılama, olumsuz davranış eğilimini gidermeye matuf telkinlerde bulunma da manevi rehberliğin hedefleri arasında yer almaktadır.[28] Bu hizmetin sunumunda alanında uzman sosyolog, psikolog ve danışmanlarla işbirliği içerisinde çalışmak sorunun çözümünde son derece önem arz etmektedir. Manevi destek kapsamında yapılması tavsiye edilen hususlar:

---

24 H. Tan, Psikolojik Danışma ve Rehberlik, s. 17.

25 http://www.avukatsahapdemirer.k12.tr/sayfa_goster.php?menu_id=2.

26 Lee, R.S., Principles of Pastoral Counselling. London: SPCK, 1968; Mills, L. O. "Pastoral Care: History, Traditions, and Definitons" in Hunter, R. J., Malony, H. N., Mills, O. L. et. al. Dictionary of Pastoral Care and Counseling. Nashville: Abingdon Press, 1990, ss. 836-844.

27 Işık, Harun, Cezaevlerinde Din, s. 122.

28 Gaffney, P. D. "Islamic Care and Counseling" Hunter, R. J., Malony, H. N., Mills, O. L. ve diğ.. Dictionary of Pastoral Care and Counseling, Nashville: Abingdon Press, 1990, ss. 596-597; **Baig, N. Theology of the heart and spiritual care – reflections from an Islamic perspective.** http://naveedbaig.religionblog.dk/spiritual-care-in-islam--english--post413, 2007.

1. Tecrit birimi her gün ziyaret edilerek yeni gelen mahkûmlarla tanışıp din hizmetleri hakkında bilgilendirilmeli, din hizmetlerinden faydalanmaya teşvik edilmelidir.

2. Cezaevi idaresinin izni doğrultusunda hücre cezası alan mahkûmlar zaman zaman ziyaret edilerek durumları sorulup sabır, ümit, şefkat, merhamet, dua ve ibadetin önemi gibi konularda kısa sohbetler yapılmalıdır.

3. Ceza infaz kurumu sağlık biriminde yatan mahkûmlar haftada en az iki defa ziyaret edilerek içerisinde bulundukları ortamı rahatlatıcı konuşmalar yapılmalıdır.

4. Ceza infaz kurumu idaresi ile sürekli işbirliği içerisinde olarak yakınlarından biri ölen mahkum ziyaret edilmeli; ayrıca şayet ceza infaz kurumunda bir mahkum ölmüş ise cezaevi idaresinin uygun görmesi halinde ailesini arayarak başsağlığı dilenmelidir.

5. Cezaevi idaresinin uygun gördüğü hallerde mahkûm ile ailesi arasında köprü vazifesi görerek mahkûmun aile ya da yakını hakkında endişe ve kaygı duyduğu hususların giderilmesine yardımcı olunmalıdır.

6. Psikolog, sosyal çalışmacı ve eğitim birimindeki diğer unsurlarla sürekli işbirliği içerisinde olarak bilgi ve tecrübe paylaşımında bulunulmalıdır.

7. İstekli tutuklu ve hükümlülerle yapılacak bireysel görüşmelerde var olduğu tespit edilen kişisel, ailevi veya ceza infaz kurumundan kaynaklanan problemlerin aşılmasında mahkûm ve cezaevi idaresi arasında köprü vazifesi görülmelidir.

8. Tutuklu ve hükümlülerle yapılan görüşmelerde onlara kızmak veya acımak yerine içinde bulundukları özel durumları kabul edilmeli, faydalı olabilmek için ne yapabilirim sorusuna cevap aranmalıdır.

9. Bu hususları gerçekleştirirken cezaevi idaresi ile sürekli işbirliği içerisinde olunmalı, güvenlikle ilgili hususlara azami özen gösterilmelidir.

Tutuklu ve hükümlülere manevi rehberlik hizmetleri sunarken şu hususlara dikkat edilmelidir:

Güvenirlik

Ceza infaz kurumunun yapısı gereği taşıdığı güvensizlik sorunu aşılarak muhatabımızın bize güven duyması sağlanmalıdır. Aksi takdirde sağlıklı bir şekilde iletişim kurmak mümkün olmayacaktır.

Değer Verme

Tutuklu ve hükümlülerle yapılacak bireysel veya grup çalışmalarında söyledikleri söz veya davranışlarının, dolayısıyla her birinin bizim için değerli olduğu izlenimi vermemiz gerekmektedir.

Dinleme

Sürekli konuşan ve mesaj veren olmak yerine onların da konuşması sağlanmalı, aktif bir dinleme gerçekleştirilerek ona saygı duyduğumuz, duygularını samimi ve içten bir şekilde paylaştığımız hissi verilmelidir. Sağlıklı ve etkin bir dinleme, tutuklu ve hükümlülerin yaşadıklarını ve hissettiklerini ifade etmelerine imkan tanıma, onları anlamaya çalışma ve var olan sorunlarını paylaşma, gereksiz müdahale ve yorumlar yapmama etkili bir iletişim için son derece önemlidir. Şairin de dediği gibi mahkûmların *"Düştüm mahpus damlarına öğüt veren çok olur. Toplasam o öğütleri buradan köye yol olur"* anlayışına sahip olduklarını ve sürekli nasihate maruz kaldıklarını unutmamalıyız.

Söze Riayet

Yaptığımız görüşmelerde gerçekleştiremeyeceğimiz vaatlerde bulunmaktan kaçınmalı, verdiğimiz sözleri de yerine getirmeye özen göstermeliyiz.

Rahatlatma

Muhatabımızın içinde bulunduğu ruh hali ve kişisel özellikleri göz önünde bulundurularak hemen konuya girmek yerine ortamı rahatlatıcı birkaç cümle ile söze başlamalıyız. Bireysel görüşme talep eden mahkumla başlangıç olarak bir çay içip, nasılsın, nasıl gidiyor tarzında giriş cümlelerini içeren konuşmalar yapabiliriz.

Yapıcı Bir Dil Kullanmak

Muhataplarımızın içinde bulundukları durum göz önünde bulundurulduğunda büyük bir çoğunluğunun dışa vurmasa bile içten içe büyük bir suçluluk duygusuna sahip olduğu gerçeğinden hareketle bu duyguyu ortadan kaldıran bir dil kullanmalıyız. Bu bağlamda Allah sevgisi, tövbe, bağışlayıcılık gibi yapıcı unsurları daha ön plana çıkaran bir dil kullanmalı-

yız. Ayrıca muhatabımızın yaş, cinsiyet ve eğitimi durumuna göre sade ve anlaşılır bir dil kullanmaya da özen gösterilmelidir.

Muhatabımızı Tanımak

İster bireysel isterse toplu görüşmelerde tutuklu ve hükümlülerin beklenti ve ihtiyaçları ile kişisel özelliklerini bilmek onlarla nasıl bir iletişim kurmamız gerektiğinin ilk adımını oluşturmaktadır. Ceza infaz kurumlarında görevlendirilen Diyanet İşleri Başkanlığı görevlisi, sağlıklı bir iletişim kurmak için tutuklu-hükümlü psikolojisi ile ilgili eserlere müracaat etmelidir.

Güvenlik

Görev yaptığımız kurumun yapısı gereği özellikle bireysel görüşme talep eden tutuklu ve hükümlülerle herkesin içinde değil, uygun bir yerde görüşme yapmalı, görüşme esnasında muhakkak infaz ve koruma memurunun da yanımızda bulunmasına özen göstermeliyiz.

D. Konferans

Ceza infaz kurumlarında hükümlü ve tutukluların kişisel, sosyal ve ahlâkî yönden gelişimlerini sağlayacak, insan haklarına saygı gibi insani erdemleri öğrenmelerine fırsat oluşturacak, yurt ve ulus sevgisini geliştirecek, aile bağlarını sağlamlaştıracak nitelikte konferans ve seminerler de düzenlenmektedir.

İlgili protokol gereğince, ceza infaz kurumları din hizmetleri kapsamında il ya da ilçe müftülüğünün de desteği ile ayda en az bir defa tutuklu ve hükümlüler yararına konferans verilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda konferans programları hazırlanırken ilahiyat fakülteleri ile işbirliği yapılarak belirli bir plan ve program doğrultusunda öğretim üyelerinden de istifade edilebilir.

E. Özel Gün ve Gecelerde Gerçekleştirilen Etkinlikler

Cami dışı din hizmetleri kapsamında[29] müftülüklerce yürütülen/yapılması gerekli çalışmalardan biri de "Bilhassa mübarek gün ve gecelerde ceza ve tutukevlerinin ziyaret edilmesi, manevî bir yaklaşımla günün mana ve öneminin ceza ve tutukevleri sakinlerine anlatılması"dır.[30] Diyanet İşleri Başkanlığı personelince mübarek gün ve gecelerde "Din Adamı" sıfatı ile yapılacak ziyaretler 17.06.2005 tarihli Hükümlü ve Tutukluların Ziya-

29 Diyanet İşleri Başkanlığı Genelge 2007, Madde 37/d.

30 Diyanet İşleri Başkanlığı Genelge 2007, Madde 37/e.

ret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik'in 39'uncu maddesine göre Cumhuriyet başsavcılığının izniyle yapılabilmektedir.[31] Bu ziyaret ve görüşmelerde güvenliği tehlikeye düşürmeyecek tedbirler kurum yönetimince alınmakta, ziyaret ve görüşmeler, kurum görevlilerinin gözetiminde yapılmaktadır.

F. Gözlem ve Sınıflandırma Formlarının Din Kısmının Doldurulması

Gözlem ve sınıflandırma formu, hükümlünün tanınması, davranışlarının değerlendirilerek hakkında uygulanacak rejimin belirlenmesi, kişinin durumuna uygun ceza infaz kurumuna ayrılması, infazın bireyselleştirilmesi ile iyileştirme programlarına katılması, hükümlülük süresi içerisinde davranışlarının izlenmesi ve sonucunda hükümlüye iyi hal kararının verilmesine dayanak oluşturması amacıyla düzenlenen belgedir. Bu form hükümlülerin, gözlem sonucu gönderildikleri eğitimevleri ile açık ceza infaz kurumları dahil, tüm ceza infaz kurumlarında koşullu salıverilecekleri tarihe kadar, altı ayda bir olmak üzere gözlem ve sınıflandırma formunun doldurulmasına devam olunur.[32]

İşbirliği Protokolünde Müftülük personelinin görevleri arasında, "Hükümlü sicil müşahede fişlerinde yer alan 'Din' hanesini doldurmak" da sayılmaktadır.[33] Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği'nin 17'nci maddesinin (e) fıkrasında "Gözlem ve sınıflandırma formunun Dinî inancıyla ilgili değerlendirme bölümü, mensup olduğu dinîn görevlisi tarafından doldurulacaktır" denilmektedir.[34]

G. Dini İçerikli Eserlerin İncelenmesi

İşbirliği protokolünde, kurumların yayın seçici kurullarında, müftülük personelinin de görev alması, kütüphanede bulunan ve bağış yoluyla kuruma alınan dinî kitapların bu görevliler tarafından incelenmesini sağlamak da bulunmaktadır.[35]

---

31 "Türkiye Cumhuriyetinin yetkili makamları tarafından faaliyetleri kabul edilmiş dinlerin resmî temsilcileri veya din adamları, kendi dinlerine mensup hükümlü ve tutuklularla istekleri halinde ve ceza infaz kurumunun güvenliğini tehlikeye düşürmemek kaydıyla, Cumhuriyet başsavcılığının izniyle görüşebilir". Bkz. 17/06/2005 tarihli Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik, Madde 39.

32 Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği, Madde 17.

33 Adalet Bakanlığı- Diyanet İşleri Başkanlığı İşbirliği Protokolü, Madde 4/A-7.

34 Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği, Madde 17/e.

35 Adalet Bakanlığı- Diyanet İşleri Başkanlığı İşbirliği Protokolü, Madde 4/B-7.

H. Basılı ve Görsel Eğitim Materyali Desteği

İşbirliği protokolü gereği Başkanlık ve Diyanet Vakfı yayınları ile Din İşleri Yüksek Kurulunca tavsiye edilen diğer faydalı dini yayınlar (yazılı, işitsel ve görsel) ile Ceza İnfaz Kurumları kütüphaneleri ile tutuklu ve hükümlüler desteklenmektedir.[36]

Din hizmetleri kapsamında ceza infaz kurumu kütüphaneleri ile tutuklu ve hükümlülere kitap bağışında bulunulabilir. Müftülükler, kurum kütüphanelerine kitap bağışında resmi usulleri takip ederler ve gönderilecek kitapları resmi yazı ile kuruma bildirirler. Müftülüklerce ceza infaz kurumuna yapılan bağışlar,[37] kurumca kaydedildikten sonra, bunlara verilen demirbaş ve tasnif numaraları derhal müftülüklere bildirilmesi gerekmektedir.[38]

Din hizmetleri kapsamında tutuklu ve hükümlülere yapılacak kitap bağışlarında, müftülükler resmi usulleri takip ederler ve tutuklu ve hükümlülere dağıtılmak üzere gönderilecek kitapları resmi yazı ile kurum müdürlüklerine bildirirler. Ceza infaz kurumları kütüphaneleri ile tutuklu ve hükümlülere gönderilen kitaplar, Kurum Eğitim Kurulunca incelenip "Görülmüştür" kaydı konulduktan ve kuruldaki bir üye tarafından imzalandıktan sonra kütüphane veya kitaplığa gönderilir.[39]

Ceza infaz kurumlarında görev yapan Diyanet İşleri Başkanlığı personeli ve kurum müdürlükleri, il ya da ilçe müftülüğü aracılığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü ve Türkiye Diyanet Vakfından ücretsiz kitap talebinde bulunabilirler. Talepte bulunulan kitapların ceza infaz kurumu kütüphanelerine konulmak üzere mi yoksa tutuklu ve hükümlülere dağıtılmak üzere mi istenildiği resmi yazıda açıkça belirtilmelidir.

Ceza infaz kurumları ile tutuklu ve hükümlülerin koğuş, oda ve eklentilerinde bulundurulabilecek kitaplar ilgili yönetmelikle belirlenmektedir. Ceza infaz kurumları kütüphane ve kitaplıklarına konulacak süreli ve süresiz yayınlar, Ceza İnfaz Kurumları Kütüphane ve Kitaplık Yönergesinin 10, 11 ve 12'nci maddelerine göre eğitim kurulunca incelenir. Eğitim kurulunca uygun bulunmayan yayınlar, gereğinin takdir edilmesi için Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Bakanlık tarafından sağlanan yayınların, Genel Müdürlükçe; Yönerge hükümlerine uygun olup olmadıkları araştı-

36 Adalet Bakanlığı- Diyanet İşleri Başkanlığı İşbirliği Protokolü, Madde 4/B-8.

37 12.7.2005 tarihli Ceza İnfaz Kurumları Kütüphane ve Kitaplık Yönergesi, Madde 7/c.

38 12.7.2005 tarihli Ceza İnfaz Kurumları Kütüphane ve Kitaplık Yönergesi, Madde 16.

39 Ceza İnfaz Kurumları Kütüphane ve Kitaplık Yönergesi, Madde 13.

rılır, uygun görülenler ceza infaz kurumlarına gönderilir. Resmî kurumlar, üniversiteler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile mahkemelerce yasaklanmamış olması koşuluyla Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve kamu yararına çalışan dernekler tarafından çıkartılan gazete, kitap ve basılı yayınlar incelenmeksizin kitaplık ve kütüphanelere konulur.[40] "Hükümlü, mahkemelerce yasaklanmamış olması koşuluyla süreli ve süresiz yayınlardan bedelini ödeyerek yararlanma hakkına sahiptir. Resmî kurumlar, üniversiteler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile mahkemelerce yasaklanmamış olması koşuluyla Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve kamu yararına çalışan dernekler tarafından çıkartılan gazete, kitap ve basılı yayınlar, hükümlülere ücretsiz olarak ve serbestçe verilir. Eğitim ve öğretimine devam eden hükümlülerin ders kitapları denetime tâbi tutulamaz. Kurum güvenliğini tehlikeye düşüren veya müstehcen haber, yazı, fotoğraf ve yorumları kapsayan hiçbir yayın hükümlüye verilmez.[41] İlgili Yönetmeliğin "Dini İhtiyaçları" içeren 11'inci maddesi şu şekildedir: "Her hükümlüye, mensup olduğu dinîn ibadetlerinde kullanılan eşyayı, dinî yaşamı bakımından zorunlu olan kitap ve eserleri temin ve bulundurmasına izin verilir."[42]

Ceza infaz kurumlarına kabul edilmeyecek yayınlar şunlardır: a) Mahkemelerce yasaklanmış olan, b) Mahkemelerce yasaklanmamış olsa bile, kurum güvenliğini tehlikeye düşürdüğü veya müstehcen haber, yazı, fotoğraf ve yorumları kapsadığı eğitim kurulu kararıyla tespit edilen hiçbir yayın kuruma kabul edilmez.[43]

Kuruma kabul edilecek yayınlarda aranacak nitelikler ise şunlardır: a) İyileştirme ve eğitim programları ile derslere kaynaklık edecek nitelikte olması, b) Hükümlü ve tutukluların genel ve mesleki bilgilerini artırıcı nitelikte olması, c) Hükümlü ve tutukluların insan, yurt ve millet sevgisini güçlendirecek nitelikte bulunması, d) Hükümlü ve tutukluların manevî kalkınmalarını sağlayacak vasıfları taşıması, e) Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılâplarına uygun olması, f) Hükümlü ve tutukluların boş zamanlarını değerlendirmelerini, okuma alışkanlığı edinmelerini ve kültür bakımından ufuklarını geliştirmelerini sağlayacak nitelikte olması gerekir.[44]

---

40 Ceza İnfaz Kurumları Kütüphane ve Kitaplık Yönergesi, Madde 10.

41 Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik, Madde 8.

42 Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik, Madde 11.

43 Ceza İnfaz Kurumları Kütüphane ve Kitaplık Yönergesi, Madde 11.

44 Ceza İnfaz Kurumları Kütüphane ve Kitaplık Yönergesi, Madde 12.

II. TEMEL UYGULAMA İLKELERİ

Ceza infaz kurumlarında görev yapacak Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin[45] tutuklu ve hükümlülerin psikolojik durumlarına uygun yaklaşım sergileyebilmeleri için bu hizmetin sunumunda dikkat etmeleri gereken uygulama ilkeleri bulunmaktadır. Bu ilkeler amaç, tarafsızlık, güvenlik, yeterlik, iletişim, yöntem, rehberlik ve tecrübe paylaşımı başlıkları altında kısa hatırlatmalar şeklinde burada sıralanmıştır. İlkelerin açıklamaları ve bazılarının yasal gerekçeleri için atıf yapılan bölümlere bakılabilir.

A. Amaç

Görevin Önemine İnanmalı ve Hizmet Amaçları Unutulmamalıdır

Birtakım şeyleri anlamlı bulduğumuzda ve bunun bir uzantısı olarak birtakım amaçlara sahip olduğumuzda kendimizi geliştirmemiz ve çevremize yararlı olmamız kolaylaşır. Ceza infaz kurumlarında yürütülen din hizmetlerinin sunumunda hükümlü ve tutukluların, olumlu davranışlarını ortaya çıkarmak, yeni olumlu davranışlar kazandırmak ve olumsuz davranışlarını azaltmak gibi amaçlar unutulmamalıdır (Bk. İkinci Bölüm-Amaçlar).

Dersler İyi Özelliklerin Artırılması Hedefi Güdülerek Anlatılmalıdır

Hatasız kul olmadığı bilinen bir husustur. Dersler anlatılırken muhatapların hata ve yanlışlarına atıf yapılması yerine ortaya konan başarılar ve güzel huylara atıf yapılarak kişiler olumlu özellikleri üzerinden motive edilmelidir. Bu amaçla tutuklu ve hükümlülere şöyle hitap edilebilir: “Sizler cömertlik, misafirperverlik, dine saygı ve muhtaçlara destek olup gözetmek gibi birçok iyi huy sahibisiniz. Sizler belli bir süre burada kalacaksınız. Kiminiz bir hafta, kiminiz bir ay, kiminiz daha uzun. Biliyorsunuz ki, Hz. Yusuf aleyhisselam, Ebu Hanife, Ahmed b. Hanbel ve benzeri birçok önemli şahsiyetler masum oldukları halde cezaevine atılmışlar ve cezaevinde kaldıkları süre zarfında hapishane arkadaşlarına ilim öğrettikleri gibi kitaplar da telif etmişler, hapis zamanını en iyi şekilde değerlendirmişlerdir. Sizler de cezaevinde kalacağınız süreyi, okuyarak, öğrenerek varsa namazlarınızın kazasını kılarak kendiniz hakkında büyük bir kazanç imkânına dönüştürebilirsiniz”. Örnek olması açısından aktarılan cümlede olduğu gibi tutuklu ve hükümlülerin iyi özelliklerinin artırılmasını hedefleyen bir amaçla dersler sunulmalıdır. Unutulmamalıdır ki her insan kıymetlidir. Önemli olan onu keşfetmek ve kabiliyetlerini geliştirme fırsatı sun-

45 Bu çalışmada, “Kurum” ifadesi ile görev yapılan Ceza İnfaz Kurumu, “Cezaevi Vaizi” ifadesi ile de Ceza infaz Kurumları’nda görevli Diyanet İşleri Başkanlığı personeli kastedilmektedir.

mak ve desteklemektir. Bu nedenle kişiler olumsuz yönleri üzerinden değil, iyi huy ve kabiliyetleri üzerinden çok yönlü değerlendirilmeli ve yönlendirilmelidir. Unutulmamalıdır ki gerek bilim gerekse teknoloji alanında her türlü ilerleme olumlu neticelerin desteklenmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu yöntem, beşeri alanda da aynı etkiye sahiptir.

B. Gizlilik

Kişisel Bilgilerin Korunmasına Özen Gösterilmelidir

Cezaevi vaizi, özel gayret sarf etmediği halde görevi gereği bulunduğu sınıf, koğuş veya oda ortamında yapılan konuşmalardan, tutuklu ve hükümlülerin suçları ve dava içerikleri hakkında bilgi sahibi olabilmektedir. Cezaevi ortamında öğrenilmesi imkân dâhilinde olan bu bilgiler kesinlikle cezaevi dışında üçüncü kişilere ve özellikle basın ve yayın yolu ile kamuoyuna ifade edilmemeli, gizli tutulmalıdır. Bir eğitimci olarak Kurum'da görev alan cezaevi vaizi, tutuklu ve hükümlülerde "Bu hoca bizi konuşturup bilgi topluyor, bunun başka görevi var" gibi yanlış bir algı oluşmaması için büyük özen göstermeli, özellikle dava dosyası ile ilgili konulara girmemelidir.

C. Tarafsızlık

Konuşan Kişi Dinlenirken "Haklısın" Denilerek Anlattığı Şeyler Onaylanmamalıdır

Tutuklu ve hükümlüler, genelde özel görüşme anında kendileri ile ilgili hukuki süreci anlatmak ve kendisine yardım edilmesini istemektedirler. Böyle bir taleple karşılaşan cezaevi vaizi kendisinin bu konuda yardımcı olamayacağını belirterek tutuklu/hükümlüyü yetkili kişilere yönlendirmeli, buna rağmen o anlatmakta ısrar ediyor ve dinlemek mecburiyeti oluştu ise o kişi dinlenirken "haklısın" ve benzeri onaylama ifadeleri kesinlikle kullanılmamalı, bunun yerine dinlemeyi ifade eden "anlıyorum" ve benzeri kelimelerle karşılık verilmelidir. Bu sayede anlatılan konu ile ilgili taraflardan birini savunma ya da suçlama konumuna düşmekten kaçınılabilir. Bu tür durumlarda, cezaevi vaizinin görevinin, tutuklu/hükümlünün suçlu veya masum olduğuna karar vermek olmadığı unutulmamalıdır.

D. Güvenlik

Tutuklu ve Hükümlülerin Kurum Mevzuatına Uygun Olmayan Talepleri Yerine Getirilmemelidir

Düzenli şekilde Kuruma gelip-gitmesi ve kendileri ile dostça iletişim kurması, bazı tutuklu ve hükümlülerde cezaevi vaizinden bazı özel taleplerde bulunmalarına neden olabilmektedir. Ceza infaz kurumları, her türlü iş ve eylemin belli mevzuat kurallarına göre gerçekleştiği kurumlardır. Bu nedenle cezaevi vaizi kendisinden istenilmesi halinde "dışarıya selam veya haber götürülmesi", "dışarından kitap veya başka şeyler alınması" veya benzeri talepleri kesinlikle yerine getirmemelidir. Kurumlarda tutuklu veya hükümlülerin bu tür taleplerinin karşılanacağı yasal olanaklar bulunmaktadır. Bu tür taleplerle karşılaşan görevliler, onları Kurum yetkililerine müracaata yönlendirmeli ve kendisinin bu tür istekleri karşılamasının yasal olmadığını ifade etmelidirler. Örneğin; dini içerikli bir kitap talep eden tutuklu veya hükümlü, bu kitabı satın almak isterse Kurum dışı alış-veriş ile görevli İnfaz Koruma Memuru'na müracaat ederek bu isteğini temin etmesi mümkündür. Eğer bu kitabı, en yakın müftülükten talep ediyorsa, dilekçe ile müracaatta bulunması ve Müftülüğün bu eseri Kuruma göndermesi sonucu bu talebi karşılanabilir. Unutulmamalıdır ki dışarıdan getirilen kitap veya benzeri materyallerin Kuruma ulaştıktan sonra yetkili Kurul tarafından yasal mevzuata uygunluğunun denetlenmesi ve "görülmesi" gerekmektedir (Bk. EK 5).

E. Yeterlik

Tutuklu ve Hükümlü Psikolojisi Konusunda Bilgi Sahibi Olunmalıdır

Ceza infaz kurumlarında görev alacak personelinin tutuklu ve hükümlü psikolojisi konusunda hizmet içi eğitim alması gerektiği gibi bu konuda yazılan kitap ve makaleleri takip etmesi ve tecrübeli meslektaşları ile bilgi alışverişinde bulunması gereklidir.

Konular işlenirken yeri geldikçe konuyla ilgili ayet-i kerime ve hadis-i şerif meallerine yer verilmeli ve pedagojik durumlara göre düzenlenmiş hikâye, kıssa, hatıra ve benzeri metinlerden yararlanılarak tutuklu ve hükümlülerin psikolojilerine uygun bir yaklaşım izlenmelidir (Bk. Dördüncü Bölüm).

Cezaevi Din Eğitiminin En Sık Kullanılan Öğretim Yöntemine Hazırlıklı Olunmalıdır: "Soru-Cevap"

Ceza infaz kurumlarında yürütülen din eğitimi programlarının hedef kitlesi, çocuk eğitim evlerinde ile çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumlarında çocuk ve gençler, diğer kurumlarda ise yetişkin tutuklu ve

hükümlülerdir.[46] Çocuk, genç ve yetişkin hedef kitleye din öğretimi yöntemleri farklık arz etmektedir. Yaş, ilgi, hayat tecrübesi gibi değişkenler sebebi ile çocuklar nispeten dinleyen ve kabullenen" konumunda iken, genç ve yetişkinler anlatılan konu ile ilgili akıllarına takılan soru ve meselelerin cevabını öğrenme isteği ile "konuşan/itiraz eden" bir konumda yer almaktadırlar. Bu sebeple, genç ve yetişkin tutuklu/hükümlülere yönelik din eğitimi dersleri genelde soru-cevap formatında ve katılımcı bir anlayışla gerçekleştirilmektedir. Buna karşın bu yöntemin uygulanması, dersi sunan cezaevi vaizinin inanç ile ilgili temel konularından ahlâk esaslarına ve güncel dini konu ve sorulara cevap verebilecek geniş bir bilgi birikimini gerektirmesi açısından daha zordur. Bu zorluklarla karşılaşması kaçınılmaz olan cezaevi vaizi, konulara günlük olarak hazırlanmasına ek olarak güncel dini soruları, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "Dini Sorular" sayfasından düzenli olarak takip etmelidir (Bk. Üçüncü Bölüm).

F. İletişim

Saygı ve Anlayışa Dayalı Bir İletişim Tercih Edilmelidir

Cezaevi vaizi, yürüttüğü hizmet gereği aralarında bulunduğu tutuklu ve hükümlüler ile saygı ve anlayışa dayalı bir iletişimi tercih etmeli ve muhataplarının her birine eşit mesafede durmaya özen göstermelidir. Belli kişilerle çok samimi ve yakın görüntüler sergilenmesi, bu kişilerin "hocaya" yakın olmayı kullanarak diğer bireyler üzerinde baskı uygulaması şeklinde istenmeyen sonuçların doğmasına kaynaklık edebilir.

Güvenilir ve Cana Yakın Olunmalıdır

İnsanlar arası ilişkilerin temeli, iletişime dayanır. Karşılıklı iletişim sağlam temellere dayandığı müddetçe, yanlış anlaşılmalar ve olumsuzluklar yaşanmaz. Başarılı bir "iletişimci"de güvenilir olma ve cana yakın olma bahsedilen sağlam temeller arasında yer alır. Güvenilir olma, sunulan bilginin kabulünü kolaylaştırıcı bir etkiye sahip iken cana yakın olma, muhataplarla arkadaşça hoşça iletişim kurulmasına katkı sağlar. Tutuklu ve hükümlülere yönelik yürütülen hizmetlerde cezaevi vaizi, bu özelliklere sahip olmalı ve görevini bu anlayış çerçevesinde yürütmelidir.

---

46 Ülkemizde 15/12/2011 tarihi itibari ile 328 kapalı ceza infaz kurumu, 36 müstakil açık ceza infaz kurumu, 3 çocuk eğitim evi, 5 kadın kapalı, 1 kadın açık, 4 çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumu olmak üzere toplam 377 ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Bk. www.cte.adalet.gov.tr/kurumlar/cezainfazkurumlari.asp (17.01.2012)

Kullanılan Üslup ve Kelimeler Özenle Seçilmelidir

Din eğitimi ve manevi rehberlikle görevli cezaevi vaizi tutuklu ve hükümlüleri, yargılandıkları konular ile ilgili kesinlikle eleştirmemeli, yargılamamalı hatta bu konuların konuşulmasından bile uzak durmalıdır. Zira bireyleri en çok tedirgin eden durumlar eleştirilmek ve kendilerine önyargı ile yaklaşılmasıdır. Özellikle haklarında yargı süreci devam eden veya tamamlanmış olan bireyler, kendilerine "suçlu" gözü ile bakılmasından rahatsızlık duymaktadırlar. Bu nedenle; görevi dini konuları öğretmek olan cezevi vaizi, tutuklu ve hükümlülere "öğrenci" gözü ile bakmalı; tutuklu veya hükümlüler hakkında basın ve yayın organlarında kullanılabilen "hırsız, katil, cani" ve benzeri ifadeleri "öğrencileri" hakkında kesinlikle kullanmamalıdır.

Uzman Bilinci İle Hareket Edilmelidir

Tutuklu ve hükümlülere yönelik görev yerine getirilirken uzman bilinci ile hareket edilmelidir. Uzmanın öfkelenmesi, kızması, küsmesi ve nefret etmesi her halükarda meslek bilincine aykırıdır.[47]

Ne Söz Ne de Göz Teması İle Şahıslar Hedef Alınmamalıdır

Ceza infaz kurumlarında kişilerin özgürlüğü cezaevinin doğası gereği engellenmiş durumdadır. Engellenme, kızgınlık ve saldırganlık duygularının ağır bastığı bir süreçtir. Bu ortamda görev yapan cezaevi vaizi, muhataplarının psikolojilerini dikkate alarak görevini yerine getirmeli, kullandığı ifade üslubuna dikkat etmeli, kelimeleri özenle seçmeli ve yanlış anlaşılmalara fırsat vermemelidir. Özellikle suç, günah ve benzeri muhatap kitlenin alınganlık gösterebilecekleri konular anlatılırken şahıslar gerek söz gerekse bakışlarla hedef alınmamalıdır.

Taziye ve Hasta Ziyaretlerine Önem Verilmelidir

Tutuklu ve hükümlünün yakınlarından birini kaybetmiş olması, onun yaşamında karşılaşabileceği en üzücü olaylardan biridir ve bu acıyı yaşayan herkes gibi o da çevresindeki insanların destek ve tesellisine ihtiyaç duyar. Din eğitimi ve manevi rehberlikle görevli cezaevi vaizi, Kurum yönetimi ve çalışanlarının yardımları ile yakınlarından birini kaybetmiş tutuklu/hükümlü olup olmadığını düzenli olarak takip etmeli ve taziye ziyaretinde bulunmalıdır. Zira bu davranış hem insani hem de din hizmetleri açısından önemli bir görevdir. Aynı şekilde, hastalanan tutuklu ve hüküm-

47 Uzman bilinci hakkında bk. Kemal Çakmaklı, Çocuk ve Ergene Söz Dinletebilmek Sanattır, Yağmur Yay., İstanbul 2011, s.145.

lülerin ziyaret edilerek geçmiş olsun temennilerinin sunumuna da özen gösterilmelidir.

Ev [Oda ve Koğuş] Ziyaretlerinin Olumlu Katkısı Unutulmamalıdır

Tutuklu ve hükümlüleri, bulundukları oda veya koğuşlarda ziyaret etmek de gerekebilmektedir. Bu durumlarda, ziyarete gidilen mekânların, tutuklu ve hükümlülerin "evleri" olduğu ve ziyarete giden cezaevi vaizinin de o evin misafiri olduğu unutulmamalıdır. Bu durumlarda ev sahipleri cömertçe çay vb. şeyler ikram etmek istemektedirler. Yapılan bu ikramlar teşekkür ifadeleri ile içtenlikle kabul edilmeli ve bazen de sofralarına misafir olunmalıdır. Bu davranış, muhatapların kendilerine değer verildiğini hissetmeleri ve yalnızlık duygusundan uzaklaşmalarına katkı sağlaması açısından önemlidir.

Ders ve Ziyaretlerin Sürekliliğine Özen Gösterilmelidir

Ceza infaz kurumlarında yürütülen din hizmetlerinin etkinliğinin devamı ve daha da artırılması, ders ve özel görüşme programlarının devamlılığına ve aksatılmamasına bağlıdır. Oda, koğuş veya sınıfta haftanın belli günlerinde tekrarlanan ders ve sohbetler, istekli tutuklu ve hükümlüler için hem yeni bir şeyler öğrenme imkânı hem de sosyalleşme ve rahatlama fırsatıdır. Bizim için normal bir ders saati gibi görülen o anlar, tutuklu ve hükümlüler için huzura açılan bir kapı olabilir. Bu nedenle; ders ve özel görüşme programlarının sürekliliğine özen gösterilmelidir. Aksi davranışlar, oluşturulmaya çalışılan güveni zedeleyecektir.

G. Yöntem

Ders Anlatımında Konuşan Kişiyi De Kapsayan İfadeler Tercih Edilmelidir

İnsanlar neyi yapıp neyi yapmamaları gerektiğinin söylenmesinden hoşlanmazlar. "Şunu yapmalısın/yapmamalısın" gibi şahısları direkt hedef alan "-malısın/-mamalısın" kipleri, muhatabın yanlış bir eylem yaptığı ön kabulüne dayanması bakımından doğrudan suçlayıcı ve olumsuz olarak yargılayan bir anlam içermesi nedeni ile mesajı alan kişiyi savunucu bir tutum takınmaya itebilir. Bu açıdan "sen dili" ve iletileri olumlu kalıcı etkiler bırakmaz. Bu nedenle; bireylerin kendileri hakkında çıkarım yapmalarına fırsat tanıyan ve düşündürmeyi hedefleyen ayrıca konuşan kişiyi de kapsayan "yapmalıyız-dikkate almalıyız, yapmamız gerekir" gibi 1.çoğul kişi ekleri ile kurulan ifadeler tercih edilmelidir. Bu özen gösterildiğinde, anlatılan şeylerden kişisel sonuçlar çıkartmak dinleyiciye bırakılmış olur.

Anlatılan Konularla İlgili Dinleyicilerin Çıkarım Yapmalarına Fırsat Tanınmalıdır

Özellikle ahlaki görev ve sorumluluklar anlatılırken, öğretilmek istenen prensibin terk edilmesi durumunda kişinin şahsıyla birlikte ikinci ve üçüncü şahısların da nasıl olumsuz etkilenebileceği konusunda katılımcıların ders katılımı sağlanmalıdır. Örneğin, sözünde durmanın önemli olduğu anlatılırken kişinin verdiği sözünü yerine getirmediği takdirde nasıl neticelerin ortaya çıkabileceği hususunda katılımcıların görüşleri alınmalıdır. Zira yapılan eylemin yol açabileceği olumsuz sonuçların hesaba katılmasını sağlayarak kişilerin yanlış eylemlerden uzaklaştırılmaya çalışılması etkili bir yöntemdir. İngiltere ve diğer bazı ülkelerde, suçlu ve mağdur taraflar bir araya getirilerek işlenilen suç nedeni ile tarafların hangi olumsuz neticelere sebep olduklarının karşılıklı olarak ifade edilmesine fırsat tanıyan Onarıcı Adalet yöntemi uygulanmaktadır.

Konuların Sunumunda Öğrenim Hedeflerinden Uzaklaştıran Tartışmalı Konulardan Kaçınılmalıdır

Öğretim faaliyetlerinde, hedef kitlenin bilgi seviyesinin dikkate alınması gereklidir. Tutuklu ve hükümlülerin arasında lisans ve lisansüstü öğrenim mezunları bulunmakla birlikte genelde ilk ve orta öğrenim mezunları ağırlıktadır.[48] Bu durum dikkate alınarak, ders sunumunda ve sohbet konuşmalarında tartışmalı dini konulara mümkün olduğu kadar girilmeden konular net ve açık ifadelerle anlatılmalıdır. Farklı mezhep görüşleri bulunan konularda soru sorulması halinde ise Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Soru Bilgi Sistemi'nden (http://sorusor.diyanet.gov.tr) faydalanılarak soruların cevaplanması daha isabetli olacaktır. Zira birden fazla cezaevi vaizinin görevli olduğu Kurumda, aynı soruya her bir görevlinin farklı cevap vermeleri güven sarsılmasına neden olabileceği gibi gereksiz tartışmaların ortaya çıkmasına da sebep olabilir.

Öğretilen Bilgiler, Dinin Temel Kaynakları Olan Kur'an ve Sahih Sünnetin Ruhuna Uygun Olmalıdır.

Tutuklu ve hükümlülerde, "Bizler, kader mahkûmuyuz" örneğinde olduğu gibi kendi istek, irade ve eylemlerini tamamen yok sayan yanlış din algıları da görülebilmektedir. Bu nedenle; tutuklu ve hükümlülere yönelik ders ve sohbetler, Kur'an-ı Kerim ve sahih sünnetin iman esasları, günah-af ve ahlaki konularındaki bütüncül anlayışı gözden kaçırılmadan sunulmalıdır. Zira Kur'an-ı Kerim'de kişinin sorumluluğunu ifade eden ayet-

48 Bk. www.cte.adalet.gov.tr/istatistikler/ogrenim_durumlari.asp (17.01.2012).

ler bulunduğu gibi, kişilerin Allah'ın dilemesi olmadan hiçbir eylem yapamayacaklarını ifade eden ayetler de bulunmaktadır. Aynı şekilde, bir kişiyi öldürenin ebedi olarak cehennemde kalacağını ifade eden ayetler bulunduğu gibi, şirk dışında tüm günahların bağışlanacağını ifade eden ayetler de bulunmaktadır. Bu hususa dikkat edilerek, ders sunumunda kullanılan her bir cümlenin, her bir mahkûm tarafından kendi hayatının muhasebesinde kullanılacağı gözden uzak tutulmamalı ve dinleyenleri ümitsizliğe ve yanlış anlayışlara sevk etmemek için dikkatli ve özenli olunmalıdır.

Ayrıntılı Müfredat ve Günlük Ders Planı Yapılmalıdır

Hangi konuların ele alınacağına dair plânlama yapılması, öğreticinin başarısını ve etkinliğini artırır. Bu nedenle; ayrıntılı müfredat ve günlük ders planları belirlenmelidir. Hizmetin hedef kitlesi, güvenli bir iletişim kurulabildiği takdirde öğrenmeye hazır ve öğrenimine devam için vakit problemi yaşamayan tutuklu ve hükümlülerden oluşmaktadır. Ders veya sohbet sunumunda konuya dikkatlerin nasıl çekileceği, hangi ayet, hadis veya örnek olayın anlatılacağı, bu konu ile bağlantılı yöneltilebilecek soruların neler olabileceği konularında ön çalışma yapılmalıdır. Cezaevi vaizinin ayrıntılı planlaması yapılan her bir ders için özel olarak okumalar yapması ve notlar alarak hazırlanması, etkinliğini ve başarısını artıracaktır.

Hedef Kitlenin Derse Katılımı Önemsenmelidir

Ceza infaz kurumlarında sunulan din hizmetlerinin hedef kitlesi, acısı ile tatlısı ile "gerçek hayat" tecrübesi fazla olan kişilerdir. Cezaevi vaizleri, ders veya sohbet esnasında konuşulan konu ile ilgili görüş ve eleştirilerini ifade etmek isteyen kişilere fırsat tanınmalıdır. Zira yetişkin din eğitiminde bireylerin derse katılımları, öğrenmenin gerçekleşmesi açısından önemli ve zaruridir. Muhatap kitlenin sadece dinleyici/alıcı olarak görülmesi, eğitim verimliliğini ve derse katılımı azaltmaktadır.

Tutuklu ve Hükümlülerin Kültür Düzeyi Dikkate Alınmalıdır

Konular işlenirken tutuklu ve hükümlülerin genel kültür düzeyi ve bu dersin özel öğretim ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Yeri geldikçe; öğrenmenin, bilmenin bir çeşit ibadet olduğu tutuklu ve hükümlülere açıklanmalı; İslam Dini'nin Müslümanları ilme teşvik ettiği, din ve ahlak bilgisi derslerinde öğrenilen konuların genel kültür konuları ile hiçbir şekilde çelişkili olmadığı özenle belirtilmelidir.

Kur'an-ı Kerim Öğretimine Önem Verilmelidir

Anlamlı bulduğu birtakım uğraşları olmayan, bunun sonucunda da -genel bir ifadeyle- var oluşunu yaşayamayan bir insan "boşluk" duygusu yaşar. Varoluşsal boşluk, kendini "can sıkıntısı" şeklinde dışa vurur. Burada söz konusu olan can sıkıntısı, tatsız yaşantılar karşısında canımızın sıkılması değil, ne yapmak istediğimizi bilmediğimizde, anlamlı bulduğumuz amaçlara yönelmediğimizde duyduğumuz can sıkıntısıdır.

Toplumda hemen her insan zaman zaman varoluşsal boşluk içine düşebilir. Bu durumda olan kişiler, anlamlı olan birtakım yeni amaçlar bulduklarında, örneğin bir hobi edindiklerinde veya bir amaç için çalıştıklarında boşluk duygusundan kurtulabilirler.

Yaşamda, bir şeyleri ve tüm yaşamımızı anlamlı buluyor olmak, bu yüzden de birtakım amaçlara sahip bulunmak, yaşımız ve pozisyonumuz ne olursa olsun, var olma ve yarına kalma olasılığımızı artıracaktır.

"Boşluk" duygusundan kurtulmak ve zaman geçirmek için tutuklu ve hükümlülerin bir kısmı tespih yapımı vb. el sanatlarına, resim vb. güzel sanatlara yöneldikleri gibi bir kısmı da hobi faaliyetleri ile birlikte Kur'an-ı Kerim okumasını ve Tecvit İlmini öğrenmek gibi dini içerikli programlara katılmaktadırlar. Bu programlar sonrasında ise yaptıkları el sanatlarını ve aldıkları sertifika belgelerini ailelerine göndermekten büyük memnuniyet duymaktadırlar. Bu sebeple; ilgi duyan tutuklu ve hükümlülere Kur'an-ı Kerim okumasının öğretilmesine büyük önem verilmelidir. Ayrıca Örgütlü veya Terör Suçları sebebi ile tutuklu veya hükümlü olan vatandaşlarımızdan eğitim faaliyetlerine katılmak istemeyen kişiler, Kur'an-ı Kerim okumasının öğretildiği derslere talep gösterebilmektedirler. Unutulmamalıdır ki, Kur'an-ı Kerim birlik ve beraberliğimizi temin eden en önemli kutsal değerlerden biridir. Ayırım gözetilmeksizin istekli her bir bireye bu eğitim hizmeti sunulmalıdır.

Cezaevi Vaizi Alanı Dışındaki Konularda Değerlendirme Yapmaktan Kaçınmalıdır

Cezaevi vaizi, samimi ve sıcakkanlı tutumu sonucunda tutuklu ve hükümlülerin hukuki, idari ve diğer alanlarla ilgili talep ve istekleri ile de karşılaşabilmektedir. Bu tür sunumlarda cezaevi vaizleri, uzman olduğu din eğitimi alanı dışında değerlendirmede bulunmaktan kaçınmalıdır.

Sorulan Soruların Hangi Amaçla Sorulduğu Dikkate Alınmalıdır

Cezaevi vaizi, ders esnasında katılımcıların çoğunluğu tarafından ısrarla aynı sorunun sorulduğuna şahit olabilmektedir. Bu durumda, sorulan sorunun cevabı biliniyor olsa bile hemen cevap vermek yerine, bu sorunun hangi amaçla sorulduğu anlaşılmaya çalışılmalıdır. Çünkü ısrarla çoğunluk tarafından cevabı istenilen bu tür sorular, daha önce yaşanan bir tartışma nedeni ile soruluyor olabileceği gibi, o soru ile ilgili eylemi, hatayı yapmış bir kişi aleyhinde kullanılmak için soruluyor da olabilir. Bu tarzda bir soruya muhatap olan cezaevi vaizinde, bu sorunun öğrenmek niyeti ile değil de birini sıkıştırmak kastı ile sorulduğu kanaati oluşursa, cevabının hemen söylenmesi yerine ertelenmesi daha uygundur.

Sosyo-Kültürel Farklılıklar Dikkate Alınmalıdır

Görev yapılan bölgelerin sosyo-kültürel özelliklerinin dikkate alınması sunulan hizmetin etkinliği açısından önemlidir. Bu nedenle görev yapılan Kurum'da Şafîi ve Caferî mezheplerine göre ibadetlerini yerine getiren tutuklu ve hükümlüler bulunması halinde ders anlatımında, yöneltilen soruların cevaplanmasında ve ücretsiz olarak dağıtılan Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarının seçiminde bu husus dikkate alınmalıdır.

Konunun başka bir yönü de sosyo-kültürel etkilenme ile ortaya çıkan bölgesel dini geleneklere karşı takınılacak tavrın nasıl olacağı hususudur. Bölgesel dinsel âdet ve uygulamalar, dini konulara duyulan saygı ve hürmetten kaynaklanıyor ve dinin açık hükümlerine aykırılık taşımıyorsa, "yanlış" olarak nitelendirilmemelidir. Örneğin; doğu ve güneydoğu illerimizde bulunan ceza infaz kurumlarında, Kur'an-ı Kerim'in oda veya koğuşa getirilmesi veya muhafazasından çıkarılması esnasında, bu manzarayı gören tutuklu ve hükümlülerin oturdukları yerden saygı amacı ile ayağa kalktıkları görülebilmektedir. Bu ve benzeri yöresel âdetlerin ortadan kaldırılmasına çalışmak, hem uygun değildir hem de gereksiz tartışmalara neden olabilmektedir.

H. Rehberlik

Yanlış Dini Tutumlar Pekiştirilmemelidir

Tutuklu/hükümlü, başkalarının kendisini anlamayacaklarını, ciddiye almayacaklarını hatta kendisine değer vermeyecekleri düşünebilir. Bu düşünceler, çevresi ile iletişiminin zarar görmesine neden olabilir. Din eğitimi ve manevi rehberlikle görevli cezaevi vaizi, görüştüğü tutuklu ve hükümlülere "Yaratılanı severiz, Yaratan'dan ötürü" anlayışı ile bir birey olarak değer vermesi, sohbet etmesi ve sorularına cevap vermesi, hem cezae-

vi irşat hizmetlerinin yerine getirilmesi hem de tutuklu/hükümlünün kendine değer verildiğini hissetmesi açısından önemlidir.

Çevresi ile iletişimini sınırlayan ve içine kapanan tutuklu ve hükümlülerden bir kısmı, düzenli olarak devam edilmesi mümkün olamayacak şekilde belli bir ibadete yönelebilmektedirler. Böyle bir durumla karşılaşıldığında, bu kişilerin davranışları dikkatli şekilde değerlendirilerek bu davranışlar pekiştirilmemeli, gerekli görülürse cezaevinde görevli diğer uzmanlardan yardım alınmalıdır. Örnek bir vakıa şu şekilde aktarılabilir: "Ders ve sohbet için bulunduğum bir koğuştaki genç bir tutuklunun günlük olarak beş bin salavat-ı şerife okumaya kendini zorlaması dikkatimi çekmişti. Gözlemlediğim kadarı ile bu gencin koğuşundaki diğer arkadaşları ile iletişimi de iyi değildi. Vaktinin çoğunu yalnız başına geçiren bu gencin bu davranışı onu diğer arkadaşlarından uzaklaştırıyordu. O gence, dinimizce yapılan ibadetlerin az da olsa devamlı yapılanlarının daha makbul olduğunu, her gün kendisini zorlamayacak belli sayıda bu ibadetini devam ettirmesini, bununla birlikte aynı koğuşu beraber paylaştığı arkadaşları ile de iletişim içinde olmasının, onlarla birlikte vakit geçirmesinin de gerekli olduğunu ifade ettim. Aynı şeyi diğer arkadaşlarına da söyleyerek o genci yaptıkları etkinliklere dâhil etmelerini rica ettim. O günden sonra da o koğuşu her ziyaret edişimde, o gencin yaptığımız ders ve sohbetlere katılımını sağlayarak kendini ifade edebilmesine ve arkadaşları ile kaynaşmasına katkı sağlamaya çalıştım. Zaman içinde o gencin, arkadaşları ile iletişiminin geliştiğini gözlemledim. Eğer o gencin, yalnızlığı ve içine kapanıklığı devam etmiş olsa idi, onun durumundan cezaevi psikologunu haberdar etmekte hiç tereddüt etmezdim".[49]

Yanlış Dini Bilgi ve Kanaatler Düzeltilmelidir

Tutuklu veya hükümlüde görülebilen suça ilişkin aşırı utanç ve vicdan azabı, intihar eğilimini artırabilmektedir. Bu nedenle tutuklu ve hükümlülere dini bilgiler öğretilirken "rahmet-azap" dengesi korunarak, bilgiler öğretilmelidir. Sadece Cehennem ile ilgili ayet ve hadislere dayanılarak konuların anlatılması doğru olmadığı gibi sadece "Allah'ın affedici olduğunu" ifade eden ayetlerle konunun sunulması da doğru değildir. Bilindiği gibi kişinin pişman olması ve bunu kendi iç dünyasında üzüntü duyarak derinden hissetmesi, dini bir ifade olan günahından pişmanlık duymak ve bir daha yapmamaya kesin karar vermek demek olan tövbenin temel şartıdır. Tutuklu ve hükümlülere dini bilgiler anlatılırken, bireylerde görülebilen "ben artık düzelmem, iflah olmam, benim kurtuluşum yok, beni Allah affetmez" ve benzeri yanlış kanaatler, doğru dini bilgilerle düzeltilmeye çalışılmalıdır.

49 Abdullah DEMİR, Cezaevi vaizi, E Tipi Cezaevi,Diyarbakır 2009.

Hissedilen İhtiyaçlarla Birlikte Gerçek İhtiyaçların da Düşünülmesi Sağlanmalıdır

Kişilerin yemek, içmek, uyumak ve benzeri hissedilen ihtiyaçları olduğu ve bunların giderilmesi gerektiği gibi, geçimini sağlayacağı bir meslek öğrenmek, aile ve akrabalık bağlarını korumak, inanmak ve ibadet etmek gibi uzun vadede yokluğunu hissedeceği gerçek ihtiyaçları da bulunmaktadır.[50] Kişiler çoğu zaman hissedilen ihtiyaçların daha baskın gelmesi nedeni ile meslek edinmenin, anne-babanın ve ahlaki değerleri rehber edinmenin ne kadar önemli olduğunu daha geç fark edebilmektedirler. Ders anlatımında bu konular düşündürücü bir üslupla ifade edilerek, tutuklu ve hükümlülerin kendi istekleri ile hayatları hakkında "ailemle ilişkilerimi düzeltmeliyim", "burada bir meslek edinmeliyim", "okuyarak bilgimi artırmalıyım" örneklerinde belirtildiği gibi önemli kararlar almalarına katkı sağlanmalıdır.

Ayrıca tutuklu ve hükümlülere Allah'a ibadet etmenin insan tabiatına uygunluğu, Allah'a karşı şükran duygularının ifadesi olan ibadetin; insanın, maddi - manevi sağlığının devamına, toplum fertlerinin karşılıklı sevgi ve saygı duyguları ile birbirlerine bağlanmalarına, yardımlaşmalarına ve dayanışmalarına yarayan davranışlar olduğu açıklanmalıdır.

Dinleyenlerin Sorumluluk Bilinci Artırılmaya Çalışılmalıdır

Kişiler bazen üstlenmeleri gerekli hataları kabul etmek yerine sorumluluğu başkalarına yüklemeye çalışarak, eylemlerinin sorumluluklarından kurtulmaya çalışırlar. Oysa doğru olan kişinin hatasını kabul etmesi, bu hatayı tekrar yapmamaya gayret sarf etmesi ve hata neticesinde başkalarına zarar vermişse hatayı telafi ederek özür dilemesidir. Buna karşın bu zahmete girmek istemeyen kişiler suçu başkalarına hatta kaderimde yazılmış diyerek suçu Allah'a atma yolunu tercih edebilmektedirler. Fakat bu yöntemi izleyen kişiler kendi sorumluluklarını yüklenmedikleri için zamanla hayatlarına yön vermeleri güçleşir. Ders ve sohbet sunumunda konu kişiselleştirilmeden insanın güç, kuvvet ve irade sahibi olduğu, yapıp ettiği olumlu ve olumsuz davranışlardan sorumlu olduğu vurgulanmalıdır.

Dinleyenlerin Özgüvenleri Artırılmaya Çalışılmalıdır

Saldırganlık, inatçılık ve başkalarını rahatsız etme gibi davranışların altında derece derece bireyin kendine güvensizliği yatmaktadır. Kendine güveni olmayan kimse, kendisini aciz görebilmektedir.[51] Tutuklu ve hü-

50 Bk. Kemal Çakmaklı, Çocuk ve Ergene Söz Dinletebilmek Sanattır, Yağmur Yay., İstanbul 2011, s. 74.

51 Kemal Çakmaklı, Çocuk ve Ergene Söz Dinletebilmek Sanattır, Yağmur Yay., İstanbul 2011, s.107.

kümlülerin özgüvenlerinin güçlendirilmesi için bilgilendirme ve yönlendirmede bulunulmalıdır. Unutulmamalıdır ki, Allah'ın yarattığı en üstün varlık insandır ve her insanın kendine has ortaya çıkarılması gerekli bir üstün kabiliyeti bulunmaktadır. Kişinin özgüveninin artması için bilgi seviyesinin artırılması gereklidir. Aksi takdirde bilmediği konularda güvensizlik yaşayacaktır. Her bir birey ilgi duyduğu meslek, sanat veya hobi alanında kendini geliştirmelidir. Bu sayede başarısı arttıkça özgüveni de artacaktır. Ayrıca kişilerin aile ve yakınları ile ilişkileri korunmaları ve güçlendirilmeleri gereklidir. Zira "benim hiç dost ve yakınım yok" şeklinde ortaya çıkacak kendini boşlukta hissetme duygusu güvensizliği artıracaktır. Ayrıca tutuklu ve hükümlülere mümkünse isimleri ile hitap edilmeli ve görüşlerini ifade ettikleri zaman değer verilerek teşekkür edilmesi unutulmamalıdır.

Hayata Olumlu Açıdan Bakılması Teşvik Edilmelidir

İnsanlar çoğu zaman farkına varmadan kişi ve hadiselerin kötü ve olumsuz yönlerine bakarak karamsarlığa kapılabilmektedirler. Oysa gerek kişi gerekse olayların iyi yönlerinin bulunduğunun dikkate alınması dengeli ve isabetli çıkarımlar yapılabilmesi için gereklidir. Günlük yaşamda sıkça kullanılan "hep, hiç, her zaman, herkes" gibi genelleme ifadeleri de kişilerin yanlış çıkarımlarda bulunmalarına neden olabilmektedir. Örneğin "insanlar bana hiç destek olmadı, hiç yardım görmedim" diye gerekçeler ile süren bir kişinin bu ifadesinin doğru olma olasılığı çok düşüktür. Zira mutlaka yüzlerce kişi içinden bir kişi ona basit de olsa mutlaka bir iyilikte bulunmuştur. Cezaevi vaizi, tutuklu ve hükümlülerin hayata daha pozitif bakmalarını sağmak için hüsn-i zan ve olumlu bakış konusunda onları teşvik etmeli ve "hep, hiç" gibi genelleme ifadelerinin isabetli neticelere ulaşmada faydalı olmadığını izaha önem vermelidir.

I. Tecrübe Paylaşımı

Tecrübe Paylaşımı ve Fikir Alışverişine Önem Verilmelidir

Ceza infaz kurumlarında din hizmetleri görevini yürütmek, hem bu alanla ilgili yasal mevzuatın hem de tutuklu/hükümlü psikolojisinin dikkate alınmasının gerekliliği bakımından cami içi din hizmetlerinin sunumuna göre daha güçtür. Bu nedenle; cezaevi vaizi görev alanları ile ilgili tecrübelerini diğer meslektaşları ile gerek sözlü gerekse yazılı imkânları kullanarak paylaşmaya gayret etmelidir. Zira ülkemizde, cezaevi din hizmetleri alanı ile ilgili öğrenim sistemimiz içinde bir bölüm veya sertifika programı bulunmamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HÜKÜMLÜ - TUTUKLU PSİKOLOJİSİ VE İLETİŞİM DİLİ

I. HÜKÜMLÜ ve TUTUKLU PSİKOLOJİSİ

Bülent YILMAZ[*]

Yasa dışı davranışlar yani suçlar, büyük ölçüde psikolojik ve sosyal durumlardan kaynaklanmaktadır. Psikoloji suç davranışlarının nedenlerini ortaya koyarak onların önlenmesine ve azaltılmasına yardım eder. Suçlardan bazıları, zekâ geriliği, akıl hastalığı, psikolojik davranış bozukluğu gibi psikolojik olaylardan kaynaklanmaktadır. Bazı insanlar da, suçluluğu meslek haline getiren bir çevrede yetişme, toplum tarafından suçlu olarak damgalanma, ekonomik koşulların yetersizliği gibi durumlara bağlı olarak suça itilmektedirler. Ancak suç davranışının sürekli bir meslek olarak benimsenmesi başka suçlularla ilişki içinde suç işleme tekniklerinin öğrenilmesi sonucu mümkün olmaktadır. Bütün bunlar insan davranışı ile ilgili olaylardır. İnsan davranışını inceleyen psikoloji, suç davranışının etkili bir biçimde önlenmesi ve düzeltilmesi yollarını da göstermektedir. Bu konuda özellikle ahlak ve vicdan gelişimi ile ilgili bilgiler ve çocuklarda etkili bir vicdanın nasıl gelişeceği konusundaki düşünceler büyük önem taşımaktadır. Psikoloji teknikleri, suçların araştırılmasında da yardımcı olmaktadır. Ayrıca hukukta "cezai ehliyet" adı verilen bir kavram vardır. Buna göre bir kimse davranışlarının sonuçlarını değerlendirebilecek durumda değilse cezai ehliyeti olmamakta ve ona ceza verilmemektedir. Küçük çocuklar ve akıl hastaları için bu durum söz konusudur. Bu nedenle bir suçlunun ceza ehliyeti olup olmadığını belirlemek için psikolog ve psikiyatristlere bilirkişi olarak başvurulmaktadır.[1]

A. Suç

Suç, insanın sosyal bir varlık olması ve bireyin toplumla çatışması nedeniyle eskiden beri var olan ve gelecekte de sürecek bir olgudur.

---

* Psikolog, Öğretim Görevlisi, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Ankara Eğitim Merkezi.

1 Demir, G. Adli Psikoloji Ders Notları, Yayımlanmamış Ders Notları, Ankara.

İnsan, toplum içinde yaşayarak, kendini denetleyerek ve sınırlayarak toplumun bir üyesi olurken bir taraftan kültürün, uygarlıkların gelişmesine katkıda bulunurken öte yandan toplumca kabul edilmeyen davranışların da ortaya çıkmasına yol açar.

Suç bir tür hastalık mıdır? Her toplumda görülen toplumsal kurallara, kanunlara karşı davranışlar yüzyıllar boyunca düşünürleri, yöneticileri, hukukçuları ve bilim adamlarını yakından ilgilendirmiştir. Geçmişte suç, ruhun bir hastalığı olarak düşünülmüştür. Orta çağlarda ise suç, şeytani bir davranış ve kötü ruhların etkisiyle ortaya çıkan bir eylem olarak görülmüştür. Bazı eski düşünürler suçu bir hastalık olarak görürken diğerleri suç nedenlerini bireyin dışında toplumsal çevrede, yoksulluk, ekonomik sorunlar, değişimler gibi toplumsal koşullarda aramışlardır.[2]

1. Suçluluk Nedir - Suçlu Kimdir?

Suçluluk, kişiyi toplum halinde yaşayan öteki bireylerin karşısına çıkaran bir çatışmanın ürünüdür. Ceza hukukunun verdiği tanıma göre suç, 'Yasanın cezalandırdığı harekettir'. Suçlu, 'Ceza yasasına göre suça neden olan bir birey' olarak açıklanır. Suçluluk tanımı birbirinden çok farklı olguları kapsar. Biletini ödemeden otobüse binen de, hırsızlık yapan ve adam öldüren de suçludur. Suçluluk bireyin çevresi ile etkileşimi içinde oluşur. Ayrıca suçluluk 'Hukuki ya da ahlaki kuralların bozulması olarak da tanımlanır. Küçük ya da büyük bir sosyal grubun üyeleri tarafından iyi, yararlı diye kabul edilmiş bulunan inançların, geleneklerin, âdet ve törelerin, kurumların dayandıkları kurallara aykırı olarak işlenmiş bulunan anti-sosyal bir davranış, suçluluk olarak değerlendirilir. Bir davranış veya eylem, belirli bir ülkenin ve dönemin adet, gelenek, töre ve düşünceleriyle çelişki halinde bulunursa suç niteliği taşır.[3]

Suç kavramı, Ceza Hukukunda tanımlandığı gibi 'yasanın cezalandırdığı hareket' olarak ele alınamayacak kadar karmaşık ve çok yönlüdür. Suçluluğa psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve hukuksal yönleri kapsayacak bir anlayışla bakmak gerekir.[4]

Suçlu çocuk ve genç yoktur, suça itilmiş çocuk ve genç vardır. Psikoloji'de yıllar boyu yapılan araştırmalar göstermiştir ki özellikle gelişme çağlarında insanın içinde yaşadığı koşullar, onun nasıl bir insan olacağını ve kişiliğini büyük ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle suçlu kimdir

2 Giddens, A., Sosyoloji, Ayraç Yayınevi, Ankara 2000.

3 Giddens, a.g.e., 2000.

4 Giddens, a.g.e., 2000.

değerlendirmesini yaparken bireyin suçluluğunu yalnız onun bireysel bir durumu olarak değerlendirmek içinde yetiştiği olumsuz toplumsal koşulları göz ardı etmek, bu günün bilimsel anlayışına göre olanaksızdır. Bu nedenle suçluluğun değerlendirilmesinde bu durumu hazırlayan olumsuz toplumsal çevrenin de dikkate alınması gerekir.[5]

2. Suçluluğun Psiko-Sosyal Nedenleri

Bireyin gelişimi, nasıl bir kimlik oluşturduğu yoğun olarak çocukluk ve gençlik yıllarında biçimlenir. Sosyalleşme süreci küçük yaşlardan başlayarak yetişkinliğe kadar sürer. Daha sonra da yavaş yavaş gelişimini sürdürür. Böylece insan toplumun bir üyesi olmaya yönelir. Bu dönemde yaşanan olumsuzluklar bireyin kimlik oluşumunu olumsuz yönde etkiler.

Bu gelişim süreci içinde çocuk ana baba ile özdeşleşmek sevilen ebeveyn gibi olmak, ona benzemek, onu örnek almak ister. Sevilmeyen örnekler ret edilir. Böylece birey kişilik özelliklerini oluşturur.

Ergenlik ve gençlik döneminin insan yaşamında önemli bir yeri vardır. Genç bedensel ve cinsel büyük değişimler yaşar, zihinsel olarak da bunların farkına varmaya başlar. Hızlı bir bilişsel gelişim de yaşanır. Ana babasından ve diğer yetişkinlerden bağımsızlaşma, yetişkin olma çabasıdır bu. Ancak henüz yeterli donanımlara sahip değildir. Eğer genç, baskı altında ve bağımsızca davranmayı desteklemeyen bir ortamda yetişmişse, aile ve yetişkinler yerine diğer grupların etkisine hiç sorgulamadan kolaylıkla katılabilir. Böylece kendi kimliğini ispat etmeye çalışır.

Sosyal etki ve uyma davranışı, suç ve suçlulukta önemli rol oynayabileceği düşünülen bir sosyo-psikolojik olgudur. Bilimsel araştırmalar insanların çeşitli ortamlarda grubun etkisine ve otoriteye karşı duramadıklarını, kendi görüşlerini grubun etkisi doğrultusunda değiştirdiklerini göstermiştir. Bu durum bireyin bireyleşme derecesine ve çeşitli ortamsal etkenlere göre farklılaşmalar göstermektedir.

Yine yapılan bazı araştırmalara göre insanın çevresinden tecrit edilmesi ve farklı bilgi ve görüşler yüklenmesi yoluyla tüm bilişsel yapısı değiştirilebilir. Ancak böyle bir durumda etkilenmelerde bireysel farklılıklar vardır. Gençlerin ve bağımsız kimlik gelişimini kazanamayanların ve eğitim düzeyi düşük kişilerin daha çok etkilenmesi beklenir.

5 Giddens, a.g.e., 2000.

Aile ortamı, bireyin gelişimini etkileyen en yakın ve en etkili gelişim ortamıdır. Toplumsal doğru ve yanlışlar, örf, adet ve gelenekler öncelikle aile aracılığı ile birey tarafından öğrenilir.

Bu alanda yapılan bilimsel araştırmaların sonuçlarına göre iki ana özellik bireyin olumlu gelişimini sağlamada önemli bulunmuştur. Bunlar sevgi ve denetim özellikleridir. Çocuğa sevgisini ifade eden ve yaşa özel bir biçimde giderek serbestleştiren bir rehberlik sağlayan ana baba tutumu ile yetişen bireylerin birçok araştırmada pek çok gelişim özelliği açısından daha olumlu bir konumda oldukları görülmektedir.

Aşırı disiplinli, sevgisiz ve soğuk aile ortamlarında büyüyen çocuklarda ise çeşitli psikolojik sorunlar çok daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Özellikle suçlu çocuk ve gençlerin aileleri araştırıldığında soğuk, ilişkisiz ve ilgisiz aile ortamları bulunmuştur. Aile ortamı açısından çocuğu suça iten aşırı disiplin kadar ilgisiz, soğuk mesafeli tutumların da önemli olduğu bilinmektedir.

Çocuğun gelişiminde son derece olumlu rol oynayan demokratik, denetimli sıcak aile ortamının bazı özellikleri şöyle sıralanmaktadır. Çocuğa baskı ve zor uygulanmaz, kurallar onunla tartışılabilir, kurallar ve nedenleri açıklanarak ona benimsetilmeye çalışılır, çocuğun aile kararlarında yaşına uygun bir biçimde yer alması sağlanır, ona seçim özgürlüğü tanınır, çocuğun görüşleri ve istekleri dikkate alınır, sıcak, sevgi veren, ilgili, cevap verici bir tutum sergilenir, ondan sorumlu, olgun davranışlar talep edilir, kültürel ve ortak etkinliklere katılım sağlanır, değer verme ve önemseme, iletişim kurma, olduğu gibi kabul etmeye önem verilir, çocuğun bağımsızlığı ve özerkliğini geliştirmesi desteklenir, eğitim standartları konulur ve onlara yönelmesi desteklenir. Bu tür aile ortamlarında yetişen çocukların kendine güvenli, kendi kendini denetleyen, enerjik, neşeli, sorunlarla baş edebilen, arkadaşlarıyla ve yetişkinlerle iyi ilişkilerde olan, amaçlı, başarı yönelimli, bağımsız ve özerk özellikler gösterdiği görülmüştür. Ayrıca bu tür ortamlarda yetişen bireylerde suç ve suçluluğa rastlanmamaktadır.

Ailenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi gibi etmenler de suçlulukla ilişkili bulunmuştur.

İnsanın saldırganlık özelliğini geliştirerek yetişmesi de suç ve suçluluk davranışı ile ilişkili bulunmaktadır. Bireyin gelişimini engelleyen, amaçlarını ve onu kısıtlayan, cezalar ile sınırlayan olumsuz ortamlar saldırganlık kişilik özelliğinin gelişimine zemin hazırlar. Ayrıca aile ortamında saldırganca davranan ebeveyn örnekleri bunu daha da kuvvetlendirir.

Birey olma ve bireyleşme ilk gelişim yıllarında yoğun olarak yaşanabilecek bir gelişim sürecidir. İnsanın özerk bir birey olmasını destekleyen ortamlarda suça eğilim azalacaktır. Ebeveynlerin çocuklarında itaat etme ve söz dinleme davranışı yerine, bağımsızlığı desteklemeleri onların otomatik olarak ve sorgulamadan diğerlerinin davranışına katılan aşırı uyma davranışı göstermelerini engelleyecektir. Özellikle gençlik döneminde gençler aileden ve toplumdan bağımsızlaşma, mantık yürütme, toplumu ve yetişkinleri eleştirme özellikleri gösterirler. Özerk ve bağımsız olmaları özendirilmiş gençlerin, daha bireysel olup bu dönemde önemli rol oynayan akran gruplarının daha az etkisi altında kalması beklenir.

Ailenin yanı sıra okul ortamı da bireyin gelişiminde ve suçluluk davranışında önemli rol oynar. Benzer şekilde okul ortamının da sevecen, ceza ve baskı uygulamayan, birey olmayı geliştiren bir ortam yaratması suçluluğu azaltıcı rol oynayacaktır.

Bireyin suça yönelmesinde toplumun toplumsal ve ekonomik koşulları, hızlı toplumsal değişimler ve göçler de önemlidir. Araştırmalar hızlı sosyal değişimlerde, savaşlarda, ekonomik bunalımlarda ve toplumların karmaşıklaşması ile suç oranlarında artışlar gözlemlemişlerdir.[6]

Suç işleme ve suçluluk doğuştan bir kişilik özelliği değildir. Suçlu, büyük ölçüde olumsuz gelişim koşullarında yetişmiş, insan olarak hak ettiği değer ve özeni almamış bir kişidir. Suç işleyenlerin sorumluluğu büyük ölçüde çevresel ve toplumsal koşullardadır. Bu nedenle suçluları dışlamak, onlara düşmanca duygular beslemek ve onlardan nefret etmek yerine onları anlamak, onları ileri yıllarında topluma kazandırma yoluyla suçların azaltılmasına katkıda bulunmak toplumsal kurumların sorumluluğu ve görevi olmalıdır.[7]

B. Saldırganlık ve Öfke

1. Saldırganlık

Saldırganlık psikolojide, özellikle bireysel psikolojide öfke, şiddet, kin, nefret duygularının dışa vurum biçimi olarak tanımlanabilir. Bu sözel olabilir, fiziksel şiddet ya da birtakım silah, araç gereçlerle donatılmış olabilir. Saldırganlığın, dürtüsel ve içgüdüsel kaynağı olan bir gerçeklik olarak kabul edilir. Bu sadece insanlar için değil, hayvanlar için de geçerli bir durumdur. Kaynağını, varlığını korumak, türünün sürekliliğini sağlamak,

6 Giddens, a.g.e., 2000.

7 Giddens, a.g.e, 2000.

ailesini, besinini korumak, yuvasını, vatanını korumak gibi savunmadan alan bir gereksinimi karşılar.

Saldırgan davranış çoğunlukla engellenme duygusuna karşı yapılan bir tür savunma, engeli ortadan kaldırma veya aşma davranışıdır.

Bireyi engelleyen nesne veya kişiye yapılan saldırganlık, bazen duruma uyum sağlamaya, bazen de uyumsuzluğa götürür.

Engellenme sonucunda ortaya çıkan kızgınlık duygusu bazen dile getirilemez. Örneğin kişi, kendisinden güçlü olan kişi veya otoriteye öfkesini dile getiremez. Bu durumda öfkeli kişi kendisinden daha zayıf kişi veya nesnelere öfkesini yansıtabilir. Buna yer değiştirmiş saldırganlık adı verilir.

Yer değiştirmiş saldırganlık yalnız birey düzeyinde değil, toplum düzeyinde de görülür. Toplumda yaşanan çeşitli sorunlardan o toplumu oluşturan çeşitli gruplar veya alt kültürler sorumlu tutulabilir ve bu gruplara haksız uygulamalar yapılabilir. Farklı toplumlar ve ülkeler de kendi sorunlarından başka toplum veya ülkeleri sorumlu tutarak onları suçlayabilir ve şiddet uygulayabilirler.

Psikologlar saldırganlığı yalnız kalıtım etkenleri ile değil, çevresel etkenlerle de açıklarlar. Öğrenme ve taklit saldırganlığa ilişkin deneysel araştırmalarda önemli bir yer tutar.

Saldırganlığın ne zaman çevreye ve insanlara zarar verecek boyuta dönüşebildiğine ilişkin olarak şunları söyleyebiliriz: Kişilik yapısı, buna temel hazırlayan biyolojik özellikler, kalıtımsal özellikler, öğrenme davranışları ile kişinin çevresinde sıklıkla engellenmişlik duyguları yaşaması şiddet davranışının açığa çıkmasına yol açar. Şiddet davranışı açık saldırganlık biçimidir. Açık saldırganlık sadece şiddet davranışı olarak da gerçekleşmez. Kimi zaman sözel ya da başka iletişim kanallarıyla dolaylı olarak da gerçekleşebilir. Şiddet, açık fiziksel saldırgan davranışın karşılığını oluşturur.

2. Öfke

Öfke, insanın mutluluk, üzüntü, korku ve nefretten oluşan temel duygularından biridir. Ayrıca, günlük yaşamda birçok kişinin çoğu zaman yaşadığı bir duygudur. Bugüne kadar algılandığı biçimin dışında öfke, saldırganlık ve düşmanlık gibi olumsuz bir duygu değil; olumlu, sağlıklı ve enerji veren bir duygudur. Buna karşın, birçok insanın öfke duygusu yüzünden başı derde girmekte ve bir dizi sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bunun sonucu olarak ve sahip olunan kültürel yapının etkisiyle de, birçok kişi öfkelenmekten korkar veya öfkelerini göstermek istemezler. Oysa öf-

kenin bastırılması, var olan enerjinin içe döndürülmesidir ve bu da bireyin kendisine ve çevresine zarar verir.

Öfkeyle başa çıkma, onun bastırılmasını ve saklanmasını değil, tanınmasını gerektirir. Öfkenin tanınması, öfkeye neden olan ve öfke ifadesini etkileyen biyolojik ve fizyolojik yapının, bireyin mantıklı ve mantık dışı inançlarının, içinde yaşadığı ortamın ve aile, kültür gibi çevresel etkenlerin bilinmesidir. Bireyler ancak öfkelerini tanıdıklarında, öfkesinin zararlarından kurtulabilirler ve onu kendileri için yapıcı bir şekilde ifade edebilirler.

Öfke, basit bir sinirlilik veya kızgınlık halinden, yoğun hiddet durumuna kadar değişen duygusal bir durumdur. Kimi zaman orta şiddette, kısa süreli ve hatta kişiye yararlı, kimi zaman ise çok şiddetli, yoğun sürekli ve tahrik edici olabilmektedir. Bu duygunun açık bir şekilde ifade edilmesinin genellikle yıkıcı bir özelliği olduğu düşünüldüğünden, öfke olumsuz bir şekilde değerlendirilmektedir. Bu şekilde ifade edilen öfke duygusu, kişiyi sözel ve fiziksel saldırılara açık bir duruma getirebilmekte, aile içinde ve kişiler arası ilişkilerde çatışmalara neden olabilmektedir. Ayrıca, kişinin benlik saygısının önemli ölçüde düşmesiyle de sonuçlanabilmektedir.

Bununla beraber bastırılmış öfkenin de, hipertansiyon, koroner arter bozukluğu ve kanser gibi pek çok fiziksel rahatsızlıkla ilişkili olduğu ileri sürülmektedir. Genel olarak öfkenin kalp damar hastalıkları gibi sağlık sorunlarını, aile içi şiddeti, uyuşturucu madde kullanımını, depresyonu, duygusal acı veren pek çok yaşantıyı ve psiko-fizyolojik bozuklukları etkilediğine ilişkin çok sayıda bulgu vardır.

a) Engellenme

Engellenme, öfkeye neden olan etmenlerin başında gelmektedir. Engellenme istek, ihtiyaç ya da bir davranışın amaca ulaşmasının önlenmesidir. Cüceloğlu'na[8] göre ise, engellenme, bireyin elde etmek istediği bir nesneye ulaşmak istediği veya belirli bir amaca varmasında ihtiyaçlarının giderilmesi önlendiği zaman ortaya çıkan olumsuz duygudur.

b) Kışkırtma

Öfkeyi ortaya çıkaran diğer bir neden de kışkırtmadır. Kışkırtma ve tehdit öfkenin temel nedenlerindendir. Öfkeye neden olan diğer etkenler ise, rahatsız edici ve hoş olmayan uyaran, model alma, hoşnutsuzluk, kişisel haklara ve benliğe saygı gösterilmemesi ve kabul edilen toplumsal normların dışında davranılmasıdır.

8 Cüceloğlu, D., İnsan ve Davranışı, Remzi Kitapevi, İstanbul 1991.

C. Kendine Zarar Verme ve İntihar

1. Kendine Zarar Verme

Kendi kendine zarar verme, bilimsel bir terim olarak ortada intihara dair herhangi bir eğilim yokken kişinin kendi bedenini hırpalayıcı davranışlar sergilemesi olarak tanımlanır. Bu davranışların içine saç ya da deriyi çekme, kesme, kemikleri kırma, kendini ısırma girmektedir.

Araştırmalar günümüz gençliğinin geçmiş kuşaklara göre stres uyaranlarına daha açık olduklarını ve başa çıkma stratejilerinin zayıf olduğunu söylemektedir.

Diğer yandan biseksüelliğin, kendine zarar verme davranışıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir. Ayrıca cinsel kimliğini fazlaca sorgulayan gençler kendilerine daha çok zarar verme eğiliminde oldukları da araştırma konusu olmaktadır. Gerek kız gerekse erkeklerde en sık görülen yöntemin ise yaralı bölgeyi kaşıma/kazıma, kesme ve delme olduğu açıklanmaktadır.

Araştırmacılar sürekli olarak kendine zarar verme davranışı sergileyen gençlere ilişkin birtakım saptamalarda bulunmaktadır:

- Diğer yaşıtlarına göre intihar girişiminde bulunmuş olma yüzdeleri 6 kat daha fazladır,
- 3.5 kat daha fazla duygu istismarı göstermektedirler,
- Geçmişlerinde psikolojik bir sıkıntı dönemi geçirmiş olma olasılıkları 3 kat daha fazla,
- İki kat daha fazla yeme bozukluğu sergilemektedirler.

Bireyler yoğun duyguları ile farklı şekillerde baş etmeye çalışırlar. **Kendine Zarar Verme Davranışı** da (Kendini yaralamak) baş etme yöntemlerinden biridir.

Bireyler bazen, sorunlarının ne kadar büyük olduğunu, kendilerini ne kadar çok yaralar ve yıpratırlarsa o kadar iyi kanıtlayabileceklerine inanırlar. Bazen de sorunlarından kaynaklanan acıyı dindirmek için kendilerine fiziki bir acı vermeye gereksinim duyarlar.

Kendine zarar verme davranışı, genel olarak dört gruba ayrılır. Zekâ sınırlılığı olanlar, cinsel istismar öyküsü bulunanlar, anti sosyal kişilik yapısı olanlar ve oturmamış, çatışmalı kişilik yapısı olanlar.

a) **Kişileri böylesi bir gerginliğe sokan nedenler genelde;**

Kişileri bazı durumlarda, aile problemleri, cinsel sorunlar, ekonomik sorunlar, arkadaş ilişkileri, kültür çatışması, okul başarısızlığı, taciz edilme, uyum problemleri gibi nedenler gerginliğe sokabilir.

b) **Başkalarından yardım almaya karar verme;**

Kendini yaralama isteğinin önüne geçmek, kişiye bazen zor gelebilir. Ancak kendine zarar vermenin, ölüme bile neden olabilecek pek çok sakıncası olduğunu unutmamak gerekir. Başkalarının kendisini anlayamayacaklarını, ciddiye almayacaklarını düşünebilir. Sorununu paylaşmak için bu durumda, en çok kime güvenebileceğini düşünmelidir. Bu konuyla ilgili uzmanların destek ve yardımına başvurmak en güvenli çözüm yoludur.

c) **Aile ve Arkadaşlar, kendini yaralayan birine nasıl yardım edebilirler;**

"Kendini yaralamak" o kişinin bilinmesini istemediği, kendini kötü hissettiği, utandığı, kimsenin kendisini anlamadığını düşündüğü bir olaydır. Bu aşamada aileye ve arkadaşlara önemli bir görev düşmektedir:

- Eğer birisinin kendisini yaraladığı fark edilirse onun, yargılanmadan dinleneceği kendisine söylenmelidir,
- Duygularına saygı gösterilmelidir,
- Onu dinlemek için zaman ayrılmalı ve anlattıkları ciddiye alınmalıdır,
- Onu dinlerken hemen çözüm getirilmeye çalışmamalı ve açık fikirli olunmalıdır,
- Eğer sorunlarını sizin yönteminizle çözmeyi istemiyorsa, ısrar edilmemelidir,
- Yardım alabilecekleri başka kişileri bulmalarına yardımcı olunmalıdır,
- Beraber yapılmakta olan günlük etkinlikler aynen devam ettirilmelidir.

d) **Durum tehlikeli görünüyorsa neler yapılabilir;**

Bazen sizden yardım isteyen kişi, kendini yaralamakta olduğunu, ancak sırrının kimseye açıklanmamasını isteyebilir. Bu durumda olayın gizli kalması ve o kişinin yaşamının tehlikede olması ikileminde kalabilirsiniz.

Kişinin güvenini kaybetmemek ve aynı zamanda onu hayati tehlikeden korumak durumundasınız. En uygun yaklaşım, o kişi ile beraber, bir uzmandan yardım alma konusunda karar vermektir. Bir uzmandan yardım almayı kabul etmiyorsa, bu konuyla ilgili bir uzmana danışabilirsiniz.

e) **Yardım eden kişi, yardım etmeye çalışırken, kendisini nasıl korumalıdır;**

- Bu konuda eğitilmiş kişilerin de, "kendini yaralayan" kişilerle çalışırken, zaman zaman bir uzmandan destek almaya gereksinim duyabilecekleri unutulmamalıdır,
- Kendinize dikkat edin, gereksinim duyduğunuzda bir psikologla görüşmekten çekinmeyin,
- Normal yaşamınızı, ilişkilerinizi ve etkinliklerinizi sürdürün,
- Her zaman yardıma uygun olmayabilirsiniz, bunun için suçluluk duymayın,
- Kendilerini yaralamak, neticede, onların kendi sorumluluklarındadır, sizin değil,
- Ve unutmayın ki onu bir uzmana yöneltmek her iki taraf için de en sağlıklı yardımdır.
- Bu gibi durumlarda, sizin duygularınızın da önemli olduğunu unutmayın.

2. İntihar

a) **Cezaevi ortamı intihar davranışına zemin hazırlamaktadır.**

Tutuklunun bakış açısından cezaevi ortamında bazı koşullar intihar davranışının ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Bunlar;

- Bilinmezlik korkusu,
- Otoriteye güvensizlik
- Tutuklu ve hükümlülerin geleceklerine ilişkin yaşadıkları belirsizlik,

Tutuklu ve hükümlülerin aileleri ile çevrelerinden uzakta olmaları, onlarla yakın temastan yoksun olmaları,

- Hapsedilmiş olmanın verdiği utanç,
- Hapsedilmiş olmanın insanı aşağılayıcı yönü.

b) **Tutuklu ve hükümlüleri krize yatkın hale getirecek bazı faktörler:**

- Tutuklu veya hükümlünün krizden önceki günlerde artan ilaç tüketimi,
- Yakınlarından birini yeni kaybetmiş olma,
- Yüklenen suç nedeniyle aşırı utanç ve suçluluk duyma,
- Yaşadığı psikolojik hastalıklar ve/veya daha önceki intihar girişimleri.

c) **İntihar eğilimi olanlardaki sözel ve davranışsal değişiklikler:**

- Garip davranışlar ve geri çekilme
- Son günlerde alınan kötü bir haber
- Depresif davranışlar veya suça ilişkin aşırı utanç ve vicdan azabı
- İntihara ilişkin düşüncelerden söz etme.

d) **Ölümlere neden olan çevresel ve cezaevi uygulamaları ile ilgili etkenler:**

- Hapsedilme süresince yararsız ve yetersiz psikolojik servis,
- Personel arasındaki zayıf iletişim,
- Kendi kendine zarar verme davranışını bir manipülasyon (hileli yönlendirme) aracı olarak düşünme,
- Kurum ortamının kişisel etkinliği ve kontrolü sınırlayan temel yönleri,
- İntihar girişimini engellemede personel ve yöneticilerin eğitiminin yetersizliği,
- Sınırlı sayıda personeli intihar olaylarına müdahale için yönlendirme,
- İntihara ilişkin nedenlerin incelenmesine dayanmayan daha çok personelin tepkilerini ölçmeye yönelik araştırmalar.

e) **Yakınımızdaki bir kişinin intihar etme düşüncesini nasıl anlayabiliriz:**

İntihar etme eğiliminde olan kişiler sıklıkla bilinçli ya da bilinçsiz olarak yardım istediklerini ve kurtarılmayı umduklarını ima edecek şekilde çok sayıda uyarı verirler

- Arkadaşlarından ve ailesinden uzaklaşma,
- Gündelik işlerine karşı ilgiyi kaybetme,
- Üzüntü, umutsuzluk ve huzursuzluk, yorgunluk, iştahta, kiloda, uyku düzeninde ve hareket düzeyinde önemli değişikliklerle seyreden depresyon belirtileri,
- Kendisi hakkında olumsuz sözler söyleme,
- İntihar düşünceleri ve fantezilerinin sürekli tekrarlanması,
- Uzun süreli depresyondayken birden bire "iyileşme" belirtileri sergilemesi (bu durum intihar etmeye karar verildiğini gösterebilir),
- İntihar edeceğini ima eden konuşmalar, yazılar,
- Daha önce intihar girişimlerinde bulunmuş olmak,
- Umutsuzluk ve çaresizlik duyguları,
- Sahip olduğu ve sevdiği eşyaları yakınları arasında paylaştırmak.

f) **48 Saat İçinde Ortaya Çıkabilecek Bir İntihar Davranışının Ciddiyet Derecesinin Değerlendirilmesine Yönelik İpuçları:**

1. **Hafif düzeyde**

- Kişi, konuşmak ve içinde bulunduğu durumu paylaşmak istiyorsa;
- Krizin henüz başındaysa; intihara ilişkin açık olmayan mesajları ve belirtileri varsa;
- Kolayca yatıştırılabiliyorsa;
- Eğer yakın ve iyi bir ilişki kurulursa yardımı kabul edebileceği izlenimi veriyorsa;
- Geleceğe yönelik planları, projeleri varsa (bunun araştırılması gerekir);
- Müdahalenin sonunda yoğun duygular içinde olsa bile, gerektiğinde sizinle ilişkiye geçeceğine inanıyorsanız;

- Kişi sorunuyla başa çıkmak için intihar dışında başka yollar denemeyi kabul ediyorsa.

2. **Orta düzeyde**

- Yapılan tüm önerilere karşın kişi hâlâ intiharı bir olasılık gibi görüyorsa;
- Duygusal patlamalar içindeyse;
- Yardım istemediğini söylüyorsa;
- Hâlâ bazı duygular yaşadığına ve mantıklı düşündüğüne ilişkin belirtiler varsa;
- Kişinin intihar girişiminde bulunabileceğini seziyorsanız.

3. **Ciddi düzeyde**

- Kişi kararını vermişse; planlama ve eylem hazırlıkları içerisindeyse;
- Katlanılamayacak kadar yoğun duygular yaşıyorsa ya da duygularına ilişkin hiçbir ifade görülmüyorsa;
- Kendisinden korkuyorsa;
- Çok fazla mantıklı konuşuyorsa ve her şeyin kısa bir süre içinde olup biteceğini söylüyorsa.

4. **Acil durum**

- İntihar girişimi başlamışsa (bileklerini kesme, ilaç alma, yüksek bir yere çıkma)

(Eğer kişi önerilen yardımı kabul ederse bunu HEMEN ŞİMDİ istemektedir)

- Onunla konuşunuz.
- Kendinizi karşınızdakinin yerine koyduğunuzda yaşadığınız duyguları içtenlikle dile dökünüz.
- Onu dinleyiniz.
- Kişinin kaygısından kurtulması, duygusal yükünün ciddiyetinin anlaşılması ve potansiyel tehlikenin belirlenebilmesi için söylediklerini dinleyiniz.
- Kendisi için önemli kişileri devreye sokunuz.

- Yardım ve destek verebilecek olanları arayıp bulunuz.
- Önerilerinizde net olunuz.
- Kişiyi çözüm arayışlarında yalnız bırakmayınız.
- En kısa zamanda bir uzmanla görüşmesi için ikna ediniz.[9]

D. Cezaevlerinde Psiko-Sosyal Ortam

1. Ceza İnfaz Kurumlarında Kişiler Arası İlişkiler ve Psiko-sosyal Ortam

Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluların sorunları arasında önemli olan iki konu; kişiler arası ilişkilerde ortaya çıkan sorunlarla kişisel ve sosyal alan oluşmasında ortaya çıkan sorunlardır.

Kişiler arası ilişkilerde kişilerin birbirlerine verdikleri değeri, önemi gösteren ve kendilerini ilişki içinde koydukları yer konusunda bize bilgi veren en temel belirleyici ‘’sosyal mesafe’’dir.

Mesafe, öneminin farkında olanlar için kontrol edilebilir bir iletişim öğesidir. Bu nedenle hem yüz yüze ikili ilişkilerde, hem de geniş alan içinde toplulukça konulan ilişkilerde mesafeyi bilinçli olarak kullanmak büyük yarar sağlar. Kişinin diğer insanlarla arasına koyduğu uzaklık, onlara karşı olan duyguları ile ilgilidir. Mesafe bütün insan ilişkilerinde önemli bir duygusal belirleyici olduğuna göre, kişi kendisini çok yakın hissettiği kişilere yaklaşır. Hatta onlarla temas eder. Ama pek de hoşnut olmadığı kişiler söz konusu olunca onlardan uzaklaşmaya arasına mesafe koymaya çalışır.

Bunun yanı sıra her insanın bir psikolojik korunma sınırı vardır. Buna ‘’mahrem alan’’ denir. 0–25 cm olan bu mahrem alan içine kişi sadece özel duygusal ilişkileri olan insanları alır. Bunların dışında herhangi bir kişinin bu mesafeyi aşması kişide rahatsızlık yaratır. Kişisel alanın istenmeyen kişiler tarafından aşılması iki türlü duygusal değişikliğin yaşanmasına neden olur. Bunlar; sıkıntı, gerginlik ve huzursuzluk ile saldırganlık eğiliminde artıştır.

Bu duygular, bütün insanların yaşadığı duygulardır. Örneğin, asansörde kişisel alanımız içinde durulmasının sıkıntı ve huzursuzluk yarattığını hemen herkes bilir. Ya da büyük kentlerdeki toplu taşımacılık sisteminde insanların öfkeli ve patlamaya hazır olmalarının nedenlerinden biri de mahrem alanlarının içine girilmiş olmasıdır. İnsanlar kalabalık ortam-

9 Yılmaz, B; Kolbaşı, D., Ceza İnfaz Kurumlarında İntihar ve Başa Çıkma Yolları, Adalet Bakanlığı, Ankara Açık Cezaevi, Ankara 2003.

larda bulunduklarında mahrem alanlarına yabancılar girer. Bu sıkışıklıklar kısa süreli sıkışıklıklarsa kişiler tanıdıklarıyla konuşmaz, çevresindekilerle göz teması kurmaktan kaçınır ve olabildiğince az hareket eder veya başka faaliyetlerle ilgilenir.

İnsanların mahrem alanlarının aşılması adrenalin salgısının artmasına ve bunun sonucu olarak da daha saldırgan olmalarına yol açmaktadır. Yapılan araştırmalar, hayvanlar dünyasında da böyle bir alanın varlığını ortaya koymuştur.

Aşırı kalabalık, saldırganlığa ve üreme hızında azalmaya, üreme biçimlerinde anormalliklere, cinsel sapkınlıklara neden olabilmektedir.[10]

Son yıllarda psikologlar çevre koşullarının, özellikle kalabalığın kişinin duygu, düşünce ve davranışlarını nasıl etkilediğini araştırmaya başlamıştır. Bu çalışmaların sonuçlarına göre; kalabalık, etkisini dört biçimde göstermektedir.

Bunlar;

- Bireyin kişisel mekânının içine girilip girilmemesi,
- Bireyin içinde bulunduğu rahatsızlığın nedenini kalabalığa atfedip atfetmemesi,
- Kalabalığa rağmen bireyin gereksinimlerini gidermek için kendi davranışı üzerinde denetim gücü olup olmaması,
- Kalabalığı oluşturan kişilerin birbirlerine yabancı veya birbirleriyle işbirliği yapmış kişiler olup olmamasıdır.

Kalabalığın en rahatsız edici yönü, kalabalık içindeki bireylerin tanımadıkları, bilmedikleri kimselerin mahremiyet ve kişisel mekânlarını ihlal etmesidir. Kalabalık kişisel mekânı ihlal etmiyorsa, kalabalığın birey üzerinde olumsuz etkisi görülmemektedir.

Yukarıda sözü edilen dört olumsuz etkenin hep birlikte etkilerini göstermeleri kişiler üzerinde strese yol açar. Amerika'da cezaevlerine ilişkin olarak yapılan araştırmalarda bu durum ortaya çıkmıştır. Epstein cezaevlerine ilişkin araştırmaları gözden geçirmiş, şu genel bulgulara ulaşmıştır:

"Aynı koğuşta kalabalık bir biçimde yaşayan tutuklular daha sık hastalanmışlar, daha fazla psikolojik bozukluklar göstermişlerdir."[11]

10 Baltaş, A., Baltaş, Z., Stres ve Başa Çıkma Yolları, Remzi Kitapevi, İstanbul 1993.

11 Epstein, Psychology Today Reader, Kendal Hunt Pub. Co., USA 1981.

Bu dört etkene bakıldığında ceza infaz kurumlarındaki durumu anlamak kolaylaşır. Kalabalık koğuşlardaki hükümlü ve tutukluların kişisel mekânı sürekli ihlal edilir. Birey kendi iç çevresi ve davranışları üzerinde denetime sahip değildir. Kiminle görüşeceğini ve konuşacağını kendisi denetleyemez. Ceza infaz kurumlarındaki birçok insan birbirleri ile işbirliği yapıp, uyum içerisinde yaşayabilecek bireyler değillerdir. Sosyal ortamda sürekli gerginlik, kaygı ve kızgınlık vardır.[12] Son yıllarda yapılan araştırmalar, bireylerin belirli kişilerle yaşamaya kendi seçimleri dışında tayin edildikleri durumlara, yurt yatakhanelerine, cezaevlerine ve benzeri kurumlarda yaşayanlarda yoğunlaşmıştır.

İki ve üç kişilik odalarda, koridor tarzı yatakhanelerde kalanlarla süit tarzı yatakhanelerde kalanlar davranış örüntüleri açısından karşılaştırılmışlardır. Bulgulara göre; koridor tipi (koğuş tipi) yatakhanelerde kalanlarda çevrelerini kontrol etme algısının daha düşük olduğu görülmüş ve başka ortamlarda da sosyal etkileşimlerden kendilerini geri çekme davranışı göstermişlerdir. Bu araştırmalar insanların yaşadıkları mekânların, çevrelerine gösterdikleri tepkide büyük rolü olduğunu göstermektedir. Genellikle insanlar, az ya da hiç kontrol edemedikleri çevrelere olumsuz tepki gösterme eğilimindedirler.

Kalabalıkla ilişkileri olan ancak ondan ayırt edilmesi gereken bir başka kavram da ‘’nüfus yoğunluğu’’dur. Yoğunluk, belirli bir mekânda kişi başına düşen metrekare sayısı ile ifade edilen mekânsal bir ölçümdür. Örneğin belirli bir odadaki insan sayısını arttırdığımızda yoğunluk da artar.

Hayvanlara ilişkin olarak yapılan araştırmalar, yoğunluğun olumsuz etkilerini ortaya koyduğu için insanlar üzerindeki sonuçlarının çalışılması da önem kazanmıştır.

Nüfus yoğunluğu konusunda hayvanlarla yapılan çalışmalarda, cinsel davranışlarında aksaklıklar görülmüş, homoseksüel davranışları artmış, aşırı düzeyde saldırganlık davranışları gözlenmiştir. Davranışta ortaya çıkan bu bozulmalar **‘’davranışsal çöküş’’** olarak adlandırılmıştır.[13]

Yine kalabalık ile ilişkilendirilen bir başka kavram da **‘’gürültü’’** dür. Ses kişilerin fizik ya da ruhsal rahatlık duygularını bozucu bir nitelik kazandığında ‘’gürültü’’ halini alır. Başka bir deyişle ses, işitme mekanizmasını bozduğu, uyku ile dinlenmeyi huzursuz kıldığı, kişilerin birbirleri ile konuşmaları ya da başka iletişim olanakları arasına girdiği veya onları ge-

12 Cüceloğlu, a.g.e., 1991.

13 Cüceloğlu, a.g.e., 1991.

rek düşünsel gerekse başka yollarla uğraşmakta oldukları konularda engellediği, onları kaygılandırıp öfkelendirdiği zaman gürültü olarak nitelenir.[14]

Gürültünün insan davranışı üzerinde olumsuz etkileri olduğuna ilişkin birçok çalışma vardır. Bu çalışmaların bulgularına göre de, gürültü insanlarda genel uyarılmışlık hali yaratır. Genel uyarılmışlık hali, insanların dikkatinin daralmasına ve böylece çevrede önemli uyarıcılar üzerinde toplanmasına yol açar. Dikkatin daralması sonucunda basit görevlerdeki başarı, birey dikkatini bu görevlerde toplayabildiği için artar. Ancak koordinasyon ya da akıl yürütme gerektiren daha karmaşık görevlerde başarı düşer. Gürültülü ortamlarda, insanlar birbirlerine daha az dikkat edecekleri için sosyal etkileşim de olumsuz etkilenir. Bulgular büyük yatakhanelerde yüksek yoğunluklu koşullarda yaşamanın getirdiği başlıca engellenmenin, kişinin sosyal etkileşimlerinin sayısını, zamanını ve niteliğini düzenleyememesi ve kontrol edememesi yönündedir.[15]

Diğer yandan çok sayıda insanın yaşadığı yatakhane ve koğuşlarda çok sayıda gruplar oluşur. Gruplarda çoğu kez var olan belirli kurallar ve koşullar bireyleri psikolojik bir **birey olmaktan çıkma durumu** yaşamaya, yani kişisel kimliklerini kaybettikleri ve anonim olarak gruba karışmış oldukları yönünde bir duyguyu yaşamaya itebilir. Bu da, itkisel davranış üzerindeki kısıtlamaların azalmasına ve asi güruh davranışı ile bağlantılı olan diğer bilişsel, duygusal koşullara neden olur. Birey olmaktan çıkmanın sonuçları ise; itkisel davranış üzerindeki kısıtlamaların zayıflaması, en yakındaki ipuçlarına ve hâlihazırdaki duygu-heyecan durumlarına karşı duyarlılığın artması, kendi davranışını izlemede ya da düzenlemede acizlik, başkalarının yani grup dışındakilerin yapacakları değerlendirmelere ilişkin dikkatin ve akılcı davranma yeteneğinin azalmasıdır. [16]

Ayrıca buna, birey olmaktan çıkma durumunun bireyi grup davranışına yönlendirdiği, empatik düşünce ve davranışların azaldığını ya da hiç gözlenmediğini, grup içerisinde uyma davranışının ve itaatin son derece önemli iki davranış haline geldiğini ekleyebiliriz.[17]

Suç örgütlerinin, ister organize, ister terör olsun; örgüt üyesi kişileri ‘’birey olmaktan çıkararak’’ birey üzerinde etkili olduklarım söyleyebiliriz.

14 İlal, Koptagel, G., Tıpsal Psikoloji, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 1984.

15 Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Hılgart, E. R., Psikolojiye Giriş, çev. Kemal Atakay, Mustafa Atakay, Aysun Yavuz, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1995.

16 Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Hılgart, E. R., a.g.e., 1995.

17 Tolan, B., İsen, G., Batmaz, V., Ben ve Toplum, Sosyal Psikoloji – 1, Teori Yayınları, Ankara 1985.

Ceza infaz kurumlarında en başta kişinin özgürlüğü, işin doğası gereği engellenmiş durumdadır. Engellenme, kızgınlık ve saldırganlık duygularının ağır bastığı bir süreçtir.

Engellenmeye bireyler farklı tepkilerde bulunurlar. Bazı kimseler saldırgan olurken, bazıları içlerine kapanabilirler. Bazıları kendilerini karamsarlığa bırakır, bazılarıysa ‘’ne olursa olsun’’ düşüncesi ile hiçbir şeye önem vermezler, duyarsızlaşabilirler.

Bununla birlikte herhangi bir kişi mahrem alanın aşılmasının kişide iki türlü duygusal değişiklik yarattığını; bunlardan birincisinin sıkıntı, gerginlik ve huzursuzluk olduğunu diğerinin ise saldırganlık eğiliminde artış olduğunu belirtmiştik. Burada sözü edilen saldırganlık da yüksek bir olasılıkla mahremiyet alanının ihlal edilmesinden kaynaklanan engellemenin yol açtığı bir tür saldırganlıktır.

Ceza infaz kurumlarındaki kalabalık ortamlar, birbirini tanımayan birçok bireyin gelip gittiği, koğuşlarda kalanların birbirlerinin sosyal alanlarını zorunlu ve çoğu zaman da isteksiz olarak ihlal ettikleri ortamlardır. Ceza infaz kurumları koğuş ya da odaların, yemekhanelerin gürültülü olduğu, sosyal etkileşimin bu nedenlerle olumsuz etkilendiği, kalabalık koğuşlarda çeşitli grupların oluştuğu ve bireylerin ‘’birey olmaktan çıktığı’’, yatakhanelerin koridor biçiminde düzenlendiği ortamlar olarak tanımlanabilir.

Yapılan çalışmalarda cezaevi psikoloğu ve doktoruna başvuran hastaların önemli bir bölümünde mide barsak yakınmaları, sürekli baş ağrısı, yorgunluk, nefes darlığı, nefes alıp vermede düzensizlik, eklem ağrıları gibi psikosomatik yakınmalar ile uyum bozuklukları, gerginlik, ani ve aşırı tepkide bulunma ve çeşitli sosyal endikasyonlar gözlenmektedir. Bu türden sorunlarda birçok değişkenin etkili olduğu bilinmekle birlikte, bunlara kalabalık ortamların da neden olduğu düşünülebilir.”[18]

Sorular

- Sorunların uzun yıllar içerisinde birikmiş sorunlar olduğunu kabul ediyor muyuz? Bu nedenle bu sorunları kısa sürede çözecek “sihirli değneğe” sahip olmadığımızı biliyor muyuz?
- Cezaevinde sorunlarımızı belirlemek üzere bir araya geliyor muyuz?
- Belirlediğimiz sorunları çözümü en kolay olandan en zor olana doğru sıralıyor muyuz?

18 Yılmaz, B., Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumlarına Geçişin Psiko-Sosyal Anlamda Önemi, Adalet Dergisi, Nisan, Sayı 11, Ankara 2002.

- Bütün sorunları bir arada çözemeyeceğimizi biliyor muyuz?
- Çözümler için kısa, orta ve uzun vadeli programlar yapıyor muyuz?
- Her kurumun kendine özgü sorunları ve çözümleri olduğunu fark edebiliyor muyuz?
- Birey olarak sorun mu getiriyoruz, çözüm mü?
- Kurum olarak sorun mu getiriyoruz, çözüm mü?
- Bir cezaevi çalışanı olarak kendimizi başarılı buluyor muyuz?
- Kurumumuzu başarılı buluyor muyuz?
- Soru soruyor muyuz?
- Sizin sorularınız, sorunlarınız ve çözüm önerileriniz var mı?

2. Psiko-sosyal Ortamların Zenginleştirilmesi İçin Cezaevlerinde Neler Yapılmalı?

Kişiler arası yoğun iletişim ve etkileşimin yaşandığı cezaevi kurumlarında sorunlar da ağır yaşanmaktadır.

Birçok kurum gibi ceza infaz kurumlarının kendine özgü kuralları vardır. Hükümlü ve tutuklular bu kurallara uyum göstermekte güçlük çekerler. Yasalar gereği de olsa özgürlüklerinin sınırlanmış olması ve cezaevi kuralları kişilerde engellenmişlik duygusunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu süreçte kurumdaki çeşitli etkinliklere yönlendirilen hükümlü ve tutukluların olumsuz duygu ve davranışlarında belirgin bir azalma gözlenmektedir.

Ceza infaz kurumları kapalı ortamlardır. Bu nedenle kişiler uyarıcı yoksunluğu çekerler. Hükümlü ve tutukluların kurumda kaldığı süre içinde çeşitli sosyal ve eğitim etkinliklerine katılımını desteklemek, yönlendirmek, çok sayıda kişi ile karşılaşmasını sağlamak, onların duygusal ve bilişsel olarak gerilemesini önler ve zenginleştirir.

Kurumda boşa geçen zaman bireyin gerilemesine neden olur. Bununla da kalmaz, birey olumsuz düşünceleriyle sıklıkla baş başa kalır, hayal kurar, olumsuz düşsel tasarımlar (senaryolar) geliştirir. Bu bireyi duygusal anlamda yorar ve olumsuz duyguların davranışa dönüşmesini kolaylaştırır. Bilimsel ceza infaz sisteminin temel amacı bireyin “yatmasına “ izin vermeksizin onu çalışmaya, üretmeye yönlendirerek “zenginleştirmektir”.

Kurumda uzun süre kalan kişilerde ani duygu değişmeleri de gözlenmektedir. Hükümlü ve tutuklular, çoğunlukla onları dinleyen "birine" bir "uzmana" ihtiyaç duyarlar. Konuşmak ve onları dinleyen güvendikleri birinin olması onları rahatlatır, dinginleştirir.

Kurumda çok sayıda hükümlü ve tutuklu öz bakımını ihmal eder. Bu çeşitli kişisel sağlık sorunlarının ve genel sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olabilir. Diğer yandan giyim kuşam, iletişim, görgü kuralları gibi birçok konuda sorunlar yaşanabilmektedir. Bu nedenlerle hükümlü ve tutuklular olumlu toplumsal modellere ihtiyaç duyarlar. Kurum çalışanları ve kurumlara çalışma ziyareti yapan kamu görevlileri ve özel kuruluşların görevlileri, uzmanlar, hükümlü ve tutuklulara olumlu toplumsal model olmaya ilişkin olarak destek sunabilirler.

Kurumlarımızdaki tüm etkinliklerimizin temel amacı hükümlü ve tutukluların;

- Olumlu davranışlarını ortaya çıkarmak,
- Yeni olumlu davranışlar kazandırmak ve
- Olumsuz davranışları söndürmektir.

Bunu gerçekleştirmek üzere, kurumda görev alan her görevli önce iyi bir gözlemci olmanın kazanımlarının farkındadır. Bu gözlemleri yazılı hale getirmek ise görevlinin işini kolaylaştıracağı gibi, yazılı bilgi ve belgelerin oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

Başarılarımızı destekleyecek olan bir diğer özellik ise, iyi bir dinleyici olmaktır. Bu özellik, anlatan ve dinleyen arasında güvenin oluşmasını ve pekişmesini sağlayacağı gibi, hükümlü ve tutukluların çeşitli etkinliklere yönlendirilmesini de kolaylaştıracaktır. Bu tutum, hükümlü ve tutuklulara önemli iletişim modeli oluşturacaktır.

Bir başkası, yasal sözlerin yerine getirilmesindeki tutarlılıktır. Görüşme buluşmalarını zamanında gerçekleştirmek de güven ilişkisini taze tutacaktır.

Kurumdaki eğitim çalışmalarında, hükümlü ve tutukluların meraklarını arttırmak, soru sormak, soru sormaya yönlendirmek, ödevler vermek, onları şaşırtmak, uygulamalı etkinlikler düzenlemek, onların duygusal, bilişsel ve kişilik gelişimlerine önemli katkılar sağlayacaktır.

Bunu gerçekleştirmenin en iyi yolu, eğitim etkinliklerine,

- Çeşitli araç gereçlerle

- Bilgi ve belgelerle
- Görsellerle
- Müzikle hazır olarak gelmektir.

OKUMA PARÇASI: Onun İçin Fark Etti

Yazılarını yazmak üzere okyanus sahillerine giden bir yazar, sabah yürüyüşlerinden birinde, sahilde dans eder gibi garip davranışlarda bulunan bir adam görür.

Biraz yaklaştığında, adamın aslında dans etmediğini, birkaç adım koşup yerden bir şey aldığını ve okyanusa fırlattığını fark eder. Biraz daha yaklaştığında sahilde binlerce denizyıldızı olduğunu ve adamın okyanusa denizyıldızlarını fırlattığını anlar, şaşırır.

"Neden denizyıldızlarını okyanusa atıyorsun?"

"Birazdan güneş daha da yükselecek, sular çekilecek. Onları suya atmazsam ölecekler."

Yazar devam eder.

"Kilometrelerce sahil ve binlerce denizyıldızı var; hiçbir şey fark etmez."

Adam yazarı dinledikten sonra yerden bir denizyıldızı daha alır ve okyanusa fırlattıktan sonra şöyle der:

"Onun için fark etti."

Yazar, bu adamın, olup biteni izlemek yerine bir şeyler yaptığını, bir fark yarattığını anlar ve ona katılarak bütün sabahı okyanusa denizyıldızı atarak geçirir.

Yaşam sürekli bir problem çözme ve öğrenme sürecidir ve biz her sabah çalışma okyanusumuzun sahillerinde denizyıldızlarını yaşama katabilmek için çaba gösterebiliriz.

II. İLETİŞİM DİLİ ve EMPATİ

Derya KOLBAŞI*

A. İletişim Dili

Birey, yaşam yolculuğuna toplumu oluşturan kurumların en küçüğü ve en önemlisi olan ailede başlar. Anne, baba ve çocuktan oluşan ilk hiyerarşik yapılanma içerisinde yerini aldığı da söylenebilir. Bireye, yolculuğu için gerekli olan bilgi, beceri ve tutumlar öncelikle aile kurumu içerisinde kazandırılmaya çalışılır. Kazandırılan davranış değişikliklerinin en önemlileri arasında, diğer bireylerle yolculuk sırasında nasıl bir iletişim kuracağının öğretilmesi sayılabilir.

"İlk ağlama" çocuğun, anne ve babasıyla kurmaya çalıştığı ilk iletişim denemesi olarak kabul edilebilir. Ağlamanın nedenlerini çözemeyen anne ve baba, çocuğuyla ilk iletişim çatışmasını ve mutsuzluğunu yaşamaya başlar.

Bireyin yaşamında mutluluk önemli bir yer tutmakta ve yaşamını etkilemektedir. Hem ortak deneyimler hem de psikolojik araştırmalar kişisel ilişkilerin önemli bir mutluluk kaynağı olduğunu göstermiştir. Doyumlu ve etkin iletişim yaşayan insanlar, bunu yaşamayanlara oranla daha mutlu ve sağlıklıdırlar. Mutluluğu yakalamış kurumlarda ise verimliliğin arttığı ve bireylerin kendilerini kurumlarının bir parçası olarak gördükleri söylenebilir.

İletişim, kişilerin amaçsız etkileşimlerinden çok bir etki yaratmaya veya davranış nedeni oluşturmaya yarayan bilgi, düşünce ve duyguların diğer bireylerle paylaşılma sürecidir.[19] Yaşamının her anında iletişim kuran birey, kurduğu iletişim biçimiyle toplumsal bir varlık olarak kendini gerçekleştirmekte ve sadece biyolojik bir varlık olmaktan çıkarak içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olmaktadır. Diğer yandan iletişim yoluyla toplumda ortak düşünce, değerler ve davranış biçimleri gelişmektedir. Bu nedenle iletişim toplumsal uzlaşma ve barışın da en önemli anahtarıdır.

İletişim olmayınca amaçlar ne kadar iyi belirlenmiş olursa olsun, görevler ne kadar iyi düzenlenirse düzenlensin, eşgüdüm sağlanamayacak ve amaçlara uygun iletişim kurulamayacaktır. Etkileşim olmayınca da kurumu başarıya götüren en önemli etkenlerden birisi olan ortak amaç ve ortak çaba gerçekleşemeyecektir. Burada gözden kaçırılmaması gereken en

---

* Sosyal Hizmet Uzmanı, Öğretim Görevlisi, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli, Ankara Eğitim Merkezi.

19 Yatkın, A., Toplam Kalite Yönetimi, Nobel Yayınları, Ankara 2003.

önemli öğe, amaçlar belirlenirken yöneticileri olduğu kadar yönetilenleri, mal veya hizmet alanları ve toplumu da içine alacak edecek dengeli, planlı, ortak çıkarları gözetebilecek önlemlerin özenle alınmasıdır. Bu düzenin kurulabilmesi için sağlıklı bir iletişim sisteminin kurulması ve en iyi şekilde işletilmesi gereklidir.

Kurumların temel kaynakları ve olmazsa olmazlarının başında çalışanlar gelmektedir. Kurumda bireysel amaçlara ulaşmak için yer alan bireyler, bunu elde edebilmek için uyumlu bir biçimde davranmak durumundadırlar. Bireysel ve ortak amaçların gerçekleştirilebilmesi için hem kurum içi iletişim hem de kurumun dış çevresi ile etkin bir iletişim gerçekleştirilmelidir.

Aynı biçimde kurum içinde gerçekleşen iletişimler çalışanları yapılan etkinlikler konusunda bilgilendirerek, onların iş atmosferini, iş süreçlerini, kurumsal amaçları geliştirmesine olanak tanımakta, yeterli kapasite ve yaratıcı düşüncenin ortaya çıkmasına fırsat vermektedir. Kurum, açık iletişimler yoluyla bir yandan çalışanların gizil-gücünü ortaya koymasına yardımcı olmakta ve bu yolla yeteneklerini geliştirecek sorunların ayırtına varmasını ve olası çözüm yollarını araştırmasını sağlamakta, diğer yandan da insan potansiyelinden en üst düzeyde kuruma katkı sağlamaktadır.

Toplumsal sorunların demokratik çözümleri için karşılıklı, iki yönlü iletişim kurmak gereklidir. Böyle bir iletişim gerçekleştirilemediği sürece, sorunların çözümüne ulaşılamaz. Demokratik yaşam, yeni iletişim becerilerini öğrenmeyi zorunlu kılar. İletişim becerileri boşlukta oluşamaz; yeni bir dünya ve yaşam anlayışı içinde doğar ve gelişir.[20]

Bir insanın ilişkilerinin niteliği, o insanın yaşamının kalitesini belirler. İletişim sorunlarının çözümü, iyi niyete ve bu sorunların altında yatan psiko-sosyal süreçlerin bilinmesine bağlıdır. İletişim konularında bilinçlenme, bireye önemli etkileşim olanakları sağlar. Bu olanaklardan yararlanarak, doyumlu bir yaşamı gerçekleştirmek, bireyin kendisini değerli görmesiyle başlar. Bir insan olarak kendimizi anlamlı olarak görebilmemiz ise; "Bu dünyada bizim de var olduğumuzu, dostluğumuzu tüm evrene yönelttiğimizde, bir kısmının bizi de saracağını" bilmemizden geçer.

Toplum ve kurumları oluşturan bireylerin birbirlerini etkileme çalışmaları, bireylerin mutluluğuna ve verimliliğine atılan adımlardır. Etkileme etkinliklerinin tümünü "bireyler arası ilişkiler" olarak adlandırabiliriz.

---

20 Cüceloğlu, D., İçimizdeki Çocuk, İstanbul, Remzi Kitapevi 1993.

Bireyler arası ilişkiler bağlamında iletişimi kısaca açıklamak gerekirse; İletişim, bilgi üretme, anlamlandırma ve aktarma sürecidir.[21] İletişim, duygu, düşünce ve bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına anlatılmasıdır.[22]

İletişim süreci kaynağın oluşturduğu herhangi bir iletinin uygun bir araçla bir kişi veya bir gruba gönderilmesi işlemidir.[23] İletişim, belli bir başlangıcı ve sonu bulunmayan, dinamik ve çeşitli öğelerle etkileşim içinde bulunan karmaşık bir dizi süreçlerin bileşkesi ve bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

İletişimin gerçekleşmesi için en az iki sisteme gereksinim vardır. Bu sistemler iki insan olabileceği gibi, iki hayvan, bir insan bir hayvan, bir insan bir makine de olabilir. Nitelikleri ne olursa olsun iki sistem arasındaki bilgi alışverişini "iletişim" olarak kabul edebiliriz. İletişimde bilgi alışverişinin iki yönlü olması beklenir. Sibernetikte bir bilgi kaynağından tek yönlü bilgi iletimine "enformasyon" karşılıklı bilgi alış verişini "komünikasyon ya da iletişim" adı verilmektedir.[24] Bir iletişimde en önemli unsurlar, kaynak, mesaj ve alıcıdır. Ceza infaz kurumları din hizmetleri bağlamında düşünüldüğünde kaynak Diyanet İşleri Başkanlığı personeli, mesaj din hizmetleri kapsamında gerçekleştirilen her türlü aktivite ve alıcı da muhatap kitle olan tutuklu ve hükümlüler olarak ele alınmıştır.

Kaynak, mesaj (ileti) üretimine katkıda bulunan kişi ya da grubu kapsar. Kaynak, iletiyi oluşturan ve bir kanal ile hedef kitleye ulaştıran birim olarak tanımlanabilir. Kaynakta bulunması gereken özellikleri şu şekilde ifade etmek mümkündür:

1. Etkileyici bir iletişimden söz edebilmek için kaynağın güvenilir olması gerekmektedir. Kaynak güvenilir olduğunda alıcı dikkatle dinleyecek, iletiye ilgi artacak, benimsenmesi kolaylaşacaktır.

2. İletinin (mesajın) etki derecesi üzerinde rol oynayan diğer özellikler yaş, cinsiyet, din, ekonomik düzey, eğitim düzeyi ve toplumsal statüdür. Hedef kitlenin bu özelliklerine dikkat edilerek din hizmetleri ve manevi rehberlik faaliyetleri düzenlenmelidir.

3. Görünüş kişinin fiziksel yapısıyla, giyiminin bir bütünü olarak algılanmaktadır. Seçilmiş, düzgün bir giyim kaynağın kendisine duyduğu gü-

21 Dökmen, Ü., İletişim Çatışmaları ve Empati, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 1994.

22 Baltaş, Z. ve A.Baltaş, Bedenin Dili, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1994.

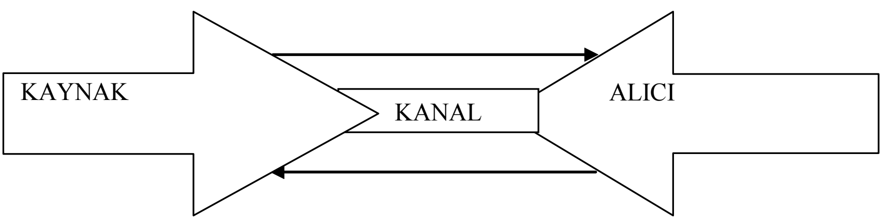
23 Koçel, T. İşletme Yöneticiliği, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1989.

24 Akman, T., Sibernetik, İstanbul, Karacan Yayınları, 1982.

venin ve alıcıya karşı duyduğu saygının bir göstergesi olarak algılanmaktadır. Şunu da unutmamak gerekir "İnsan kıyafeti ile ağırlanır, karakteri ile uğurlanır" sözüyle sadece giyimin tek başına etkili olmadığı, bunun yanısıra kişiliğin de son derece önemli olduğuna vurgu yapılmaktadır.

4. İletinin etkinliği üzerinde rol oynayan bir diğer öğe de empati (duygudaşlık) dir. Empati, iletişimde bulunan kişinin söylediklerini bireysel değerlendirme yapmadan sorunu ve neler duyumsadığını anlamaya yönelik bir çabadır. İletişim kişiler arası bir düşünce ve duygu alışverişidir. Karşımızdaki insanın duygu ve düşüncelerini anlayabilmek, genel anlamda, duyguların nedenlerini ve düşüncelerin, duyguların oluşumundaki etkilerini anlamayı gerektirir (Empatik iletişim konusu ileride ayrıntılı incelenecektir).

İleti

Geribildirim

Kaynak iyi değil ise mesaj alıcı tarafından iyi anlaşılmayabilir. Mesajın anlaşılır olabilmesi için kaynağın iyi ve alıcının da yeterli düzeyde olması gerekir. Yeterince bilgiyle donatılmamış alıcıya iyi bir kaynaktan anlaşılır bir mesaj iletilse de tam etkili olmayabilir.

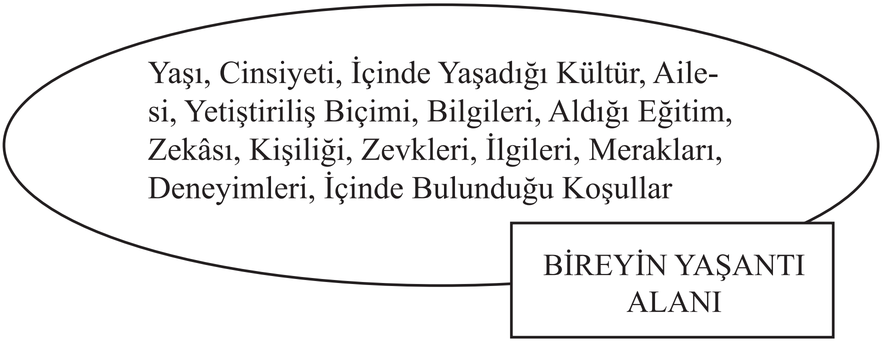
Mesajın anlaşılırlığına aşağıdaki kilit sorular yardımcı olur.

- Ne aktaracağım? (Mesajım ne ile ilgili?)
- Mesajımı aktaracağım kişi kim? (yaşı, cinsiyeti, fiziği, genel psikolojik özellikleri)
- Mesajımı aktarmak için doğru bir zaman mı?
- Beni anlaması için mesajıma ilgi ve ihtiyaç duymasını nasıl sağlayabilirim?
- Konu ilgi alanına giriyor mu?
- Konu hakkında bilgisi var mı? Ne düzeydedir?
- Mesajımdaki sözcük, kavram ve terimlerin anlamlarını biliyor mu?
- Bilmediği anlamları nasıl tanımlayabilirim?
- Mesajımı ne zaman göndermeliyim, ne kadar sürmeli?
- Mesajımda mantık zinciri nasıl olmalı?
- Ne şekilde anlatırsam mesajım zihninde canlanır?
- Mesajıma nasıl bir tepki gösterebilir?
- Mesajımı doğru anladığını nasıl anlamalıyım?
- Bu özelliklere dikkat edilerek oluşturulan mesajın anlaşılırlığı daha etkili olacaktır.

Alıcı tarafından anlaşılmayan mesaj "gürültü"dür. Mesajın mutlaka alıcı tarafından anlaşılması sağlanmalıdır.

Kaynak, mesajın anlaşılır olduğuna özen göstermenin yanında alıcıya iyi bir kaynak olmalı, ayrıca var olan bilgiler iyi bir anlatımla mesaja dönüştürülmelidir.

Bireyin yaşantı alanı içinde olanlar şunlardır:

Etkili bir iletişimde bireyin yaşantı alanında dikkate alınması gereken etkenlerdendir.

İletişim kolay bir iş değildir. Bir sanat olarak tanımlanan iletişimin sırrı, istediğimiz şeyi, istediğimiz kişiye, istediğimiz zaman, istediğimiz yerde ve istediğimiz şekilde iletmektir. Duygu ve düşüncelerimizi açıklamak için dil ve beden diline dayalı iletişim yöntemleri geliştirmemiz gerekir. Etkin bir iletişim kurulabilirse, bireyler yaşamlarını olduğu gibi yaşamak yerine, kendi dünyalarını biçimlendirebilirler.

1. Kurumlarda İletişim

Her iletişim durumunda yanlış anlaşılmanın söz konusu olabilmesine karşın kurumlardaki iletişim etkinlikleri, özellik taşımaktadır. Kurumlarımızda iletişimin içeriği genellikle karmaşık ve çelişkilerle doludur. Hem kaynak, hem de alıcı, dikkatlerini dağıtacak pek çok engelle yüz yüzedir. Bunun da ötesinde, hatalı anlamaların düzeltilmesini sağlayan geri bildirim fırsatı genellikle çok sınırlı düzeyde kalmaktadır.

a) **Mesajın Karmaşıklığı**

İşle ilgili mesajların çerçevesini çizmek oldukça zordur. Öncelikle işyerinde hem kişisel, hem de kurumunuzun temsilcisi olarak iletişim kurmak durumundasınızdır. Bu bir çelişki gibi görünmekle birlikte rol ayrımı yapabildiğiniz ölçüde sizi rahatsız etmeyecektir. Gerçekte bazen sizden, kişisel olarak kabul etmediğiniz şeyleri söylemeniz ya da kaleme almanız istenebilir. İdareci konumunda olun ya da uygulayıcı bazen sizin bile anlamakta güçlük çektiğiniz bir uygulamayı yapabilir ya da bir kuralı yerine getirme durumunda kalabilirsiniz. Kişiye bu durumu uygun bir anlatımla

ve onun da kabul edebileceği bir mantığa büründürerek aktarmak zorunda kalmak çok zor bir iştir. İçeriğiyle aynı görüşü paylaşsanız bile, bu mesajın açıklanmasına ilişkin bazı duygusal çekinceleriniz bulunabilir. Bazen de doğru bir iş yaptığınızı biliyor olmanıza karşın, kişileri düş kırıklığına uğratmaktan, onların başına çorap örmekten kaçınma duygusu içinde bulunabilirsiniz. İş dünyası, insanların yaşamlarını etkileyen böylesine zor pek çok kararın alınmasını gerektirebilir.

Bütünüyle duygusal niteliklerden arınmış durumlarda bile, açıklanması zor konularla ilgilenmek zorunda kalabilirsiniz. Mesajınızın amacına ya da alıcısına ilişkin yeterli bilgiye sahip olmayabilirsiniz. Dahası on günde bitecek bir iş için, size yalnızca iki günlük süre tanınmış olabilir. İşinizin yarısında engellenebilirsiniz. Düşüncelerinizle uymayan kişilerle iş birliği yapmak zorunda kalabilirsiniz. Sizden profesyonelce bir yazılı kaynak hazırlamanız istenebilir; ancak bunun için çok para ve zaman kaybetmemeniz konusunda uyarılabiliriz. Emir komuta zincirinde herkesi mutlu kılacak biçimde, mesajlarınızı tekrar tekrar değiştirmek zorunda kalabilirsiniz.

b) **Mesajın Gönderilmesi ve Alınmasındaki Güçlükler**

Diyelim ki, mesajınızı başarılı bir şekilde hazırladınız. Şimdi bu mesajı alıcıya ileteceksiniz. İş dünyasında sizinle alıcı arasında pek çok filtre vardır: yardımcılar, yönetim kademeleri... Alıcınızla aranızdaki bu yolları aşmanız zor olabilir. Yönetsel basamaklardan geçerken mesajınız kuşa dönerek çarpıtılabilir. Mesaj, size geri dönerken de her bir engelden geçişinde değişik kişilerce farklı farklı yorumlanıp, allanıp pullanıp bozulabilir.

Ayrıca, mesajınız alıcıya ulaştığında, alıcınızın bu mesajın içeriğini huzur içinde özümsemesine engel olacak birçok etken ortaya çıkabilir. Mesaj, bir dizi kesintiyle baş etmek zorundadır.

c) **Kaynak ve Alıcı Arasındaki Farklar**

En büyük sorununuz, sizle alıcınız arasındaki uçurumdur. Alıcınızla, işlev (fonksiyon), konum, yaş ya da yönetim bağlantısı açısından farklılıklarınız olabilir. Bu farklılıklar, gerçekten de iletişimi zorlaştırır.

İletişimde alıcının sizin gönderdiğiniz mesajı tam olarak algılayıp size inanması iletişimdeki etkililiği artırıcı bir işleve sahiptir. Bu nedenle ilk iş size güvenmesi için alıcınızı ikna etmektir. Bazı durumlarda düşmanca duygularla baş etmek zorunda kalabilirsiniz.

Güven sağlamak, oldukça güç bir sorundur ve bu sorunun çözümü, diğer kişileri anlama yeteneğinize bağlıdır. Bir kişi için kullanacağınız yaklaşım, diğer bir kişi için işe yaramayabilir.

d) **İletişimde Anlayabilmek**

İletişim sürecinin dinlemeyi izleyen aşaması, özünde anlamayı hedefler. Gelen iletiyi anlayabilmek, en genel anlamıyla, konuyu “karşı açıdan” görebilmek demektir. Anlayabilmek, bir olayla ilgili yürütülen farklı düşüncelerin her birinin oturdukları mantıkların kendi içlerinde tutarlı oldukları varsayımını temel alır. Buna göre, düşünceler arasında “doğru-yanlış” veya “haklı-haksız” gibi ayrımlar anlamsızdır. Anlamanın temelinde yatan bu varsayımın anlamlı gördüğü tek şey düşüncelerin birbirlerinden olan farklılıklarıdır. Her düşünce bir bütünü bir kenarından yakalamış, o kesiti anlamış ve anladığını da tutarlı bir mantık silsilesi ile kendi içinde “doğrulaştırmış” bir açıdır, bir penceredir. İletişimde, bütünü anlamak, ona bakan açıları anlamayı gerektirir.

İletişimi anlamlandırmak, iletişim sürecine -alıcı ya da verici olması fark etmez- karşımızdakinin gözleriyle bakmakla sağlanabilir.

e) **İletişimde Başarı**

Tanıdığınız insanları bir düşünün. Bunlardan hangilerinin başarılı iletişimciler olduğunu söyleyebilirsiniz? İletişimde başarılı olduklarını düşündüğünüz bu kişilerin ortak özellikleri nelerdir? Aşağıda sıralanan şu beş niteliğe sahip olan bir kişinin “başarılı iletişimci” diye adlandırılma olasılığı yüksektir:

1. **Algılayabilme:** Mesajlarının ne şekilde anlamlandırıldığını kestirebilirler. Tepkilerinizi öngörerek, mesajlarını bu öngörü doğrultusunda düzenlerler. Tepkilerinizden doğru anlam çıkararak, sürekli herhangi bir yanlış anlaşılmaya neden olmamak için mesajları düzeltirler.

2. **Açık Olma:** Değişik bilgi kırıntılarını, tutarlı bir biçimde bir araya getirebilme gücüne sahiptirler. Bu kişiler açıklamalarını bitirdiklerinde genellikle onlarla aynı görüşü paylaşırsınız.

3. **Güvenilir Olma**: Hemen herkes için bunlar inanılır kişilerdir. Gönderdikleri mesajın içeriğine güvenirsiniz. Bu kişilerin sundukları bilgiye ve niyetlerine içten inanırsınız.

4. **Denetleyebilme:** Tepkilerinize yanıt verirler. Amaçlarına göre sizi güldürebilir, ağlatabilir, sakinleştirebilir ya da harekete geçirebilirler.

5. **Cana Yakın Olma:** Alıcılarıyla arkadaşça hoş ilişkiler kurabilirler. Onlarla aynı fikirde olmanız ya da olmamanız hiç önemli değildir; önem verdiğiniz şeylere ve değerlerinize saygılı davranırlar. Aranızdaki farklılıklara karşın onlarla tekrar birlikte çalışmak istersiniz.

6. Etkili iletişimciyi etkili kılan şey, iletişim açısından önemli olan engelleri ortadan kaldırabilme yeteneğidir. Etkili iletişimciler, bu işin üstesinden gelirlerken, mesajlarını dikkatli biçimde hazırlarlar, iletişim sürecinde ortaya çıkan gürültüyü (engeli) en alt düzeye indirirler ve geri bildirimden yararlanırlar.

2. İletişim İçin İnsanları Tanıma Gerekliliği

Anlamaya çalıştığımız, etkileşimde bulunduğumuz kişi ya da kişiler kendimizden farklı olan bir dünyada yaşamaktadır. Onu tanımaya açık olduğumuz oranda karşımızdaki kişi veya kitlenin dünyasını kavrayabiliriz. Anlaşılmayı ve anlamayı çözmüşsek daha kolay iletişim kurmamız sağlanmış demektir.

İletişim ve etkileşim birbirinin tamamlayıcısıdır. Etkileşimin olduğu yerde iletişim, iletişim olduğu yerde ise etkileşim vardır. Etkileşim ile iletişim birlikte yapılandırılan bir süreçtir. İdarecinin aktif, çalışanın pasif olması ya da çalışanın aktif, hükümlü veya tutuklunun pasif olması ile iletişim kurulamaz. Alıcı almaya hazır değilse iletişim yolu tıkanır. Böyle bir ortamda sağlıklı bir anlama ve anlaşma sağlanamaz. Alıcı, verici ve fizikî ortamın sağlıklı olma koşulu aranmalıdır.

İletişim mutlaka kişiyle yapılır. İletişimin sağlıklı yürüyebilmesi için aynı kanalda olmamız gerekmektedir. Bu kişilerden biri hattan çıkarsa iletişim kesilir.

İnsanların bilgiyi alması, değerlendirmesi, geri bildirmesi insan organizması içinde bir haberleşme ağı olduğunu gösterir. Bilgi konusunda seçici davranırız, dış dünyadaki sayısız bilgi arasından sadece gereksinim duyduklarımızı seçeriz.

Bozik[25], etkili iletişime ulaşabilmek için aşağıdaki yolların izlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır:

- Yapılan her şeyin bir iletişim öğesi olduğunun bilincine varmak,
- İletişimin sorunlarının önlenmesi ve çözümünde sürekli olarak ilk adım olduğunun farkında olmak,
- Başkalarıyla iletişime açık olmak (Başkalarıyla konuşmak, onları dinlemek empati kurabilmek),
- Etkili iletişime model olmak,
- Başkalarının iletişim gereksinimlerini dikkate almak,
- Başkalarının kendi aralarında iletişim kurmaları konusunda istekli olmak,
- İletişim için fırsatlar kollamak,
- İletişim konuları hakkında örgüt içi programlar düzenlemek,
- Etkili iletişimi ödüllendirmek,
- Çalışanların olumlu iletişimden bir şeyler öğrendiklerinden emin olmak.

Tüm insanların açık ve destekleyici bir iletişim ortamı içinde en iyi kararları alabilecek yetenekte, akıllı ve zeki varlıklar olarak algılanması, bireylerin destek görmesi etkili iletişimin öğelerinden bir diğeridir.

Açıkalın[26], ise örgütsel iletişim engellerini şu şekilde sıralamaktadır:

- İletişimde amacın net bir şekilde ortaya konmaması,
- İletiler düzenlenirken alıcının iyi tanınıp tanımlanmaması,
- Orta kademe yöneticilerin mesajları kendilerine göre süzdükten sonra iletmeleri,
- Dönüte dayalı değerlendirme boyutunun önemsenmemesi,
- Bireylerin iletişimci kişilik kazanamamaları,

25 Bozik, M., "Ten Ways that Principals Can Promote Effective Communiacation". Principal, 69 pp:34- 36. 1989.

26 Açıkalın, A., Toplumsal, Kurumsal ve Teknik Yönleriyle Okul Yöneticiliği, Pegem Yay., Ankara 1998.

Güçlü[27], bir başka engelin yöneticilerin çalışanlar konusundaki ön yargılarının oluşturduğunu, Demir[28] ise; hiyerarşiyi oluşturan halkaların çok fazla ve katı olmasının iletişimde iş görenler için önemli iletişim engeli oluşturduğunu vurgulamaktadırlar.

Odabaşı[29], örgütlerde etkili iletişimin engellerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Algılamadaki farklılıklar: Alıcı ile konuşmanın konusu hakkında ortak anlayış eksikliği, algılama yavaşlığı ve dikkati toplayamama iletişimin kesilmesine ya da zorlaşmasına neden olabilmektedir.
- İletişim baskısı: Baskılı, yönlendirici iletişimin varlığından haberdar olduğunda, alıcının iletişime engeller koyarak kendisini savunmaya alması doğal olmaktadır.
- Fazla ve ilgisiz bilgi: Aşırı derecede ve gereksiz bilgiler alıcıyı sıkmakta ilgisini azaltabilmektedir. Bu durum, dinlemeyi kesme ve durdurmada önemli etkenlerden biri olarak görülmektedir.
- Görüşmenin gelişigüzel yapılması: Alıcı, düzenli ve plânlı yapılmamış görüşmeler sonucunda düş kırıklığına uğrayabilir ve kızgınlık belirtileri gösterebilir. Alıcı, sorunun iyi anlaşıldığından ve ona göre bilgiler verileceğinden emin olmak ister.
- Fiziksel engeller: Görüşme ve konuşma esnasındaki gürültü (telefon, ziyaret, zil çalması, geçici rahatsızlıklar vb.) alıcıların iletişime tekrar ilgi göstermesini engeller ve zorlaştırır.
- Kötü dinleme: Alıcının ya da sizin ön yargılı ve dikkatsiz bir dinleyici olmanız durumunda, iletişimin etkililiği olumsuz yönde gelişebilmektedir.

3. İnsan ve Anlam

İnsan dünyadaki birtakım şeylere anlam verebilen, anlam üretebilen tek canlıdır. İnsan, benlik bilinci sayesinde nesneleri, canlıları, olayları, fark edebilir, fark ettiğini de fark edebilir ve bunun bir uzantısı olarak bunlardan bazılarını anlamlı bulabilir.

---

27 Güçlü, N., Eğitim Örgütlerinde İletişim Engelleri, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Temmuz, 1997.

28 Demir, K., Örgütlerde İletişim Yönetimi, Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar, Anı Yayıncılık, Ankara 2000.

29 Odabaşı, Y., Müşteri İlişkileri Yönetimi, Sistem Yay. İstanbul 2000.

Genelde bir şeyi anlamlı bulduğumuzu belirtiyorsak, o şeyi ilgilenmeye değer buluyoruz, yararına inanıyoruz demektir. Anlamlı bulduğumuz nesnelerle ve insanlarla iletişim kurmak, anlamlı bulduğumuz davranışlarımızı sürdürmek isteriz.

İnsan, nesnelerdeki ya da olaylardaki anlamı bulup çıkarmaz; tam tersine anlam üretir ve onlara anlam yükler. Bu durum hem kişiler arası iletişimler için, hem de kişi-nesne iletişimi için geçerlidir.

Nesnelere, hayvanlara biz anlam yükleriz. Koyunların yararlı, hamamböceklerinin zararlı olduğu fikri bizden çıkmıştır. Koyunlar kendilerini yararlı, böcekler ise pis hissetmezler. Nesnelere yüklediğimiz anlam bizim bilincimizin ürünüdür.

Birey, nesneleri, değerleri veya davranışları anlamlı bulabilir. Anlamlı bulduğumuz şeyler bu üç öğeden birisini veya birkaçını kapsıyor olabilir. Bazen bir eşyayı, bazen bir toplumsal değeri, bazen belirli bir davranışı sergilemeyi, bazen de bunların karışımını anlamlı bulabiliriz.

Birey, tek tek bazı şeyleri anlamlı bulabilir. Bireyin anlamlı bulduğu şeylerin toplamını, o bireyin **"yaşama verdiği toplam anlam"** olarak tanımlayabiliriz. Kişinin "yaşama verdiği anlam" ile "kendi yaşamına verdiği anlam" tam olarak aynı olmayabilir; ancak bu ikisi arasında yüksek düzeyde bir ilişki vardır. Yani kendisi dışındaki yaşamı anlamlı bulan bir kişinin kendi yaşamını da anlamlı bulmasını bekleriz; kendi dışındaki yaşamı anlamlı bulmayan kişinin ise kendi yaşamını da anlamlı bulmama olasılığı yükselir.

Bir şeye anlam verirken iki farklı yol izleyebiliriz. Birinci yol, o şeyi evrenden soyutlayarak anlamlı bulabiliriz. Örneğin yetiştirilmesi gereken bir raporu veya para kazanmayı, her şeyden soyutlayarak anlamlı bulabiliriz. İkinci yol, o şeyin evren ile olan bağlantısını kurarak anlamlı bulabiliriz. Yukarıda belirtilen birinci yolu tercih ettiğimiz zaman, anlamlı bulduğumuz bir şey, yaşama verdiğimiz toplam anlamı artırmaz. İkinci yolu seçtiğimiz zaman ise, anlamlı bulduğumuz şey, yaşama verdiğimiz toplam anlamı artırabilir. Birinci yolda yürümek streslidir; ikinci yolda yürümek ise bilgelik ve rahatlık getirir.

Geştalt yaklaşımına göre, bir bütün, kendisini oluşturan parçaların toplamından daha fazla bir şeydir; örneğin bir melodi kendisini oluşturan notaların basit bir toplamı değildir. Parçaları bütünden soyutlamak anlamsız-

dır; örneğin, tek başına var olabilen bir köşeden söz edemezsiniz; ancak "masanın veya dolabın köşesinden" söz edebilirsiniz.[30]

4. Yaşamda Amaçlar

Anlam ve amaç kavramları birbirleriyle yakından ilişkilidir. Eğer bir şeyi anlamlı buluyorsak, o şeyle ilgili birtakım davranışlarda bulunmayı amaç edinebiliriz. Anlamlı bulduğumuz bir şeyi yapmayı amaçlamak var oluşumuzu zenginleştirir; bizi özgür kılar. Anlamlı bulmadığımız ve dolayısıyla da amaç edinmediğimiz işleri yapmak zorunda kaldığımızda sıkılırız.[31]

a) Anlamın ve Amaçların İnsan Yaşamındaki Önemi

Birtakım şeyleri anlamlı bulduğumuzda ve bunun bir uzantısı olarak birtakım amaçlara sahip olduğumuzda var olmamız, kendimizi geliştirmemiz ve çevremize yararlı olmamız kolaylaşır. Şeyleri ve olayları anlamlı bulmak ve bunun bir uzantısı olarak da birtakım amaçlara sahip olmak bizi diri tutar, sağlıklı tutar, yaşama bağlar. Tıpkı spor yapmak gibi, sağlıklı beslenmek gibi, birtakım amaçlara sahip olmanın da vücudumuzun direncini artırdığını biliyoruz.

"Mutlaka yapmalıyım" diye düşündüğümüz ve zevk aldığımız birtakım işlerimiz olduğu zamanlarda, kolay kolay hastalanmayız. Örneğin zevkle hazırlandığım bir konferansım veya dersim varsa hastalandığım görülmemiştir. Bana sıkıcı gelen işlerle uğraştığımda veya hoşlandığım işlerin bittiği dönemlerde ise hastalandığım olmuştur.

Sahip olunan amaçların insanın vücudunun direncini artırdığı konusundaki çok önemli bir gözlem Victor Frankl'a ait. Frankl, İkinci Dünya Savaşı'nda yıllarca içinde yaşadığı toplama kamplarında gördüklerini ve yaşadıklarını özetle şöyle aktarıyor:

İkinci Dünya Savaşlarında Avrupa'daki toplama kamplarındaki -örneğin Auschvvitz'deki- ölümlerin önemli nedenlerinden birisi tutukluların umutlarını yitirmeleriymiş. Frankl, bu kamplarda yaşamda kalabilmek için kişilerin kendilerine anlamlı gelen küçük de olsa bir amaca (hedefe) sahip olmaları gerektiğini belirtiyor.

Kamplarda yaşadıklarını kitap haline getirme isteği, **Frankl'ı** ayakta ve yaşamda tutan temel amaç olmuş. Küçük kâğıtlara notlar alan Frankl,

30 Dökmen, Ü., Varolmak, Gelişmek, Uzlaşmak, Sistem Yayıncılık, İstanbul 2000.

31 Dökmen, a.g.e., 2000.

bu sayede vücudunun direnç kazandığına, kalp-damar sisteminin çöküşünün önlendiğine inanıyor.

Frankl aynı kamplarda, artık hiçbir şeyi anlamlı bulmayan, dolayısıyla da hiçbir amacı/umudu kalmayan kişilerin, sağlam gözükseler bile ölüp gittiklerini gözlemiş. Bazen bir tutuklu, lazımlığını yemek kabı olarak da kullanmaya başlıyormuş. Bunu gören çevredekiler, o kişinin tüm umutlarının sıfırlandığını, adeta yaşama havlu attığını düşünüyorlarmış. Gerçekten de bu davranışı sergileyen kişi kısa süre sonra ölüyormuş.

Bu konuda son olarak Neitzsche'nin bir sözünü aktarmak yararlı olacaktır. Şöyle demiş Neitzsche: "Yaşamak için bir nedeni olan kişi, hemen her sebebe tutunabilir." Burada sözü edilen '"yaşama nedeni" herhalde, kişinin anlamlı bulduğu yaşam amaçları olsa gerek. Viktor Frankl, yaşamak için bir nedene -anlamlı bulduğu bir amaca- sahip olduğu için toplama kampında yaşamda kalmayı başarabilmiştir.[32]

b) **"Boşluk" Duygusu**

Anlamlı bulduğu birtakım uğraşları olmayan, bunun sonucunda da -genel bir ifadeyle- var oluşunu yaşayamayan bir insan "boşluk" duygusu yaşar. Varoluşsal boşluk, kendini "can sıkıntısı" şeklinde dışa vurur. Burada söz konusu olan can sıkıntısı, tatsız yaşantılar karşısında canımızın sıkılması değil, ne yapmak istediğimizi bilmediğimizde, anlamlı bulduğumuz amaçlara yönelmediğimizde duyduğumuz can sıkıntısıdır.

Toplumda hemen her insan zaman zaman varoluşsal boşluk içine düşebilir. Tatilin gelmesini dört gözle beklemekle birlikte işlerine de sıkı sıkıya sarılan kişiler, bir pazar günü ne yapacaklarını bilemeden can sıkıntısı içinde dolanıp, pazartesi olsa da işe başlasam diye düşünebilirler. Bu kişiler için aynı şey yaz tatili için de söz konusudur; tatilden sıkılırlar ve tatilin bir an önce bitmesini isterler.

Bazen ev hanımlarının da varoluşsal boşluğa düşmeleri söz konusudur. Bazı ev hanımları, çocukları küçükken enerjilerini onların bakımına yöneltirler. Çocukları büyüdüğünde enerjilerinin büyük bölümü boşta kalır. Eğer bu enerjilerini kullanabilecekleri anlamlı birtakım uğraşlar edinemezlerse, canları sıkılmaya başlar, yani varoluşsal boşluğa düşerler. Bu durumun bir sonucu olarak, bedensel yakınmalar sergileyebilirler ya da artık genç insanlar olmuş çocuklarıyla eskisi gibi ilgilenmeye devam etmek isteyebilirler. Bu hanımlar, kendileri için anlamlı olan birtakım yeni amaç-

32 Dökmen, a.g.e., 2000

lar bulduklarında, örneğin bir hobi edindiklerinde veya bir sosyal yardım kuruluşunda çalıştıklarında boşluk duygusundan kurtulabilirler.

Yaşamımızı genelde anlamlı bulmak yerine, yaşamdan soyutlanmış tek bir şeyi anlamlı bularak tek bir amaç edindiğimizde, bu amaca ulaşınca boşluk duygusuna kapılabiliriz. Örneğin tek amaçları üniversitede belirli bir bölüme girme olan gençler, bu bölüme girince "peki şimdi ne olacak?" şeklinde dile getirdikleri bir boşluk içine düşebilmektedirler. Bu gençlerin sorunları muhtemelen, yaşamı tümüyle kucaklamak yerine, yaşamdaki bir tek şeyi kucaklamaya çalışmaktır. Yaşımız ne olursa olsun, yaşamdaki yalnızca bir şeyi, özellikle yaşamın tümünden soyutlanmış bir şeyi anlamlı bulduğumuz zaman, o şeyi elde edince kendimizi amaçsız ve boşlukta hissedebiliriz.

Yaşamda, bir şeyleri ve tüm yaşamımızı anlamlı buluyor olmak, bu yüzden de birtakım amaçlara sahip bulunmak, yaşımız ve pozisyonumuz ne olursa olsun, var olma ve yarına kalma olasılığımızı artıracaktır. Kendilerini yalnızca işini yapmaya adamış çevremdeki bazı kişilerin, emekli olduktan sonra, anlamlı buldukları en azından bir tane yaşam amacına bile sahip olsalar, daha az fiziksel yakınma sergiliyorlar, çevredekilerle daha az çatışıyorlar.[33]

Önemli olan kişi ile yaşam arasında kişiye anlamlı gelen bir bağ kurulması ve kişinin bu bağın diğer ucundaki hedefine doğru istekle yürümesidir. Bu yürüyüş, yarına ulaşma yürüyüşüdür.

c) **Yaşamı Tanımlama Düzeyinin Varoluşa Etkisi**

Günlük yaşamda birtakım eylemler sergileriz. Eylemlerimizi altdüzeyde veya üst düzeyde tanımlama anlamlandırmayı etkiler.

- Eylemlerimizi üst düzeyde tanımladığımız zaman, güçlü ve çeşitli anlamlara sahip olabiliriz, duygularımız, düşüncelerimiz ve davranışlarımız zenginleşir;
- Eylemleri üst düzeyde tanımladığımız zaman stresimiz azalır;
- Eylemler üst düzeyde tanımlandığında geniş görüşlülük geliştirmek kolaylaşır;
- Eylemlerimizi üst düzeyde tanımladığımızda, var oluş düzeyimiz yükselir, yaşama sevinci duymamız kolaylaşır.

33 Dökmen, a.g.e., 2000.

Bu üç maddeyi örneklerle açıklamaya çalışalım: Diyelim ki Tuğrul lise son sınıf öğrencisi ve üniversite giriş sınavlarına hazırlanıyor. Bir gün çalışma masasının başındaki Tuğrul'a "Ne yapıyorsun?" desek "Ders çalışıyorum" der. '"Niçin çalışıyorsun?"' diye sorsak, söz gelimi "Elektrik Mühendisliği Bölümü'ne girmek için" diye yanıtlarsa, ders çalışma eylemini alt düzeyde tanımlamış olur. Ders çalışma eylemini üst düzeyde tanımlayacak olsa büyük bir olasılıkla şunları söylerdi:

"Ben sahip olduğum potansiyeli kullanmak, yaşamda mutlu ve başarılı bir insan olmak istiyorum."

Söz konusu son tanım, filanca fakültenin filanca bölümüne girmeyi de kapsar.

Ders çalışma eylemini belirli bir bölüme girmek şeklinde tanımladığımız zaman, alt düzeyde bir tanım yapmış oluruz; yani o bölüme ya girersin ya da giremezsin. Eğer giremezsen yandın, "batsın bu dünya" olur. Buna karşılık, "Ben, yaşamda mutlu ve başarılı bir insan olmak istiyorum" diyerek olayı üst düzeyde tanımladığınız zaman stresiniz daha az olacaktır.[34]

İster kurumlarımızda çalışırken bizim, ister kurumlarımızda hizmet verdiğimiz kitlenin eylemleri ve durumları tanımlama biçimlerinin iletişimler ve yaşam kalitesi ile ilişkisi olduğunu söyleyebiliriz. Peki ya siz? Peki, iletişim içinde bulunduğunuz çevreniz? Ya da hizmet verdiğiniz kişi ve gruplar eylemleri veya durumları nasıl tanımlıyorlar?

d) **Farkına Varma Nedir?**

Fark etme, "bir bilinçlilik halidir, bilinç bir fark etme sürecidir" şeklinde tanımlar yapılır.

Herhangi bir uyarıcıyı, örneğin bir insanı, bir bitkiyi veya hayvanı fark edebilmemiz için öncelikle o uyarıcının, belirli bir eşiği aşarak duyu organlarımıza ulaşması gereklidir. Ancak duyu organlarımıza ulaşan her şeyin farkına varmayız, yeni bir uyarıcıyı fark edebilmemiz için şu üç şeye gereksinim duyarız:

- Yeni uyarıcıyı var olan zihinsel şemalarla bağdaştırmak; tanımlamak,
- Yeni uyarıcı karşısında heyecan duymak/ duygusal yaşantı geçirmek,
- Yeni uyarıcıyla iletişime girme isteği duymak.

34 Dökmen, a.g.e, 2000.

Yürürken yolunuzun üzerinde bir köpek var. Yoldan geçen herkes bu köpeği fark etmeyecektir. Sizin bu köpeği fark etmeniz üç şeye bağlıdır. Birincisi, sizin zihinsel şemalarınızda, "köpek", "uyuz", "hasta" türünden kavramlar bulunuyor olmalıdır. Bu durumda köpeği, zihninizdeki var olan şemalardan birisine yerleştirerek tanımlayabilirsiniz. Eğer bugüne kadar hiç köpek görmemişseniz ve bu yüzden de zihninizde bir köpek şeması yoksa en azından bir "hayvan" şeması bulunuyor olmalıdır; bu durumda köpeği bu şemayla bağdaştırabilmelisiniz.

Bireylerin ve toplumların tarihlerinde, yeni uyarıcıları eski şemalarla bağdaştırma konusunda hoş örnekler vardır. Örneğin köpeği bilen, fakat hiç koyun görmemiş bir çocuk ilk kez koyun gördüğünde koyuna "köpek" diyebilir. Ya da ilk defa geviş getiren bir ineği gören çocuk "Aaa, inek sakız çiğniyor!" diyebilir. Vücudu hayvan, başı insan şeklindeki mitolojik yaratıkların da böylesine bir algılamanın ürünü olduğu ileri sürülür. Bir iddiaya göre, ilk kez ata binmiş bir binici gören bazı topluluklar, atı ve binicisini tek bir canlı sanmışlar. Böylece mitolojik bir varlık ortaya çıkmış.

Yoldaki köpeği fark etmenizi sağlayan ikinci öğe heyecan duymanızdır. Dozu düşük ya da yüksek olsun, niteliği ne olursa olsun, herhangi bir uyarıcıyı fark edebilmemiz için, bu uyarıcıya ilişkin bir duygusal yaşantı geçirmemiz gereklidir. İçimizde hiçbir heyecan/duygu uyandırmayan bir şeyi fark etmeyiz; ona baksak bile, büyük bir olasılıkla fark etmeyiz. Köpeğe baktığınızda, eğer sizde en ufak bir heyecan kırıntısı uyandırıyorsa onu fark etmeye hazır hale gelirsiniz. Size sürtünmesinden korkabilirsiniz, onun durumuna düşmekten korkabilirsiniz, doğayı sevdiğiniz için köpeğin durumuna üzülebilirsiniz, yetkililerin bu köpekle ilgili görevlerini yerine getirmediklerini düşünerek kızabilirsiniz... İçinizdeki bu duygusal yaşantılar (ya da heyecanlar) köpeği fark etmenize katkıda bulunur.

Köpeği fark etmenizi sağlayan üçüncü öğe ise onunla iletişim kurma isteğiniz veya iletişim kurma imkânınızdır. Köpeği doğrudan veya yürekten sevmek isteyebilirsiniz; onu tedavi ettirmek isteyebilirsiniz; ya da size sürtünmesi olasılığı canınızı sıkabilir. Bütün bunların sonucunda ona yaklaşmak ya da ondan uzaklaşmak istediğinizde, hatta onu görmemiş gibi davranmaya çalıştığınızda, onunla iletişim kurmuş olursunuz.

Farkına varma, bir bilişsel ve duyuşsal etkinliktir; bir farkına varma işlemi tamamlandığında, birtakım yeni zihinsel şemalar oluşturmuş oluruz. Yeni şema oluşturmak, bilinç alanının genişlemesi anlamına gelir. Farkına

varma yoluyla, kendimize, çevremize ve evrene ilişkin bilinçlilik düzeyimizde artma olur; bilinç alanımız genişler.[35]

Farkına Varma Türleri

Genelde üç tür farkına varmadan söz edebiliriz.

1. **Dış Dünyanın Farkına Varma:**

- Şu an çevrenizde neleri fark ediyorsunuz?
- Bedeninizde zihninizde neleri fark ediyorsunuz?
- Duruşunuz nasıl, yeterince dik misiniz?
- Kaşlarınız çatık mı?
- Soluk alıp vermeniz nasıl?
- Ellerinizin, ayaklarınızın farkında mısınız?
- Çevrenizdeki ışık ısı nasıl?
- Elbiseleriniz, oturmakta olduğunuz yer yeterince rahat mı?
- Şu an neler hissediyorsunuz, aklınızdan neler geçiyor?
- Şu an görünen isteklerinizin altında, içinizde ne yapma isteği var?

Çevremizdeki fiziksel uyarıcıları fark etmek, daha etkin şekilde var olmamıza katkıda bulunabilir. Öğrenebilmek için, dış dünyaya uyum sağlayabilmek için, öncelikle fark etmemiz gereklidir. Yeni olanaklara yönelmede, tehlikelerden korunmada ilk adım fark etmektir. Üzerimize gelen arabayı fark ettikten sonra kaçmaya başlarız.

Fark etme düzeyi ile çevreye uyum sağlama arasında doğrusal değil, normal dağılım vardır. Yani, fark etme düzeyimizi sonsuza kadar artırmak bize yarar sağlamaz. Orta düzeyde farkına varma yararlıdır. Gereğinden az veya aşırı farkına varma sorun yaratabilir. Örneğin aşırı farkına varma durumunda organizma uyarıcı bombardımanına uğrar ki, bu durum yarar yerine zarar getirir. Bu yüzden var olan farkına varma düzeyimizi bir miktar artırmakta yarar olabilir.

Çoğunlukla kendimizle ve çevremizle ilgili olarak başlangıçta fark ettiğimiz şeylerin sayısı azdır; belirli eğitimlerle fark etme kapasitemizi genişletebiliriz.[36]

---

35 Dökmen, a.g.e., 2000.

36 Dökmen, a.g.e., 2000.

2. **İç Dünyanın Farkına Varma**

Farkına varma türlerinden ikincisi **"kişinin kendi fenomenal alanını fark etmesi"** olarak tanımlanabilir. Dışarıdaki uyarıcılara ilişkin duyumlarımızı, algılarımızı, fizyolojik tepkilerimizi, görünürdeki ve görünürün altındaki duygularımızı, düşüncelerimizi, isteklerimizi fark edebiliriz.

Görünürdeki (yüzeydeki) duygularımızın ve düşüncelerimizin bir basamak altında, fark ettiğimiz zaman bizi şaşırtacak birtakım duygular ve düşünceler bulunabilir. Görünürdeki isteklerimizin bir basamak altında, bambaşka istekler bulunuyor olabilir. Bunlarla tanışmakta yarar vardır. Çünkü, tanışmadığınız duygularınız, düşünceleriniz ve istekleriniz sizi yönetir; tanıştığınız zaman bunları siz yönetirsiniz.

Yüzeydeki isteklerimiz, çoğunlukla, bizim isteklerimizle toplumun isteklerinin karışımıdır. Kendi isteklerimiz ile toplumun beklentileri arasında ayırım yapıp, kendi isteklerimizi ön planda tutan seçimler gerçekleştirebilmek için, öncelikle ne istediğimizi tam olarak bilmek zorundayız.

Gerçekte ne hissettiğini, ne istediğini bilen kişiler sağlıklı seçimler yapabilirler, seçimlerinin sorumluluğunu üstlenebilirler; böylece mutlu ve başarılı olma ve çevrelerine yararlı olma olasılıkları artar. Davranışlarımızı yönlendiren düşüncelerimiz ve duygularımız hakkındaki farkındalık düzeyimizi artırmamız mümkündür.[37]

3. **Diğer İnsanların (Ötekilerin) İç Dünyalarının Farkına Varma/Empati Kurma:**

Diğer insanların, başka bir söyleyişle "ötekilerin" iç dünyalarının farkına varmaya **"empati kurma"** diyebiliriz. Empati kurduğumuz zaman karşımızdaki insanın fenomenal alanını (kişinin kendine ve dünyaya bakış açısını) fark etmiş oluruz. Empati kurma becerimizi geliştirebiliriz.

4. **Evren'deki Bütünlüğün Farkına Varma:**

Kişi kendisini, öteki insanları, yakın ve uzak çevresindeki tüm nesneleri, kısaca kendisi de dahil olmak üzere tüm Evren'i bir bütünlük içinde algılayabilir. Evren'in ve onun bir parçası olan canlıların ve insanların tarihsel gelişim süreçlerini hatırlamak, söz konusu bütünlüğü fark etmeyi kolaylaştırıyor.[38]

37 Dökmen, a.g.e, 2000.

38 Dökmen, a.g.e, 2000.

5. **İletişim Aracı Olarak Dinleme**

Dinlemek, ileti alışverişinde çok büyük önem taşıyan bir süreçtir. Çünkü zamanımızın büyük bir bölümünü ileti vermekten çok almakla geçiririz. Alınan iletiyi sonuna kadar dinlemeden değerlendirmeye ve sonuca varmaya çalıştığımızda da iletişim sorunlarıyla karşı karşıya kalırız. Bazen de dinlediğimizi sanır ya da dinliyor gibi görünürüz ancak bu sürenin büyük bir bölümünü zihnimizde uyanan çağrışımlara ve karşımızdaki kişiye/kişilere söyleyeceğimiz şeylerin hazırlığına ayırırız. Aslında düşünme hızı konuşma hızından çok daha fazladır. Bu nedenle, bir konuşma sırasındaki sözcük aralarında ve duraklamalarda düşüncelerimiz küçük gezintilere çıkabilir. Gezintiler kısa olduğu sürece konuyu yakalama şansı vardır. İletişimde sorun yaratan, uzun ya da dönüşü olmayan gezintilerdir. Anlamanın ancak çeşitli olasılık düzeylerinde olabileceğini vurgulamıştık. Bu olasılığı arttıran basamaklardan ilki dinlemektir.

Dinleme bir iletişim aracı olarak etkili iletişimin başlamasında oldukça önemli bir rol oynar. Alıcı-verici arasındaki ön yargı ve bundan doğan iletişim sorunları alıcı ya da vericiden herhangi birinin etkin dinleme özelliklerini sergilemesi durumunda olumlu iletişime dönüşebilir. Stimson'a[39] göre etkin dinlemenin önündeki engeller şunlardır:

a. Konuşmaya Aşırı Değer Vermek: Altı insana iletişim becerilerini nasıl geliştireceklerini sorsanız, çoğunun vereceği yanıt, daha ikna edici veya toplum içinde konuşma becerisini artırmak şeklinde olacaktır. Çok az insan iletişim kurmanın temelinin iyi dinleme olduğunu kavramaktadır.

b. Bir Konuda Odaklanamamak: İnsanların çoğu dakikada 180 sözcük konuşabilirken, 300-500 sözcük dinleyebilmektedir. Bu eşitsizlik gerginlik yaratır ve dinleyicinin dikkatini dağıtır. Çoğu insan bu iletişim boşluğunu düş kurarak, günlük programlarını veya yapmaları gereken şeyleri düşünerek, etkili olan başka insanları seyrederek doldurmaya çalışır. İyi bir dinleyici olmak istiyorsanız, enerjinizi o yöne vermeye ve dikkatinizi birlikte olduğunuz insanda toplamayı öğrenmeniz gerekir. Beden dilini gözleyin…

c. Zihinsel Yorgunluk Yaşamak: Birini uzun bir süre dinlerseniz sonuç yıpratıcı olabilir. Ama ruhsal yorgunluk da dinleme becerinizi olumsuz yönde etkiler. Yorgunsanız ve zor durumlara düşmek istemiyorsanız,

39 Stimson, N., Eğitici Önderlik, Rota Yayınları, Etkin Yönetim Dizisi, 1994.

etkili bir dinleyicinin daha çok enerji toplayıp konsantre olması gerektiğini unutmayın.

d. Klişelere Başvurmak: İnsanları klişeleştirmek, dinlemek açısından büyük bir engel olabilir. Klişeleştirmek, bizi beklediğimiz dışında farklı şeyler duymaktan alıkoyar. Çoğumuz bu tuzağa düşmediğimizi sanırız, ama bir dereceye kadar hepimiz düşeriz.

e. Kişisel Duygu Yükünü Taşımak: Hemen herkesin başkalarının söylediklerini duymasını engelleyen duygusal filtreleri vardır. Hem olumlu hem olumsuz içerikteki geçmiş deneyimler yaşama bakış açımızı renklendirip beklentilerimize şekil verir.

f. Kendisiyle Meşgul Olmak: Dinlemenin önündeki herhalde en aşılmaz engel, insanın kendisiyle meşgul olmasıdır. Kendinizden başka kimseyle ilgilenmiyorsanız, başkalarını dinlemezsiniz. Ama işin ironi yanı, dinlemediğiniz zaman kendinize verdiğiniz zarar karşınızdakine verdiğinizden çok daha fazladır.

Başarılı bir dinleme için;

- Konuşmayı bırakın[40], bakın ve ilgili görünün.[41]
- Anlatılan konuları belirleyin.
- Sabırlı ve eleştiriye açık olun[42], yargılamayı konuşmanın sonuna bırakın.[43]
- Soru sorun[44], anlayıp anlamadığınızı kontrol edin.[45]
- Duygularınızı bir yana bırakın ve not alın.[46]
- İyi bir dinleyici, iletişim kurduğu kişinin yalnız söylediklerini değil, yüzü, eli, kolları ve bedeniyle yaptıklarını da "duyar"; çünkü yüz ifadeleri, el ve kol hareketleri, bedenin duruş biçimi, ses tonu gibi sözsüz iletiler de iletişimin bir parçasıdır. Hatta bazen tek başına iletişimdir.

Çevremizi düşünelim...

---

40 Stimson, a.g.e., 1994.

41 Stimson, a.g.e., 1994.

42 Açıkalın, a.g.e., 1998.

43 Stimson, a.g.e., 1994.

44 Açıkalın, a.g.e., 1998.

45 Stimson, a.g.e., 1994.

46 Stimson, a.g.e., 1994.

Kendimizi...

Bir sorunumuz olduğunda aklımıza ilk kim geliyor?

Kiminle konuşmaya, dertleşmeye istek duyuyoruz?

Neden o, başkası değil?

Bu kişiyi iyi bir dinleyici yapan hangi özellikleri?

Ya da tam tersini düşünelim... Sorunumuz olduğunda kesinlikle anlatmayı aklımızdan bile geçirmediğimiz kişileri... Neden anlamazlar? Bizi anlamadıklarını nasıl anlıyoruz?

Çevremizdeki bazı insanlarla konuşmak kolay ve zevk vericiyken, bazılarıyla kurduğumuz iletişim çok yüzeysel olabiliyor. Benzer kişilik özellikleri, ortak ilgi ve hobiler, birbirine yakın değer ve dünya görüşü, yakın ahlak anlayışı ve eğitim düzeyi gibi pek çok etken, insanlar arası ilişkilerde temel öneme sahiptir. Tüm bunlara, hem karşı cinsle hem de hemcinslerimizle kurduğumuz yüz yüze iletişimde, fiziksel çekicilik de katkıda bulunabilir. Ama kişiler arası ilişkilerde, kalitenin asıl belirleyicisi dinleme becerileridir. Ortak birçok noktamız olsa bile bazı insanlarla yakın ilişkiye girmekten kaçınırız.

Olumsuz Dinleme Davranışları

- Dinliyormuş Gibi Görünmek,
- Seçici Dinleme,
- Muhalif Olma,
- Baltalamak,
- Rastgele Dinlemek.

Olumlu Dinleme Davranışı (Açılımlı Dinleme)

- Kişiyi anlama amacını güden dikkatle dinleme, konuşanı rahatlatır ve dinleyene güven duymasını sağlar. Bu güven kişinin kendisini dinleyene açmasını sağlar.
- Kişi iç görü kazanır, kendi sorunlarının ayırtına varır.
- Dinleyenin çözüm bulmak gibi bir amacı olmadığı için konuşanı dinlemesi ve anlaması kolaylaşır.
- Konuşmanın derin anlamları kolayca ortaya çıkar.
- Gereksiz ayrıntılara girilmeksizin, iletiler net ve açık verilir.

- Kişilerin birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlar.
- Kişi kendisini dinleyenle paylaşır.
- İletişim ve ilişki güçlenir.
- Açılımlı dinleme dürüstçe ve içtenlikle yapılmalıdır.

Açılımlı dinleme, açık iletişim biçiminin oluşmasına olanak sağlar. Açık iletişim davranışını kazanan bireyler karşılarındaki bireyi yargılamadan olduğu gibi kabul ederler, güven vericidirler, anlaşılmaları kolaydır.

Açık iletişimde bulunan bireyler, sorumluluklarının bilincindedirler. İletişime katkıda bulunurlar. İçten pazarlıklı ve ikiyüzlü değillerdir. Doğal davranırlar. Karşısındaki insanların duygu ve düşüncelerine anlayış gösterirler ve empatiye dayalı düşünce ve davranış kazanmışlardır.

Açık iletişimde bulunan bireyler, ilişkilerinde eşit davranırlar. Üstünlük belirten tutum ve davranışlardan kaçınırlar. Çok yönlü, araştırmacı ve bağımsızdırlar. Açık iletişimin tek taraflı yürümesinin olanağı yoktur. Bu nedenle açık iletişimin karşılıklı olması gerekmektedir.

Karşılıklı konuşmaları yüzeysel kılan ve gerçek dinlemeyi engelleyen davranışlara bir göz atalım:

1. Öğüt vermek, çözüm getirmek, yönlendirmek: Genellikle öğüt, ahlak dersi vermek, direk önerilerde bulunmak, size sorununu açan kişide baskı veya suçluluk duyguları uyandırarak, iletişimin kesilmesine veya yön değiştirmesine neden olabilir.

2. Yargılamak, eleştirmek, ad takmak: Genellikle yargılama ve eleştirme tepkileri ile karşılaşan kişiler, kendilerini anlaşılmamış, itilmiş, haksızlığa uğramış, daha çaresiz hissederler. Bunun sonucunda iletişimi keser ya da öfkeyle karşılık verebilirler. Özellikle çocuğunuzla iletişiminizde bu yöntemi sık kullanıyorsanız, “o” sizin yargı ve eleştirilerinizi ve sık kullandığınız isimlendirmeleri (yaşına göre) gerçek olarak algılayabilir. Bu, kendilik algısı üzerinde olumsuz etkiler bırakır, kendine güveni sarsıldığı gibi, başarısı üzerinde de olumsuz etkiler yaratabilir.

3. Soru sormak, araştırmak, incelemek: Genellikle soru, inceleme, nedenini arama gibi yaklaşımların içinde önyargı, eleştiri veya zorunlu çözüm bulunur, ayrıca konuşma sorulara yanıtlar bulmaya takılarak, yön değiştirip asıl konudan uzaklaşabilir. Sorularla yürüyen iletişimde, genellikle soru soranın nereye varmak istediği konuşan kişi tarafından anlaşılamadığından, konuşan endişeye kapılabilir veya savunmaya geçebilir.

4. Teşhis, tanı koymak, tahlil etme: Bu tür yaklaşımlarda, dinleyen kişi sanki konuşanın niyetini, söylemek istediklerini çok iyi biliyormuş, onun kafasının içindekileri okuyormuş gibi bir davranış içine girdiğinden, konuşanı savunmaya ittiği gibi, sinirlenmesine, sabırsızlanmasına veya öfkeli yanıtlar vermesine neden olabilir. Konuşan kişi kendini kıstırılmış, yanlış anlaşılmış, yanlış yorumlanmış gibi hissedebileceği için büyük olasılıkla iletişimi keser.

5. Avutmak, konuyu değiştirmek: Aslında avutmak çok güzel ve yararlıdır, ancak önemli olan teselliyi kişiyi duyduğumuzu belirttikten sonra verebilmektir. Söyledikleri duyulmadan, teselli ediliyormuş hissini yaşayan kişi, kendini anlaşılmamış, dinlenilmemiş, söyledikleri saçma sapan gibi algılanmış hissedebilir. Önemsenmemiş veya tam olarak dinlenilmemiş olmaktan dolayı kızgınlık duyabilir. Genellikle, dinlemeden verilen teselli iletileri, konuşan kişide sorununun küçümsendiği duygusunu yaratabilir.

Dinleme Türleri

a. Pasif (Edilgin) Dinleme

Sessizlik, karşımızdaki kişiye gerçekten kabul edildiğini duyumsatan ve bizimle duygularını daha fazla paylaşması için onu yüreklendiren, çok güçlü sözsüz bir iletidir. Ancak bir tehlikesi, her zaman anlatana gerçekten tüm dikkatimizi verdiğimizi kanıtlamaz. Bu nedenle dinlerken, özellikle duraklamalarda, gerçekten dinlediğimizi göstermek için sözlü ya da sözsüz belirtiler vermekte yarar olabilir. Kabul tepkileri (baş sallamak, gülümsemek, kaş çatmak, vb.) uygun zamanda kullanılırsa, anlatanı gerçekten duyduğumuz mesajını verirler.

b. Kapı Aralayıcı Mesajlar

Bazı insanlar konuşmayı sürdürmek için yüreklendirilmeye gereksinim duyabilir. Bu tür bir destekleme için verilen mesajlara, kapı aralayıcılar denir;

"Bu konuda daha fazla bir şey söylemek ister misin?"

"İlginç, devam etmek ister misin?"....gibi mesajlar, doğru kullanıldığında iletişimin sürmesine yardımcı olabilir.

c. Etkin (Katılımlı) Dinleme

Sessizlik, kabul tepkileri ya da kapı aralayıcıların dinleyenin, anlatanı anladığını göstermesi konusunda sınırlılıkları vardır. Dinleyenin, anlatanı yalnızca duyduğunu değil, aynı zamanda doğru olarak anladığını ilete-

bilmesine olanak sağlayan etkin dinleme, en sağlıklı iletişim yöntemi olarak kabul edilmektedir.

En temelde, konuşan bireyin söylediği sözleri açarak, tekrar etmekten oluşan etkin (katılımlı) dinleme, insanlar arasında yalın, daha anlamlı bir ilişkinin gelişmesine fırsat verir.

Dinleyenin kendisini gerçekten duyduğunu gören anlatan, önce kendisine değer ve önem verildiğini, kabul edildiğini, buna bağlı olarak da sevildiğini düşünür.

Etkin (katılımlı) dinlemede, dinleyen suskun ve pasif değildir. Tam tersine anlatanın duygu ve düşünceleriyle ilgili ve konuşmasını onaylayan bir görüntü içinde, kendi başına düşünmesine yardım eden kişi rolündedir. Sorumluluk, anlatana bırakılmıştır. Dinleyen sadece anlatanın, kendi çözümlerini bulmasına "yardımcı" olma çabasındadır.

6. İletişimde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Her zaman anlatmak istediğimizi sözlü olarak ortaya koyamayız. Gerçekte, her zaman, sözcüklere ne anlam yüklediğimizi ayırt edemeyiz. Belli koşullar altında, bazen, gönderdiğimiz ve aldığımız mesajların altında yatan anlamı kavramakta güçlüklerle karşılaşırız. İletişimin gizlerini çözmek, algılama, dikkati yoğunlaştırma ve iletişim sürecini değerlendirme becerisi gerektirir.

Alıcınız konumundaki insanların mesajlarınızı anlamalarını ve kabul etmelerini istiyorsanız, onlara yardımcı olmak zorundasınız. Bu konuda topu başkasına atamazsınız.

a) Amacınızı ve Alıcınızı Göz Önünde Bulundurun

Atacağınız ilk adım, iletişimdeki amacınızın ne olduğunu ortaya koymaktır. Mesajınızı neden gönderiyorsunuz? Sonuçta, alıcınızın ne yapmasını ya da neyi bilmesini istiyorsunuz?

Bu soruları yanıtladığınız zaman, amacınızı gerçekleştirecek şekilde bir mesaj oluşturmaya başlayabilirsiniz. Alıcılarınızın bulunduğu konumdan kendi bulunduğunuz noktaya doğru, sözcüklerden oluşan bir köprü kurmalısınız. Kuşkusuz bunu gerçekleştirmeden önce, alıcınızın konumu bakımından, bazı şeyleri bilmeniz gerekir. O anda, alıcılarınızın bildiği şey nedir ve neleri bilmeye gereksinimleri var? Eğer, yabancılara mesaj gönderiyorsanız, onlar hakkında, daha çok bilgi edinmeye çalışın. Bu bilgiyi

edinmeniz olanaksızsa, sağduyunuzu ve hayal gücünüzü kullanarak, kendinizi onların yerine koyun.

b) **Alıcıya Genel Haritayı Verin**

Dinleyicilerinizin bilgi gereksinimlerini belirledikten sonra, onları amaçlanan noktaya doğru yolcu edebilirsiniz. Onları, bu yolculukları sırasında gezecekleri alanı kapsayan bir harita sunarak rehber olmanız gerekir. Başlangıçta, bu yolculuktan neler bekleyebileceklerini onlara söyleyin. Mesajımızın amacını, yolda karşılaşacakları ana noktaları bildirin. Başlangıçta, birbiriyle çelişkili düşüncelerini ortaya koymaktan kaçınabilirsiniz; ancak kapsamayı plânladığınız ana noktayı alıcılarınızla birlikte gözden geçirmelisiniz.

c) **Somut, Belirgin Bir Dil Kullanın**

Genellikle, iş dünyasında iletişim, zor, soyut ve hatta can sıkıcı öğeleri içerdiğinden, mesajı anlamaları ve daha sonra da hatırlamaları için alıcılarınıza yardımcı olmalısınız. Bunu gerçekleştirmenin en etkili yolu, çok genel görüşlerle aşırı belirgin açıklamalar arasında denge kurulmasıdır. Başlangıçta bütün, fikri genel hatlarıyla ortaya koyun, daha sonra da bu fikri alıcının görselleştirmesine yardımcı olacak canlı, somut örnekler kullanarak geliştirin.

d) **Konuya Bağlı Kalın**

Doğrudan amacınıza katkısı olmayan bilgileri eleyerek, alıcınıza yardım sağlayabilirsiniz. İş dünyasındaki pek çok mesaj aşırı bilgi içerir. Eksik hiçbir şey bırakmayacağı ümidiyle, kaynak, bir konu hakkında bildiği her şeyi mesajda açıklamaya çalışır. Ancak, alıcıların çoğunluğu, her şeye gereksinim duymaz. Gereksinim duyduklarının tümü, karar vermelerini kolaylaştıracak ya da sorularına gerekli yanıtlar sağlayacak, ilgili bazı olay ve bilgilerdir.

e) **Var Olan Fikirlerle Yeni Bilgiler Arasında Bağ Kurun**

Akıl, bilgiyi, kendi zihinsel, dosyalar içinde sınıflandırarak özümser. Eğer, yeni fikirleri anlamasını ve hatırlamasını istiyorsanız, alıcının kafasında mevcut bilgi dosyalarıyla bu yeni fikirlerin ne şekilde ilişkilendireceğini göstermeniz gerekir. Var olan bilgilerle ilişki kurulmadığı zaman, yeni bilgiler kaydolunca, yanlış yere yerleşme eğilimi gösterir. Çünkü alıcının zihnindeki dosya dolabına bu bilgi uymamaktadır.

f) **Kilit Noktaları Tekrarlayın ve Vurgulayın**

Alıcıya yardım etmenin diğer bir yolu, mesajınızın en önemli noktalarını dikkat uyandıracak biçime getirmektir. Bunun için sözcüklerinizden, mesajı sunma biçiminizden, bedeninizin dilinden yararlanabilirsiniz. Önemli bir noktaya geldiğinizde, bunu alıcınıza iletin. Açıkça bu düşüncenin, özellikle önemli olduğunu belirterek, insanları uyandırabilir ve onların bu bilgiyi uygun yerlere depolamalarını kolaylaştırırsınız. Görsel olarak alıcıların dikkatini çekerek, önemli noktaları vurgulayabilirsiniz.

Mesajınızı sona erdirmeden önce gerekli noktaları bir daha gözden geçirmek için bir iki dakikanızı ayırın. Amacınızı bir daha açıklayın ve ana düşüncenin amaçla ne şekilde ilişkilendirildiğini gösterin. Bu basit işlem, alıcınızın mesajı hatırlamasına yardımcı olur.

g) **Gürültüyü Aza İndirin**

Çok dikkatli biçimde hazırlanmış bir mesaj, eğer, alıcıya ulaşmazsa, hiçbir sonuç doğuramaz. Bu nedenle, elinizden geldiğince parazit kaynaklarını ortadan kaldırmaya çalışmalısınız. Alıcıya ulaşmanın kilit yolu, iletişim kanallarından ve iletişim ortamından geçer. Bu nedenle, alıcının dikkatini çekin ve alıcının mesaj üzerinde yoğunlaşma olasılığının en yüksek olduğu yönteme başvurun.

Eğer mesaj, sesli olarak sunulmayı gerektiriyorsa, çevredeki engelleyicileri ortadan kaldırın. Sununun yapılacağı ortam, rahat ve sessiz olsun; aydınlatma, akustik alıcıyı rahatsız etmesin. Ayrıca kendi görünümünüzün de alıcınızı ne şekilde etkileyeceğini göz önünde bulundurun.

h) **Geri Bildirimden Yararlanın**

Gürültüyü en aza indirmenin yanında, alıcıya geri bildirimde bulunma fırsatı tanıyın. Ancak, işle ilgili iletişimi zorlaştıran öğelerden birinin de geri bildirim döngüsünün karmaşıklığı olduğunu unutmayın. Eğer herhangi bir kişiyle yüz yüze iletişim halindeyseniz, geri bildirim açık seçik belirgindir ve anında gerçekleşir. Fakat bir mektup, not ya da rapor yazıyorsanız, bu yazdığınız şeyler değişik kişiler tarafından okunacak demektir ve bu durumda, geri bildirim hem gecikecek, hem de karmaşık hâle gelecektir. İletişimde başarılı olmak için şu hususlara dikkat edilmelidir:

1- İnsan ilişkilerinde başarılı olmak için muhatabımızın doğası ve beklentileri iyi tanınmalı, buna uygun şekilde hareket edilmelidir. Nitekim Covey, insanlar arasındaki ilişkilerde öğrendiği en önemli ilkenin önce insanları anlamaya çalışmak daha sonra da anlaşılmak için gayret

göstermek olduğunu ifade etmektedir. Bu ilke insanlar arasındaki etkili iletişimin altın anahtarıdır.[47]

2- Başarılı bir iletişimde bulunabilmek için muhatabımızın bu ilişkiden ne gibi beklentileri olduğu tam olarak anlaşılmalıdır.

3- Muhataplarımız oldukları gibi kabul edilmeli, bir değer ifade eden söylemleri ve yaptıkları onaylanmalı ve takdir edilmelidir.

4- Muhataplarımızla konuştuğumuz zaman önce anlaşmazlığa düşülebilecek konulardan değil, anlaştığımız, birleştiğimiz noktalar üzerinde durarak, bunları destekleyerek başlamalıyız.

5- Muhatabımızın kendini tanıması, algılaması, yorumlaması, yansıtması, duygu, düşünce ve arzularının farkında olması sağlanmalıdır. [48]

i) **İlişkilerinize Güven Duygusu Hâkim Olsun**

Kodak firmasının kurucusu Eastman, basit bir film makinesi ile 1935'li yıllarda Afrika'daki vahşi hayvanların fotoğraflarını çok yakından çeker ve daha sonra bunları evinde yakın dostlarına gösterir. Hayvanların bu kadar yakından filme alınmış olmasının heyecanıyla içlerinden birisi dayanamaz; "Aziz dostum, bu işi nasıl becerdin?" diye sorar. O da yanıt olarak; "Yanıma güvendiğim bir avcı aldım. Makinenin 10 metre kadar önüne hayalî bir çizgi çizdim. Avcıya, ben film çekerken herhangi bir hayvan bu çizgiyi geçme teşebbüsünde bulunursa derhal vur, dedim" der. İzleyiciler şaşırır ve hep bir ağızdan; 'insan bu kadar tehlikeli bir işe nasıl teşebbüs edebilir, ya avcı vurmasaydı?' diye sorduklarında, "Dostlarım, yaşamda başarılı olmak istiyorsanız, birlikte çalıştığınız insanlara güvenmeyi öğrenmelisiniz" der.

Günlük yaşamda temas içinde olduğumuz değişik kişiler vardır. Bazılarıyla iş ilişkisi, bazılarıyla ortak çalışma, bazılarıyla sadece selâmlaşıp geçme veya ayaküstü bir konuşma biçiminde sürer ilişkilerimiz. Bazı kimselerle ise dertlerimizi, sevinçlerimizi, kaygılarımızı ve özlemlerimizi paylaşırız. Yaşam onlarla daha tatlı, daha anlamlıdır. Kendimizi açabildiğimiz bu insanlar doğrularımızı ve yanlışlarımızı, iyi ve kötü yönlerimizi dostça söylerler yüzümüze karşı. Bize doğru aynalar tutarlar. Onlar sayesinde kendimizi tanır, isteklerimizi tanımlar, kendimizi gerçekleştirme yönünde önemli adımlar atarız. Onların yanında "gerçek ben" oluruz. Dostluğu, arkadaşlığı, kardeşliği, sırdaşlığı onlarla yaşarız. Gerçek dostluk ve

47 Covey, Stephen, R., Etkili İnsanların Yedi Alışkanlığı, çev: Filiz Nayır Deniztekin, Osman Deniztekin, Varlık Yayınları, İstanbul 2010.

48 Giblin, L. İnsan İlişkilerinde Kendine Güven ve Güç, Sistem Yayıncılık, İstanbul 1995.

arkadaşlıklar yılların geçmesiyle, insanların birbirini tanıması ve tartmasıyla, güven duygusuyla kurulur. Güveni sarsmadan bu güzel ilişkiyi yaşam boyu sürdürmek gerçekten zordur. Güven sarsılınca bütün ilişkiler bir anda yıkılır.

Çünkü güven duygusu insanları birbirine bağlayan, ilgilerini geliştiren bir yapıştırıcıdır. Eşler arasında, çocuklarla ebeveyn arasında, işverenle çalışanlar, yönetilenlerle yöneticiler arasında, devlet ile vatandaşlar arasında ve kurumlar arasında güven olmadığı zaman işler iyi gitmez. Bu durumda insan potansiyelini kullanamaz, güzel duygularını sergileyemez, yapabileceklerini yapamaz, yenilikleri deneyemez, ilişkiler mekanikleşir.

İnsanın karakterinde alçak gönüllülük, sadakat, hoşgörü, adalet, cesaret, sabır, çalışkanlık, sadelik gibi üstün özellikler varsa, bunlar insanda güven uyandırır. Ancak insanlarla iyi bir iletişim kurabilmek için, sadece böyle bir karaktere sahip olmak yeterli değildir. Duygu ve düşüncelerimizi onlara rahatça açabilmemiz ve böylece yaşamımızdaki güçlükleri aşmamız için, insanlarla açık iletişim kurabilme yeteneğine de sahip olmamız gerekmektedir.

Ailede olduğu gibi kişiler arasında sağlıklı ilişkilerin kurulabilmesi için, kişilerin duygu ve düşüncelerini açabilme güvencesinin olması gerekir. Bir kimseye kendini tanıtma ve kendini açma ölçüsüyle o kişiyle olan yakınlık, içtenlik ve güven derecesi arasında yakın bir ilişki vardır. Kuşkusuz karşılaştığımız her kişiye duygu ve düşüncelerimizi açamayız. Bu durum önerilemez de. Kendini açmak ancak güven duyulan kişiye yapılır. Bir insanın karşısındakine güven duyabilmesi ise zaman içinde gerçekleşir. Kendini açan kişi karşısındakine güven verir ve karşılığında "sana güveniyorum" mesajını alır.

İnsan kendini kapadıkça, karşısındakini de kapanmaya zorlayan bir kısır döngü oluşturur. Kuşkusuz her zaman açık iletişim kurulamaz. Açık iletişimin riskleri de vardır, ama insan sürekli içe kapanık yaşayamaz, yaşasa bile gelişemez, büyük bir yalnızlığa düşer. Açık iletişim her zaman karşıdakinden beklenmemeli ve başkalarının açık iletişimde bulunmasına bağımlı olmamalıdır. Açık olmak için risk göze alınmalıdır. Çünkü yaşamdaki bütün başarılar, az çok riskli davranışlara dayanır. Açık olur, karşımızdakine güvenir ve değer verirsek o da bize açık olur, güven duyar ve değer verir. Kişinin gerçekleri öğrenmesi, kendini geliştirmesi ve düşündüklerini gerçekleştirmesi yönünde atılan adımlar açık olma riskini kabullenmeye bağlıdır.

İşte güven sağlamanın sırrı budur. İnsanlarla iç içe olmak. Bire bir iletişim kurmak. Makamını ve rütbesini bir ayrıcalık; insanlardan uzak durma, onları hor görme, hiçe sayma, itip kakalama ve dikkate almama aracı yapmamak. Kendini insanlardan bir insan olarak görmek, yaşı, cinsiyeti, ırkı ne olursa olsun… Herkese sevgi, saygı, şefkat ve içtenlikle davranmak, Hz. Ali ne güzel demiş: “İnsanlar içinde bir insan ol.”

İster devlet kademelerindeki yöneticiler, ister kâr etmeyi hedefleyen şirketin yöneticileri veya insanların gönlünü kazanmak isteyen bir hareketin üyeleri olsun; bu sırra ters hareket ettikleri zaman güven ortadan kalkar, anarşi başlar, kârlılık azalıp ekonomik çöküntüye girilir, insanlar arasında tedirginlik yaygınlaşır ve herkes birbirine kuşkuyla bakar. Böyle bir ortamda elbette insanca bir yaşam sürdürülemez ve hiçbir hedef gerçekleşemez. Ama bu sırrı yakaladığınızda insanlar yolunu bulmuş ırmak gibi, hiçbir zorlama olmadan hedefe doğru kendiliğinden akar gider. İşte gerçek başarı o zaman elde edilir.

İnsanlarla sıradan olan temasların güçlü tutulması, güveni artırıcı bir davranıştır. İnsanların eşit yaratıldığı inancına sahip olanlar, sıradan işlerde başkalarıyla daha rahat iletişim kurar ve kendi düşüncelerini, işini ve görevlerini başkasıyla daha rahat paylaşır.

Aklınızdan geçen düşünceleri bir bütünlük içinde açıklama alçakgönüllülüğünü gösterebilirseniz, sizi daha iyi anlayacaklardır. Dinlemesini bilen birçok sorunu çok daha kolay çözebilir. Dinleme sabrı olan birisi bu yeteneğini kullanarak iletişimde kaliteyi yakalayabilir. Dinleyerek daha fazla bilgi öğrenebilir, yeni olanaklar yakalar, kavrama derinleşir, farklı bakış açıları açıklık kazanır, problemlere yeni çözüm yolları bulunur.

Çevrenizdekileri sadece bir çalışan, bir memur veya sıradan bir vatandaş değil, insan olarak görmek, onun arzu, istek ve beklentilerini dikkate alarak davranmak gerekir. İnsanların duygularını sezmeye çalışın. Bu konuda kendinize güveninizi arttırın. İlişkilerin kırılganlığını ve insanlar açısından taşıdığı önemi anlayın. Bu iletişimleri kurmanın ne kadar güç olduğunu, ilişkilerin örselenmesinin ise ne kadar kolay olduğunu bilin. Kendinize ve başkalarına kulak verin.

Karmaşık bir dünyada tutarlı ve tahmin edilebilir olmak, birlikte olduğu insanların kendilerini güvende hissetmelerine yardımcı olur. Ayaklarının altındaki zeminin kaymayacağından emin olan yeni düşüncelere açık olur, risk almaktan korkmaz. Sağlam ve tahmin edilebilir olmak, insanların güvenle bir arada çalışmalarını, risk almalarını ve kendilerini ortaya koymalarını sağlar. İnsanlar her gün yön değiştirmeyeceğiniz, boy göste-

ren her yeni şeye kapılmayacağınızı bilirlerse, bu onlara rahatlık verir, güven duygusu sağlar. Kestirilebilirlik, her durumda aynı kişi olmakla ilgilidir; insanlar sizin nasıl bir cevap vereceğinizi tahmin edebilirler. Doğruyu söylemekten korkmayın! Hep aynı mesajı verin; insanlardan ne beklediğinizi kesin olarak belirtin. İnsanlar kendilerini güvenli hissederse, canla başla çalışırlar ve o zaman yapamayacakları bir şey yoktur.

Güven kişinin güç duygusundan kaynaklanır. Kendisine güvenen kişi başkasına da güvenir. Başkasına güvenmeyen kişi kendisine de güvenmez. Kendisine aşırı güvenin temelinde güvensizlik yatar. Bu narsistik (kendini beğenmişlik) belirtisidir. “Ben her şeyi yaparım, ben her şeyi bilirim...” anlayışını yaratır. Bu yanlış bir bakış açısı olup, pek çok sorunu da beraberinde getirecektir. Kendisine güvenen kişi başkalarını kontrol edebilir. Çevresini etkileyebilme kapasitesine sahiptir. Toplumumuzda güven ve güç başkasını kontrol etme anlamında kullanılıyor. Yani iyi bir yönetici kendisine güvenen ve başkalarını kontrol eden yapıya sahiptir.

j) **Sorun Üreten Değil, Sorunları Çözen Olmaya Özen Gösterin**

Kızgınlık ve engellenme duygusu, farkında olunan ya da olunmayan çatışmalardan kaynaklanır. Sadece kısa süreli duygusal gerginlikleri değil, uzun süreli çatışmaları çözmek de yaşamın önemli bir parçasıdır. Bir çatışma konusu ortaya çıktığı zaman, taraflar, kendi isteğinin yapılmasına olanak verecek bir çözümde ısrar edecek yerde, her ikisi de yaratıcı bir biçimde iki tarafı da tatmin edecek bir çözüm yolu bulmaya çalışmalıdırlar.

I. Aşama: çatışmayı tanıyın.

Sizce sorun nedir? Bu konuda kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Burada ben iletileri kullanmayı ve her ikinizi de memnun edecek bir çözüme ulaşma tutumu içinde olduğunuzu belirtmeyi unutmayın.

II. Aşama: Birçok çözüm yolu ortaya koyun.

Beş ya da on dakika gibi bir zamanda aklınıza gelen çareleri iyi ya da kötü yapılabilir ya da değil gibi süzgeçlerden geçirmeden olduğu gibi ortaya koyun.

III. Aşama: çözüm yollarını değerlendirin.

Bu aşamada çözüm yollarını değerlendirerek, her birinizi ne kadar tatmin ettiğini tartışın.

IV. Aşama: en iyi çözümde anlaşın.

Şu ana dek bütün seçenekleri gözden geçirmiş bulunuyorsunuz. Şimdi her ikinizi de en çok tatmin eden çözümde karar kılmanın zamanıdır. Bu karara ulaştıktan sonra, çözümün ne anlama geldiği her iki kişi tarafından da ifade edilir. Bu çözümü uygulamaya koyma isteği her iki tarafta da belirdiği zaman uygulamaya geçin.

V. Aşama: çözümü uygulamaya koyun.

Bu aşamada çözümün ayrıntılarını konuşmaya başlayın. Burada ayrıntılardan kastedilen, çözüm uygulamaya konduğunda her iki tarafça ne gibi uygulamalar ve ayarlamalar yapılacağıdır. Burada üzerinde durulması gereken nokta, çözümün uygulamaya geçebilmesi için gerekli işlemler her iki tarafça onaylanmış olmalıdır.

VI. Aşama: çözümü gözden geçirin.

Bir çözümün uygulanır ya da uygulanamaz olduğunu denemeden anlamak zordur. Çözüm bir süre uygulandıktan sonra gözden geçirmek için bir araya gelmekte büyük yarar vardır. Böyle bir bir gözden geçirmeden sonra, çözüm biçiminde bazı değişiklikler önerilebilir. Önemli olan, sorunun altında ezilmek yerine, her iki kişiyi de hoşnut edecek bir çözüme ulaşıncaya dek yaratıcı bir biçimde sorunla uğraşmaktır.

İster iş ilişkilerinde, isterse aile içinde olsun, uzun süre birlikte olan kişilerin arasında çatışmaların çıkması doğaldır. Doğal olmayan, bu çatışmaların ilişkiyi bozması ve yıpratmasıdır. Çatışma çözme yaklaşımı iyi niyet, karşılıklı güven eşit söz hakkı ortamında gerçekleşebilir. Böyle bir ortam, uzlaşmaya varabilmek için zorunlu, ancak yeterli değildir. Çatışma çözme yaklaşımını uygulayabilmek için bireyin kendisini bilinçli olarak eğitmesi gerekir.

k) **Sen İletilerinden Sakının**

İnsanlar sen iletilerinden hoşlanmazlar. İlişkiye zarar verir. Bunun üç nedeni vardır:

1- İnsanlar neyi yapıp neyi yapmamaları gerektiğinin söylenmesinden hoşlanmazlar.

2- Ben iletileri yardım çağrılarıdır. Bu ilişkilere sıcak tepkiler verirler. New York‘ta yapılan bir araştırmada telefon konuşmalarında en çok geçen kelime ben olarak tespit edilmiş. 500 konuşmada 3990 defa ben kelimesi geçmiş, çünkü herkes ben diyor. Herhalde bu kadar ben’in bizimle ilgilenmesini bekleyemeyiz. Öğretmenler istenmedik davranışla-

rını düzeltmek için sıklıkla "neden dikkat etmiyorsun" gibi sen dili kullanırlar.

3- Sen dili doğrudan suçlayıcı ve olumsuz olarak yargılayan bir ifadeyi içerdiği için mesajı alan kişi savunucu bir tutuma girer. Her insan dinlenilmek, anlaşılmak ve kabul edilmek ister.

Yüzleşme Sonuçları:

- Değişmeye karşı direnme olur.
- Savunmaya iter.
- Benlik saygısını azaltır.
- Kızgınlığı artırır.
- İçine kapanmasına neden olur.

Sen iletileri geçicidir. Kesin çözüm olmaz. Bu iletilerle kişilere kendi sorunlarının çözümünü verirler. Kişilerin kendi sorunlarını çözme sorumluluğu kendilerine verilirse sorumluluk duyguları gelişecek ve kendilerine güvenleri artacaktır.

Ben iletileri davranışını değiştirmesi için sorumluluğu doğrudan kişiye bırakır. Sonuçta kişi kendi seçtiği ve kendi kararıyla belirlediği bir davranışla tepki vermeye yönelir.

l) **Kendimizi Karşımızdakine Anlatabilme (Ben İletileri)**

Yansıtıcı dinleme ile karşımızdaki insanı yargılamadan, suçlamadan, tanı koymadan anlamayı ve bunu ona iletmeyi sağlayabiliyoruz. Peki kendi sorunlarımızı nasıl ileteceğiz? Eğer incinmiş, sinirli, kızgın, umutsuz veya coşkulu olan biz isek bu duyguları karşımızdakini incitmeden, suçlamadan nasıl iletebiliriz?

Bu soruların yanıtı ben dilini kullanabilmekte yatıyor. Duygularımızı ben mesajları ile iletirsek karşımızdakinin iyi niyetine ve işbirliği yapma arzularına seslenmiş, karşımızdakini suçlamamış ve duygularımızı açıkça gizlemeden, simgelerin arkasına saklamadan iletmiş oluruz.

Ben mesajının yapısı: Ben mesajları, duygularımıza ve karşımızdakinin davranışına yoğunlaşır, onların kişiliklerine değil. Ben mesajları yapılanı yapandan ayırır. Kişiyi bütünüyle suçlamadan davranışı vurgular. Sizi kaygılandıran hareket değil onun sonucudur.

B. Empati

Bireyler arası ilişkileri olumlu ya da olumsuz olarak etkileyen üç etmen üzerinde durulabilir. Bunlardan birincisi, bireyin başkaları ile olan iletişiminde SAYGI ilkesine yer vermesi ve onları kendilerine özgü nitelikleri ile kabul edebilmesidir. İkincisi, bireyin karşısındaki bireyi olabildiğince EMPATİK bir anlayışla dinlemesidir. Üçüncüsü, ise bireyin içi-dışı ve özü-sözü bir olmasını ifade eden BAĞDAŞIM ilkesidir.

Empati, bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, duyumsaması ve bu durumun ona iletilmesi sürecine denir.

Empatik bir anlayışla dinleme, bireyin kendi nesnelliğini (objektifliğini) yitirmeden, olayları, karşısındaki bireyin içinde bulunduğu durumu ve onun görüş açısını dikkate alarak dinlemesidir. Bu arada onu eleştirmek ve yargılamaktan kaçınılması önerilir. Bireyleri en çok tedirgin eden durumlardan biri başkaları tarafından eleştirilmektir. Empatik dinlemede birey karşısındakini ne över, ne yargılar ne de suçlar ama onu anlamaya çalışır. Bu anlayış insanların birbirlerine yaklaşmasına ve aralarında gerçeğe dayanan sevginin gelişmesine yol açar.

1. Empatik İletişimin Öğeleri

Bireyin karşısındaki bireyle empatik iletişim kurabilmesi için gerekli olan öğeleri şöyle sıralayabiliriz:

Yukarıdaki empati tanımı üç temel öğeden oluşmaktadır. Bir kişinin empati kurması için gerekli olan öğeler:

a. Empati kuracak kişi, kendisini karşısındakinin yerine koymalı, olaylara onun bakış açısı ile bakmalıdır. Empati kuracak kişi karşısındakinin fenomenolojik alanına girebilmelidir. Her insanın bir fenomenolojik alanı vardır. Her insan gerek kendisini, gerekse çevresini kendine özgü bir biçimde algılar; bu algısal yaşantı subjektiftir (kendine özgüdür). Eğer bir insanı anlamak istiyorsak, dünyaya onun bakış tarzı ile bakmalı, olayları onun gibi algılamaya ve yaşamaya çalışmalıyız.

b. Empati kurmuş sayılmamız için, karşımızdaki kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamamız gereklidir. Karşımızdakinin rolüne girerek onun ne düşündüğünü algılamamız bilişsel nitelikli bir etkinliktir, karşımızdakinin hissettiklerinin aynısını hissetmemiz ise duygusal nitelikli bir etkinliktir. Empati bu iki etkinliği içinde taşır.

c. Empati tanımındaki son öğe ise empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışın karşıdaki kişiye iletilmesi davranışıdır. Karşımızdaki kişinin duygu ve düşüncelerini tam olarak algılasak bile, eğer anladığımızı ona ifade etmezsek empati kurma sürecini tamamlamamışız demektir.[49]

Nasrettin Hoca eşeğinden düşer ve acıyla kıvranır. Başına toplananlar "Hemen bir doktor çağırın…" diye bağrışırken, Hoca "Bana doktor değil, eşekten düşmüş birini bulun…" diye bağırır.

Empatik iletişimin öğelerinde anlamaya çalışmak vardır. Olayı yaşamak kavramı, ne tanımın ne de öğelerin içerisinde ifade edilmemektedir. Çünkü empatik iletişim, olayları yaşamayı değil anlamayı öğütler. Anlamaya çalışma eğitimle geliştirilebilir.

2. Empatik Basamaklar

a. Senin problemin karşısında başkaları ne düşünür, ne hisseder: Bu tür empatik tepki veren kişi genellemeler yapar, felsefi görüşlere, atasözlerine başvurabilir; dinlediği soruna ilişkin olarak toplumun, değer yargıları açısından karşıdakini eleştirir.

b. Eleştiri: Dinleyen kişi, sorunu anlatan kişiyi kendi görüşleri açısından eleştirir, yargılar.

c. Akıl verme: Ona ne yapması gerektiğini söyler.

d. Teşhis: Kendisine anlatılan soruna ya da sorunu anlatan kişiye teşhis koyar. Örneğin "bu durumun sebebi toplumsal baskılardır" ya da "sen bunu kendine fazla dert ediyorsun" der.

e. Bende de var: Kendisine anlatılan sorunun benzerinin kendisinde de bulunduğunu söyler; "aynı dert benim de başımda" diye söze başlar ve kendi sorununu anlatır.

f. Benim duygularım: Dinlediği sorun karşısında kendi duygularını sözle ya da davranışla ifade eder. "üzüldüm" ya da "sevindim" der.

g. Destekleme: Karşısındaki kişinin sözlerini tekrarlamadan, onu anladığını, onu desteklediğini belirtir.

h. Soruna Eğilme: Kendisine anlatılan soruna eğilir, sorunu irdeler, konuya ilişkin sorular sorar.

49 Dökmen, İletişim Çatışmaları ve Empati, Sistem Yayıncılık, İstanbul 2008.

i. Tekrarlama: Kendisine iletilen sorunu gerektiğinde ileti sahibinin kullandığı sözcüklere de yer vererek özetler; dinlediği kişinin yüzeysel duygularını da yakalayarak yansıttığı bu iletiye ekler.

j. Derin duyguları anlama: Kendisini empati kurduğu kişinin yerine koyarak, onun açıkça ifade ettiği ya da etmediği tüm duygularını ve ona eşlik eden düşüncelerini fark eder ve bu durumu ona ifade eder.

3. Kurum İçi Çatışmalarda Empati

Kurum içi çalışmalarımızın gereklerini bir memur olarak yerine getirirken; amirlerimizden insan ilişkileri, meslek formasyonu ve ahlaki davranışlar olarak kendimize nasıl davranılmasını bekliyorsak, diğer bireylerin amiri olduğumuz düşüncesinden uzaklaşmamalıyız. "İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batır" esprisiyle emrimizde çalışanların da amirlerimizden beklediğimiz davranışları bizden beklediklerini unutmamalıyız.

Kurum içi iletişimlerde altın kural; "Kendine nasıl davranılmasını istiyorsan, başkasına öyle davran." kuralıdır. Empatik iletişim içeren platin kuralı ise, "Başkalarına kendilerine davranılmasını istedikleri gibi davranın" olarak tanımlanmaktadır.

Astlar üstlerin, üstler de astların yerine kendilerini koyarak aralarındaki mesajları anlamaları, duyumsamaları ve bu durumu birbirlerine iletmeleri sonucu empatik iletişim kurulmuş olacak, böylece çalışanların mutluluğu sağlanmış ve bunun doğal sonucu verilen ürünün kalitesi de artmış olacaktır.

Hiyerarşik yapılanma içerisinde, ast-üst ilişkileri bağlamında kurulan empatik iletişim, hiyerarşik empatik iletişim biçiminde tanımlanabilir

Kurumsal rollerinin gereğini yapmaya çalışan iki bireyin, sosyokültürel farklılıklarını ortaya koyup, gereksinimlerini karşılayacak bir çözüme ulaştıkları zaman, aralarındaki ilişkinin güçlendiğini deneyimler göstermiştir.

Hiyerarşik açıdan empatik iletişimin uygulanması kurum disiplinini zaafa uğratır mı? Kesinlikle hayır!… Empatik iletişimle, bireyler anlamaya çalışılmaktadır. Anlama basamağından sonra, gerekli uyarılar yapılmakta ve kurum disiplini korunmaktadır.

Hiyerarşik empatik iletişimin tutum olarak edinilebilmesi için yaşantı ve deneyimler sonucu oluşması gerekir. Bu yaşantı ve deneyimlerin ise, bir başlangıç noktası olması gerekmektedir. Ast-üst ve bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinde verimliliği artırmak ve kurumumuzdan eylem çe-

lişkilerini kaldırmak için günlük yaşamımızda empatik iletişimi tutum haline getirme çalışmalarına hemen başlamalıyız.

Bireyler arası ilişkilerde, gerçek anlamda insana değer vermeyi merkezine alan bir iletişimin kurulması, gündemdeki birçok sorun ve kurum içi iletişim çatışmalarının çözümü olacağı düşünülebilir.

EKLER

EK 1: 10.02.2011 tarihli Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokolü

Amaç

Madde 1- Bu protokolün amacı, ceza infaz kurumları ve eğitim evlerinde bulunan hükümlü ve tutuklulara din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevi rehberlikle ilgili faaliyetleri sunmak suretiyle dini ve ahlaki duygularını geliştirerek yeniden topluma kazandırılmaları sürecine katkı sağlamaktır.

Kapsam

Madde 2- Protokol yukarıda belirlenen amaç doğrultusunda yapılacak işbirliğinin esas ve usullerini belirler ve Başkanlık ile Bakanlığın merkez ve taşra teşkilâtını kapsar.

Tanımlar

Madde 3-Bu protokolde,

Bakanlık: Adalet Bakanlığı'nı

Başkanlık: Diyanet İşleri Başkanlığı'nı

Kurum: Tutukevi, Kapalı ve açık ceza infaz kurumu ile çocuk eğitim evi gibi tüm ceza infaz kurumları ve tutukevlerini ve denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüklerini,

Müftülük personeli:

a) Kurumlarda tam gün esaslı görevlendirilen cezaevi vaizlerini,

b) Dini yüksek öğrenim görmüş müftü, müftü yardımcısı, şube müdürü, vaiz, din hizmetleri uzmanı ve imam-hatipleri,

c) (a) ve (b) maddelerde anılan kadroların herhangi birinden emekli olup da müftülükçe görevlendirilmesi uygun görülenleri,

Din hizmetleri ve ahlaki gelişim faaliyetleri: Din ve Ahlak Bilgisi Dersini, dini sohbetleri, ayda en az bir kez verilecek konferans etkinliğini, Kur'an-ı Kerim öğretimini ve manevi rehberlikle ilgili faaliyetler ile hükümlü ve tutukluların dini ve ahlaki gelişimleri için yapılacak benzeri faaliyetleri, ifade eder.

Sorumluluk

Madde 4- Bu Protokol'ün yürütülmesinden taraflar eşit derecede sorumludur. Protokolde yer alan hükümlere işlerlik kazandırmak amacıyla; merkezde Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ile Diyanet İşleri Başkanlığı, taşrada Kurum Müdürlükleri ile İl ve İlçe Müftülükleri yetkili ve sorumludur.

Görev ve Yükümlülükler

Madde 5- Protokol'ün amacına ulaşılabilmesi için tarafların görev ve yükümlülükleri şunlardır:

A- Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün Görev ve Yükümlülükleri:

1. Kurum içinde "Adalet Bakanlığına Bağlı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerindeki Tutuklu ve Hükümlülere Verilecek Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredatı" çerçevesinde derslerin işlenmesine uygun bir yerin dershane haline getirilmesini sağlamak ve imkânlar ölçüsünde eğitici araç ve gereçleri temin etmek,

2. Din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevi rehberlik faaliyetlerinin belli bir düzen içerisinde yürütülmesi için gerekli önlemleri almak,

3. Bu protokol kapsamında görevlendirilen personele, çalışmalarını amacına uygun yürütebilmesi için çalışma odası ve sınıf temin etmek, emniyetli ve huzurlu bir ortamda çalışmaları için gerekli tedbirleri almak,

4. Bu protokol kapsamında görevlendirilen personelin gerekli görmesi ve talebi doğrultusunda, din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevi rehberlik faaliyetlerine katılacak hükümlü ve tutukluların gruplandırılmalarını sağlamak,

5. İmkânlar ölçüsünde, bu protokol kapsamında görevlendirilen personele kurum araçlarından faydalanma imkânı vermek,

6. Kuruma yeni gelen tutuklu ve hükümlülerle bu protokol kapsamında görevlendirilen personelin görüşmesini ve hükümlü gözlem ve sınıf-

landırma formlarında yer alan "Din" bölümünün ilgili personel tarafından doldurulmasını sağlamak,

7. Bu protokol kapsamında görevlendirilen personelin, kütüphanede bulunan veya kuruma gelen dini kitapları gözden geçirmesini sağlamak.

B-Diyanet İşleri Başkanlığının Görev ve Yükümlülükleri

1. Kurumların büyüklüğü, niteliği ve hükümlü/tutuklu sayısı göz önüne alınarak, kurumlara yeterli sayıda öncelikle tam gün görevli cezaevi vaizi, buna imkân olmadığı durumlarda bu protokolün üçüncü maddesinin (b) ve (c) fıkralarında belirtilen personelin görevlendirilmesini sağlamak.

2. Tutuklu ve hükümlülere dini ve ahlâki bilgiler vermek, bu konulardaki yanlış bilgileri düzeltmek, dini ve ahlâki duygu ve düşüncelerini geliştirerek, insan, aile, millet ve vatan sevgisini aşılamak için; kurumlarda din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevi rehberlik faaliyetleri görevini yürütmek, istek halinde Kur'an-ı Kerim öğretimi yapmak, dini gün ve haftaların anlamına uygun anma/kutlama programlarını hazırlamak, dini vecibelerin yerine getirilmesine yardımcı olmak"[1],

3. Verilecek olan derslerin ünite alt başlıklarını ayrıntılı olarak hazırlayarak kurum idaresine iletmesini temin etmek,

4. Din hizmetleri, ahlaki gelişim ve manevi rehberlik faaliyetlerinde; konuların seçimini, hükümlü ve tutukluların özellikleri, Adalet Bakanlığına Bağlı Ceza ve Tutukevlerindeki Tutuklu ve Hükümlülere Verilecek Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredat Programı ve Milli Güvenlik Kurulu'nun Tavsiye Kararlarını da dikkate alarak yapmak,

5. Hükümlü ve tutukluların idareye verecekleri dilekçeler aracılığıyla dini konulardaki özel görüşme taleplerini karşılamak,

6. Kurumlarda bu protokol kapsamında görevlendirilen personelin, yılda en az bir kez denetimlerinin yapılarak, düzenlenen raporlardan bir örneğinin de Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne ulaştırılmasını sağlamak,

7. Kütüphanede bulunan dini kitapların gözden geçirilmesini ve kurumlara yeni gelen dini kitapların ilgili personel tarafından incelenmesini sağlamak,

8. Kurum kütüphanelerini Diyanet İşleri Başkanlığı ve Diyanet Vakfı yayınları başta olmak üzere Din İşleri Yüksek Kurulunca tavsiye edilen

---

1 2011 tarihli Adalet Bakanlığı- Diyanet İşleri Başkanlığı İşbirliği Protokolü, Madde 4/B-2.

diğer faydalı dini yayınlar ile imkânlar ölçüsünde ücretsiz olarak desteklemek, ayrıca kurumların istekleri doğrultusunda ücretsiz olarak Diyanet Takvimi desteği sağlamak.

C-Ortak Görev ve Yükümlülükler

1. Ceza infaz kurumlarında bu protokol kapsamında görevlendirilen personele Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Saatlerine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında Adalet Bakanlığınca ek ders ücreti ödenir.

2. Bu protokol kapsamında görevlendirilen cezaevi vaizleri, çalıştıkları Kurum Müdürlüğünün olumlu görüşü üzerine izinlerini müftülükten alırlar.

3. Bu protokol kapsamında ceza infaz kurumlarında görevlendirilen personel, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ile Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenecek ortak programa uygun olarak hizmet öncesi eğitimden geçirilir ve belirli dönemlerde hizmet içi eğitime alınırlar.

4. Kurs sonunda, kursa katılan personele belge verilir. Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim kursuna katılan ve belge alan personel, kurumlarda öncelikli görevlendirilirler.

Değişiklikler

Madde 6- Taraflardan biri Protokol'de değişiklik önerdiği takdirde, bu önerisini yazılı olarak karşı tarafa bildirir. Protokol değişiklikleri, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nca gerçekleştirilir.

Yürürlük

Madde 7- Bu protokol imzalandığı gün yürürlüğe girer. Protokol süresiz imzalanmıştır. Yürürlükten kaldırılmasına taraflar birlikte karar verirler.

ANKARA, 10.02.2011

Ahmet KAHRAMAN

Prof. Dr. Mehmet GÖRMEZ

Adalet Bakanlığı Müsteşarı

Diyanet İşleri Başkanı

EK 2: Ayrıntılı Müfredat Programı Örneği

TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERE YÖNELİK UYGULANACAK MÜFREDAT PROGRAMI ÖRNEĞİ (1. HAFTA)

No	Tarih	Gün	Süre	Sınıf	Dersin Adı	Görevli	Konu(Alt Başlıklar Dahil)
1	02.01.2012	Pazartesi	08:30-09:10 09:30-10:10 10:30-11:10 11:30-12:10 13:30-14:10 14:30-15:10	Her ders farklı oda veya koğuşlarda yapılacaktır.	Din ve Ahlak Bilgisi	Cezaevi Vaizi, Müftü, Vaiz gibi	**1-Din Kavramı ve Yeryüzündeki Başlıca Dinler** a-Dinin Tanımı b-İnsanın Dine Olan İhtiyacı
2	03.01.2012	Salı	08:30-09:10 09:30-10:10 10:30-11:10 11:30-12:10 13:30-14:10 14:30-15:10	Her ders farklı oda veya koğuşlarda yapılacaktır.	Din ve Ahlak Bilgisi	Cezaevi Vaizi, Müftü, Vaiz gibi	**2-Dinler Hakkında Genel Bilgi** a-Musevilik b-Hıristiyanlık c-İslamiyet d-İslamiyetin Doğuşu ve Doğduğu Çevredeki İnançlar
3	04.01.2012	Çaşamba	08:30-09:10 09:30-10:10 10:30-11:10 11:30-12:10 13:30-14:10 14:30-15:10	Her ders farklı oda veya koğuşlarda yapılacaktır.	Din ve Ahlak Bilgisi	Cezaevi Vaizi, Müftü, Vaiz gibi	**3- Müslümanlar ve Ehl-i Beyt** a-İlk Müslümanlar b-Ehl-i Beyt c-Türklerde Ehl-i Beyt Sevgisi
4	05.01.2012	Perşembe	08:30-09:10 09:30-10:10 10:30-11:10 11:30-12:10 13:30-14:10 14:30-15:10	Her ders farklı oda veya koğuşlarda yapılacaktır.	Din ve Ahlak Bilgisi	Cezaevi Vaizi, Müftü, Vaiz gibi	**4-İman Esasları** a-İmanın Tanımı ve Anlamı b-Niçin İnanıyoruz c-İmanın Şartları d-İslamın Şartları e-Kelime-i Şehadet ve Anlamı

EK 3: Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı

Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Saatlerine

İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı

Karar Sayısı : 2007/12226

Ekli "Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Karar"ın yürürlüğe konulması; Adalet Bakanlığının 16/5/2007 tarihli ve 41771 sayılı yazısı üzerine, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 89 uncu maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 21/5/2007 tarihinde kararlaştırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Kararın amacı; Adalet Bakanlığının merkez ve taşra teşkilatı bünyesinde düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyetleri ile Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne tahsis edilen kadrolarda görev yapan yönetici, öğretmen, kadrolu eğitim uzmanı ve diğer görevlilerin aylık ve ek ders ücreti karşılığında okutacakları ve okutmuş sayılacakları haftalık ders saatlerinin sayısını, ders görevi alacakların niteliklerini ve diğer hususlara ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Karar; Adalet Bakanlığının merkez ve taşra teşkilatı bünyesinde düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyetleri ile Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünde uygulanan eğitim, öğretim, denetim, gözetim ve iyileştirme faaliyetlerini kapsar.

Hukuki dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Karar; 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 89 uncu maddesi; 13/12/2004 tarihli 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 70, 75, 76 ve 88 inci maddeleri; 14/6/1973 tarihli 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2, 7 ve 40 ıncı maddeleri ve 3/7/2005 tarihli ve 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununun verdiği yetkiye dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4 – (1) Bu Kararda geçen;

a) Aylık karşılığı ders görevi: Kurumda ders görevi verilen kadrolu eğitim uzmanı ve öğretmenlerin aylık karşılığında okutmak zorunda oldukları ders saatlerini,

b) Bakanlık: Adalet Bakanlığını,

c) Denetim ve gözetim: Şüpheli, sanık, tutuklu ve hükümlülerin yükümlülüklerine uyup uymadıklarının belirlenmesi için toplum içinde izlenmeleri ve toplumla bütünleşmeleri açısından ihtiyaç duydukları her türlü hizmet, program ve kaynakların tespit edilmesi, haklarında rapor düzenlenmesi, görüşme yapılması, psiko-sosyal müdahale ve rehberlik amacıyla kurum içinde ve kurum dışında yapılan çalışmaları,

ç) Ders niteliğinde iyileştirme görevi: Ceza ve infaz kurumlarında görev yapan yönetici, rapor hazırlama yetkisi verilen personel, eğitim sertifikalı kurum personeli ve meslek elemanlarının yönetim, eğitim, öğretim, psiko-sosyal çalışmalar, rehberlik, denetim ve gözetim gibi etkinlikleri ile benzeri hizmetleri karşılığı verilen haftalık ücretli ek ders saatlerini,

d) Eğitici ve öğretici: Öğretmen ve eğitimci, emekli öğretmen ve öğretmen adayı ile fakülte veya yüksekokul mezunu Diyanet İşleri Başkanlığı personelini, özel ve resmî kuruluşların usta, teknisyen ve mühendis gibi eğitici ve öğretici personelini, serbest çalışan sanatkâr, zanaatkâr ve meslek sahibini,

e) Eğitim sertifikalı kurum personeli: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen eğitim semineri sonucunda başarılı olarak sertifika almaya hak kazanan ve kurumda bulunan hükümlü ve tutuklulara yönelik olarak uygulanan psikolojik müdahale programları ile iyileştirme, eğitim ve öğretim çalışmalarında kurum müdürü tarafından görevlendirilen kurum personelini,

f) Ek ders görevi: Kurumda ders görevi verilen kadrolu eğitim uzmanı ve öğretmenlerin aylık karşılığı ders görevi dışında okuttukları dersler ile bu Karar uyarınca görevlendirilenlerden aylık karşılığı ders görevi bulunmayanların okuttukları her türlü dersleri,

g) Hizmet içi eğitim faaliyetleri: Adalet Bakanlığı Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği hükümlerine göre yürütülen hizmet içi eğitim etkinlikleri ile kurs ve seminerleri,

ğ) İyileştirme faaliyetleri: Kurumda uygulanan rehabilitasyon programları, danışma, rehberlik ve mesleğin icrası için yürütülen her türlü proje ve faaliyetler ile suçtan zarar gören, şüpheli, sanık, hükümlü ve tutukluların doğru seçim yapmalarını, topluma uyum sağlamalarını ve etkili problem çözmelerini sağlamak için yapılan yardım ve yol gösterme hizmetlerini, çevre koşullarından doğan maddi, manevi ve sosyal ihtiyaçların giderilmesini, sosyal sorunların önlenmesini ve çözümlenmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetleri,

h) Kadrolu eğitim uzmanı ve öğretmen: Kurumda görevli kadrolu eğitim uzmanı ve öğretmeni,

ı) Kurum: 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 8 ila 15 inci ve 104 üncü maddeleri ile 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununun 8 ve 10 uncu maddelerinde belirtilen kurumları,

i) Meslek elemanı: Kurumda kadrolu olan veya diğer kurumlardan görevlendirilen psikolojik danışman ve rehberlik uzmanı, uzman tabip, tabip, diş tabibi, psikolog, sosyolog, eğitim rehberi, çocuk gelişimcisi, pedagog, çocuk eğitimcisi, sosyal çalışmacı ve sağlık memurunu,

j) Rapor: Soruşturma, kovuşturma, kovuşturma sonrası ve salıverilme sonrası evrelerde şüpheli, sanık veya hükümlülerin, denetim, gözetim ve iyileştirilmeleri amacıyla denetimli serbestlik görevlilerince düzenlenen sosyal araştırma raporu, sosyal inceleme raporu, salıverilme öncesinde düzenlenecek rapor, denetim planı, denetim raporu adlı belgeleri,

k) Rapor hazırlama yetkisi verilen personel: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen eğitim semineri sonucunda başarılı olarak sertifika almaya hak kazanıp şube müdürü tarafından rapor hazırlama yetkisi verilen en az lise mezunu denetimli serbestlik personelini,

l) Ücretli ek ders görevlisi: Kadrolu eğitim uzmanı ve öğretmen bulunmayan dersler veya ihtiyaca binaen herhangi bir dersin özel bilgi ve uzmanlık isteyen konuları için ek ders ücreti karşılığında görevlendirilen üniversite öğretim elemanları, yükseköğrenim görmüş Kurum personeli ile diğer kamu idarelerinin personeli ve serbest meslek mensuplarını,

m) Yaygın eğitim programları: Okuma ve yazma, yetişkin ikinci kademe eğitimi başarı, meslek eğitimi, açık ilköğretim okulu, açık öğretim lisesi, açık öğretim fakültesi ve öğrenci seçme sınavlarına hazırlık kurs-

larını, koruma kurullarınca uygun görülen proje kapsamında verilen meslek kurslarını,

n) Yönetici: Kurumda görev yapan birinci müdür, eğitim sertifikalı ikinci müdür ve idare memuru, şube müdürü ve şefi ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM
Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri

MADDE 5 – (1) Bu Karar uyarınca Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı bünyesinde açılan hizmet içi eğitim faaliyetlerinde;

a) Yükseköğrenimli Bakanlık personeline; günde (5), haftada (25) ve yılda (300) saati,

b) Yükseköğrenimli diğer kamu kurum ve kuruluşlarından görevlendirilecek personele, haftada (15) saati,

c) Üniversite öğretim elemanlarına, 11/10/1983 tarihli ve 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanununda belirtilen zorunlu ve isteğe bağlı ek ders saatini,

ç) Eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfına dahil personele, çalışmakta oldukları kurumun ek ders görevi ile ilgili mevzuatında belirtilen zorunlu ve isteğe bağlı ek ders saatini,

d) Üzerinde resmî görev bulunmayanlara, haftada (15) saati aşmayacak şekilde ve eğitim programlarında yer alan konularda gerekli bilgi, beceri ve öğretme yeteneğine sahip olanlara fiilen derse girmeleri kaydıyla ek ders görevi verilebilir.

(2) Hizmet içi eğitim faaliyetlerinde, yönetici ve yönetici yardımcısı olarak görevlendirilenlerin, fiilen yerine getirdikleri ders görevleri hariç, bu görevleri ek ders görevinden sayılmaz.

(3) Bu maddede aranan nitelikleri taşıyanlardan kendilerine ek ders görevi verilecekler; Bakanlık merkez teşkilatı bünyesindeki hizmet içi eğitim faaliyetlerinde Bakan onayı, taşra teşkilatı bünyesindeki hizmet içi eğitim faaliyetlerinde ise ilgili genel müdürlük onayı ile tespit edilir. Bu faaliyetler için alınacak onayda ders görevi verilen personelin adı, unvanı, girecekleri dersler ile saat sayısı ve ilgili mevzuat uyarınca ödenecek ek ders ücret miktarı belirtilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Ders ve Ek Ders Görevi ile İlgili Hükümler

Kadrolu eğitim uzmanı ve öğretmenlerin ders ve ek ders görevi saatleri

MADDE 6 – (1) Bakanlığa bağlı kadrolu eğitim uzmanı ve öğretmenler; eğitim, öğretim, iyileştirme ile denetim ve gözetim faaliyetlerini yürütmek üzere aylık karşılığı olarak haftada (18) saat ders okutmak zorundadır. Bunun dışında kendilerine kurumda yaptıkları akşam ve hafta sonu çalışmaları da dahil (22) saati zorunlu olmak üzere, haftada (24) saate kadar ek ders görevi verilebilir.

(2) Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatında aynı amaçla kadrolu veya geçici olarak görevlendirilen eğitim uzmanı ve öğretmenlere, bu Karar çerçevesinde (22) saati zorunlu olmak üzere, haftada (24) saate kadar ek ders görevi verilebilir.

Ek ders görevi alacak kişiler

MADDE 7 – (1) Kurumda;

a) Bakanlık merkez teşkilatında ve kurumda görevli yönetici, kadrolu eğitim uzmanı, öğretmen, meslek elemanı, rapor hazırlama yetkisi verilen personel ile eğitim sertifikalı kurum personeli,

b) İş ve meslek, sınavlara hazırlık, beden eğitimi ve spor kursları gibi hükümlü ve tutukluların eğitim, öğretim ve iyileştirilmelerinde etkili olabilecek kurslarda Millî Eğitim Bakanlığı mevzuatı uyarınca görevlendirilen kurum personeli,

c) Yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim elemanları,

ç) Resmî görevi bulunmayanlardan veya resmî kurumlardan görevlendirilecek eğitici ve öğreticiler ile meslek elemanları,

d) Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumları öğretmenleri,

e) Fakülte veya yüksekokul mezunu Diyanet İşleri Başkanlığı personeli,

f) Hükümlü ve tutukluların eğitim, öğretim ve iyileştirilmesinde etkili olabilecek kurslarda Millî Eğitim Bakanlığı mevzuatı uyarınca görevlendirilecek eğitici ve öğreticiler,

ek ders görevi alabilir.

(2) Bu maddede aranan nitelikleri taşıyanlardan kendilerine ek ders görevi verilecekler; ilgisine göre genel müdür veya valilik onayı ile tespit edilir. Alınacak onayda ek ders görevi verilen personelin adı, unvanı, girecekleri dersler ile saat sayısı belirtilir.

Resmî görevi bulunmayanlardan ek ders görevi alacaklarda aranacak nitelikler

MADDE 8 – (1) Resmî görevi bulunmayanlardan, Kurumda ek ders görevi alacak kişiler; bölücü, irticai ve yıkıcı faaliyetlerle ilgisi olmayan, Atatürk ilkelerine, Anayasaya ve kanunlara bağlı, dürüst, tecrübeli, bilgili, tutum ve davranışlarıyla hükümlü ve tutukluları olumlu etkileyebilecek ve örnek olabilecek kimseler arasından, eğitim ve öğretim programlarında yer alan konularda gerekli bilgi, beceri ve öğretme yeteneğine sahip olanlar seçilerek görevlendirilir.

Kurum dışından görevlendirilecek kişilerin ek ders görevi saatleri

MADDE 9 – (1) Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarından eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütmek üzere kurumda tam gün çalıştırılmakla görevlendirilen öğretmenlere, 6 ncı maddenin birinci fıkrası hükmüne göre ek ders görevi verilir. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarından öğretmen temin edilemediği takdirde üzerinde resmî görev bulunmayanlardan tam gün çalıştırılmak üzere ceza infaz kurumlarında genel müdürlük, denetimli serbestlik şube müdürlüklerinde ise şube müdürü tarafından görevlendirilen öğretmen adaylarına veya emekli öğretmenlere haftada (40) saate kadar ek ders görevi verilebilir.

(2) Kurumda okuma yazma, yetişkin ikinci kademe eğitimi başarı, açık öğretim programları sınavlarına ve Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılan sınavlara hazırlık, iş ve meslek eğitimi, beden eğitimi ve spor, halk oyunları, müzik, resim-iş vb. kursları ile iyileştirme faaliyetlerini uygulamak üzere;

a) Resmî görevi bulunmayanlardan görevlendirilecek eğitici ve öğreticilere fiilen derse girmeleri kaydıyla, akşam ve hafta sonu çalışmaları dahil olmak üzere haftada (40) saate kadar,

b) Kamu kurum ve kuruluşlarından görevlendirilecek eğitici ve öğreticilere fiilen derse girmeleri kaydıyla, kendi kurumlarından aldıkları ek

ders saati dışında akşam ve hafta sonu çalışmaları dahil olmak üzere haftada (10) saate kadar,

c) İstekli hükümlü ve tutuklulara Adalet Bakanlığı Din ve Ahlak Bilgisi Müfredat Programına göre uygulanan dersler için görevlendirilen, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı fakülte veya yüksekokul mezunu müftülük personeli ile din ve ahlak bilgisi dersi öğretmenlerine, *fiilen derse girmeleri kaydıyla akşam ve hafta sonu çalışmaları dahil olmak üzere günde (2), haftada (14) saate kadar,*

Kararnamenin bu maddesi, Karar Sayısı : 2011/1355 sayılı kararla aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Ekli "Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar"ın yürürlüğe konulması; Adalet Bakanlığının 3/12/2010 tarihli ve 1025 sayılı yazısı üzerine, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 89 uncu maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 24/1/2011 tarihinde kararlaştırılmıştır.

MADDE 1 – 21/5/2007 tarihli ve 2007/12226 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan "Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Karar"ın 9 uncu maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendinde yer alan "günde (2), haftada (14)" ibaresi "haftada (24)" şeklinde değiştirilmiştir.

MADDE 2 – Maliye Bakanlığı ve Sayıştay'ın görüşleri alınarak hazırlanan bu Karar, yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3 – Bu Kararı Adalet Bakanı yürütür.[2]

ç) İş ve meslek, sınavlara hazırlık, beden eğitimi ve spor kursu gibi hükümlü ve tutukluların eğitim, öğretim ve iyileştirilmesinde etkili olabilecek kurslarda Millî Eğitim Bakanlığı mevzuatı uyarınca görevlendirilen kurum personeline fiilen derse girmeleri kaydıyla akşam ve hafta sonu çalışmaları dahil olmak üzere haftada (24) saate kadar,

d) İyileştirme faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere, resmî görevi bulunmayanlardan görevlendirilecek meslek elemanlarına fiilen görev yaptıkları süre ile sınırlı olmak üzere, haftada (24) saate kadar ek ders görevi verilebilir.

Ders niteliğinde iyileştirme görevi

MADDE 10 – (1) Kurumda fiilen görev yapan yönetici, rapor hazırlama yetkisi verilen personel, eğitim sertifikalı kurum personeli ve meslek

2 Resmi Gazete, 13 Şubat 2011, sayı: 27845.

elemanlarının kurumdaki her türlü eğitim-öğretim, denetim ve gözetim faaliyetleri, yönetim, iyileştirme çalışmaları, danışma, rehberlik ve rehabilitasyon hizmetleri gibi görevlerinden;

a) Kurumda fiilen görev yapan yönetici ve meslek elemanlarının haftada (15) saati,

b) Kurumda fiilen görev yapmak üzere Bakanlık veya diğer kamu kurum ve kuruluşlarından aynı amaçla geçici görevle görevlendirilen meslek elemanlarının, fiilen görev yaptıkları süre ile sınırlı olmak üzere, haftada (15) saati,

c) Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün merkez teşkilatında aynı amaçla görevlendirilen kadrolu meslek elemanlarının, haftada (15) saati,

ç) Rapor hazırlama yetkisi verilen personel ile eğitim sertifikalı kurum personelinin haftada (10) saati ders niteliğinde iyileştirme görevi sayılır ve fiilen görev yapma karşılığında ek ders ücreti ödenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ortak Hükümler

Ders görevinin yapılmış sayılacağı hâller

MADDE 11 – (1) Bu Karar kapsamında yer alan eğitim uzmanı ve öğretmenler ile bu Kararın 10 uncu maddesinde sayılanlardan hizmet içi eğitim faaliyetleri nedeniyle Kurum veya il dışında geçici olarak görevlendirilenler; bu görevleri süresince, aylık karşılığı ders, ders niteliğinde iyileştirme görevi ile görevlendirildikleri tarihte kendilerine verilmiş ek ders görevleri var ise, bu görevlerini yapmış sayılırlar ve buna ilişkin ek ders ücretleri görev yaptıkları birimler tarafından ödenir.

Sınav ücreti

MADDE 12 – (1) Eğitim uzmanı ve öğretmenler; sınav salonlarını düzenlemek, hükümlü ve tutukluların sınavda hazır bulundurulmalarını sağlamakla yükümlüdür. Eğitim uzmanı ve öğretmenlerden mesai saatleri dışında yapılan her bir açık ilköğretim okulu ve açık öğretim lisesi sınav oturumunda fiilen görev alanlara (6) saat ek ders ücreti ödenir. Kadrolu eğitim uzmanı veya öğretmen bulunmadığı veya sayısı yeterli olmadığı durumlarda, her sınav salonunda bir kişi olmak üzere, eğitim ve iyileştirme

faaliyetlerinde görevlendirilen kurum personelinden söz konusu sınavlarda fiilen görev yapanlara anılan sınav ücreti aynı şekilde ödenir.

(2) Bu Kararın 9 uncu maddesinin ikinci fıkrasında sayılan ve sınav yapılması gereken kurslarda, kurs sonu bitirme sınavlarında fiilen görev yapanlara, her bir sınav oturumu için (6) saat ek ders ücreti ödenir. Kurs bitirme sınavının hem teorik hem de uygulamalı olarak yapılması gereken hâllerde ise her bir sınav için ayrı olmak üzere fiilen görev yapanlara (6) saat ek ders ücreti ödenir.

(3) Hizmet içi eğitim faaliyetleri sonucunda sınav yapılması hâlinde bu madde kapsamında sınav ücreti ödenmez.

Ek ders birim ücreti ve görevin fiilen yapılması

MADDE 13 – (1) Bu Karar kapsamında kendilerine ek ders görevi verilenler ile verilmiş sayılanlara, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 176 ncı maddesi uyarınca ek ders ücreti ödenir.

(2) Bu Karar kapsamındaki personele ek ders ücreti ödenebilmesi için, ek ders görevinin fiilen yapılmış olması, ek ders görevinden sayılan veya ek ders görevinin yapılmış sayılacağı hâller bakımından ise bu Kararda belirlenen koşulların oluşması şarttır. Ek ders ödemelerinden harcama yetkilisi, ödeme emri belgesini düzenleyen gerçekleştirme görevlisi ve bu Kararda belirtilen esas ve usuller çerçevesinde ek ders görevinin gerçekleştiğine ilişkin belgeyi düzenleyen ve onaylayan diğer gerçekleştirme görevlileri müteselsilen sorumludur.

(3) Yapılan inceleme sonucunda ek ders görevi fiilen yapılmadan ve gerekli koşullar oluşmadan ödendiği anlaşılan ek ders ücretleri ilgililerden yasal faizi ile birlikte geri alınır.

(4) Bu Karar uyarınca ödenen ek ders ücretleri, her ne şekilde olursa olsun izinli ve raporlu olunan sürelerde ödenmez.

Anlaşmazlıkların karara bağlanması

MADDE 14 – (1) Bu Kararın uygulanmasında ortaya çıkacak anlaşmazlıklar, Adalet Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı tarafından ortaklaşa karara bağlanır.

Yürürlükten kaldırma

MADDE 15 – (1) Bu Kararın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 23/8/1983 tarihli ve 83/6991 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlü-

ğe konulan Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Ücretlerine İlişkin Karar ile 10/12/1986 tarihli ve 86/11288 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Adalet Bakanlığına Bağlı Adalet Meslek Liselerinde Görevli Öğretmen ve Yöneticiler ile Hizmetiçi Eğitim, Kurs ve Seminerlerde Görevlendirilenlerin Ücretli Ders Saatlerine Dair Esaslar yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

MADDE 16 – (1) Maliye Bakanlığı ve Sayıştayın görüşü alınarak hazırlanan bu Karar, yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 17 – (1) Bu Kararı Adalet Bakanı yürütür.

EK 4: Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve Tüzük'ün İlgili Maddeleri

Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında gözetilecek temel ilkeler

MADDE 4 – (1) Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kurallar hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefî inanç, millî veya sosyal köken ve siyasî veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanır. Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz.

(2) Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamlara ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır.

(3) Mahkûmiyet hükümleri kesinleşmedikçe infaz olunmaz.

(4) Mahkeme kesinleşen ve yerine getirilmesini onayladığı ceza ve güvenlik tedbirine ilişkin hükmü Cumhuriyet başsavcılığına gönderir. Ke-

sinleşen mahkûmiyet kararlarının infazı Cumhuriyet savcısı tarafından izlenir ve denetlenir.

a) Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendireceği Cumhuriyet savcısı; kurumun mevzuata göre yönetilmesini ve infaz hizmetlerinin temel insan haklarına uygun olarak yerine getirilmesini ister ve denetler. Görüş ve önerilerini denetleme defterine yazar, gerekli gördüğü durumlarda Bakanlığa bilgi verir.

b) Kurumda çalışan tüm görevliler Cumhuriyet başsavcısının veya görevlendireceği Cumhuriyet savcısının istediği her türlü bilgiyi vermekle yükümlüdür.

İyileştirmede başarı ölçütü

MADDE 6 – (1) Hapis cezalarının infazında iyileştirme amacını güden programların başarısı, hükümlülerin elde ettikleri yeni tutum ve becerilerle orantılı olarak ölçülür. Bunun için iyileştirme çabalarına yönelik olarak hükümlünün istekli bulunması teşvik edilir.

(2) İnfaz, hapis cezasının zararlı etkisini mümkün olduğu ölçüde azaltacak, hükümlünün sağlığını ve kişiliğine olan saygısını korumasını sağlayacak anlayış doğrultusunda düzenlenecek programlar, usûller, araçlarla yerine getirilir.

Kültür ve sanat etkinliklerine katılma, ifade özgürlüğü

MADDE 85 – (1) Kurumlarda, olanaklar elverdiğince, kültürün ve sanatın çeşitli dallarını temsil eden programlar hazırlanır ve hükümlülerin bunlara katılmaları hususundaki usûller düzenlenir. Bu programların temel hedefi, hükümlülerin ifade yeteneklerini geliştirmelerini ve bilgilerini artırmalarını sağlamaktır.

(2) Kurumun kültür ve sanat programları, ulusal, yerel ve kültürel değerler de dikkate alınarak Bakanlıkça belirlenen esaslara göre, kurumun en üst amiri tarafından düzenlenir. Bu maksatla Devletin kültür ve sanat işleriyle görevli kuruluşları gerekli yardımları yaparlar.

(3) Hükümlüler ifade özgürlüğü çerçevesinde yayın etkinliklerinde bulunabilirler. Ancak, bunun için hükümlünün kurumda bulunan çalışma esaslarını belirten koşullara, kurumun fiziki ortamına ve iç güvenliğine uygun hareket etmesi zorunludur.

Kütüphaneden yararlanma

MADDE 86 – (1) Kurumlarda, kurumun büyüklüğüne göre, kütüphane veya kitaplık oluşturulur. Kütüphanelerde veya kitaplıklarda verilen derslere kaynaklık edecek kitapların yanı sıra olanaklar ölçüsünde hükümlülerin boş zamanlarını değerlendirmelerini, okuma alışkanlığı edinmelerini ve kültür bakımından ufuklarını geliştirmelerini sağlayacak kitaplar da bulundurulur.

(2) Hükümlüye kurum kütüphanesinden yararlanma imkânı verilir.

(3) Bu hizmet, gezici kitaplıklarla da yerine getirilebilir.

(4) Hükümlülerin kurumlarda bulunan kütüphane ve kitaplıklar ile gezici kitaplıklardan yararlanma esas ve usulleri yönetmelikle belirlenir.

Süreli veya süresiz yayınlardan yararlanma hakkı

MADDE 87 – (1) Hükümlü, mahkemelerce yasaklanmamış olması koşuluyla süreli ve süresiz yayınlardan bedelini ödeyerek yararlanma hakkına sahiptir.

(2) Resmî kurumlar, üniversiteler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile mahkemelerce yasaklanmamış olması koşuluyla Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve kamu yararına çalışan dernekler tarafından çıkartılan gazete, kitap ve basılı yayınlar, hükümlülere ücretsiz olarak ve serbestçe verilir. Eğitim ve öğretimine devam eden hükümlülerin ders kitapları denetime tâbi tutulamaz.

(3) Eğitim kurulunca, kurum güvenliğini tehlikeye düşürdüğü veya müstehcen haber, yazı, fotoğraf ve yorumları kapsadığı tespit edilen yayın hükümlüye verilmez.

Hükümlünün radyo, televizyon yayınları ile internet olanaklarından yararlanma hakkı

MADDE 90 – (1) Hükümlü, kurumlarda merkezî yayın sistemi bulunduğu takdirde bu sisteme bağlı olarak radyo ve televizyon yayınlarını izleme hakkına sahiptir.

(2) Merkezî yayın sistemi bulunmayan kurumlarda, yararlı olmayan yayınların izlenmesini ve dinlenmesini engelleyecek önlemler alınmak suretiyle bağımsız anten kullanılarak televizyon ve radyo izlenmesine ve dinlenmesine izin verilir. Bu cihazlar, bedeli kendisi tarafından ödenmek koşuluyla hükümlü adına kurumca satın alınır. Her ne biçimde olursa ol-

sun dışardan gelenler tarafından getirilen radyo, televizyon ve bilgisayarlar kuruma alınmaz.

(3) Kapalı ve açık kurumlar ile çocuk eğitimevlerinde ancak, eğitim ve iyileştirme programları çerçevesinde kurum yönetimince belirlenen yerlerde görsel ve işitsel eğitim araç ve gereçlerinin kullanımına izin verilebilir. Eğitim ve iyileştirme programları gerekli kıldığı takdirde denetim altında internetten yararlanılabilir. Hükümlü, odasında bilgisayar bulunduramaz. Ancak, Bakanlığın uygun görmesi hâlinde eğitim ve kültürel amaçlı olarak bilgisayarın kuruma alınmasına izin verilebilir.

(4) Bu haklar, idare ve gözlem kurulu kararı ile tehlikeli hükümlü oldukları saptananlar veya örgüt mensubu hükümlüler bakımından kısıtlanabilir.

(5) İşlediği suçun nitelik ve işleniş biçimi göz önüne alındığında, toplum için ciddi bir tehlike oluşturan, kurumdaki tutum ve davranışlarıyla, suç işlemek amacıyla kurulan silâhlı örgütün yöneticiliğini yapmaya devam eden, bu konuda herhangi bir yöntemle, kurum içi veya dışındaki kişilere talimat veya mesaj veren hükümlülerin, idare ve gözlem kurulu kararıyla televizyon yayınlarını izlemesine ve bilgisayar ile internetten yararlanmasına izin verilmez.

Dışarıdan gönderilen hediyeleri kabul etme hakkı

MADDE 92 – (1) Kapalı kurumlardaki hükümlü, mensup olduğu dinin bayram günlerinde, yılbaşında ve nüfus kaydında belirtilen doğum günlerinde dışardan gönderilen ve kurum güvenliği için tehlikeli olmayan hediyeyi, aşağıda belirtilen esaslar dahilinde kabul etme hakkına sahiptir:

a) Hükümlü hediye olarak ancak kitap veya giyim eşyası kabul edebilir,

b) Hediye, ziyaretçi tarafından verilebileceği gibi posta veya kargo yolu ile de gönderilebilir,

c) Gönderilen eşya, güvenlik kontrolünden geçirilir,

d) Kurumlarda bu amaçla "Hediye Kayıt Defteri" tutulur. Bu defterde;

1. Hediye olarak gönderilen eşyanın nitelikleri ve miktarı,

2. Hediyenin kuruma gönderiliş, geliş ve hükümlüye teslim tarihleri,

3. Hediyeyi gönderenin, alıcının veya getirenin kimlik bilgileri, posta veya kargo yoluyla gelmediyse getirenin imzası,

4. Hediyenin hükümlü tarafından teslim alındığına ve teslim edildiğine dair hükümlü ve görevli memurun imzası bulunur.

(2) Kişi, kurum veya kuruluşlar tarafından hükümlülere dağıtılmak üzere dışarıdan toplu olarak getirilen veya gönderilen hediyelerin dağıtımında Cumhuriyet başsavcılığının izni aranır.

(3) Bir kişiden aynı tarih için bir kez hediye kabul edilebilir.

(4) Kurumda annesiyle birlikte kalan çocuklara, durumlarına uygun gıda maddesi, ihtiyaca uygun eşya ile kuruma girmesi yasak olan eşyaların oyuncakları hariç olmak üzere diğer oyuncaklar hediye olarak gönderilebilir veya verilebilir.

(5) Hediye edilecek eşyanın tahmini değeri hükümlülerin haftalık olarak yanlarında bulundurabilecekleri ve Bakanlıkça genelge ile belirlenen miktardan fazla olamaz.

(6) Açık kurumlar ile çocuk eğitimevlerinde barındırılan hükümlülere gönderilecek hediyelerin cins ve miktarı kurum müdürü tarafından belirlenir.

Din ve vicdan özgürlüğü

MADDE 93 – (1) Hükümlü, kurumda, mensup bulunduğu dinin ibadetlerini, düzeni bozmayacak ve çalışmayı engellemeyecek biçimde serbestçe yerine getirebilir ve ibadette kullanılan eşyayı, dinî yaşamı bakımından zorunlu olan kitap ve eserleri temin ve bulunduğu yerlerde muhafaza edebilir.

(2) Hükümlünün, mensup bulunduğu dinin görevlilerince ziyaret edilmesine ve onlarla iletişim kurmasına, kurum güvenliğini tehlikeye düşürmemek koşuluyla izin verilir.[3]

Eğitim ve öğretimin tanımı ve amacı

MADDE 104 – (1) Kurumlarda eğitim ve öğretim; hükümlüye yeni ve olumlu davranışlar kazandırmayı hedefleyen ve bu amacı gerçekleştirmek üzere beden, zihin, ahlâk ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı bir biçimde gelişmiş bir yapıya, özgür ve bilimsel düşünceye, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan hakları ve onuruna saygılı, yapıcı, yaratıcı ve ve-

3 Bkz. Ceza ve Güvenlik Tebdirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 70.

rimli kişiler olarak yetiştirmek, bilgi, yetenek, beceri ve davranışlarını geliştirmek, birlikte çalışma ve iş görme alışkanlığı kazandırarak yaşama hazırlamak, kendilerinin geçim ve mutluluklarını sağlayacak faaliyetleri içeren hizmetlerin bütünüdür.

Eğitim programları

MADDE 105 – (1) Hükümlüye, kurumda bulunduğu süre içinde, kişiliğini geliştirecek, eğitimini güçlendirecek, yeni beceriler elde etmesini, suç işleme eğilimini yok etmeyi sağlayacak ve salıverilme sonrasına hazırlayacak eğitim programları uygulanır.

(2) Eğitim programları; temel eğitim, orta ve yüksek öğretim, meslek eğitimi, din eğitimi, beden eğitimi, kütüphane ve psiko-sosyal hizmet konularını kapsar.

(3) Eğitim programları, hükümlünün, yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, ceza süresi, yetenekleri ve kültür durumuna uygun olarak hazırlanır.[4]

Öğretimden yararlanma

MADDE 106 – (1) Açık kurumlar ile çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlülerin örgün ve yaygın, kapalı kurumlarda bulunan hükümlülerin yaygın öğretimden yararlanmaları sağlanır.

(2) Hükümlülere okuma-yazma öğretilmesi, örgün veya yaygın öğretim kurumları aracılığıyla, kuruma gelmeden önce eksik kalan eğitimlerinin tamamlattırılması ve öğrenimlerini devam ettirilmesi sağlanır.

(3) İlköğretim ara sınıflarından terk olanlardan, örgün eğitim çağını geçirmiş onbeş ve daha üst yaşlarda bulunan her hükümlünün yaygın eğitime devam etmesi teşvik edilir.

Özel kurslar

MADDE 107 – (1) Kurum, olanaklar elverdiği ölçüde, eğitim ve öğretimle ilgili özel kurslar açabilir. Bu amaçla, Milli Eğitim Bakanlığı, diğer bakanlıklar ile kamu ve özel kuruluşlarla işbirliği yapar.

Ders araç ve gereçleri

MADDE 108 – (1) Eğitim ve öğretimle ilgili araç ve gereçleri sağlayamayan hükümlülere, bu araç ve gereçler kurum tarafından sağlanır.

4 Bkz. Ceza ve Güvenlik Tebdirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 75.

Etkinliklere katılma

MADDE 109 – (1) Açık kurumlarda ve çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlüler, istekli olmaları hâlinde;

a) Kurum dışındaki eğitim, ağaçlandırma, çevre düzenlenmesi ve temizlik faaliyetlerine,

b) Doğal afet sonrası yardım faaliyetlerine,

c) Tiyatro, konser veya benzeri sosyal ve kültürel çalışmalara,

d) Spor karşılaşmalarına katılabilirler.

(2) Birinci fıkrada sayılan etkinliklere katılım için, kurumun bulunduğu belediye veya büyükşehir belediyesi sınırları içinde idare ve gözlem kurulu kararı, belediye veya büyükşehir belediyesi sınırları dışında ise Bakanlık izni gereklidir.

Konferans ve seminerler

MADDE 110 – (1) Kurumlarda, hükümlülerin, kişisel, sosyal, kültürel, meslekî, ahlâkî ve sağlık yönünden gelişmelerini sağlayacak, onlara insan haklarına saygıyı, yurt ve ulus sevgisini geliştirecek, aile bağlarını sağlamlaştıracak nitelikte konferans veya seminerler düzenlenir.

(2) Kurumlarda, kurum müdürü, ikinci müdür, cezaevi tabibi, öğretmen, psikolog, sosyal çalışmacı, teknik personel ve atölye şefi görevlilerinden en az birisi tarafından hükümlülere her ay bir konferans veya seminer verilir. Eğitim kurulu tarafından uygun görülmek ve kurum olanaklarından yararlanmak koşuluyla kurum dışındakilere de konferans veya seminer verdirilebilir.

(3) Hükümlüler, kendi aralarında da seminerler vermeye özendirilir.

(4) Konferans ve seminer metinlerinin birer örneği kurum kütüphanesinde saklanır.

Heyetlerin kurumları ziyareti

MADDE 128 – (1) Resmî kurum ve kuruluşlar, heyet hâlinde veya bireysel olarak kurumları ziyaret edebilmek ve hükümlülerle görüşebilmek için Bakanlıktan izin almak zorundadır. Bilimsel araştırma yapanlarla görsel ve yazılı basın mensupları hakkında da bu hüküm uygulanır.

(2) Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle yetkisi kabul edilen kurum ve kuruluşların temsilcileri, denetim amacıyla ziyaret istem-

lerini, Bakanlığa önceden bildirmek suretiyle, ilgili sözleşme ve mevzuat hükümleri çerçevesinde hükümlüleri ziyaret edebilirler.

(3) Bu ziyaret ve görüşmelerde güvenliği tehlikeye düşürmeyecek tedbirler kurum idaresince alınır. Güvenlik bakımından bir araya getirilemeyecek hükümlülerle toplu görüşme yapılamaz. Ziyaret ve görüşmeler yasal zorunluluk olmadıkça kurum görevlilerinin gözetiminde yapılır.

(4) Önceden izin verilmiş olsa bile doğal afet, yangın ve ayaklanma gibi olağanüstü durumlarda ziyaret ve görüşmeler kurum en üst amirince ertelenebilir.

Ziyaret ve görüşlerde uyulacak esaslar

MADDE 129 – (1) Kapalı ve açık kurumlarda ziyaret veya görüşe gelen resmî heyet ve özel kişiler, kurum güvenliğini tehlikeye sokacak davranışlarda bulunamaz, kurum güvenliği için alınan ve uygulanan yasal ve idarî tedbirlerin değiştirilmesini isteyemezler.

(2) Kurumun düzen ve güvenliğini, hükümlülerin sağlığını bozabilecek nitelikteki eşya ve maddeler ile her türlü iletişim araçları ve taşıma izin belgesi olsa da silâhlar kuruma sokulamaz. Ziyaret ve görüşlerde hükümlülere para, kıymetli evrak ve eşya verilemez.

(3) Kurum görevlileri ve dış güvenlik görevlileri dahil olmak üzere, sıfat ve görevi ne olursa olsun, kurumlara girenler duyarlı kapıdan geçmek zorundadır. Bu kişilerin üstleri metal dedektörle aranır; eşyaları x-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirilir, ayrıca şüphe hâlinde elle aranır. Bu cihazların bulunmadığı yerlerde arama ve kontrol elle yapılır. Ancak milletvekilleri, mülkî amirler, hâkim, Cumhuriyet savcıları ve bu sınıftan sayılanlar, avukatlar, noterler, ceza infaz kurumları ve tutukevleri kontrolörleri, izleme kurulu başkan ve üyeleri, uluslararası sözleşmelerle yetkileri tanınmış kişi ve kuruluşların temsilcileri, ceza infaz kurumu ve tutukevi koruma birlik komutanı ile kurum müdürünün üstleri ağır cezayı gerektiren suçüstü hâlleri dışında elle aranamaz. Duyarlı kapı cihazının ikazının sürmesi hâlinde bu kişiler ancak, elle aramayı kabul ettikleri takdirde kuruma girebilirler. Ziyaret yerleri de ziyaret öncesi ve bitiminde aranır.

(4) Kurumlara giren avukatlarca savunmaya ilişkin olduğu yazılı olarak beyan edilen belge ve dosyalar incelemeye tâbi tutulmaz.

(5) Konusu suç teşkil etmemekle birlikte kurumlara sokulması yasak olan her türlü eşya, çıkışta sahibine verilmek üzere idare tarafından muhafaza altına alınır.

(6) Hükümlüler, odalarından çıkış ve dönüşlerinde ayrı yerlerde ve farklı memurlarca üst ve eşya aramasına tâbi tutulurlar.

(7) Aramalarda insan onuruna saygı esastır.

(8) Ziyaret ve görüşlerde kurallara uymayan heyet ve kişilerin ziyaret ve görüşmeleri sürdürmelerine derhâl son verilir. Suç oluşturan davranışlar, ilgili idarî ve adlî makamlara bildirilir. Görüşme hakkına sahip kişilerin kurum güvenliğinin korunması amacıyla alınan tedbirlere aykırı davranışları ve istekleri nedeniyle görüşme hakları, kurumun en üst amirince bir aydan bir yıla kadar kısıtlanabilir. Mevzuatın avukatlar bakımından getirdiği hükümler saklıdır.

Kütüphane ve kurslardan yararlanma

MADDE 132 – (1) Hükümlü, çalışma saatleri dışında ve belirlenecek düzene göre kurum idaresince düzenlenen kurslara katılabilir ve kütüphaneden yararlanabilir. Bu konudaki programlar uzmanların önerileri ve hükümlünün istekleri dikkate alınarak kurum idaresince belirlenir.

(2) Genel iyileştirme programı uygulanmayan hükümlüler, her zaman kütüphaneden yararlanabilir ve düzenlenen kurslara katılabilir.

(3) Bu madde hükmüne göre düzenlenecek kursların konusu, süresi, saati ve bunlardan hükümlülerin yararlanma koşulları kurum iç yönetmeliği ile belirlenir.

EK 5: Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğünün İl ve İlçe Müftülüklerine Gönderdiği 11.03.2011 Tarih ve 0437 Sayılı Yazısı Doğrultusunda Hazırlanan Görevlendirme Onay Örnekleri

A- Unvanı Cezaevi Vaizi olan personelin görevlendirilmesi hususunda Mülki Amir Onay Örneği

İLGİ:

a) 10 Şubat 2011 tarihli Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dinî ve Ahlakî Gelişmelerini Sağlamaya Yönelik Protokol,

b) 13.02.2011 tarih ve 27845 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe 24.01.2011 tarih ve 1355 sayılı "Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar."

İlgi (a) protokol gereği Ceza İnfaz Kurumları'nda dini yüksek öğrenim görmüş Diyanet İşleri Başkanlığı görevlilerince Din ve Ahlak Bilgisi dersleri, Din Hizmetleri, Ahlaki Gelişim ve Manevi Rehberlikle ilgili faaliyetler yürütülmekte ve söz konusu personele ilgi (b) Bakanlar Kurulu kararı gereği ödemeler yapılmaktadır.

Bu kapsamda İlimiz/İlçemiz Müftülüğünde Cezaevi Vaizi olarak görev yapan ……..'in …………….Ceza İnfaz Kurumu'nda ekli "ilgili Protokol ve Din ve Ahlak Bilgisi Müfredat Programı" çerçevesinde haftanın ilk dört günü tam gün esaslı olarak günde (2) saat maaş, (6) saat ek ders karşılığı Din ve Ahlak Bilgisi derslerine girmesini ve ilgi (b) gereğince ek ders ücretinin ödenmesini olurlarınıza arz ederim.

B- Unvanı Cezaevi Vaizi olmayıp Ek Ders Karşılığı Ceza İnfaz Kurumlarında Görevlendirilen Personelin Mülki Amir Onay Örneği

İLGİ:

a) 10 Şubat 2011 tarihli Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dinî ve Ahlakî Gelişmelerini Sağlamaya Yönelik Protokol,

b) 13.02.2011 tarih ve 27845 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe 24.01.2011 tarih ve 1355 sayılı "Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar."

İlgi (a) protokol gereği Ceza İnfaz Kurumları'nda dini yüksek öğrenim görmüş Diyanet İşleri Başkanlığı görevlilerince Din ve Ahlak Bilgisi dersleri, Din Hizmetleri, Ahlaki Gelişim ve Manevi Rehberlikle ilgili faaliyetler yürütülmekte ve söz konusu personele ilgi (b) Bakanlar Kurulu kararı gereği ödemeler yapılmaktadır.

Bu kapsamda ………………..Müftüsü (Vaizi/İmam-Hatibi vb.) ……………………..'in haftada ………( ) saat ………………Ceza İnfaz Kurumu'nda "ilgili Protokol ve Din ve Ahlak Bilgisi Müfredat Programı" çerçevesinde Din ve Ahlak Bilgisi derslerine girmesini ve ilgi (b) gereğince ek ders ücretinin ödenmesini olurlarınıza arz ederim.

EK 6: Din Hizmetleri Tutuklu-Hükümlü Bilgilendirme Broşürü Örneği

T.C.

ADALET BAKANLIĞI

KAYSERİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU

DİN HİZMETLERİ ve MANEVİ REHBERLİK

BİLGİLENDİRME BROŞÜRÜ

İnsanlar cezaevine girdikleri zaman yaşamları ve gelecekleri hakkında öncesine nazaran daha fazla ve derinden düşünmeye başlarlar. Cezaevinde olmak insanlar için çok zor bir durumdur ve konuşmak için mutlaka birilerine ihtiyaç duyarlar. Bazen dışarıda bulunan aile ya da yakınları hakkında kötü haberler alabilirler. Bu tür durumlarla karşılaştığınızda ve sizi dinleyecek birilerine ihtiyaç duyduğunuzda sizi dinlemek ve sorunlarınıza yardımcı olmak bizleri memnun edecektir. Şayet cezaevi vaizi ile görüşme ihtiyacı hissederseniz yazılı bir dilekçe ile müracaat etmeniz yeterli olacaktır. Cezaevi vaizlik servisi olarak iyi veya kötü haberleri, kişisel veya ailevi problemlerinizi paylaşmak, çözüm yolları bulmaya çalışmak ve İslam dininin inanç ve öğretilerini doğru kaynaklardan öğrenmek ve birlikte uygulamak için buradayız. Cezaevi vaizlik birimi, sahip olduğunuz inancı daha yakından tanımak ve dinin emirlerini uygulama konusunda ihtiyacınız olan bilgi ve beceriyi kazandırmak bakımından sizlere hizmet etmeye çalışmaktadır.

CEZAEVİ VAİZLİK BİRİMİ FAALİYETLERİ

Kur'an Öğretimi

Din ve Ahlak Bilgisi Dersi

Konferanslar

Özel gün ve gecelere yönelik programlar

Manevi Rehberlik

(Kişisel, kurumsal veya

ailevi problemleri olan

tutuklu ve hükümlülerin sorunlarını dinleme ve
çözüm bulmaya çalışma)

Yeni Protokole göre ceza infaz kurumuna gelen her tutuklu ve hükümlü psikolog, öğretmen, doktor ve sosyal çalışmacı gibi din görevlisi ile de görüştürülmek durumundadır. Pek çok ceza infaz kurumunda bu uygulama yapılmadığından veya eksik yapıldığından yeni gelen mahkûmlarla görüşme ve din hizmetlerinden haberdar etme imkânı ancak koğuşa gidildiğinde olmaktadır. Bazı ceza infaz kurumlarında bir koğuşa iki ayda bir veya daha fazla sürede sıra geldiğinden mahkûmla geç irtibat kurulmaktadır. Kurum içerisinde ilgili yerlere asılacak veya tecrit biriminde bulunan yeni gelen mahkûmlarla yapılacak görüşme esnasında verilecek bu broşürle ceza infaz kurumunda cezaevi vaizinin görev yaptığı ve görev tanımlaması hakkında mahkûmun bilgi sahibi olmasına imkân verilecek ve talep edeceği hizmet doğrultusunda kendisine dini destek sağlanması kolaylaşacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

AÇIKALIN, A., Toplumsal, Kurumsal ve Teknik Yönleriyle Okul Yöneticiliği, Pegem Yay., Ankara 1998.

ADALET BAKANLIĞI, 46/1 Nolu Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümlere Dair Genelge.

ADALET BAKANLIĞI-Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında İmzalanan İşbirliği Protokolü 2001.

ADALET BAKANLIĞI-Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında İmzalanan İşbirliği Protokolü 2011.

ADALET BAKANLIĞI ve Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında İmzalanan Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredat Programı-2001.

ADALET BAKANLIĞI, 17.06.2005 tarihli Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği.

ADALET BAKANLIĞI, Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredat Programı, Ankara 1982.

ADALET BAKANLIĞI, Ceza İnfaz Kur. ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük.

AKMAN, T., Sibernetik, İstanbul, Karacan Yayınları, 1982.

AKYÜREK, S. Din Öğretimi: Model, Strateji, Yöntem, Teknikler, 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, 2010.

ATKINSON, R. L., Atkinson, R. C., Hılgart, E. R., Psikolojiye Giriş, çev. Kemal Atakay, Mustafa Atakay, Aysun Yavuz, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1995.

BAIG, N. Theology of the heart and spiritual care – reflections from an Islamic perspective. http://naveedbaig.religionblog.dk/spiritual-care-in-islam--english--post413, 2007.

BALTAŞ, A., Baltaş, Z., Stres ve Başa Çıkma Yolları, Remzi Kitapevi, İstanbul 1993.

___________Bedenin Dili, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1994.

BARUTÇUGİL, İsmet, Eğiticinin Eğitimi, Kariyer Yayıncılık, İstanbul 2002.

BECKFORD, J. A., Joly, D. , Khosrokhavar, F., Muslims in Prison: Challenge and Change in Britain and France. Basingstoke: Palgrave Macmillan 2005.

BİNİCİ, Hüsamettin *"Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 9'uncu Maddesi: Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü"*, Adalet Dergisi, Sy. 20.

BOZİK, M., "Ten Ways that Principals Can Promote Effective Communication". Principal, 69 pp:34- 36. 1989.

BULUT, M., Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yaygın Din Eğitimindeki Yeri, A.Ü.S.B.E., (yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1997.

CEZA İnfaz Kurumları'nın Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük.

CEZA İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik.

CEZA ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında 5275 sayılı Kanun.

CEZA ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 15.2.1974 tarih ve 11-19 sayılı Tamim, Mütalaa ve Tamimler, Yarı Açık Cezaevi Matb., Ankara 1976.

COVEY, Stephen, R., Etkili İnsanların Yedi Alışkanlığı, çev: Filiz Nayır Deniztekin, Osman Deniztekin, Varlık Yayınları, İstanbul 2010.

CÜCELOĞLU, D., İnsan ve Davranışı, Remzi Kitapevi, İstanbul 1991.

____________ İçimizdeki Çocuk, Remzi Kitapevi, İstanbul 1993.

____________Yetişkin Çocuklar, Sistem Yayıncılık, İstanbul 1994.

ÇAKMAKLI, Kemal, Çocuk ve Ergene Söz Dinletebilmek Sanattır, Yağmur Yay., İstanbul 2011.

DEMİR, Abdullah, "Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi", *Diyanet İlmi Dergi*, C: 45, Sayı: 4, Ankara 2009.

DEMİR, G., Adli Psikoloji Ders Notları, Yayımlanmamış Ders Notları, Ankara 2003.

DEMİR, K., Örgütlerde İletişim Yönetimi, Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar, Anı Yayıncılık, Ankara 2000.

DİYANET DERGİSİ, C. 3, sayı: 4, Ankara 1964, ss. 101-102.

DÖKMEN, Ü., İletişim Çatışmaları ve Empati, Sistem Yayıncılık, İstanbul 2008.

____________ Varolmak, Gelişmek, Uzlaşmak, Sistem Yayıncılık, İstanbul 2000.

ENGLAND, R. W., “John Howard and his Influence in America” in Freeman, J. C. Prisons Past and Future. Heinemann, London 1978.

ERDEN, M., Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Alkım Yayınevi, İstanbul 1998.

ERDEN, Münire ve Akman, Yasemin, Gelişim ve Öğrenme, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2004.

EPSTEIN, Psychology Today Reader, Kendal Hunt Pub. Co., USA, 1981.

FİDAN, Nurettin, Okulda Öğrenme ve Öğretme, Alık Yay., Ankara 1996.

GAFFNEY, P. D. “Islamic Care and Counseling” Hunter, R. J., Malony, H. N., Mills, O. L. ve diğ.. Dictionary of Pastoral Care and Counseling, Abingdon Press, Nashville, 1990, ss. 596-597.

GASTON, Mialaret, Eğitim Bilimlerinin Gelişimi, çev: Hüseyin Izgar-Musa Gürsel, Nobel Yay., Ankara 2001.

GIDDENS, A., Sosyoloji, Ayraç Yayınevi, Ankara 2000.

GIBLIN, L. İnsan İlişkilerinde Kendine Güven ve Güç, Sistem Yayıncılık, İstanbul 1995.

GÜÇLÜ, N., Eğitim Örgütlerinde İletişim Engelleri, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Temmuz, 1997.

http://www.cte.adalet.gov.tr/index.html.

http://www.yayin.adalet.gov.tr/20_sayi.html.

http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm.

http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/413-433.pdf.

http://www.tbmm.gov.tr/anayasa.html.

http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27956.html.

http://www.diyanet.gov.tr/turkish/duyurular/duyurular.asp.

http://www.avukatsahapdemirer.k12.tr/sayfa_goster.php?menu_id=2.

http://www.cte.adalet.gov.tr/kurumlar/cezainfazkurumlari.asp.

http://www.cte.adalet.gov.tr/istatistikler/ogrenim_durumlari.asp.

IŞIK, Harun, Cezaevlerinde Din, Laçin Yay., Kayseri 2009.

İLAL, Koptagel, G., Tıpsal Psikoloji, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 1984.

KOÇEL, T. İşletme Yöneticiliği, Beta Yayıncılık, İstanbul 1989.

KONUK, Yurdagül, Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1994.

LEE, R.S., Principles of Pastoral Counselling. SPCK, London 1968.

MAKING STANDARS WORK: an international handbookon good practice, 2. Baskı, Penal Reform International, London 2001.

MILLS, L. O. "Pastoral Care: History, Traditions, and Definitons" in Hunter, R. J., Malony, H. N., Mills, O. L. et. al. Dictionary of Pastoral Care and Counseling, Abingdon Press, Nashville, 1990, ss. 836-844.

ODABAŞI, Y., Müşteri İlişkileri Yönetimi, Sistem Yay. İstanbul 2000.

ÖZÇELİK, Durmuş Ali, Eğitim Programları ve Öğretim, ÖSYM Yay., Ankara 1992.

ÖZDEMİR, Şuayip, Cezaevlerinde Din Eğitimi, Arı Sanat Yay., İstanbul 2006.

ÖZDEMİR, Şuayip "Türkiye'de Cezaevlerinde Din Eğitimi Uygulamasının Geçirdiği Aşamalar", Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Sy. 2.

PRISON SERVICE ORDER (PSO) 4550.

RELIGION 51.

RESMİ GAZETE, 13 Şubat 2011, sayı: 27845.

SAĞLAM, M. Yılmaz, Türk İnfaz Sisteminde Ceza İnfaz Kurumları, Adalet Bak. Yay., Ankara 2003.

STIMSON, N., Eğitici Önderlik, Rota Yayınları, Etkin Yönetim Dizisi, 1994.

THE CHAPLAINCY HANDBOOK, revised ed., Stantonbury Parish Print, Milton Keynes 2003.

THE PRISON ACT 1952.

TOLAN, B., İsen, G., Batmaz, V., Ben ve Toplum, Sosyal Psikoloji – 1, Teori Yayınları, Ankara 1985.

YATKIN, A., Toplam Kalite Yönetimi, Nobel Yayınları, Ankara 2003.

YILMAZ, B., Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumlarına Geçişin Psiko-Sosyal Anlamda Önemi, Adalet Dergisi, Nisan, Sayı 11, Ankara 2002.

YILMAZ, B; Kolbaşı, D., Ceza İnfaz Kurumlarında İntihar ve Başa Çıkma Yolları, Adalet Bakanlığı, Ankara Açık Cezaevi, Ankara 2003.

YILMAZ, Mehmet Nuri "Cezaevlerinde Görev Yapacak Personelin Eğitim Semineri Açılış Konuşması/18.06.2001".

07.11.1982 tarih ve 2709 Kanun numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.

06.04.2006 tarih ve 26131 sayılı Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük.

23.8.1983 tarih ve 6991 sayılı Adalet Bakanlığı Ders ve Ek Ders Ücretlerine İlişkin Karar.

17/06/2005 tarihli Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik.

12.07.2005 tarihli Ceza İnfaz Kurumları Kütüphane ve Kitaplık Yönergesi.